

วารสารรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์
ฉบับนิสิตนักศึกษา
" SDGs in Action"
พลวัตการพัฒนาไทยในบริบทโลก

SDGs^{in Action}

พลวัตการพัฒนาไทยในบริบทโลก

วารสารคณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์
ฉบับนิสิตนักศึกษา

วารสารรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ ฉบับนิสิตนักศึกษา

ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (พ.ศ.-ต.ศ. 2568)

SDGs in Action: พลวัตการพัฒนาไทยในบริบทโลก

บรรณาธิการประจำฉบับ

ดร.บัญชา พุฒินากุล

ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ ดร.มนตรา พงษ์นิล

กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรรณภา ทองแดง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณวิญ เสริฐผล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธัญญพัทธ์ มุ่งพัฒนสุนทร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ไพรินทร์ ชัดิพงษ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศราวดี วิสาพรม

ดร.อนุรัตน์ ฝันถึงภูมิ

ดร.สุธินี ชุตินากุลทวี

ดร.อติทยา ดวงอำไพ

ดร.รักเกียรติ อินทับทัน

ดร.กฤติยา อนุวงศ์

อาจารย์ศิวัฐ วรรณโกมล

ISSN: 2408-1876

ออกแบบปก: เพ็ญพิทักษ์ รัตนศิริญ

ประสานงาน: พรโอภา อุ่ม วงศ์วิลาศ

จัดพิมพ์โดย

คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

พิมพ์ที่

หจก.โรงพิมพ์เจริญอักษร สาขา 1 58/1 ถ.จอมทอง ต.เวียง อ.เมือง จ.พะเยา 56000

โทร. 054481994, 086-5966993

คำนำ

ในยุคที่โลกเผชิญความท้าทายทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) จึงกลายเป็นกรอบความคิดสำคัญที่ทุกภาคส่วนต้องร่วมมือกันขับเคลื่อน เพื่อสร้างอนาคตที่สมดุลและมั่นคงให้กับมนุษยชาติ คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา ตระหนักถึงบทบาทของตนในฐานะศูนย์กลางการเรียนรู้ วิจัย และบริการวิชาการ ที่สามารถสร้างองค์ความรู้และพลังปัญญาเพื่อสนับสนุนการบรรลุ SDGs ในทุกมิติ

วารสารฉบับนี้สะท้อนความมุ่งมั่นของคณะฯ ในการเป็นเวทีแลกเปลี่ยน ผลงานวิจัย บทความวิชาการ และประสบการณ์จากหลากหลายสาขา ที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ ไม่ว่าจะเป็น การเสริมสร้างความเป็นธรรมในสังคม (SDG 16) การพัฒนาคุณภาพการศึกษา (SDG 4) การลดความเหลื่อมล้ำ (SDG 10) การส่งเสริมความร่วมมือเพื่อการพัฒนา (SDG 17) ตลอดจนการปกป้องสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ (SDG 13, 15)

ผมเชื่อมั่นว่าผลงานที่ถูกรวบรวมในวารสารนี้ จะไม่เพียงแต่เพิ่มพูนองค์ความรู้ทางวิชาการเท่านั้น แต่ยังเป็นแรงบันดาลใจให้เกิดการนำไปประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหาในโลกแห่งความจริง คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์จะยังคงมุ่งมั่นพัฒนา และขยายเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อร่วมสร้างสังคมที่มีความเข้มแข็ง ยุติธรรม และยั่งยืนตามเจตนารมณ์ของ SDGs

ขอขอบคุณทุกท่านที่มีส่วนร่วมในการจัดทำวารสารฉบับนี้ และหวังว่าผู้อ่านจะได้รับทั้งความรู้และแรงบันดาลใจในการร่วมสร้างอนาคตที่ดีกว่าไปด้วยกัน

รองศาสตราจารย์ ดร.มนตรา พงษ์นิล
คณบดีคณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

บทบรรณาธิการ

วารสารรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ ฉบับนิสิตนักศึกษา ฉบับปัจจุบันนี้ ซึ่งนับเป็นปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (พ.ย.-เม.ย. 68) วารสารยังคงทำหน้าที่เป็นสื่อกลางทางวิชาการที่สะท้อนภูมิทัศน์การเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเมือง เศรษฐกิจ ศิลปะ วัฒนธรรมร่วมสมัยอย่างภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนนโยบายของ (ไทย) โลกในหลากหลายมิติอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะมิติการพัฒนา (Development) แล้ว ปรากฏความสำคัญเมื่อครั้งช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 บนความหวังในการสร้างโลกใหม่ที่รุ่งเรือง มั่นคง และเปี่ยมด้วยศักยภาพของมนุษยชาติเดินทางซึ่งเชื่อมั่นในพลังของอุตสาหกรรม วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี เพื่อแสวงหาความเจริญสูงสุดในทุกมิติ ทว่าเมื่อโลกเผชิญกับวิกฤตสิ่งแวดล้อม ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงความเปราะบางของระบบนิเวศและมนุษย์ แนวคิดดังกล่าวจึงต้องเปลี่ยนจาก “เน้นเป็นทางเลือก” ซึ่งปัจจุบันมันน่าจะสะท้อนปัญหาในภาวะที่เรียกว่า “ทางรอด” ของมนุษยชาติที่ต้องแก้วิกฤตปัญหาดังกล่าวเชิงนโยบายสู่การปฏิบัติจริงเพื่อเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน หรือ **SDGs in Action: พลวัตการพัฒนาไทยในบริบทโลก** โดยจะเห็นว่าบทความต่าง ๆ ในฉบับนี้ได้ฉายภาพสะท้อนมิติสร้างสมดุลระหว่างคน (People) ความเจริญรุ่งเรือง (Prosperity) และความเป็นหุ้นส่วน (Partnership) (หรือ 3P) ที่กล่าวได้อ่านน่าสนใจ

บทความกลุ่มแรกที่สะท้อนมิติ People ได้แก่ เรื่องแสงสว่างบนขุนเขา: การประยุกต์ใช้ธรรมาภิบาลในการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาผ่านโครงการแม่ฮ่องสอนโมเดล (ภัทราริน แคว้งใจ) บทความนี้เสนอการทบทวนกรอบโมทัศน์ร่วมสมัยเกี่ยวกับการถอดบทเรียนจากพื้นที่ชายขอบที่ธรรมาภิบาลเป็นเครื่องมือในการลดช่องว่างทางการศึกษา และสร้างโอกาสที่เท่าเทียมให้กับเด็กทุกคน ความพยายามที่จะสร้างความเท่าเทียมทางสังคมนี้มีได้ปราศจากประเด็นด้านเพศสภาพ บทความ Universal Basic Income (UBI) กับทางออกของปัญหาความไม่เท่าเทียมกันทางเพศสภาพในเศรษฐกิจโลกบนฐานคิดสตรีนิยม กรณีศึกษาการทดลองใช้ในประเทศฟินแลนด์ (กรรณิการ์ สีแจ่มและคณะ) ขยายความให้เราพิจารณาประเด็นดังกล่าวโดยวิเคราะห์แนวคิดรายได้พื้นฐานถ้วนหน้า (UBI) ว่าอาจเป็นกลไกสำคัญในการลดความเหลื่อมล้ำทางเพศ และสร้างความเป็นธรรมในระบบเศรษฐกิจที่ยังมีช่องว่าง ซึ่งเป็น

ส่วนสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมให้เป็นธรรมกับทุกคนทุกเพศสภาพ ในทำนองเดียวกัน บทความลำดับที่สาม เรื่อง นโยบายสาธารณะด้านการศึกษากำหนดการเปรียบเทียบระหว่างประเทศไทยและประเทศฟินแลนด์ (วริจ คำใจและคณะ) ชี้ให้เห็นความสำคัญของออกแบบนโยบายทางการศึกษาที่สร้างเสริมศักยภาพผู้นำทางการศึกษาและส่งเสริมความเท่าเทียมทางการศึกษาอย่างทั่วถึง โดยเปรียบเทียบนโยบายสาธารณะของฟินแลนด์และประเทศไทย สะท้อนว่าประเทศฟินแลนด์มีแนวทางการบริหารจัดการที่เน้นความเสมอภาค ยืดหยุ่น และกระจายอำนาจให้ครูและโรงเรียนอย่างเต็มที่ ในขณะที่ประเทศไทยยังคงมีโครงสร้างแบบรวมศูนย์ เพิ่มการเข้าถึง และขาดกลไกในการพัฒนาคุณภาพอย่างยั่งยืน

บทความกลุ่มต่อมาสะท้อนมิติ “ความเจริญรุ่งเรือง” (Prosperity) บทความกลุ่มนี้ฉายให้เห็นถึงแรงขับเคลื่อน พลวัต และการคาดการณ์ฉากทัศน์ความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจทั้งในระดับประเทศและระดับโลก ในระดับโลก บทความเป็นลำดับที่สี่ของวารสารฉบับนี้เรื่อง บททดลองนำเสนอว่าด้วยภูมิทัศน์ทางเศรษฐกิจหลังโควิด-19: กระบวนการรื้อสร้างประกอบใหม่ในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและความเป็นไปในแนวทางภูมิเศรษฐศาสตร์ ในอีกทศวรรษข้างหน้า (วีระศักดิ์ สุขสว่าง) วิเคราะห์พลวัตทางเศรษฐกิจโลกหลังวิกฤตโควิด-19 ที่เชื่อมโยงกับภูมิรัฐศาสตร์ นวัตกรรม และความร่วมมือระหว่างประเทศ อันเป็นการคาดเดาฉากทัศน์ต่อสถานการณ์ในทศวรรษหน้าจากข้อเสนอนักวิชาการสำคัญ บทความลำดับที่ห้าเรื่อง การเปิดเสรีทางการค้ากับการแก้ปัญหาความยากจนในประเทศด้อยพัฒนา (ณัฐกฤษ ถินถาวร และพีชรัตน์ กันทะนูน) เสนอมุมมองวิพากษ์ต่อความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจการเมืองในระดับโลก โดยเสนอว่าการเปิดเสรีทางการค้าไม่ได้นำไปสู่การแก้ปัญหาความยากจนในกลุ่มประเทศด้อยพัฒนา แต่กลับเป็นเครื่องมือเอารัดเอาเปรียบผ่านการขูดรีดทรัพยากรและแรงงานของกลุ่มประเทศดังกล่าวเพื่อตอบสนองต่อผลประโยชน์ของกลุ่มประเทศอุตสาหกรรมที่พัฒนาแล้ว ในระดับประเทศ

บทความลำดับที่หก เรื่อง การวิเคราะห์ยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจของไทยในสมัยรัฐบาลแพทองธาร ชินวัตรต่อการลงทุนของจีน (ปาณิสรา แสงแก้ว) เสนอลักษณะการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจของอดีตรัฐบาลไทยที่มุ่งดึงดูดการลงทุน

จากจีน พร้อมการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการสร้างงานที่ยั่งยืน ด้วยเป้าประสงค์ให้ประเทศไทยสามารถขับเคลื่อนไปสู่ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจได้อย่างยั่งยืน

บทความกลุ่มที่สามสะท้อนมิติ “หุ้นส่วน” (Partnership) บทความกลุ่มนี้ชี้ให้เห็นพัฒนาการของมนุษย์ดำเนินควบคู่ไปกับการเปลี่ยนแปลงทางสิ่งแวดล้อมของโลก โดยเฉพาะด้านการปรับตัวของมนุษย์ท่ามกลางปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่รุนแรงขึ้นในทุก ๆ ปี ดังจะเห็นจากบทความลำดับที่เจ็ด เรื่อง **การเปรียบเทียบนโยบายป้องกันไฟป่าของประเทศไทยและรัฐแคลิฟอร์เนีย** (พรทิพา วิเลิศและคณะ) เป็นการเปรียบเทียบนโยบายการจัดการไฟป่าในสองบริบท แนวทางการจัดการและบริหารนโยบายมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน โดยแคลิฟอร์เนียเน้นการใช้เทคโนโลยีขั้นสูงและระบบข้อมูลเชิงวิทยาศาสตร์ ขณะที่ประเทศไทยเน้นการเสริมสร้างความร่วมมือจากชุมชนและการควบคุมจากภาครัฐเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม แม้ทั้งสองประเทศจะปรับใช้นโยบายที่ต่างกัน แต่ก็สะท้อนจุดสำคัญร่วมกันคือ การจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติที่เกิดจากปัญหาภาวะโลกรวน เพื่อให้มนุษย์ยังสามารถก้าวต่อไปผ่านการปรับตัวให้รับกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง

จากบทความที่กล่าวมาจะเห็นว่า การพัฒนา “คน” สู่ “ความเจริญรุ่งเรือง” ได้นั้นความสำเร็จไม่อาจบรรลุได้โดยความพยายามของตัวแสดงใดตัวแสดงหนึ่งเท่านั้น ทว่ามาจากการสร้างความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน หรือความเป็นหุ้นส่วนดังกล่าวในบทความลำดับที่แปด เรื่อง **ครัวไทยสู่ครัวโลก: การทูตอาหารของไทยขับเคลื่อนความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในอีก 5 ปีข้างหน้า** (กชกร สุวรรณฉวีและคณะ) นำเสนอการใช้วัฒนธรรมอาหารไทยเป็นเครื่องมือทางการทูต เพื่อสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศ ส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เป็นกลไกต่อรองหรือ Soft power ที่สำคัญในอนาคต ในระดับที่เล็กลง บทความลำดับที่เก้า เรื่อง **การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารจัดการเศรษฐกิจชุมชนขององค์กรปกครองท้องถิ่นตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน** (รัศรินทร์ ใจมูล สุจินต์ พันสายและสรินทร์ ลือไธสง) เป็นการสะท้อนบทบาทของประชาชนในการกำหนดทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น ผ่านการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจของภาครัฐในท้องถิ่น แม้จะยังไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมก็ตาม

ขณะเดียวกัน บทความสำคัญสุดท้าย แต่ไม่ท้ายสุด เรื่อง **เสริมพลังวัยเก๋า** สร้างศักยภาพผ่านการเรียนรู้: บทเรียนจากโรงเรียนผู้สูงอายุในชุมชนแม่กา โทกหวาก (นิธิพร วงศ์วิริยะและพณิฎาภรณ์ ศาลิกบุตร) ได้เน้นย้ำการจัดการที่มุ่งเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนและไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง โดยเสนอแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและสุขภาพของผู้สูงวัย เพื่อสร้างชุมชนที่เป็นมิตรกับทุกวัย และเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุมีบทบาทในสังคมที่มากขึ้นและยั่งยืน

ท้ายที่สุด กองบรรณาธิการมุ่งหวังว่าวารสารรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ ฉบับนิสิตนักศึกษา คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยาจะยังคงเป็นพื้นที่แห่งความคิดสร้างสรรค์ทางวิชาการ ที่จุดประกายแรงบันดาลใจ เปิดรับความหลากหลายในแง่องค์ความรู้ ผู้คน รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ การพัฒนาสังคม การบริหาร การศึกษา วัฒนธรรมและอื่น ๆ พร้อมสื่อสารผ่านบทความที่มีคุณภาพ ทันสมัย และมีความหมายต่อผู้อ่านและสังคมอย่างต่อเนื่องสืบไป

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	i
บทบรรณาธิการ	ii
แสงสว่างบนขุนเขา: การประยุกต์ใช้ธรรมาภิบาลในการลดความเหลื่อมล้ำ ทางการศึกษาผ่านโครงการแม่อ้องสอนโมเดล	1
ภัทรวาริน แคว้งใจ	
Universal Basic Income (UBI) กับทางออกของปัญหาความไม่เท่าเทียม กันทางเพศสภาพในเศรษฐกิจโลกบนฐานคิดสตรีนิยม กรณีศึกษาการ ทดลองใช้ในประเทศฟินแลนด์	29
กรรณิการ์ สีแจ่ม กาญจน์เกล้า ลำมา ชบาทิพย์ เยียดยัด ธวัลยา อายุวงศ์ ธัญชนก อุดใจ ธารารัตน์ อินธิยา พลอยวรินทร์ ป้อมทิม และอรปริยา นาครินทร์	
นโยบายสาธารณะด้านการศึกษา: การเปรียบเทียบระหว่างประเทศไทย และประเทศฟินแลนด์	53
วรกิจ คำใจ นิติรัตน์ คมกล้า พรณภัทร เครือสอน พรรณพศ พรมชานา และรักเกียรติ อินทับทัน	
บททดลองนำเสนอว่าด้วยภูมิทัศน์ทางเศรษฐกิจหลังโควิด-19: กระบวนการก่อสร้างประกอบใหม่ในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และความเป็นไปในแนวทางภูมิเศรษฐศาสตร์ ในอีกทศวรรษข้างหน้า	63
วีระศักดิ์ สุขสว่าง	
การวิเคราะห์ยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจของไทยในสมัยรัฐบาลประยุทธ์ ชินวัตรต่อการลงทุนของจีน	77
ปาณิศา แสงแก้ว	
การเปิดเสรีทางการค้ากับการแก้ปัญหาความยากจนในประเทศด้อยพัฒนา	95
ณัฐกฤษ ถินถาวร และเพชรรัตน์ กันทะนูน	
การเปรียบเทียบนโยบายป้องกันไฟป่าของประเทศไทยและรัฐแคลิฟอร์เนีย	113
พรทิพา วิเลิศ พรนิภา พระพิจิตร สุภักดิ์สร ไยสัมพันธ์พงศ์ สุภาวรรณ สาไชยยันต์ สุพิชญา กันธิ อัจฉราภรณ์ จະจะนะ และรักเกียรติ อินทับทัน	

ครัวไทยสู่ครัวโลก: การทูตอาหารของไทยขับเคลื่อนความสัมพันธ์ระหว่าง
ประเทศในอีก 5 ปีข้างหน้า 125

กชกร สุวรรณฉวี กฤษจิรา ราชเนตร ช่อชีวัน สุดศรีรัง

พุทธาภรณ์ มาลัย เฟื่องภา อินอารี มุทิตา อินกรัด

รัชนก แก้วกาญจน์เจริญกุล วิวัฒน์ บุญสมบุญ

อนุชา ถาวรชนและอิสรภาพ บุญทา

การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารจัดการเศรษฐกิจชุมชนของ
องค์กรปกครองท้องถิ่นตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน 139

รัศรินทร์ ใจมูล สุธิมนต์ พันสายและรสรินทร์ ลือโฮ้ง

เสริมพลังวัยเก๋า สร้างศักยภาพผ่านการเรียนรู้: บทเรียนจากโรงเรียน
ผู้สูงอายุในชุมชนแม่กาโทกหวาก 155

นิธิพร วงศ์วิริยะและพนัญญาภรณ์ ศาลิคุปต์

แสงสว่างบนภูเขา:
การประยุกต์ใช้ธรรมาภิบาลในการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา
ผ่านโครงการแม่ฮ่องสอนโมเดล
Light on the Mountain: Applying Good Governance to Reduce
Educational Inequality through the Mae Hong Son Model

ภัทรจาริน แคว้งใจ¹

บทคัดย่อ

บทความวิชาการฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) โดยเน้นบทบาทขององค์กรดังกล่าวในการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ทั้งนี้ บทความตั้งคำถามสำคัญว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถดำเนินการบริหารจัดการเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาได้อย่างแท้จริงหรือไม่ โดยใช้กรอบแนวคิดธรรมาภิบาล 6 ประการเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ การศึกษาครั้งนี้อาศัยข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการและกรณีศึกษาที่เผยแพร่ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ โดยมีได้ลงพื้นที่ภาคสนาม ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า หลักธรรมาภิบาลสามารถมีบทบาทสำคัญในการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา โดยเฉพาะเมื่อมีการนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ เช่น กรณี “แม่ฮ่องสอนโมเดล” ซึ่งสะท้อนถึงการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ ในการจัดการที่โปร่งใสและมีความรับผิดชอบจากหน่วยงานท้องถิ่น จากการวิเคราะห์พบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่สามารถนำหลักธรรมาภิบาลมาประยุกต์ใช้อย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะหลักการมีส่วนร่วม ความโปร่งใส และความรับผิดชอบ จะสามารถลดช่องว่างของความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาได้อย่างเป็นรูปธรรม ทั้งในด้านการจัดสรรทรัพยากร การเข้าถึงบริการทางการศึกษา และการสร้างความร่วมมือกับชุมชนในพื้นที่ ข้อค้นพบดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การส่งเสริมธรรมาภิบาลในระดับท้องถิ่นไม่เพียงแต่ช่วยยกระดับประสิทธิภาพในการบริหารจัดการเท่านั้น แต่ยังเป็นกุญแจสำคัญในการขับเคลื่อนความเสมอภาคทางการศึกษาอย่างยั่งยืน

¹ นิสิตหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

คำสำคัญ: หลักธรรมาภิบาล, องค์ปกครองส่วนท้องถิ่น, โครงการลดความเหลื่อมล้ำ, แม่ฮ่องสอนโมเดล

Abstract

This academic article aims to propose a framework for applying the principles of good governance in the management practices of local administrative organizations (LAOs), with a particular focus on their role in addressing educational inequality. Central to the discussion is the critical question of whether LAOs can effectively manage and implement strategies to genuinely reduce disparities in educational access and quality. The analysis is guided by six core principles of good governance, which serve as the conceptual framework for this study.

The research is based on a review of academic literature and case studies published through electronic media, without conducting fieldwork. Findings indicate that good governance can play a significant role in mitigating educational inequality, especially when adapted appropriately to local contexts. A notable example is the “Mae Hong Son Model,” which illustrates how inclusive participation, transparency, and accountability among various sectors can enhance the effectiveness of local governance. The analysis reveals that LAOs capable of systematically integrating good governance—particularly the principles of participation, transparency, and accountability—can concretely reduce educational disparities.

This is evident in areas such as resource allocation, access to educational services, and community collaboration. These findings underscore that promoting good governance at the local level not only enhances administrative efficiency but also serves as a key driver for achieving sustainable educational equity.

Keyword: Good Governance, Local Government Organizations, Inequality, Mae Hong Son Model

บทนำ

ในยุคปัจจุบันความคาดหวังต่อการบริหารราชการแผ่นดินไม่ได้จำกัดอยู่เพียงภาครัฐส่วนกลางเท่านั้น หากแต่ขยายมายังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งถือเป็นหน่วยงานที่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงมีบทบาทสำคัญในการรับฟังปัญหา นำเสนอนโยบายและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนอย่างทันทั่วทั้งที่ โดยเฉพาะในด้านการศึกษา อย่างไรก็ตามหลายพื้นที่ของประเทศไทยยังคงประสบปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา โดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกลในภาคเหนือซึ่งสะท้อนถึงข้อจำกัดด้านการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และก่อให้เกิดคำถามสำคัญว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถบริหารจัดการเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาได้อย่างแท้จริงหรือไม่

การเสริมพลังให้แก่องค์กรปกครองระดับท้องถิ่นในประเทศไทยปรากฏอย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรมในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 แต่ในครั้งนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างสถาบันทางการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยและส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคประชาชนให้แพร่หลายลงไปในระดับท้องถิ่นอันเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ระบบการเมืองของไทยสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชน (ศุทธิกานต์ มีจั่น, 2557) ซึ่งแนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับบริบททางสังคมของไทยในหลายพื้นที่ โดยเฉพาะในระดับท้องถิ่นที่ประชาชนยังขาดโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการของรัฐราชการที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้รับการเสริมพลังจึงไม่เพียงแต่ช่วยส่งเสริมประชาธิปไตยเท่านั้น หากยังเป็นกลไกสำคัญในการลดความเหลื่อมล้ำและแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ตรงจุดมากยิ่งขึ้น โดยข้อมูลจากกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา ในปีพุทธศักราช 2568 ระบุว่า มีนักเรียนกว่า 3 ล้านคนที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจน และกว่า 1.3 ล้านคนจัดอยู่ในกลุ่มยากจนพิเศษ ซึ่งปัญหาเหล่านี้ไม่เพียงแต่เกิดจากข้อจำกัดด้านทรัพยากรเท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงปัญหาด้านประสิทธิภาพและความโปร่งใสของการบริหารจัดการ

ภาครัฐในระดับท้องถิ่น และหนึ่งในความท้าทายสำคัญของการบริหารท้องถิ่น คือ ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทและพื้นที่ห่างไกล เช่น จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งมีสัดส่วนนักเรียนยากจนพิเศษสูงสุดในประเทศ เด็กและเยาวชนจำนวนมากยังคงขาดโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ โรงเรียนหลายแห่งประสบปัญหาขาดแคลนครูและทรัพยากร เช่น โรงเรียนแม่ป๋อง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ภูเขาห่างไกล ประสบปัญหาขาดแคลนครูประจำชั้นมาอย่างต่อเนื่องกว่า 5 ปีและไม่สามารถจัดการเรียนการสอนได้ครบทุกชั้นเรียน เนื่องจากงบประมาณจากส่วนกลางไม่เพียงพอ อีกทั้งยังขาดการมีส่วนร่วมจากชุมชนโดยรอบสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการนำหลักธรรมาภิบาล อาทิ ความโปร่งใสและการมีส่วนร่วม มาใช้กำกับดูแลการจัดการศึกษาให้เกิดความเป็นธรรมและยั่งยืนมากยิ่งขึ้น

เพื่อให้การบริหารท้องถิ่นสามารถตอบสนองต่อปัญหาเหล่านี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้จึงเป็นสิ่งจำเป็น โดยหลักธรรมาภิบาลมี 6 ประการ ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักการมีส่วนร่วม หลักความโปร่งใส หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า ซึ่งได้รับการบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 เพื่อเป็นแนวทางส่งเสริมการบริหารที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ และยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติยังคงมีข้อจำกัดหลายประการ เช่น การขาดความพร้อมของบุคลากร ความล่าช้าในกระบวนการ และการขาดความตระหนักรู้ในบางพื้นที่ ดังนั้น บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในพื้นที่ ห่างไกล โดยใช้กรณีศึกษา โครงการแม่ฮ่องสอนโมเดล จังหวัดแม่ฮ่องสอน เนื้อหาในบทความแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ (1) แนวคิดเกี่ยวกับธรรมาภิบาลและบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (2) การวิเคราะห์ปัญหาและแนวทางจากกรณีศึกษา และ (3) ข้อเสนอแนะแนวทางในการประยุกต์ใช้ธรรมาภิบาล

แนวคิดธรรมาภิบาลกับการบริหารท้องถิ่น

ธรรมาภิบาล (Good Governance) คือ การปกครอง การบริหาร การจัดการ การควบคุม ดูแลกิจการต่างๆ ให้เป็นไปตามครรลองธรรม นอกจากนี้ยังหมายถึง

การบริหารจัดการที่ดีซึ่งสามารถนำไปใช้ได้ทั้งในภาครัฐและเอกชน ธรรมที่ใช้ในการบริหารงานนี้ มีความหมายอย่างกว้างคือ หาได้มีความหมายแค่เพียงหลักธรรมทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังรวมถึงจริยธรรมและความถูกต้องชอบธรรมทั้งปวง ซึ่งวิญญูชนพึงมีและพึงปฏิบัติ เช่น ความโปร่งใสตรวจสอบได้ การปราศจากการแทรกแซงจากองค์กรภายนอก เป็นต้น (วรวิญญา รักษาแก้ว, 2567) โดยรวมแล้ว ธรรมาภิบาลถือว่าเป็นหลักการสำคัญอย่างหนึ่งในการบริหารจัดการให้โปร่งใส มีประสิทธิภาพ และมีส่วนร่วม ซึ่งไม่เพียงช่วยเสริมสร้างความเป็นธรรมในการดำเนินนโยบายของภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) โดยเฉพาะในด้านการลดความเหลื่อมล้ำรวมถึงการสร้างสถาบันที่เข้มแข็งและโปร่งใส นอกจากนี้ หลักธรรมาภิบาลมีความหลากหลายขององค์ประกอบจากนักวิชาการต่างๆ สามารถสรุปหลักธรรมาภิบาลที่มั่งคั่งได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า หลักธรรมาภิบาลทั้ง 6 หลักการ ดังนี้

1. หลักนิติธรรม (Rule of law) ยิงยศ บุนยำนันต์ (2564) นิยามว่าการปฏิบัติตามกฎหมาย กฎระเบียบต่างๆ ซึ่งรวมถึงการไม่เลือกปฏิบัติ การไม่ทำตามอำเภอใจ การไม่ละเมิดกฎหมาย และการไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น นอกจากนี้ วรวิญญา รักษาแก้ว (2567) ได้ให้ความหมายของหลักนิติธรรมว่า หลักนิติธรรม คือ การกฎหมายที่บังคับใช้กับทุกฝ่ายอย่างเสมอภาค ไม่มีการเลือกปฏิบัติ ไม่มีมาตรฐานเชิงซ้อน มีการดูแลให้เป็นไปตามกรอบของกฎหมาย ไม่ให้มีการแสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบ มีการปรับปรุงให้ทันสมัยสอดคล้องกับอารายประเทศ มีการรอบการปฏิบัติที่เคารพสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ประเด็นนี้สามารถเห็นได้ในกรณีของมหาวิทยาลัยพะเยา ที่ได้ประยุกต์ใช้หลักนิติธรรมผ่านการดำเนินโครงการ “No Gift Policy” อย่างเป็นรูปธรรม ตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่โปร่งใส ยึดถือความชอบธรรม และมีจริยธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ โดยกำหนดให้บุคลากรทุกระดับ “ไม่ให้ ไม่รับ” ของขวัญหรือของกำนัลใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน ซึ่งสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 และ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 (กองกิจการนิสิต

มหาวิทยาลัยพะเยา, n.d.) การดำเนินโครงการนี้ถือเป็นการส่งเสริมให้บุคลากร เคารพกฎเกณฑ์ที่เป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ และแสดงถึงการปฏิบัติหน้าที่ ตามหลักนิติธรรมอย่างแท้จริง ช่วยเพิ่มความเชื่อมั่นของประชาชน ต่อหน่วยงานของรัฐ และป้องกันการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบ ทั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่า หลักนิติธรรมเป็นแนวทางที่ทำให้กฎหมายมีความเป็นธรรมและใช้ได้อย่างสม่ำเสมอใน สังคม หลักการดังกล่าวนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารท้องถิ่นได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะในด้านของการสร้างความยุติธรรมในการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษา และการเรียนรู้ตลอดชีวิตในทุกพื้นที่ กรณีตัวอย่างที่สะท้อนหลักนิติธรรม ในระดับท้องถิ่น คือ โครงการ “อยู่ร่วม เพื่ออยู่รอด” ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้จัดฝึกอบรมทักษะอาชีพ จากการแปรรูปกล้วยแก่กลุ่มประชาชนเปราะบาง เช่น ผู้สูงอายุและผู้มีรายได้น้อย การดำเนินการนี้ไม่เพียงแต่ช่วยสร้างรายได้ แต่ยังเปิดโอกาสให้ประชาชน ในพื้นที่ห่างไกลได้รับการเรียนรู้อย่างเท่าเทียม สะท้อนการเคารพสิทธิ ความเสมอภาค และความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรของรัฐ ในที่นี้ยังสอดคล้อง กับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDG) ข้อที่ 4 ที่มุ่งเน้นการศึกษาที่มีคุณภาพ และการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับทุกคน เมื่อพิจารณาโดยรวมแล้วข้าพเจ้ามองว่า การบริหารที่ยึดหลักนิติธรรมจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความชอบธรรม ความโปร่งใส และการเคารพในสิทธิเสรีภาพของประชาชนทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียม หากหลักการ เหล่านี้ถูกนำไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะในระดับท้องถิ่น จะช่วยให้ ประชาชนเกิดความเชื่อมั่นในระบบ และลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึง โอกาสทางการศึกษาและการพัฒนาชีวิต

2. หลักคุณธรรม (Morality) ทศนิยา วงศ์มาศ (2554) ได้ให้ความหมาย ของหลักคุณธรรมว่า หลักคุณธรรม หมายถึง การยึดมั่น ถิ่นมั่นในคุณธรรมความดีงาม ความถูกต้องตามทำนองคลองธรรม สำนึกในหน้าที่ ของตนเอง รวมถึงมี ความซื่อสัตย์สุจริต จริงใจ คุณธรรมเป็นแนวทางที่ถูกต้องในการดำเนินชีวิต ทั้งความประพฤติและจิตใจ ซึ่งแต่ละสังคมกำหนดและยอมรับปฏิบัติกัน เช่น ซื่อสัตย์ อดทน เมตตา กรุณา เสียสละ เป็นต้น โดยจะเห็นได้จากกรณีขององค์การบริหาร ส่วนจังหวัดพะเยา ที่ได้ดำเนินโครงการส่งเสริมคุณธรรมและความโปร่งใส ในการบริหารงานภาครัฐ (Integrity and Transparency Assessment: ITA) โดยมีเป้าหมายเพื่อยกระดับธรรมาภิบาล ลดความเสี่ยงในการทุจริต และเสริมสร้าง

วัฒนธรรมองค์กรที่มีคุณธรรม โปร่งใส และตรวจสอบได้ ผลลัพธ์ที่ได้คือเจ้าหน้าที่สามารถรับรู้พฤติกรรมที่ควรหลีกเลี่ยง ได้รับแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน (Dos) ซึ่งได้แก่ ยึดมั่นใน ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองในระบอบประชาธิปไตย, คิดถึงประโยชน์ส่วนรวม และมีจิตสาธารณะ, ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสุภาพ เรียบร้อย และมีอัธยาศัยที่ดี และพฤติกรรมต้องห้าม (Don'ts) ซึ่งได้แก่ ไม่ด้อยค่าความเป็นไทย หรือก่อให้เกิดความเสื่อมเสียต่อภาพลักษณ์ของประเทศชาติ ไม่แสดงกิริยาอาการ หรือวาจา ที่ไม่ให้เกียรติ หรือไม่จงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์, ไม่กระทำการโดยใช้ความสนิทส่วนตัวมารับบริการในองค์กร, ไม่กระทำการโดยใช้ความสนิทส่วนตัวมารับบริการในองค์กร, ไม่กระทำการกิริยา วาจา หยาดคาย และให้ร้ายผู้อื่น สิ่งต่างๆ เหล่านี้จะช่วยลดช่องว่างของจริยธรรมทางอ้อม และเป็นกลไกสนับสนุนหลักคุณธรรมตามแนวทาง ITA ซึ่งช่วยยกระดับการบริหารให้สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล (องค์การบริหารส่วนจังหวัดพะเยา, 2567) หลักการดังกล่าวนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารท้องถิ่นได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะในด้านของ การส่งเสริมจริยธรรมในการจัดการงบประมาณและทรัพยากรด้านการศึกษาให้เกิดความโปร่งใส ยุติธรรม และเชื่อมั่นได้ในสายตาประชาชน การดำเนินการเช่นนี้จึงไม่เพียงแต่แสดงถึงการยึดมั่นในหลักคุณธรรม แต่ยังสอดคล้องอย่างชัดเจนกับ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน SDG 16 ซึ่งมุ่งส่งเสริมสถาบันที่ยุติธรรม โปร่งใส และครอบคลุม ลดการทุจริต และสนับสนุนการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชนในทุกระดับ

3. หลักความโปร่งใส (Transparency) เป็นการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารโดยไม่บิดเบือนข้อเท็จจริง มีกระบวนการทำงานตามกฎหมาย ระเบียบและกลไกการทำงานขององค์กรให้สามารถตรวจสอบความถูกต้อง มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารหรือเปิดให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวก รวมถึงมีส่วนร่วมของประชาชน และตรวจสอบความถูกต้องในการดำเนินงาน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549) หลักการดังกล่าวนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารท้องถิ่นได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะในด้านของการสร้างความเชื่อมั่นและไว้วางใจของประชาชนต่อกระบวนการจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษา หากประชาชนสามารถตรวจสอบการใช้จ่ายงบประมาณ และการดำเนินงานอย่างเปิดเผย จะช่วยลดข้อสงสัยเรื่องความไม่โปร่งใส และทำให้ การจัดการด้านการศึกษา มี ประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

แนวทางนี้ยังสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDG) ข้อที่ 16 ที่มุ่งเน้นการสร้างสถาบันที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และรับผิดชอบ รวมถึงส่งเสริมการเข้าถึงข้อมูลและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม ซึ่งประเด็นเหล่านี้สามารถเห็นในกรณีขององค์การบริหารส่วนจังหวัดพะเยา ที่ได้ดำเนินการตามหลักความโปร่งใสด้วยการเปิดเผยข้อมูลสาธารณะผ่านระบบ e-Government และเว็บไซต์ขององค์กร เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลต่าง ๆ ได้อย่างสะดวก อาจมองว่า ความโปร่งใสไม่เพียงแต่ทำให้การบริหารตรวจสอบได้ แต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลในระดับท้องถิ่น การเปิดเผยข้อมูลอย่างเป็นระบบและเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมรับรู้และติดตามผลจะนำไปสู่การลดปัญหาทุจริต และเพิ่มคุณภาพของบริการสาธารณะอย่างแท้จริง

4. หลักการมีส่วนร่วม (Participation) เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่อแผนงานหรือโครงการต่างๆ ที่อาจอาจจะส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตหรือสิ่งแวดล้อมของตนเอง ก่อนที่ภาครัฐจะดำเนินการใดๆ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรเปิดรับฟังความคิดเห็นของประชาชนอย่างรอบด้าน โดยเฉพาะในกรณีที่มีการใช้อำนาจตามกฎหมาย เพื่ออนุมัติ อนุญาต หรือเห็นชอบโครงการ ที่อาจกระทบต่อสิทธิและหน้าที่ของประชาชน ผู้ที่ได้รับผลกระทบควรได้รับโอกาสในการเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเหมาะสม (เจส์ แอล เครตัน, 2543) การประยุกต์ใช้แนวคิดนี้สามารถพบได้ในกรณีตัวอย่างของโครงการพัฒนาลำคลองแม่ต๋ำ องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ต๋ำ อำเภอเมืองพะเยา ทั้งนี้ องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ต๋ำได้ดำเนินโครงการปรับปรุงและพัฒนาคลองแม่ต๋ำ ซึ่งเป็นคลองสายหลักของชุมชน โดยเปิดเวทีประชาคมเพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ร่วมแสดงความคิดเห็นและเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์คลอง และการใช้ประโยชน์ร่วมกันอย่างยั่งยืน การมีส่วนร่วมของประชาชนในการออกแบบพื้นที่ริมคลอง เช่น ลานกิจกรรม สะพานไม้ ทางเดินออกกำลังกาย และการปลูกต้นไม้ ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ และส่งเสริมความร่วมมือในการดูแลรักษา หลังจากโครงการแล้วเสร็จ เวทีประชาคมยังเปิดโอกาสให้ประชาชนวิพากษ์ และให้ข้อเสนอแนะต่อแนวทางการใช้บประมาณ ซึ่งสะท้อนถึงหลักธรรมาภิบาลเรื่องความโปร่งใสและความรับผิดชอบของหน่วยงานท้องถิ่น การดำเนินการของ อบต.แม่ต๋ำ จึงเป็นตัวอย่างที่ดีของการนำหลักการมีส่วนร่วมมาใช้จริงในระดับท้องถิ่น ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ และส่งเสริม

ความร่วมมือในการดูแลรักษาหลังจากโครงการแล้วเสร็จ เวทีประชาคมยังเปิดโอกาสให้ประชาชนวิพากษ์และให้ข้อเสนอแนะต่อแนวทางการใช้งบประมาณ ซึ่งสะท้อนถึงหลักธรรมาภิบาลเรื่องความโปร่งใสและความรับผิดชอบของหน่วยงานท้องถิ่น กรณีศึกษานี้ยังสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) หลายประการ ได้แก่ SDG 16 (สันติภาพ ความยุติธรรม และสถาบันที่เข้มแข็ง) โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอย่างโปร่งใสและเป็นธรรม SDG 11 (เมืองและถิ่นฐานมนุษย์อย่างยั่งยืน) ผ่านการออกแบบพื้นที่สาธารณะร่วมกัน เพื่อคุณภาพชีวิตของชุมชน และ SDG 6 (การจัดการน้ำอย่างยั่งยืน) เนื่องจากเป็นการปรับปรุงฟื้นฟูคลองแม่ต้าซึ่งเป็นระบบนิเวศน้ำสำคัญของชุมชน การดำเนินการของ อบต.แม่ต้า จึงเป็นตัวอย่างที่ดีของการนำหลักการมีส่วนร่วมมาใช้จริงในระดับท้องถิ่น ควบคู่ไปกับการตอบสนองต่อเป้าหมายการพัฒนาระดับโลกอย่างยั่งยืน

เมื่อพิจารณาโดยรวมแล้วจึงสรุปได้ว่า การบริหารงานของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ยึดหลักธรรมาภิบาล จำเป็นต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ โดยเฉพาะในโครงการหรือการกระทำการอะไรบางอย่างที่อาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต สิ่งแวดล้อม และ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างโปร่งใสและเป็นธรรม เศรษฐกิจ ดังในหลักธรรมาภิบาลข้อที่ 4 ที่กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน ข้าพเจ้ามองว่าการรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนก่อนตัดสินใจดำเนินโครงการหรือลงมือกระทำการบางอย่าง จะช่วยลดความขัดแย้ง และทำให้การใช้อำนาจของรัฐ เป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุดของประชาชน

5. หลักความรับผิดชอบต่อสังคม (Responsiveness) สัญญา เคณาภูมิ (2559)

กล่าวถึงความหมายของหลักความรับผิดชอบต่อสังคมไว้ว่า ไม่ได้เป็นเพียงความสามารถในการตอบคำถามหรืออธิบายเกี่ยวกับพฤติกรรมเท่านั้น ยังรวมถึงความรับผิดชอบต่อผลงาน หรือการปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ รวมทั้งการตอบสนองต่อความคาดหวังของสาธารณะพร้อมที่จะรับผิดชอบต่อและถูกตรวจสอบได้ เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัดพะเยามีแนวปฏิบัติการจัดการเรื่องร้องเรียนที่เน้นความโปร่งใสและความรับผิดชอบต่อ โดยเปิดช่องทางรับเรื่องร้องเรียนหลากหลาย และบันทึกข้อมูลอย่างเป็นระบบ เพื่อให้สามารถติดตามและแก้ไขปัญหาได้อย่างรวดเร็วและเป็นธรรม มีการสืบสวนตรวจสอบข้อเท็จจริงอย่างเป็นกลาง และแจ้งผลให้ผู้ร้องเรียนทราบ รวมทั้งดำเนินมาตรการแก้ไขเมื่อพบข้อผิดพลาด พร้อมนำข้อมูลไปปรับปรุงการให้บริการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและสร้างความเชื่อมั่น

จากประชาชน (องค์การบริหารส่วนจังหวัดพะเยา, 2567) ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าหลักความรับผิดชอบต่อ เป็นแนวทางสำคัญในการบริหารที่มุ่งเน้นการตระหนักในสิทธิและหน้าที่ของตน มีระบบติดตามและประเมินผลที่เป็นกลาง รวมถึงมีแผนควบคุมการดำเนินงานอย่างชัดเจน จึงมองว่าการปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ พร้อมรับผิดชอบต่อผลของการกระทำ และแก้ไขข้อผิดพลาดเมื่อเกิดขึ้นเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างประสิทธิภาพในการบริหารและความไว้วางใจจากสังคม

6. หลักความคุ้มค่า หลักประสิทธิภาพและประสิทธิผล (Effectiveness and Efficiency) จากบทความของภูติศ นอขุนทด (2022) ได้กล่าวถึงนิยามของหลักความคุ้มค่าว่า หลักความคุ้มค่าในธรรมาภิบาลเป็นการบริหารจัดการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม โดยธรรมคติให้คนไทยมีความประหยัด ใช้ของคุ้มค่าสร้างสรรค์สินค้าและบริการที่มีคุณภาพสามารถแข่งขันได้ในเวทีนานาชาติและพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืนอย่างไรก็ตาม หากพิจารณาใน บริบทของหน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หลัก “ความคุ้มค่า” ควรครอบคลุมถึงการใช้งบประมาณสาธารณะอย่างมีประสิทธิภาพ (Efficiency) และให้ได้ ผลลัพธ์ที่ตอบโจทย์ประชาชน (Effectiveness) ไม่ใช่เพียงแค่ลดต้นทุนเท่านั้น ตัวอย่างเช่น โครงการลงทุนด้านการศึกษา สาธารณสุข หรือระบบสาธารณูปโภค แม้อาจใช้งบประมาณสูงแต่หากสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตประชาชนได้อย่างแท้จริง ก็ถือเป็นการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าในระยะยาว แนวคิดเรื่องการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่านี้เมื่อถูกนำมาประยุกต์ใช้ในระดับพื้นที่ จะเห็นได้จากกรณีของเทศบาลตำบลกลางเวียง จังหวัดน่าน ที่ได้มีแนวทางในการจัดการการศึกษาที่ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าโดยเลือกจ้างเหมาครูเฉพาะทางแบบชั่วคราว มาสอนเสริมในวิชาที่ขาดแคลน เช่น อังกฤษ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และกีฬา แทนการจ้างครูประจำทำให้ควบคุมงบประมาณได้ และยังช่วยให้เด็กได้รับการเรียนรู้อย่างเต็มที่ (เทศบาลตำบลกลางเวียง, 2567) แนวทางดังกล่าวนี้นอกจากจะลดลดภาระระยะยาวยังช่วยเปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นมีงาน มีรายได้จากทักษะที่ตนมี และทำให้เด็กๆได้พัฒนามตามวัย ทั้งหมดนี้เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาอย่างยั่งยืนเป้าหมายที่ 8 ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเจริญเติบโต

ทางเศรษฐกิจที่ต่อเนื่อง ครอบคลุม และยั่งยืน การจ้างงานเต็มที่และ มีผลิตภาพ และการมีงานที่มีคุณค่าสำหรับทุกคน

อภิชาติ พิทยานุรักษ์กุล (2566) ได้สรุปเกี่ยวกับการปกครองส่วนท้องถิ่น รวมถึงหลักธรรมาภิบาลทั้ง 6 ข้อ ซึ่งครอบคลุมถึงความโปร่งใส การมีส่วนร่วม การรับผิดชอบ ความยุติธรรม การมีประสิทธิภาพ และคุณธรรม ดังนี้ การปกครองส่วนท้องถิ่นไทย เป็นหน่วยงานราชการของรัฐบาล ที่มีอยู่ทุกพื้นที่ และครอบคลุมทั่วราชอาณาจักรไทย ทุกพื้นที่ของประเทศไทยจะอยู่ในความรับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ไม่รูปแบบใดก็รูปแบบหนึ่ง การบริหารปกครองส่วนท้องถิ่นไทยจึงต้องปฏิบัติตามธรรมาภิบาล หลักธรรมาภิบาลในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ การปกครอง การบริหาร การจัดการควบคุมดูแลต่างๆ มีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ ปราศจากการแทรกแซงจากองค์กรภายนอก ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักความรับผิดชอบต่อสังคม หลักการมีส่วนร่วม และหลักความคุ้มค่า ประสิทธิภาพ และประสิทธิผล โดยมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง เพื่อให้ทุกคนในสังคมได้อยู่ร่วมกันอย่างสงบ ทั้งนี้การเชื่อมโยงธรรมาภิบาลในแต่ละด้านกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น จะช่วยให้เห็นภาพชัดเจนยิ่งขึ้นว่าหลักธรรมาภิบาลไม่เพียงแต่ช่วยในการบริหารท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพ แต่ยังเป็นสิ่งที่สนับสนุนการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาได้อย่างยั่งยืนได้อย่างมีผล

ความสำคัญของธรรมาภิบาลต่อบริบทท้องถิ่น

หลักธรรมาภิบาลมีความสำคัญอย่างยิ่ง ต่อการพัฒนาท้องถิ่น เพราะในแต่ละพื้นที่มีบริบทที่แตกต่างกันไป ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม หรือวัฒนธรรม เชื้อชาติหรือแม้กระทั่งศาสนา การนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้นั้นจะช่วยส่งเสริมการบริหารงานท้องถิ่นให้ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในแต่ละชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ไม่เพียงแต่ช่วยในการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด แต่ยังช่วยสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชนในระบบการปกครองท้องถิ่น ในบริบทของท้องถิ่นที่มีความหลากหลาย หลักธรรมาภิบาลมีส่วนให้ท้องถิ่นสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ เช่น ความไม่เสมอภาคทางการศึกษา ความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงการบริการ สาธารณะหรือขาดความโปร่งใสในการใช้งบประมาณ การนำหลักการต่างๆ

ในธรรมาภิบาล เช่น ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วมมาประยุกต์ใช้ จะทำให้การบริหารงานท้องถิ่นมีความเป็นธรรมและสามารถตอบสนองต่อความต้องการที่หลากหลายของประชาชนได้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้หลักธรรมบางหลักยังช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการตัดสินใจ ซึ่งเป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างรัฐบาลท้องถิ่นและประชาชนและยังช่วยเพิ่มความไว้วางใจและความร่วมมือในการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

ธรรมาภิบาลกับการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

แนวคิดธรรมาภิบาลมิได้จำกัดอยู่เพียงในเชิงนโยบายหรือการบริหารจัดการภาครัฐในภาพรวมเท่านั้น หากแต่ยังสามารถประยุกต์ใช้เป็นกรอบแนวคิดในการแก้ไขปัญหาเฉพาะด้านที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในแต่ละพื้นที่ โดยเฉพาะในประเด็น “ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา” ถือเป็นหนึ่งในความท้าทายเชิงโครงสร้างของประเทศไทยที่ดำรงอยู่มาอย่างยาวนานความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาไม่เพียงสะท้อนถึงความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงบริการพื้นฐานเท่านั้น หากยังส่งผลกระทบในระยะยาวต่อการพัฒนาทุนมนุษย์โอกาสในการเลื่อนสถานะทางสังคม และการพัฒนาเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศอีกด้วย แนวคิดธรรมาภิบาลที่ยึดหลักความโปร่งใส ความเสมอภาค การมีส่วนร่วม และการคำนึงถึงประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากรจึงสามารถนำมาเป็นแนวทางสำคัญในการออกแบบกลไกและนโยบายที่ช่วยลดช่องว่างความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะในระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีบทบาทใกล้ชิดกับประชาชนและสามารถตอบสนองต่อความจำเป็นเฉพาะพื้นที่ได้อย่างตรงจุด ในประเด็นนี้ (โชคลาภ มั่นคง, 2564) ได้กล่าวถึงรากเหง้าหรือต้นตอของความเหลื่อมล้ำว่า ปัญหาความเหลื่อมล้ำสืบเนื่องจากความยากจน ความยากจนทำให้บุคคลไม่มีโอกาสเข้าถึงบริการทางการศึกษา บริการทางการแพทย์ที่ได้มาตรฐาน ส่งผลให้บุคคลไม่สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ และไม่สามารถหลุดพ้นจากวงจรความยากจนได้ ดังนั้นความยากจนไม่ได้เป็นเพียงแค่การไม่มีรายได้เท่านั้น แต่เป็นภาวะที่ทำให้คน “เข้าไม่ถึง” โอกาสที่จำเป็นต่อการมีชีวิตที่มีคุณภาพ เช่น การศึกษา การรักษาพยาบาล หรือแม้กระทั่งอาหารที่เพียงพอและที่อยู่อาศัยที่ปลอดภัย เมื่อต้องเผชิญกับข้อจำกัดเหล่านี้ตั้งแต่เด็ก บุคคลที่เกิดมาในครอบครัวยากจนจึงมักมีต้นทุนชีวิตที่ต่ำไม่สามารถพัฒนาศักยภาพตนเองได้อย่างเต็มที่ ซึ่งนำไปสู่การประกอบอาชีพ

ที่มีรายได้น้อย และสุดท้ายก็กลายเป็นผู้ใหญ่ที่ยังอยู่ในภาวะยากจน และเมื่อตั้งครอบครัวใหม่ วงจรความยากจนก็เริ่มต้นอีกครั้งกับรุ่นถัดไป

จากแนวคิดธรรมาภิบาลที่ถือเป็นกรอบสำคัญในการบริหารจัดการภาครัฐ และองค์กรสาธารณะ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดการบริหารที่มีความยุติธรรม โปร่งใส ตรวจสอบได้ และตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน แนวคิดนี้จึงกลายเป็นหลักสำคัญที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาในพื้นที่ โดยเฉพาะในบริบทที่ต้องการความเท่าเทียมทางสังคม และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน หลักธรรมาภิบาลทั้ง 6 ข้อ ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักความมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า มิได้เป็นเพียงแนวคิดเชิงนามธรรม หากแต่สามารถประยุกต์ใช้ได้จริงในการบริหารจัดการสาธารณะอย่างเป็นรูปธรรม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในหลายพื้นที่ของประเทศไทยจึงเริ่มให้ความสำคัญกับการนำหลักการเหล่านี้มาใช้ในการวางแผนและดำเนินงานเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ของตนเอง ผู้เรียบเรียงมองว่า ความเหลื่อมล้ำเหล่านี้อยู่รุนแรงขึ้นในจังหวัดที่มีภูมิประเทศซับซ้อน หรืออยู่ห่างไกลจากศูนย์กลาง ดังเช่น จังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้น ซึ่งปัญหาเชิงโครงสร้างที่ฝังรากลึกมานาน ทำให้การออกแบบนโยบายจากส่วนกลาง อาจไม่สามารถตอบสนองต่อสภาพปัญหาในพื้นที่ได้อย่างแท้จริง จากการวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในภาพรวม จะเห็นได้ว่าปัญหานี้มีความซับซ้อนและส่งผลกระทบอย่างมากต่อพื้นที่ห่างไกล

เมื่อพิจารณาถึงบริบทของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นหนึ่งในจังหวัดที่มีลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาและพื้นที่ห่างไกลความเจริญ ส่งผลให้ประสบปัญหาเชิงโครงสร้างในหลายด้าน โดยเฉพาะด้านการศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีสัดส่วนของนักเรียนที่อยู่ในกลุ่ม “ยากจนพิเศษ” มากที่สุดในประเทศ ซึ่งสะท้อนถึงความเหลื่อมล้ำและข้อจำกัดในการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาอย่างชัดเจน ด้วยเหตุนี้หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่จึงต้องมียุทธศาสตร์ในการเข้าไปส่งเสริม สนับสนุน และแก้ไขปัญหาดังกล่าวผ่านกระบวนการที่มีธรรมาภิบาลเป็นฐานคิดสำคัญ โดยเฉพาะภายใต้แนวทางที่เรียกว่า “แม่ฮ่องสอนโมเดล” ซึ่งเป็นกลยุทธ์เชิงพื้นที่ที่ผสมผสานความร่วมมือของภาครัฐ ภาคประชาชน และภาคส่วนอื่น ๆ ในการยกระดับคุณภาพการศึกษาให้แก่เด็กกลุ่มเปราะบางในพื้นที่ห่างไกล แนวทางการดำเนินงานของท้องถิ่นในจังหวัดแม่ฮ่องสอนนี้ จึงเป็นกรณีศึกษา

ที่น่าสนใจซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการประยุกต์ใช้แนวคิดธรรมาภิบาลในทางปฏิบัติ อย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะในด้านการส่งเสริมบทบาทของภาคประชาชน ในการเสนอแนวทางพัฒนา การใช้ทรัพยากรในพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ และการเปิดพื้นที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนและติดตามผล การดำเนินงานด้านการศึกษา ซึ่งจะกล่าวถึงรายละเอียดต่อไปในหัวข้อต่อไป

ตัวอย่างกรณีศึกษา

จังหวัดแม่ฮ่องสอนนับว่าเป็นจังหวัดที่มีสัดส่วนนักเรียนที่อยู่ในกลุ่ม “ยากจนพิเศษ” มากที่สุดในประเทศไทย อ้างอิงข้อมูลจากสำนักงานสถิติ ในปีการศึกษา 2565 นักเรียนกลุ่มนี้คิดเป็น 59.47% ของนักเรียนทั้งหมดในจังหวัด ซึ่งหมายความว่า มากกว่าครึ่งหนึ่งของนักเรียนในแม่ฮ่องสอนมาจากครอบครัว ที่มีฐานะยากจนมาก มีรายได้ต่ำจนอยู่ในเกณฑ์ที่ต้องได้รับความช่วยเหลือเป็นพิเศษ ปัญหาความยากจนส่งผลโดยตรงต่อโอกาสทางการศึกษา เพราะเด็ก จากครอบครัวที่ยากจนนั้นมักจะขาดแคลนทรัพยากร เช่น ค่าเดินทาง ค่าอาหาร อุปกรณ์การเรียน หรือแม้กระทั่งต้องออกจากโรงเรียนก่อนวัยอันควร เพื่อช่วยครอบครัวทำมาหาเลี้ยงชีพ สิ่งเหล่านี้ทำให้ช่องว่างทางการศึกษา ในพื้นที่ห่างไกล เช่นในพื้นที่ของจังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้นยิ่งถ่างกว้างขึ้น และเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตในระยะยาว เมื่อครอบครัว มีฐานะยากจน พวกเขา มักเผชิญกับข้อจำกัดทางเศรษฐกิจ ทำให้ต้องให้ความสำคัญกับเรื่องปากท้องและค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในชีวิตประจำวันมากกว่า การลงทุนด้านการศึกษา เช่น ไม่สามารถส่งลูกเรียนในโรงเรียนที่มีคุณภาพ ได้เพราะค่าใช้จ่ายสูง เป็นต้น ในขณะเดียวกัน การศึกษา เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ คนก้าวข้ามความยากจนได้ เพราะการมีความรู้และทักษะที่ดีจะเพิ่มโอกาส ในการหางานที่มั่นคงและมีรายได้สูงขึ้น แต่เมื่อครอบครัวประสบปัญหาทางการเงิน โอกาสที่ลูกหลานจะได้รับการศึกษาอย่างเต็มที่ก็ลดลงโดยปริยาย ส่งผลให้ พวกเขาอาจติดอยู่ในวัฏจักรความยากจนจากรุ่นสู่รุ่น โดยสรุปแล้วปัจจัยหลักที่ส่ง ผลกระทบต่อการศึกษาในจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีดังนี้

1. ปัญหาการขาดแคลนบุคลากรทางการศึกษา

ลักษณะภูมิประเทศที่เป็นภูเขาสลับซับซ้อนทำให้การเดินทางยากลำบาก โดยเฉพาะในช่วงฤดูมรสุม โรงเรียนหลายแห่งตั้งอยู่ในพื้นที่ห่างไกลขาดการเข้าถึงไฟฟ้า

สัญญาณโทรศัพท์ และอินเทอร์เน็ตส่งผลให้อัตราการลาออกและขอย้ายของครูสูง เนื่องจากสภาพแวดล้อมการทำงานที่ทำนาย

2. ปัญหาความหลากหลายด้านชาติพันธุ์

จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีประชากรจากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น กะเหรี่ยง มูเซอ และม้ง ซึ่งทำให้นักเรียนจำนวนมากนั้น ไม่สามารถพูดหรืออ่านภาษาไทยได้ ทำให้เกิดอุปสรรคในการเรียนรู้ตามหลักสูตร ครูอาจต้องใช้เวลาเพิ่มเติมในการปรับตัวและพัฒนาวิธีการสอนที่เหมาะสมกับนักเรียนกลุ่มนี้

3. ปัญหาขาดแคลนงบประมาณ

โรงเรียนในจังหวัดแม่ฮ่องสอนส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก ทำให้งบประมาณที่ได้รับการจัดสรรมีจำกัดมาก เนื่องจากคำนวณเป็นรายหัว รวมถึงทรัพยากรทางการศึกษามีไม่เพียงพอ ส่งผลต่อคุณภาพการเรียนการสอนและโอกาสของนักเรียน ขณะเดียวกันฐานะของผู้ปกครองค่อนข้างยากจน

4. ปัญหาความยากจน

ครอบครัวยากจนจำนวนมากขาดแคลนรายได้และไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุน นักเรียนบางคนต้องออกจากโรงเรียนก่อนวัยอันควรเพื่อช่วยเหลือครอบครัว ส่งผลให้โอกาสในการศึกษาต่อในระดับสูงลดลง และเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ปัญหาการศึกษาในจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นผลมาจากปัจจัยทางภูมิศาสตร์ สังคม และเศรษฐกิจที่ซับซ้อน ซึ่งต้องการแนวทางแก้ไขที่เหมาะสม โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนและพัฒนาระบบการศึกษาในพื้นที่ ภายใต้แนวคิด “แม่ฮ่องสอนโมเดล” ซึ่งเป็นแนวทางที่มุ่งเน้นการแก้ไขปัญหการศึกษาให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ โดยจังหวัดแม่ฮ่องสอนได้นำร่องโครงการ “การจัดการศึกษาเชิงพื้นที่เพื่อลดความเหลื่อมล้ำ” เพื่อแก้ไขปัญหของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา รวมถึงกลุ่มคนพิการและเด็กชายขอบ โครงการนี้ ดำเนินการโดยอาศัยความร่วมมือจากทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน เพื่อให้ทุกคนได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างเท่าเทียม แนวทางของโครงการมุ่งเน้นการพัฒนาการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ โดยมีโรงเรียนนำร่อง 37 แห่ง ที่ถูกออกแบบให้เป็นต้นแบบการศึกษาที่เชื่อมโยงกับอาชีพ โดยเน้นการพัฒนาทักษะที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน รวมถึงการสร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจฐานรากในชุมชน นอกจากนี้ โครงการยังให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการจัดการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่น สถาบัน

ศาสนา หรือภาคเอกชน โดยเชื่อว่าการเรียนรู้ไม่ได้จำกัดอยู่แค่ในห้องเรียน แต่สามารถเกิดขึ้นได้ทุกที่และกับทุกคน พร้อมทั้งมีการจัดการองค์ความรู้ร่วมกับภาคีด้านการศึกษา เพื่อให้เกิดการพัฒนาการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

แนวทางที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนใช้ในการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา คือการใช้เครื่องมือและทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่อย่างเต็มที่เพื่อช่วยเด็กและเยาวชนในพื้นที่ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความท้าทายทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น กลุ่มประชากรยากจนพิเศษและพื้นที่ที่มีความเหลื่อมล้ำสูง แม้ว่าจะมีปัญหาด้านความยากจน แต่จังหวัดแม่ฮ่องสอนก็ยังมีต้นทุนเชิงบวกที่เป็นจุดแข็งของพื้นที่ เช่น ค่านิยมในการดำรงชีวิตที่ยึดหลักความพอเพียง ซึ่งมุ่งเน้นการใช้ชีวิตที่มีความพอดี ไม่มากเกินไปและไม่ขาดแคลน ทั้งนี้ยังคำนึงถึงความจำเป็นทางด้านวัสดุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม รูปแบบการทำงานในจังหวัดแม่ฮ่องสอน จึงเน้นการเสริมเติมเต็มการทำงานร่วมกับหน่วยงานทางการศึกษาหลัก โดยไม่ทำให้เกิดความซ้ำซ้อนหรือการทำงานที่ขัดแย้งกับหน่วยงานอื่น การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพช่วยให้สามารถจัดการศึกษาที่เหมาะสมและตอบโจทยความต้องการของชุมชนในท้องถิ่นได้ดียิ่งขึ้น

สิ่งที่ท้าทายสำคัญในการทำงานในพื้นที่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน คือ การค้นหาเด็กในกลุ่มที่มีความเสี่ยงทางการศึกษา เช่น เด็กนอกระบบการศึกษา เด็กพิการ และเด็กที่ตกเกณฑ์ด้านสุขภาพ ซึ่งการค้นหาเด็กเหล่านี้ให้พบเป็นขั้นตอนแรกที่สำคัญในการช่วยเหลือพวกเขาให้ได้รับโอกาสทางการศึกษาและการพัฒนาทักษะที่จำเป็น เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว จังหวัดแม่ฮ่องสอนได้ร่วมมือกับกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา ในการกำหนดแนวทางช่วยเหลือเด็กปฐมวัย โดยเฉพาะใน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ภายใต้ความเชื่อมั่นว่า การพัฒนาเด็กตั้งแต่แรกเกิด เป็นการสร้างต้นทุนที่ดีในการเติบโตและมีชีวิตที่ประสบความสำเร็จในอนาคต การแก้ไขปัญหาดังแต่เนิ่น ๆ จึงเป็นการช่วยแก้ปัญหาที่ยั่งยืนในระยะยาว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ร่วมมือกันในการช่วยเหลือเด็กปฐมวัยที่มีปัญหาด้านสุขภาพ เช่น การจัดอาหารเสริม ได้แก่ นม ไข่ และมื้ออาหารอื่น ๆ ตามความเหมาะสมกับวัย เพื่อเสริมสร้างพัฒนาการทางกายและสมองให้เต็มที่ นอกจากนี้ยังมีการสร้าง กลไกการส่งต่อข้อมูล เพื่อให้การดูแลเด็กเป็นไปอย่างต่อเนื่องและแม่นยำ โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กพิการและเด็กที่มีความต้องการพิเศษ เพื่อให้เด็กได้รับการพัฒนาทักษะที่เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่น

การสร้างอาชีพทางเลือกที่เหมาะสมกับพื้นที่ก็เป็นสิ่งที่สำคัญ การปรับวิธีคิด และทัศนคติเกี่ยวกับการศึกษาจึงเป็นส่วนหนึ่งของการทำให้เด็กได้ค้นหาตัวเอง และเติบโตไปในทางที่เหมาะสมกับความสามารถและศักยภาพของแต่ละคน ความยั่งยืนของโครงการการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน จะขึ้นอยู่กับ การมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่เป็นสำคัญ ซึ่งทำให้โครงการสามารถดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ โดยกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา มีบทบาทสำคัญในการเป็น ตัวเร่ง ที่เชื่อมโยงภาคส่วนต่าง ๆ เช่น ภาคประชาสังคม ภาคเอกชน และหน่วยงานระดับผู้กำหนดนโยบายให้สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างสอดคล้องและมี ประสิทธิภาพ ทั้งนี้ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นยังมีบทบาทสำคัญในการ ทำงานร่วมกับกองทุน เพื่อเชื่อมโยงการทำงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐและชุมชน โดยการจัดหาทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับการศึกษาการส่งเสริมการมีส่วนร่วม ของประชาชนในพื้นที่ และการสนับสนุนการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น ทำให้การพัฒนาการศึกษาในจังหวัดแม่ฮ่องสอนสามารถตอบสนองต่อความต้องการ ของชุมชนและสร้างความยั่งยืนในระยะยาวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การดำเนินโครงการ “แม่ฮ่องสอนโมเดล” ซึ่งเป็นแนวทางการจัดการ ศึกษาเชิงพื้นที่ที่ตอบสนองต่อบริบทเฉพาะถิ่นของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ไม่เพียงแต่แสดงให้เห็นถึงความพยายามในการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในพื้นที่ห่างไกลเท่านั้น แต่ยังเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของการนำหลักธรรมาภิบาลมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนา นโยบายและการดำเนินงานของภาครัฐในระดับพื้นที่ อย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะในมิติของความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วมของภาคีต่าง ๆ ในสังคมในด้านของ ความมีส่วนร่วม โครงการแม่ฮ่องสอนโมเดลเน้นการดึงทุกภาคส่วน ในพื้นที่ให้เข้ามามีบทบาทร่วมกันอย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว ชุมชน ผู้นำท้องถิ่น สถาบันศาสนา หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน ซึ่งสะท้อนให้เห็น ถึงการเปิดพื้นที่ให้เกิดกระบวนการตัดสินใจร่วม ในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การสำรวจปัญหา การกำหนดแนวทางการพัฒนา จนถึงการติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน ทั้งนี้ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการของคนในพื้นที่ ซึ่งเป็นแรงผลักดัน สำคัญที่ช่วยให้โครงการสามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ ในด้านของ ความโปร่งใสและความรับผิดชอบ การดำเนินโครงการมีการ จัดสรรทรัพยากรอย่างเปิดเผย โดยองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น เทศบาล อบต. และ อบจ. ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการงบประมาณ

รวมถึงการอำนวยความสะดวกด้านโลจิสติกส์และการประสานงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ โดยมีการรายงานผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและเปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณะซึ่งทำให้ประชาชนสามารถตรวจสอบได้ การดำเนินงานเช่นนี้สะท้อนให้เห็นถึงแนวทางของธรรมาภิบาลที่เน้นความโปร่งใสและความรับผิดชอบ โดยเฉพาะการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและตรวจสอบได้ซึ่งช่วยลดโอกาสในการทุจริต และเสริมสร้างความไว้วางใจระหว่างรัฐกับประชาชน นอกจากนี้โครงการแม่ฮ่องสอนโมเดลยังให้ความสำคัญกับ หลักความเสมอภาคและความเป็นธรรม โดยมุ่งเน้นการจัดการศึกษาให้ครอบคลุมเด็กและเยาวชนที่อยู่ในสถานะเปราะบาง เช่น เด็กกลุ่มยากจนพิเศษ เด็กพิการ และเด็กนอกระบบการศึกษา ซึ่งมักจะถูกทอดทิ้งหรือเข้าไม่ถึงโอกาสทางการศึกษาในระบบปกติโดยมีการออกแบบหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิต ทักษะอาชีพและความต้องการของชุมชนทำให้การศึกษามีความหมายและตอบสนองต่อชีวิตจริงของผู้เรียนมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้แนวทางดังกล่าวสะท้อนความพยายามในการสร้างความเป็นธรรมในสังคมและการเคารพสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนตามหลักนิติธรรมที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ โครงการแม่ฮ่องสอนโมเดลให้ความสำคัญกับประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยพยายามใช้ทรัพยากรในพื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งในแง่ของงบประมาณ บุคลากร และองค์ความรู้ท้องถิ่น โดยเฉพาะการนำทุนทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน มาใช้เป็นพื้นฐานในการพัฒนาโรงเรียนต้นแบบและกิจกรรมการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับทักษะอาชีพในชุมชนซึ่งเป็นแนวทางที่ช่วยเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานราก และลดการพึ่งพาทรัพยากรจากภายนอกทำให้โครงการสามารถขับเคลื่อนไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยังยืนในระยะยาว กล่าวโดยสรุปการดำเนินงานของแม่ฮ่องสอนโมเดลมิได้เป็นเพียงการพัฒนากระบวนการศึกษาในพื้นที่ห่างไกลเท่านั้นแต่ยังเป็นกระบวนการที่สะท้อนการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในระดับปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ไม่ว่าจะเป็นความโปร่งใส ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วม ความเสมอภาค หรือการจัดการที่มีประสิทธิภาพแนวทางดังกล่าวไม่เพียงช่วยให้การจัดการศึกษาในพื้นที่แม่ฮ่องสอนสามารถลดความเหลื่อมล้ำได้อย่างเป็นรูปธรรมแต่ยังสามารถเป็นต้นแบบที่สะท้อนให้เห็นว่าหลักธรรมาภิบาลเมื่อนำมาใช้อย่างจริงจังย่อมสามารถนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืนและตอบสนองต่อบริบทเฉพาะของพื้นที่ได้อย่างแท้จริง

ผลลัพธ์สำคัญของโครงการนี้ไม่เพียงอยู่ที่การเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้กับเด็กและเยาวชนกลุ่มเปราะบางเท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงความพยายามในการลดความเหลื่อมล้ำในระดับโครงสร้าง โดยเฉพาะในกลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มเด็กยากจนพิเศษ และกลุ่มเด็กนอกระบบการศึกษา ซึ่งมักจะไม่ได้รับโอกาสเท่าเทียมในระบบการศึกษาปกติ การสร้างโรงเรียนต้นแบบที่เชื่อมโยงกับอาชีพและวิถีชีวิตชุมชนทำให้การเรียนรู้มีความหมายมากขึ้น และช่วยเตรียมความพร้อมให้กับผู้เรียนในการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพในอนาคต ซึ่งถือเป็นการวางรากฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนตั้งแต่ระดับปัจเจกไปจนถึงระดับชุมชน เมื่อพิจารณาในมิติเชื่อมโยงกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ โครงการแม่ฮ่องสอนโมเดลได้สะท้อนให้เห็นถึงการขับเคลื่อนที่สอดคล้องกับหลายเป้าหมายอย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะเป้าหมายที่ 4 ว่าด้วยการจัดการศึกษาอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยโครงการได้ออกแบบการเรียนรู้ที่เข้าถึงทุกกลุ่มประชากรในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นเด็กพิการ เด็กกลุ่มชาติพันธุ์ หรือเด็กในครอบครัวยากจน ซึ่งล้วนเป็นกลุ่มที่มักถูกหลงลืมจากระบบการศึกษาปกติ การส่งเสริมให้ทุกคนมีสิทธิเข้าถึงการเรียนรู้ตามศักยภาพของตนเองจึงเป็นหัวใจของการผลักดันเพื่อให้เป้าหมายด้านการศึกษาที่มีคุณภาพเกิดขึ้นจริง นอกจากนี้ โครงการยังมีส่วนสำคัญในการผลักดันเป้าหมายที่ 1 ว่าด้วยการขจัดความยากจน ผ่านการพัฒนาเยาวชนให้มีทักษะที่สามารถนำไปประกอบอาชีพได้ในอนาคต อันเป็นการเสริมสร้างขีดความสามารถให้หลุดพ้นจากวัฏจักรความยากจนในระยะยาว ซึ่งสัมพันธ์กับเป้าหมายที่ 10 ที่มุ่งลดความเหลื่อมล้ำภายในประเทศ โดยการสร้างระบบการศึกษาแบบใหม่ที่ไม่แบ่งแยกกลุ่มเป้าหมายตามภูมิหลังทางเศรษฐกิจหรือชาติพันธุ์แต่เน้นความเท่าเทียมและความเป็นธรรมในการเข้าถึงบริการพื้นฐานที่สำคัญที่สุดของชีวิตคือการศึกษา อีกทั้ง แนวทางการดำเนินโครงการที่เน้นการประสานงานระหว่างภาคีในระดับพื้นที่ และการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ยังสอดคล้องกับเป้าหมายที่ 17 ว่าด้วยการเสริมสร้างหุ้นส่วนความร่วมมือเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนในรูปแบบของการร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา ที่ทำหน้าที่เป็นกลไกสนับสนุนหลักทางนโยบายและทรัพยากร โดยที่การประสานงานนี้ไม่ได้เป็นเพียงการจัดการเชิงนโยบาย แต่เป็นการลงมือปฏิบัติร่วมกันในระดับพื้นที่อย่างแท้จริง

ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการของคนในชุมชน และเสริมสร้างความยั่งยืนในการดำเนินงานในระยะยาว แม้จังหวัดแม่ฮ่องสอนจะยังคงเผชิญกับข้อจำกัดด้านเศรษฐกิจ สังคม และภูมิศาสตร์ แต่โครงการนี้ได้พิสูจน์แล้วว่า หากมีแนวทางการจัดการที่เชื่อมโยงความเข้าใจท้องถิ่นกับหลักการพัฒนาระดับสากล และมีการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้จริงจิง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความโปร่งใส ความรับผิดชอบ หรือความเสมอภาค ก็สามารถเปลี่ยนพื้นที่ที่เคยถูกมองว่าห่างไกลจากโอกาสให้กลายเป็นพื้นที่แห่งความหวังและการเปลี่ยนแปลงได้อย่างยั่งยืน และนี่คือสาระสำคัญที่โครงการแม่ฮ่องสอนโมเดลได้สื่อสารต่อสังคมไทยและต่อโลกว่าการพัฒนาท้องถิ่นด้วยหลักธรรมาภิบาลที่สอดคล้องกับเป้าหมาย SDGs นั้น ไม่เพียงเป็นไปได้ แต่กำลังเกิดขึ้นจริงแล้ว.

จากมุมมองของหลักธรรมาภิบาล ซึ่งโครงการแม่ฮ่องสอนโมเดลได้รับการดำเนินงานภายใต้แนวทางที่โปร่งใสและมีความรับผิดชอบ โดยมีการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนทั้ง ซึ่งสะท้อนถึงหลักการสำคัญของธรรมาภิบาล ได้แก่ การมีส่วนร่วม และ ความโปร่งใส การที่ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการวางแผน และดำเนินการโครงการทำให้สามารถพัฒนามาตรการและกลยุทธ์ที่ตรงกับความต้องการของพื้นที่ รวมถึงการสร้างเชื่อมั่นว่าเงินทุนและทรัพยากรที่จัดสรรมาเพื่อโครงการจะถูกใช้ไปอย่างเหมาะสมและโปร่งใส การทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบและการตรวจสอบผลการดำเนินงานถือเป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนโครงการให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดโดยมีการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องสามารถเห็นภาพรวมของผลลัพธ์และทำการปรับปรุงหรือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างทันท่วงทีสิ่งนี้ช่วยเสริมสร้างความเชื่อมั่นว่าโครงการจะสามารถตอบสนองต่อความต้องการและบริบทของพื้นที่ได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้การที่มีการตรวจสอบและเปิดเผยข้อมูลทำให้สามารถป้องกันการทุจริตหรือการใช้ทรัพยากรโดยไม่เหมาะสม ซึ่งเป็นหนึ่งในแนวทางหลักของธรรมาภิบาล ที่มุ่งเน้นให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างโปร่งใสและมีความรับผิดชอบ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าโครงการจะมีบทบาทที่สำคัญในการส่งเสริมการศึกษา แต่ก็ยังมีปัญหาและความท้าทายบางประการที่ทำให้บางส่วนของโครงการไม่สามารถประสบความสำเร็จได้อย่างเต็มที่ ตัวอย่างเช่น ปัญหาการขาดแคลนครูในพื้นที่ห่างไกลที่ทำให้การเรียนการสอนไม่สามารถตอบสนองความต้องการของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพและปัญหาความหลากหลายทางชาติพันธุ์ที่ทำให้การสื่อสารและการ

ปรับตัวในหลักสูตรการศึกษามีความยากลำบาก อีกหนึ่งความท้าทายที่สำคัญคือ ปัญหาทางเศรษฐกิจของครอบครัวในพื้นที่ที่มีรายได้น้อยทำให้หลายครอบครัวไม่สามารถสนับสนุนการศึกษาของบุตรหลานได้ตามที่ควรจะเป็นและบางครั้งเด็กก็ต้องออกจากโรงเรียนเพื่อช่วยเหลืองานในครอบครัวซึ่งส่งผลต่อการเรียนรู้ของพวกเขา ในด้านนี้ บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังมีความสำคัญในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว เช่นการสนับสนุนการจัดหาทรัพยากรและโครงสร้างพื้นฐานให้เหมาะสมกับความต้องการของพื้นที่การประสานงานและส่งเสริมความร่วมมือจากภาคส่วนต่าง ๆ เช่น ภาครัฐ เอกชน และภาคประชาสังคมเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนให้กับโครงการการศึกษาในพื้นที่รวมถึงการสร้างกลไกในการร่วมมือระหว่างชุมชนและหน่วยงานท้องถิ่นในการพัฒนาและส่งเสริมการศึกษาที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ ซึ่งช่วย ลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา และลดความเหลื่อมล้ำในสังคมตามเป้าหมายของ SDG 10

โดยสรุป การมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถือเป็นปัจจัยสำคัญในการทำให้ แม่ฮ่องสอนโมเดล ประสบความสำเร็จในหลายด้าน แต่ก็ยังมีข้อจำกัดและความท้าทายที่ต้องได้รับการแก้ไขเพิ่มเติมเพื่อให้โครงการสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนในระยะยาว และการใช้หลัก ธรรมาภิบาล ช่วยเสริมสร้างความโปร่งใสและความรับผิดชอบในการดำเนินโครงการเพื่อให้โครงการนี้สามารถขับเคลื่อนไปสู่ความยั่งยืนได้ตามเป้าหมาย แนวทางเหล่านี้สามารถสะท้อนให้เห็นถึงการประยุกต์ใช้ธรรมาภิบาลในหลากหลายด้านซึ่งจะพิจารณาโดยละเอียดในหัวข้อต่อไป

แนวทางการประยุกต์ใช้ธรรมาภิบาลในการบริหารท้องถิ่นเพื่อการศึกษาที่ยั่งยืน

ถึงแม้ว่าหลักธรรมาภิบาลจะเป็นแนวทางสำคัญในการบริหารงานท้องถิ่น แต่เมื่อบริบทโลกเปลี่ยนเข้าสู่ยุคดิจิทัล การบริหารเพียงตามหลักเดิมอาจไม่เพียงพอ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและแนวคิดสมัยใหม่ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ความโปร่งใส และตอบสนองต่อความซับซ้อนทางการศึกษา ผู้เขียนจึงนำเสนอ 4 แนวทางต่อไปนี้

1. การใช้เทคโนโลยีเพื่อเสริมสร้างหลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการศึกษาท้องถิ่น

การบริหารจัดการศึกษาท้องถิ่นในปัจจุบันจำเป็นต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับยุคดิจิทัลโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศสามารถช่วยเสริมสร้างหลักธรรมาภิบาลในด้านความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพ เทคโนโลยี เช่น ระบบ e-Government, Open Data หรือระบบสารสนเทศเชิงพื้นที่ (GIS) สามารถเปิดเผยข้อมูลการดำเนินงานด้านการศึกษาให้ประชาชนเข้าถึงได้ง่าย และช่วยให้การตัดสินใจของผู้บริหารท้องถิ่นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นถึงการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อเสริมหลักธรรมาภิบาลที่ชัดเจนคือ โครงการ Khon Kaen Smart City ของจังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน โดยเทศบาลนครขอนแก่นได้นำระบบข้อมูลดิจิทัลมาใช้ในการบริหารจัดการข้อมูลด้านการศึกษา เช่น ฐานข้อมูลนักเรียนระบบติดตามพัฒนาโรงเรียนและแผนการใช้จ่ายงบประมาณด้านการศึกษาซึ่งประชาชนสามารถเข้าถึงและตรวจสอบได้แบบเรียลไทม์ผ่านระบบออนไลน์ทั้งนี้ยังมีการเปิดเวทีให้ประชาชนเสนอแนวทางและร่วมตัดสินใจผ่านแอปพลิเคชันของเมือง (สำนักงานจังหวัดขอนแก่น, 2564) กรณีของจังหวัดขอนแก่นแสดงให้เห็นว่าการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสามารถยกระดับการบริหารจัดการศึกษาท้องถิ่นให้มีธรรมาภิบาลมากยิ่งขึ้นประชาชนสามารถตรวจสอบงบประมาณและมีส่วนร่วมในการออกแบบนโยบายส่งผลให้การบริหารงานมีความโปร่งใส มีความรับผิดชอบต่อสาธารณะและตอบสนองต่อความต้องการของพื้นที่อย่างแท้จริงซึ่งถือเป็นแนวทางที่ควรนำมาประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่นเพื่อมุ่งสู่การศึกษาที่ยั่งยืนในระยะยาว

2. การใช้ Big Data และ AI เพื่อวิเคราะห์ปัญหาเชิงลึกด้านการศึกษา

ในปัจจุบัน แม้ฮาร์ดแวร์และโมเดลยังไม่มีมีการประยุกต์ใช้ Big Data หรือ AI อย่างเป็นระบบในการวิเคราะห์ข้อมูลด้านการศึกษา เช่น พฤติกรรมการเข้าเรียน ปัจจัยทางเศรษฐกิจ หรือความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ ทำให้การแก้ไขปัญหา ยังพึ่งพาการสังเกตหรือรายงานเชิงประสบการณ์มากกว่าข้อมูลจริง การนำ Big Data และ AI เข้ามาใช้จะช่วยให้การบริหารจัดการศึกษาท้องถิ่นแม่นยำขึ้น เพราะสามารถมองเห็นปัญหาดังแต่ต้นทาง และกำหนดนโยบายได้ตรงจุด เช่น วิเคราะห์ว่าพื้นที่ใดมีเด็กหลุดจากระบบการศึกษามากที่สุด หรือโรงเรียนใดขาดทรัพยากรมากที่สุดการใช้เทคโนโลยีเหล่านี้จะช่วยให้ท้องถิ่นสามารถรับรู้ปัญหาได้อย่างทันเวลา

ตัวอย่างเช่น กรุงเทพมหานคร ได้ใช้ระบบ Big Data ในการวางแผนการศึกษา และดูแลสุขภาพนักเรียนในสังกัดโดยระบบจะเชื่อมโยงข้อมูลของนักเรียนแต่ละคน เข้ากับหน่วยบริการสุขภาพและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องช่วยให้การจัดสรรงบประมาณ และทรัพยากรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและตรวจสอบได้ การนำ Big Data และ AI มาใช้ในบริบทของการศึกษาท้องถิ่นจะช่วยให้เกิดระบบการบริหารที่ยึดหลักธรรมาภิบาลและตอบสนองความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง

3. การใช้เทคโนโลยีจัดการงบประมาณและทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

ในปัจจุบัน แม่ฮ่องสอนโมเดลยังไม่มีระบบดิจิทัลที่ช่วยจัดการงบประมาณและทรัพยากรอย่างเป็นระบบและตรวจสอบได้แม้มีเป้าหมายชัดเจน ด้านการศึกษาที่ยั่งยืนแต่การบริหารจัดสรรงบประมาณยังคงอยู่ในรูปแบบดั้งเดิมที่ขาดกลไกการติดตามประสิทธิภาพและความคุ้มค่าในเชิงข้อมูลการนำเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาช่วยบริหารงบประมาณ เช่น ระบบฐานข้อมูลกลาง ระบบประเมินผลโครงการ หรือ dashboard สำหรับติดตามการใช้งบ จะช่วยให้เกิดความโปร่งใส ช่วยป้องกันการรั่วไหลของงบประมาณ และสามารถตรวจสอบได้อย่างต่อเนื่อง ทั้งยังเสริมหลักธรรมาภิบาลในด้าน ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วมของประชาชน ตัวอย่างเช่น เทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ได้พัฒนาระบบการจัดทำงบประมาณตามผลสัมฤทธิ์ (Performance-Based Budgeting) ซึ่งผสานเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ากับการติดตามและประเมินผลลัพธ์ของโครงการต่าง ๆ ก่อนการจัดสรรงบในรอบถัดไปทำให้การใช้งบประมาณมีเป้าหมายชัดเจน และสามารถตรวจสอบได้จากข้อมูลที่เผยแพร่ต่อสาธารณะ

4. การบริหารท้องถิ่นแบบยืดหยุ่น ตอบสนองต่อสถานการณ์

แม่ฮ่องสอนโมเดลยังขาดระบบการบริหารที่ยืดหยุ่นและตอบสนองต่อปัญหาได้แบบทันทีทันใดโดยเฉพาะในด้านการรับฟังปัญหาจากประชาชนหรือการปรับเปลี่ยนแผนงานตามสถานการณ์ เช่น การเรียนรู้หลังโควิด หรือความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อระบบการศึกษาในพื้นที่ห่างไกล การมีระบบบริหารที่ยืดหยุ่นและใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยจะทำให้ท้องถิ่นสามารถปรับเปลี่ยนแผนงานหรือนโยบายได้ตามสถานการณ์ เช่น เปิดช่องทางออนไลน์ให้ชาวบ้านแจ้งปัญหาเกี่ยวกับโรงเรียน การเรียน หรือสื่อการสอนได้ทันทีหรือมีระบบวิเคราะห์ปัญหาเชิงพื้นที่เพื่อวางแผนล่วงหน้า

ตัวอย่างเช่น ระบบ Traffy Fondue โดย NECTEC ซึ่งหลายท้องถิ่น เช่น กรุงเทพมหานคร ภูเก็ต และขอนแก่น นำมาใช้ ช่วยให้ประชาชนแจ้งปัญหาในพื้นที่ผ่านแอปหรือ LINE แล้วระบบจะส่งเรื่องถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรง ปัจจุบันสามารถรับเรื่องได้กว่าล้านรายการ และมีอัตราแก้ไขสำเร็จสูงถึง 77% ระบบนี้ทำให้การบริหารงานท้องถิ่นมีความยืดหยุ่นและใกล้ชิดประชาชนมากขึ้น

บทสรุป

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถมีบทบาทสำคัญในการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาได้อย่างแท้จริง หากมีการบริหารจัดการที่ยึดหลักธรรมาภิบาล โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ความโปร่งใสในการจัดสรรทรัพยากร และการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้สนับสนุนการทำงาน ทั้งนี้ กรณี “แม่ฮ่องสอนโมเดล” ได้แสดงให้เห็นถึงรูปธรรมของการบูรณาการการทำงานระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ในระดับพื้นที่ ซึ่งสามารถขับเคลื่อนนโยบายการศึกษาที่ตอบสนองบริบทเฉพาะถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จจะยั่งยืนได้ก็ต่อเมื่อมีการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องทั้งด้านนโยบายงบประมาณ และการพัฒนาศักยภาพบุคลากรในท้องถิ่น ดังนั้น การผลักดันให้หลักธรรมาภิบาลเป็นแนวทางหลักของการบริหารการศึกษาท้องถิ่น โดยใช้เทคโนโลยีและการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน จะเป็นกุญแจสำคัญในการสร้างระบบการศึกษาที่เป็นธรรม และยั่งยืนในระยะยาว

อย่างไรก็ดี บทความฉบับนี้ยังมีข้อจำกัดในด้านแหล่งข้อมูลและวิธีการเก็บข้อมูลเนื่องจากการวิเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีส่วนใหญ่อ้างอิงจากแหล่งข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์เป็นหลักโดยไม่ได้ใช้เอกสารตำราในรูปแบบสิ่งพิมพ์ที่ได้รับการยอมรับในเชิงวิชาการอย่างกว้างขวางอีกทั้งกรณีศึกษาที่นำมาวิเคราะห์ก็เป็นข้อมูลทุติยภูมิจากแหล่งข้อมูลสาธารณะซึ่งอาจมีข้อจำกัดในด้านความลึกของข้อมูลและบริบทเฉพาะพื้นที่ ดังนั้น งานเขียนในลักษณะเดียวกันในอนาคตอาจพิจารณาใช้แหล่งข้อมูลที่มีความหลากหลายมากขึ้น รวมถึงการจัดเก็บข้อมูลภาคสนามหรือการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของข้อมูล ตลอดจนสามารถวิเคราะห์ประเด็นได้อย่างรอบด้านและลึกซึ้งยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยพะเยา. (n.d.). *ประกาศ กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยพะเยา เรื่อง เจตนารมณ์ ไม่ให้ ไม่รับของขวัญและของกำนัลทุกชนิดจากการปฏิบัติหน้าที่ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.*

2568. <https://dsa.up.ac.th/v4/readnews.php?ID=1868>

กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา. (2023, August 31). ‘แม่ฮ่องสอนโมเดล’ นำร่อง 37 โรงเรียนต้นแบบจัดการศึกษาเชิงพื้นที่เพื่อลดความเหลื่อมล้ำ. <https://www.eef.or.th/news-310823/>

เจส์ แอล เครตัน. (2000). *คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน* (พิมพ์ครั้งที่ 1). <https://shorturl.asia/0R7pb>

ทัศนียา วงศ์มาศ. (2011). องค์ประกอบของการศึกษาธรรมาภิบาลเพื่อการบริหารจัดการ. *วารสารธรรมทัศน์*, 15(2), 143–144. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/dhammathas/article/view/76035/61158>

เทศบาลตำบลกลางเวียง. (2025, April 29). *ประกาศจ้างเหมาบริการสอนวิชาภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลฯ ประจำปีงบประมาณ 2568*. <https://www.klang-wiang.go.th/egp-opt?dateStart=20180608&dateEnd=20250517&id=0&selMet=0&selType=0&start=1>

ภูติศ นอขุนทด. (2022). หลักธรรมาภิบาลกับการบริหารภาครัฐ. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์*, 7(1), 1035. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/mcjou/article/view/255510/172137>

ยิ่งยศ บุญยานันต์. (2021). หลักธรรมาภิบาลกับการบริหารองค์กร. *วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย*, 13(1), 64. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/JoMbuHu/article/view/270560/182040>

ศุทธิกานต์ มีจั่น. (2014). ประชาคมอาเซียนกับการปกครองท้องถิ่น. *วารสารการเมืองการปกครอง*, 4(1), 393. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jopag/article/view/211575/146565>

- สัญญา เคนาภูมิ. (2016). กระบวนทัศน์ธรรมาภิบาล: กรอบแนวคิดทางการบริหารการปกครอง. *วารสารวิถีสังคมมนุษย์*, 4(1), 235. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/wh/article/view/89305/70276>
- องค์การบริหารส่วนจังหวัดพะเยา. (2024). *โครงการส่งเสริมคุณธรรมและความโปร่งใสในการบริหารงานภาครัฐ (Integrity and Transparency Assessment: ITA)*. <https://www.phayao.go.th/news/view/1346/>
- อภิชัย พิทยานุรักษ์กุล. (2023). ธรรมาภิบาลกับการบริหารงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทย. *วารสารวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์*, 5(2), 8. <https://so08.tci-thaijo.org/index.php/AJPP/article/view/1581/1492>
- วรัญญา รักษาแก้ว. (2024). ธรรมาภิบาล: เทรนด์ใหม่ของโลกยุคดิจิทัล. *วารสารการบริหารจัดการและการพัฒนาที่ยั่งยืน*, 2(1), 4. <https://so15.tci-thaijo.org/index.php/jamsd/article/view/328/359>
- โชคกลาง มั่นคง. (2021). มิติความยากจน และรากเหง้าของความเหลื่อมล้ำกับความยั่งยืนในการพัฒนา. *วารสารเศรษฐศาสตร์และนโยบายสาธารณะ*, 12(1), 27. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/econswu/article/view/247893/170014>
- SDG Move. (n.d.). *Introduction to the Sustainable Development Goals (SDGs)*. <https://www.sdgmove.com/intro-to-sdgs>

Universal Basic Income (UBI) กับทางออกของปัญหาความ ไม่เท่าเทียมกันทางเพศสภาพในเศรษฐกิจโลก บนฐานคิดสตรีนิยม กรณีศึกษาการทดลองใช้ในประเทศฟินแลนด์

กรรณิการ์ สี่แจ่ม, กาญจน์เกล้า ลำมา, ขบาทิพย์ เยียดยัต, ธวัลยา อายวงษ์,
ธัญชนก อุดใจ, ธารรัตน์ อินธิยา, พลอยวรินทร์ ป้อมทิม, อรปริยา นาครินทร์¹

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาความไม่เท่าเทียมทางเพศสภาพในระบบเศรษฐกิจโลกผ่านกรอบแนวคิดสตรีนิยมโดยวิเคราะห์บทบาทของผู้หญิงที่ถูกจำกัดอยู่ภายใต้โครงสร้างชายเป็นใหญ่ ทั้งในครัวเรือน ตลาดแรงงาน และระบบเศรษฐกิจโลกที่ขับเคลื่อนโดยบริษัทข้ามชาติ ซึ่งมีผลผลิตซ้ำบทบาททางเพศแบบเดิม โดยได้นำกรณีศึกษาการทดลองนโยบายรายได้ขั้นพื้นฐานถ้วนหน้า (Universal Basic Income: UBI) ในประเทศฟินแลนด์เป็นกรอบเสริมในการพิจารณาว่า หากรัฐสามารถจัดสรรรายได้ให้ประชาชนอย่างเท่าเทียมโดยไม่เลือกเพศสภาพหรืออาชีพ จะสามารถช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางเพศ โดยเฉพาะในบริบทที่ผู้หญิงต้องรับบทบาทซ้อนทั้งในบ้านและงานนอกบ้านพร้อมกันได้อย่างไร แนวคิดสตรีนิยมที่ใช้อ้างอิง ได้แก่ (1) Mary Wollstonecraft ซึ่งเน้นสิทธิในการศึกษาของผู้หญิงเพื่อทำให้อำนาจชายเป็นใหญ่ (2) Betty Friedan ที่พูดถึง “ปัญหาที่ไม่มีชื่อ” ของผู้หญิงในบทบาทแม่บ้าน และ (3) Cynthia Enloe ที่วิเคราะห์บทบาทแรงงานหญิงในโลกาภิวัตน์ซึ่งมักถูกลดทอนเหลือเพียงแรงงานราคาถูก

จากกรณีศึกษาในประเทศฟินแลนด์ โดยทดลองให้เงินรายเดือนแก่คนว่างงาน 2,000 คนเป็นเวลา 2 ปีโดยไม่มีเงื่อนไข ผลพบว่าผู้ได้รับเงินมีความพึงพอใจในชีวิตและสุขภาพจิตดีขึ้น และมีแนวโน้มในการหางานทำมากกว่ากลุ่มที่ไม่ได้รับเงิน โดยเฉพาะผู้หญิง เช่น แม่บ้านและผู้รับภาระดูแลครอบครัว ได้รับประโยชน์จากนโยบายดังกล่าว เช่น ความเครียดด้านการหารายได้ลดลง และมีโอกาสพัฒนาตนเองมากขึ้น แม้ผลลัพธ์ยังไม่อาจสรุปว่า UBI แก้ปัญหาความไม่เท่าเทียมทางเพศได้โดยตรง

¹ นิสิตหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

แต่นี่กลับสะท้อนให้เห็นว่า หากออกแบบนโยบายเศรษฐกิจที่คำนึงถึงมิติทางเพศตั้งแต่ต้น ก็อาจนำไปสู่สังคมที่เสมอภาคและความเท่าเทียมที่ยั่งยืนได้ในอนาคต

คำสำคัญ: รายได้ขั้นพื้นฐานสากล, สตรีนิยม, ความไม่เท่าเทียมทางเพศสภาพ

Abstract

This article aims to explore gender inequality in the global economic system through the lens of feminist theory. It analyses the roles of women constrained under patriarchal structures in households, labour markets, and a global economy driven by transnational corporations that often reinforce traditional gender roles. The study incorporates Finland's Universal Basic Income (UBI) experiment as an additional framework to consider whether equal income distribution by the state regardless of gender identity or occupation can reduce gender disparities, particularly for women who face the dual burden of domestic and paid labour simultaneously. The feminist theories referenced include: (1) Mary Wollstonecraft's advocacy for women's right to education as a challenge to patriarchal power; (2) Betty Friedan's discussion of "the problem that has no name" regarding women's confinement within domestic roles; and (3) Cynthia Enloe's critique of globalized labour systems that often devalue women's contributions as merely cheap labour.

The Finnish UBI experiment provided unconditional monthly payments to 2,000 unemployed individuals for two years. Findings revealed improved life satisfaction, better mental health, and a slightly higher tendency to seek employment compared to the control group. Notably, women such as housewives and caregivers gained indirect benefits including reduced financial stress and greater opportunities for self-development. Although the results do not conclusively prove that UBI solves gender inequality, they reflect the potential of economic policies designed with gender sensitivity to alleviate structural burdens on women.

If implemented thoughtfully, such policies may contribute to a more equitable and sustainable society.

Keywords: Universal Basic Income (UBI), Feminism, Gender Inequality

1. บทนำ

หากจะให้พูดถึงการแบ่งแยกระหว่างผู้หญิงกับผู้ชายแล้ว สำหรับผู้หญิงเรา อาจเคยได้ยินมาว่าผู้หญิงนั้นเป็นประเภทที่อ่อนแอและอ่อนไหวง่ายไม่แข็งแรงเหมือนผู้ชายไม่สามารถที่จะทำงานหนักหรือยกของหนักได้ ผู้หญิงเกิดมาคู่กับตุ๊กตา กระโปรง และรองเท้าส้นสูง ส่วนผู้ชายนั้นจะต้องแข็งแรง ไม่อ่อนแอ และจะต้องมีความอดทน สามารถที่จะใช้แรงงานได้ ผู้ชายคู่กับรถของเล่น กางเกงและรองเท้าหนัง การนิยามดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมทางเพศโดยใช้การ นิยามที่จำกัดขอบเขตเพียงใช้เพศเป็นตัวแบ่งบทบาทหน้าที่หรือความสามารถ การเกิดขึ้นของแนวความคิด ความเสมอภาคระหว่างเพศ การเข้ามาบทบาทของผู้หญิงในสังคมที่มากขึ้น

โดยศึกษาผ่านแนวคิดของนักสตรีนิยมและนักเคลื่อนไหวทางสังคมอย่าง แมรี โวลสโตนคราฟต์ , เบ็ตตี ฟรีดแมน และ ซินเธีย เฮ็นโล ซึ่งแนวคิดของแมรีและเบ็ตตีให้ความสำคัญกับสิทธิและความเท่าเทียมของเพศหญิง รวมถึงการส่งเสริมให้เกิดความเท่าเทียมในสังคม นอกจากนี้ยังต้องการอธิบายขยายขอบเขตของแนวคิดสตรีนิยมให้มีความเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจระหว่างประเทศในบริบทของทุนนิยมผ่านแนวคิดของซินเธียอีกด้วย

การแสดงความคิดเห็นแนวความคิดเรื่องเพศต่อความเท่าเทียมจึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจในการศึกษาต่อแนวความคิดที่เกิดขึ้น ถึงแม้จะมีวิธีที่สามารถส่งเสริมให้เกิดความเท่าเทียมทางเพศสภาพได้หลายวิธี เช่น การจัดการสวัสดิการให้มีความเท่าเทียมมาจากหน้าที่ของทางภาครัฐ เพื่อที่จะแก้ปัญหาคนว่างงานภายในรัฐที่มีเพศสภาพที่หลากหลาย จึงเลือกที่จะเสนอสิ่ง ที่จะมาแก้ไขปัญหาความไม่เท่าเทียมนั้นโดยการให้ "รายได้พื้นฐานถ้วนหน้า" (Universal Basic Income: UBI) เข้ามาช่วยเป็นอีกทางเลือกในการวิเคราะห์และแก้ปัญหาความไม่เท่าเทียมทางเพศสภาพ ซึ่ง UBI ได้ตอบโจทย์ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยมีจุดประสงค์เพื่อการให้ความเท่าเทียมทางรายได้แก่ทุกคนในประเทศนั้น ๆ จึงยกประเด็นนี้ขึ้นมาและมองว่าเป็นสิ่งที่สามารถทำได้จริง เมื่อทุกคนได้เงินเดือนในฐานที่เท่ากันแล้ว ก็จะไม่มีความจำเป็นต้องคิดเรื่องการแบ่งทรัพยากรใน

ครอบครัวเพราะ ต่างคนต่างก็มีของตนเอง อำนาจการต่อรองของทุกคนก็จะเท่าเทียมกันไม่ว่าเพศไหน ดังตัวอย่างเช่น การทดลองใช้ UBI ในประเทศฟินแลนด์

2. วัตถุประสงค์

2.1. เพื่อศึกษาและอธิบายปัญหาความไม่เท่าเทียมทางเพศสภาพในบริบทเศรษฐกิจโลกผ่านกรอบแนวคิดสตรีนิยม

2.2 เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยและกลไกที่นำไปสู่ความเหลื่อมล้ำของผู้หญิงในระบบเศรษฐกิจระหว่างประเทศ

2.3 เพื่อวิเคราะห์แนวคิด รายได้พื้นฐานถ้วนหน้า (Universal Basic Income: UBI) ในฐานะเครื่องมือทางเศรษฐกิจในการลดความเหลื่อมล้ำทางเพศสภาพ

3. แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.1 แนวคิดสตรีนิยม

3.1.1. แนวคิด Mary Wollstonecraft

แมรี โวลสโตนคราฟต์ (Mary Wollstonecraft) เป็นนักคิดสตรีนิยมยุคแรกที่มีจุดยืนต่อต้านระบบชายเป็นใหญ่โดยเธอเสนอว่า ผู้หญิงถูกทำให้ด้อยค่าโดยค่านิยมและวัฒนธรรมที่จำกัดบทบาทเพศหญิงไว้เพียงแค่มแม่บ้านหรือเมีย และขาดโอกาสทางสังคมอย่างรุนแรงโดยเฉพาะในด้านการศึกษา เธอเรียกร้องให้ผู้หญิงได้รับสิทธิในการศึกษาเช่นเดียวกับผู้ชาย เพื่อพัฒนาศักยภาพของตนเองและมีอิสระในชีวิต ไม่ตกเป็นทรัพย์สินของสามีหรือต้องทำหน้าที่ตามบทบาทที่สังคมกำหนดไว้เพียงอย่างเดียว แนวคิดเหล่านี้สะท้อนในผลงานสำคัญของเธอ A Vindication of the Rights of Woman ที่เขียนขึ้นเพื่อตอบโต้แนวคิดอนุรักษนิยมซึ่งจำกัดสิทธิสตรี แนวคิดของเธอจึงถือเป็นรากฐานสำคัญของขบวนการสตรีนิยมในยุคต่อมา โดยเน้นการปลดปล่อยผู้หญิงจากกรอบความคาดหวังของสังคมผ่านการศึกษาและสิทธิในความเป็นมนุษย์อย่างเสมอภาค (ทิมเฟมินิสต้า, 2563)

3.1.2. แนวคิด Betty Friedan

เบ็ตตี้ ฟรีดาน (Betty Friedan) เป็นนักเขียนและนักเคลื่อนไหวทางสังคมที่มีบทบาทสำคัญในการผลักดันขบวนการสตรีนิยมในช่วงทศวรรษ 1960 ของสหรัฐอเมริกา โดยแนวคิดของเธอมุ่งเน้นไปที่การปลดปล่อยผู้หญิงจากข้อจำกัดทาง

สังคมและวัฒนธรรมพร้อมทั้งเสนอให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างที่ส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศจากโครงสร้างทางสังคมที่ไม่เปิดโอกาสให้ผู้หญิงได้มีชีวิตที่ตอบสนองความสามารถและความต้องการที่แท้จริงของตน แนวคิดเหล่านี้ปรากฏให้เห็นในผลงานชิ้นสำคัญของเธออย่างหนังสือ *The Feminine Mystique* (1963) เป็นหนังสือที่เกี่ยวกับความรู้สึกของผู้หญิงที่จะต้องทำแต่งงานในครัวเรือน จนกลายเป็นความทุกข์และลุกขึ้นต่อสู้เพื่อตัวเองซึ่งเป็นอุดมคติทางวัฒนธรรมที่นิยามผู้หญิงในฐานะ “ภรรยาและแม่” และภาวะที่ผู้หญิงจำนวนมากในยุคนั้นต้องเผชิญว่าเป็น “ปัญหาที่ไม่มีชื่อ” (The problem that has no name) ซึ่งหมายถึงความรู้สึกเบื่อหน่าย ไร้จุดหมาย และว่างเปล่าที่ฝังลึกอยู่ภายใน แม้จะดูเหมือนมีชีวิตครอบครัวที่สมบูรณ์ตามแบบอุดมคติของสังคม งานของเธอไม่เพียงเป็นแรงบันดาลใจให้กับผู้หญิงรุ่นใหม่เท่านั้น แต่ยังเป็นรากฐานสำคัญของแนวคิดสตรีนิยมร่วมสมัยที่เสนอแนวทางที่ส่งเสริมให้ผู้หญิงสามารถมีอิสรภาพทางความคิด การดำเนินชีวิต การมีบทบาทในสังคมอย่างเท่าเทียมกับผู้ชายและการสร้างสังคมที่ยุติธรรมทางเพศอย่างแท้จริง (Napikpshi, 2021)

3.1.3. แนวคิด Cynthia Enloe

ซินเธีย เอ็นโล (Cynthia Enloe) นักคิดแนวสตรีนิยมร่วมสมัยที่ให้ความสำคัญกับการเชื่อมโยงระหว่างเพศสภาพกับเศรษฐกิจระหว่างประเทศ โดยเสนอว่าโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจโลกนั้นไม่ได้เป็นกลางทางเพศแต่กลับส่งเสริมความไม่เท่าเทียมอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะในบริบทของทุนนิยมและบริษัทข้ามชาติที่มักเลือกจ้างแรงงานผู้หญิงในตำแหน่งที่มีค่าจ้างต่ำ เช่น งานเย็บผ้า แม่บ้าน หรือแรงงานบริการอื่น ๆ เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ยืนยันได้ว่าเศรษฐกิจระหว่างประเทศมีประเด็นทางเพศสภาพเข้ามาเกี่ยวข้อง นอกจากนี้ เอ็นโล ยังเน้นว่าปัญหาเล็กๆ ในชีวิตประจำวันของผู้หญิง เช่น งานบ้านหรือการดูแลครอบครัว ล้วนเกี่ยวข้องกับประเด็นระดับมหภาคหรือระดับโลก ซึ่งส่งผลให้เกิดประเด็นที่สำคัญ คือ ภาระสองทาง (Double Burden) ที่ผู้หญิงต้องทำทั้งงานนอกบ้านและรับผิดชอบงานในครัวเรือน ทำให้ขาดโอกาสในการพัฒนานตนเองและมีข้อจำกัดในการเข้าถึงทรัพยากรทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง (ปรีชญา ยศสมศักดิ์, 2562)

แนวคิดของเอ็นโวลจึงช่วยขยายขอบเขตของสตรีนิยมให้ครอบคลุมในระดับโลกาภิวัตน์ และชี้ให้เห็นว่าการสร้างความเท่าเทียมทางเพศจำเป็นต้องพิจารณาโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับนโยบายและระดับโลกควบคู่กันไป

3.2 รายได้ขั้นพื้นฐานสากล (Universal Basic Income: UBI)

รายได้ขั้นพื้นฐานสากล (UBI) คือ แนวคิดนโยบายที่รัฐบาลจัดสรรเงินจำนวนหนึ่งให้กับประชาชนทุกคนอย่างสม่ำเสมอโดยไม่มีเงื่อนไข และมีแนวโน้มที่จะทำให้ความเหลื่อมล้ำทางเพศสภาพลดลง แก้ปัญหาความไม่แน่นอนของตลาดแรงงานที่เพิ่มขึ้น การว่างงานและความยากจน (เอสดีจี ฟูฟ, 2565) การจัดสรรรายได้ขั้นพื้นฐานจะไม่คำนึงถึงสถานะการจ้างงานหรือระดับรายได้ มีเป้าหมายหลักคือการรับประกันความมั่นคงทางการเงินขั้นพื้นฐานสำหรับทุกคน และมีจุดประสงค์เพื่อเป็นอีกหนึ่งทางเลือกในการให้ความเท่าเทียมทางรายได้แก่ทุกคนในประเทศ เพราะเมื่อทุกคนได้ฐานเงินเดือนที่เท่ากันจะทำให้ลดความคิดเรื่องการแบ่งทรัพยากรในครอบครัว อำนาจการต่อรองก็จะเท่ากันไม่ว่าเพศไหน ยกตัวอย่างเช่น การทดลองใช้ UBI ในประเทศฟินแลนด์ มีการนำเสนอผลการวิจัยเรื่อง UBI ซึ่งการวิเคราะห์ผลการทดลอง UBI ของฟินแลนด์ เป็นการทดลองที่เกิดความลำเอียงทางเพศเกิดขึ้นเกี่ยวกับค่าเลี้ยงดูบุตรที่ผู้ชายมักใช้เงินเกี่ยวกับความสุขของตน (Lu, 2020) ต่างจากผู้หญิงที่มักคำนึงถึงการใช้จ่ายภายในครอบครัวก่อนเสมอ รวมทั้งการลดการจ้างงานของผู้หญิงทั้งในระยะสั้นและระยะยาวเกิดการไม่เท่าเทียมและภาระหน้าที่ต่างกันมาก จึงมีการให้เงินช่วยเหลือการดูแลบ้านแบบเงินสดสำหรับการดูแลโดยทั่วไป ซึ่งอาจมีผลต่อการสร้างความสามารถในการรัฐสวัสดิการที่เท่าเทียมกันทางเพศที่จัดตั้งขึ้น ดังนั้น ต้องดำเนินการทดลองรายได้พื้นฐานในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันให้เป็นอยู่ดีขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องประกันสังคม ความเป็นอยู่และการเท่าเทียมทางเพศ

4. ผลการศึกษา

4.1 การแบ่งคู่ตรงข้ามและบทบาทของผู้หญิงในเศรษฐกิจการเมืองโลก

การแบ่งคู่ตรงข้ามทำให้เกิดการแบ่งแยกระหว่างบทบาทของผู้หญิงและผู้ชาย ผู้หญิงนั้นมีรายได้น้อยกว่าผู้ชาย เพราะงานส่วนใหญ่ที่ผู้หญิงทำนั้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง

งานปักเย็บ งานบ้าน เป็นงานละเอียดอ่อนที่ถูกแบ่งตามกรอบนี้เพราะว่าผู้หญิงอ่อนแอ ส่วนผู้ชายนั้น ทำงานที่ต้องใช้แรงและใช้สมอง เพราะถูกวางกรอบให้แข็งแรงและฉลาด รวมถึงเรื่องของการใช้แรงงานที่ผู้ชายนั้นสามารถทำได้มากกว่าผู้หญิง ด้วยรูปร่าง สรีระ ของผู้ชายกับผู้หญิงไม่เหมือนกัน

ในสตรีนิยมยุคแรกๆ ปรากฏให้เห็นในนักสตรีนิยมแนวคิดของหลายท่าน โดยเฉพาะ แมรี โวลสโตนคราฟต์ (Mary Wollstonecraft) ที่ได้กล่าวถึงมุมมองของตนว่า ผู้หญิงถูกมองว่าด้อยค่าด้วยสังคม ประเพณี วัฒนธรรม ทำให้ผู้หญิงนั้นรู้สึกว่าจะต้องสวยและดูดีเพื่อที่จะดึงดูดเพศตรงข้ามได้ ทำให้ผู้หญิงถูกกดขี่ข่มเหงด้วยอำนาจ ค่านิยมผิดๆ ถูกมองว่าเป็นคนไม่มีเหตุผล กลายเป็นคนอ่อนแอและขาดศักยภาพที่ดี โวลสโตนคราฟต์บอกว่าสิ่งที่ทำให้ผู้หญิงไม่ถูกมองแบบนั้นผู้หญิงจะต้องมีอิสระ มีความรับผิดชอบเป็นของตัวเองและผู้หญิงควรที่จะมีการศึกษามีสิทธิเท่าเทียมกับผู้ชาย และถ้าจะต้องแต่งงานจะต้องแต่งด้วยความยินยอมความเท่าเทียมไม่ใช่ทรัพย์สินของสามีเพียงฝ่ายเดียว (นักสตรีนิยมชายขอบ, 2564)

จากแนวคิดของโวลสโตนคราฟต์ สะท้อนถึงบทบาทการคู่ตรงข้ามของผู้ชาย และผู้หญิงที่ว่าตั้งแต่อดีตเราอาจเคยได้ยินคำว่า “ระบบชายเป็นใหญ่” ที่หล่อหลอมให้ผู้ชายเชื่อในความเป็นผู้นำของตนเอง และมองเพศหญิงด้อยกว่า ผู้ชายคือหัวหน้าครอบครัว ต้องออกไปทำงาน มีอำนาจเหนือเพศหญิง ส่วนผู้หญิงนั้นจึงรักสวยรักงาม เป็นแม่บ้าน อยู่บ้านเลี้ยงลูก คอยทำกับข้าวให้สามีหลังกลับมาจากทำงาน เมื่อผู้หญิงต้องออกไปทำงานส่วนใหญ่ก็มักเป็นงานที่ได้รับค่าจ้างที่ถูกหรือเรียกสั้นๆ ว่า “แรงงานราคาถูก” และเป็นความเชื่อเดิมที่ว่าผู้หญิงไม่สามารถประสบความสำเร็จได้เท่ากับผู้ชาย (ทิมเฟมินิสต์, 2563) จึงทำให้จุดประกายฐานแนวคิดสตรีนิยมขึ้นมา โดยใน *A Vindication of the Rights of Woman* งานเขียนของแมรีเอง ส่งเสริมเรื่องความเท่าเทียมและเสรีภาพตามธรรมชาติที่ผู้หญิงทุกคนสมควรได้รับ เนื้อหาส่วนใหญ่เน้นไปที่การศึกษาของผู้หญิง โดยการศึกษาเป็นกุญแจสำคัญในการปลดปล่อยผู้หญิง นอกจากนี้ยังมีการพูดถึงการมีส่วนร่วมในสังคมของผู้หญิง และการปฏิรูปสังคมให้เท่าเทียมกันระหว่างชาย-หญิงอีกด้วย (Wollstonecraft, 1792)

ประวัติศาสตร์นั้นทำให้สตรีทั่วโลกเริ่มหันมาตระหนักถึงสิทธิและเสรีภาพของตนเองมากขึ้น ในปี 1857 เกิดการรวมกลุ่มประท้วงครั้งแรกของ “สตรี” ในกลุ่ม

แรงงานสตรีในนิวยอร์กที่ถูกเอาเปรียบทุกทางจากนายจ้าง ในตอนนั้นการประท้วงนี้ไม่ได้รับความสนใจ และผู้หญิงก็ยังไม่ได้รับสิทธิ์ตามที่ควรจะได้ (ธนาการ ซีไอเอ็มบี ไทย, 2560) แต่ก็เป็นจุดเริ่มต้นที่ช่วยสร้างแรงผลักดันให้ผู้หญิงลุกขึ้นมาสู้ ส่งผลให้ในปี 1907 แรงงานสตรีในโรงงานทอผ้าที่เมืองชิคาโก ที่หมดความอดทนต่อการเอาเปรียบการกดขี่ทารุณของนายจ้าง ต้องทำงานหนักถึงวันละ 17 ชั่วโมง โดยไม่มีวันหยุด ทำให้เจ็บป่วยและล้มตาย หรือหากตั้งคร่ำครวญจะถูกไล่ออกจากงาน ส่งผลให้เกิดการรวมกลุ่มประท้วงและเมื่อ คลารา เซตคิน (Clara Zetkin) นักสตรีนิยม ชาวเยอรมัน รับรู้จึงเกิดการลุกขึ้นมาชักชวน ปลุกระดมให้เหล่าแรงงานสตรีหยุดงานเพื่อประท้วงให้ได้มาซึ่งสวัสดิการเท่าเทียม การประท้วงในครั้งนั้นทำให้ผู้หญิงหลายร้อยคนถูกจับกุม และถูกทำร้ายร่างกาย นอกจากนี้ยังมีการประท้วงเพื่อยุติการใช้แรงงานเด็ก (พัชรพร ศุภผล, 2564) ในปี 1908 ที่ขับเคลื่อนโดยกลุ่มแรงงานหญิงชั้นแรงงาน การประท้วงใช้เวลากว่า 2 ปี จนประสบความสำเร็จ โดยมีข้อเรียกร้องของบรรดาแรงงานสตรีคือ ลดเวลาทำงานเหลือ 8 ชั่วโมงต่อวัน ปรับสวัสดิการให้เท่าเทียมแรงงานชายและคุ้มครองสวัสดิการของแรงงานหญิงและแรงงานเด็ก เป็นก้าวสำคัญที่ผู้หญิงได้รับสวัสดิการและความเท่าเทียมที่เพิ่มขึ้น

การที่ผู้หญิงได้รับสิทธิมากขึ้นทำให้ผู้หญิงมีโอกาสในสังคมมากขึ้นทั้งในด้านการเมือง สังคม หรือเศรษฐกิจ ในปัจจุบันผู้หญิงก็มีบทบาทในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจประเทศ ยกตัวอย่าง เทย์เลอร์ สวิฟต์ (Taylor Swift) ที่จัดคอนเสิร์ต ชื่อ The Eras Tour ที่มียอดขายตั๋วรวมกว่า 3.3 หมื่นล้านบาท (พิราภรณ์ วิฑูรต์น, 2566) นักวิเคราะห์การเงิน แคลลี คอกซ์ (Callie Cox) วิเคราะห์ว่าเมืองที่เทย์เลอร์เลือกไปจัดคอนเสิร์ต เช่น เมืองฟิตต์สเบิร์ก ใน USA นั้นมีส่วนยอดขายของที่พักรที่เพิ่มขึ้น มีการจองโรงแรม กว่า 24,000 ห้อง ในราคาที่สูงกว่าปกติ รวมไปถึงธุรกิจด้านอาหารและธุรกิจท่องเที่ยวอื่นก็ฟื้นฟูและยอดขายเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว (พิราภรณ์ วิฑูรต์น, 2566) นอกจากนี้เมื่อเทียบกับศิลปินชาย เช่น วง BTS จากเกาหลีใต้ ที่กำลังเป็นที่นิยมและจัด Love yourself World Tour ไปเมื่อปี 2021 มียอดขายตั๋วที่ 4 พันล้านบาท (พันทิป, 2566) และเป็นอันดับ 1 ของยอดขายในปี 2021 (Touring Data, 2022) เทย์เลอร์ก็หลายสถิตินี้ลงได้

ตัวอย่างของนักการเมืองหญิงที่มีชื่อเสียงระดับโลก เช่น มาร์กาเรต แทตเชอร์ นายกรัฐมนตรีหญิงคนแรกของ สหราชอาณาจักรที่สามารถพัฒนาประเทศจนได้รับการเลือกตั้งเป็นนายกฯ ถึงสามสมัยซ้อน โดยผลงานสำคัญคือการแก้ปัญหาเศรษฐกิจของประเทศโดยลดบทบาทของรัฐ และส่งเสริมการค้าเสรีด้วยการแปรรูปรัฐวิสาหกิจรวมถึงหน่วยงานด้านสาธารณสุขไปรษณีย์ที่บริหารโดยรัฐบาล แปรรูปเป็นของเอกชน นโยบายเหล่านี้ส่งผลให้กรุงลอนดอนกลายเป็นหนึ่งในมหานครด้านการเงินที่ประสบความสำเร็จมากที่สุดแห่งหนึ่งของโลก นอกจากนี้ยังเป็นต้นคิดทำสงครามชิงเกาะฟอล์คแลนด์คืนจากกองทัพอาร์เจนตินาและได้รับชัยชนะ แม้ผู้ชายนั้นจะมีบทบาทในระบบเศรษฐกิจแต่ผู้หญิงเริ่มที่จะเข้ามามีบทบาทและก็ยังเป็นตัวแปรทางเศรษฐกิจที่จะสามารถขับเคลื่อนเศรษฐกิจและการเมืองโลกได้ แม้ผู้หญิงและผู้ชายยังมีข้อจำกัดทางสรีระที่ต่างกัน แต่งานในปัจจุบันก็เปิดกว้างมากขึ้น เช่น งานกรรมกร ซึ่งผู้หญิงที่เป็นกรรมกรก่อสร้างหลายคนนั้นสามารถที่จะทำงานแบกหามหนักๆ ได้เท่ากับผู้ชาย ฉะนั้นจึงสามารถที่ล้มล้างความคิดเรื่องความแตกต่างทางสรีระไปได้บ้าง และมองเป็นเรื่องของพลังกำลังของแต่ละคนที่มีต่างกัน สุดท้ายแล้วในปัจจุบันที่มีการศึกษาที่เข้าถึงได้ทุกเพศ การแบ่งคู่ตรงข้ามจึงไม่ได้มีผลในการจำกัดขีดความสามารถของผู้หญิงทั้งด้านพลังกำลังและการใช้ความสามารถทางความคิด ผู้หญิงสามารถทำงานทุกอย่างได้เหมือนกับผู้ชายและมีอำนาจต่อรองที่สมดุลกันทั้งผู้หญิงและผู้ชาย

4.2 ปัจจัยที่นำไปสู่ความไม่เท่าเทียมทางเพศสภาพและแนวคิดอื่นๆ ต่อสตรีนิยมในระบบเศรษฐกิจระหว่างประเทศ

จากส่วนที่ 1 ที่มีการกล่าวถึงการคู่ตรงข้ามกันระหว่างเพศหญิงและเพศชาย ที่มีการวางเพศหญิงว่าเป็นเพศที่อ่อนไหวและอ่อนโยน ผู้ชายเป็นเพศที่แข็งแกร่ง จากแนวคิดนี้จึงส่งผลไปถึงการทำงานและการใช้ชีวิต ผู้หญิงมีหน้าที่ในการผลิตซ้ำทางสังคม ซึ่งหมายถึงการที่ผู้หญิงมีหน้าที่ในการผลิตมนุษย์คนหนึ่งขึ้นมาในสังคมและทำงานอยู่ในภาคครัวเรือน ส่วนผู้ชายก็กลายเป็นมนุษย์ทางเศรษฐกิจ (Economic man) ไปโดยปริยาย ในปี 1963 มีหนังสือเล่มหนึ่งเกิดขึ้นมีชื่อว่า The Feminine Mystique โดย เบตตี้ ฟรีเดน (Betty Friedan) (Friedan, 1963) เป็นหนังสือเกี่ยวกับความรู้สึกของผู้หญิงที่จะต้องทำแต่งงานในครัวเรือน จนกลายเป็นความทุกข์และลุกขึ้นต่อสู้เพื่อตัวเอง โดย Friedan พูดถึงปัญหานี้ว่าเป็น เรื่องผู้หญิงในยุคนี้ยัง

ไม่มีใครตระหนักรู้ว่านั่นคือปัญหา ผู้หญิงต้องถูกขังอยู่ในความเป็นภรรยาและแม่ ไม่สามารถจินตนาการได้ถึงชีวิตแบบอื่น โดยเฉพาะชีวิตของการออกมาทำงานนอกบ้าน (The problem that has no name)

หนังสือพูดถึงช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ผู้หญิงเริ่มเข้าไปมีบทบาทแทนผู้ชายในบางอาชีพ เพื่อที่ผู้ชายจะได้ไปร่วมทำสงครามแทนรวมถึงการเข้าไปเป็นแรงงานในบริษัทข้ามชาติ (Napikpshi, 2021) การขยายตัวของบริษัทข้ามชาตินั้นมีผลอย่างมาก เมื่อตั้งบริษัทข้ามชาติแล้วนั้นสิ่งที่จะต้องเกิดขึ้นตามมาคือ การจ้างงานในท้องถิ่น ๆ มีการตั้งบริษัทข้ามชาติเมื่อมีการเกิดขึ้นของแนวคิดสตรีนิยมในรูปแบบต่างๆ เช่น แนวคิดของ ซินเธีย เอ็นโล (Cynthia Enloe) ที่ว่าเศรษฐกิจระหว่างประเทศมีเพศสภาพเข้ามาเกี่ยวข้อง ผู้หญิงเข้ามามีบทบาทในระบบเศรษฐกิจ บริษัทข้ามชาติมองว่าผู้หญิงนั้นเป็นกลุ่มคนที่ละเอียดอ่อน การจ้างงานผู้หญิงนั้นถูกด้อยค่าและให้ค่าแรงที่ถูกลงมากกว่าการจ้างแรงงานผู้ชาย บริษัทข้ามชาติที่มีการผลิตของใช้ที่ผู้หญิงมีความต้องการ เช่น รองเท้า เสื้อผ้า บริษัทเหล่านี้เลือกที่จะจ้างแรงงานผู้หญิงและกดค่าแรง มีการย้ายฐานการผลิตบริษัทผลิตเสื้อผ้า เช่น Walmart ไปที่อาณานิคมหรือยังไม่เจริญ เช่น บังกลาเทศเพื่อจัดหาแรงงานผู้หญิงราคาถูกในพื้นที่ (ปริชญา ยศสมศักดิ์, 2563)

ในปี 1992 ก็ได้ขึ้นชื่อว่าเป็น ปีแห่งสุภาพสตรี (The years of the women) เป็นปีที่สหรัฐอเมริกาเปิดโอกาสให้ผู้หญิง 24 คนเข้ามาเป็นสส. และ 3 คนเข้ามาเป็นสว.ในสภา เริ่มมีการสร้างความเท่าเทียมให้กับผู้หญิงมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นในด้านการทำงานหรือการขึ้นมามีบทบาทในภาครัฐ เช่น การที่ผู้หญิงสามารถขึ้นมาเป็นนายกรัฐมนตรีได้ (Shifter, 2563) ส่งผลให้ผู้หญิงมีการศึกษาและเรียนรู้แนวคิดที่จะสร้างความเท่าเทียมระหว่างชายหญิงมากขึ้น จนถึงช่วงที่มีอินเทอร์เน็ตเข้ามาแนวคิดสตรีนิยมมีการพัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็วในโลกดิจิทัล เพราะเครือข่ายสังคมออนไลน์มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างพลังอำนาจให้กับผู้หญิง เช่น การเคลื่อนไหวด้วยแฮชแท็กและการแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี ทำให้สตรีนิยมแตกเป็นแขนงต่างๆ ออกไป เช่น สตรีนิยมเสรีนิยม สตรีนิยมสายมาร์กซิสต์ เป็นต้น เพื่อแสดงจุดยืนทางแนวคิดเกี่ยวกับผู้หญิงและทำให้ผู้หญิงมีอำนาจต่อรองในการจัดแบ่งทรัพยากรเพิ่มมากขึ้น (พิชญ์นิพัทธ์ วิชัยโน และกานธิธร น้ำเพชร, 2566)

แม้จะมีการออกมาเรียกร้องและการขยายตัวของอินเทอร์เน็ต แต่ในปี 2000's บรรษัทข้ามชาติก็ยังเป็นใหญ่และมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ซึ่งก็ยังมีผลต่อการกดขี่แรงงานผู้หญิงโดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนาหรือยังไม่พัฒนา ตามทฤษฎีของ ซินเธีย เอ็นโล (Cynthia Enloe) ผู้หญิงคือตัวแปรตามกรอบการศึกษาการเมืองและเศรษฐกิจระหว่างประเทศ เอ็นโลชี้ให้เห็นว่าเศรษฐกิจแบบทุนนิยมส่งผลต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของผู้หญิงโดยเฉพาะกลุ่มนายทุนที่ต้องการแรงงานราคาถูก เป็นผลมาจากยุคโลกาภิวัตน์ส่งผลต่อโครงสร้างความไม่เท่าเทียมทางเพศของแรงงาน แรงงานผู้หญิงได้รับผลกระทบจากการกดค่าแรง ยังมีนายทุนข้ามชาติเข้ามาลงทุนมากเท่าไร โอกาสที่แรงงานผู้หญิงจะได้รับค่าแรงเท่ากับแรงงานชายก็ยิ่งน้อยลงมากเท่านั้น ในขณะเดียวกัน ผู้หญิงก็ต้องออกมาทำงานนอกบ้านแต่ก็ไม่ได้ปลดปล่อยพวกเธอจากภาระภายในบ้าน หลังเวลาทำงานผู้หญิงยังคงต้อง กลับมารับผิดชอบงานภายในบ้าน จึงทำให้แรงงานหญิงเป็นแรงงานที่ต้องรับภาระ 2 ทาง หรือ ภาวะ Double Burden (ปรีชญา ยศสมศักดิ์, 2563)

อย่างไรก็ตามผู้หญิงที่ได้รับประโยชน์จากการปลดปล่อยตัวเองจากพื้นที่ของการผลิตซ้ำทางสังคมเป็นผู้หญิงกลุ่มเล็กๆ ซึ่งจะเป็นกลุ่มที่มีศักยภาพพอที่จะเข้าสู่แรงงานและวิชาชีพที่มีรายได้สูง สามารถผลักภาระและปัญหาการผลิตซ้ำทางสังคมไปให้กับแรงงานหญิงที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมที่ต่ำกว่า โดยเฉพาะแรงงานหญิงที่มีค่าแรงถูก (มุ่มมอ่งบ้านสามย่าน, 2560) แรงงานที่อพยพมาจากประเทศเพื่อนบ้าน เช่น เมียนมาร์ กัมพูชา ซึ่งมีฐานะค่าครองชีพและฐานะทางเศรษฐกิจที่ต่ำกว่า การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทุนนิยมกับ เพศสภาพ (Gender) วัฒนธรรมการบริโภคของ เพศสภาพ (Gender) เปรียบเสมือนเหรียญสองด้าน ด้านหนึ่งเป็นการเปิดพื้นที่ให้กับเพศสภาพได้แสดงตัวตนทางเพศ ทำให้เกิดการติดต่อสื่อสารและการสร้างสังคมของตนเอง และอีกด้านกลับเป็นภาพเชิงลบที่สร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกัน จะเห็นได้ว่าสินค้าและบริการที่มีอิทธิพลต่อเพศสภาพคือสินค้าที่เกี่ยวข้องกับความสวย ความงาม สำหรับเพศสภาพการมีเรือนร่างที่สวยงามเท่ากับการมีค่าในตัวเอง สิ่งเหล่านี้ถูกสร้างขึ้นภายใต้อุตสาหกรรมความงาม โดยมีคนที่เป็เพศสภาพในฐานะชนชั้นกลางที่มีรายได้ดีสามารถเข้าถึงได้ แต่สำหรับคนที่เป็นเพศสภาพในชนชั้นแรงงาน

เป็นเพียงเครื่องมือที่ทำให้วัฒนธรรมบริโภคดำเนินต่อไปได้ โดยที่พวกเขาได้ค่าแรงที่ถูก จึงเกิดความไม่เท่าเทียมและความเหลื่อมล้ำ (กุลลีนี มุทธากลิน, 2558)

ความเท่าเทียมของผู้หญิงตั้งแต่ในสมัยอดีต ก็ยังไม่มีความเท่าเทียมกับผู้ชายในเรื่องของค่าแรงและการทำงานและผู้หญิงเหล่านี้จึงออกมาแสดงจุดยืนในการเรียกร้องสิทธิที่ตัวเองควรได้รับที่จะได้ค่าแรงที่เท่าเทียมกับผู้ชายหรือค่าแรงที่เหมาะสมกับการทำงาน แต่ในปัจจุบันที่มีผลจากการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจโลกในช่วงโลกาภิวัตน์ เช่น การดูแลแรงงานผู้หญิงภายใต้หลักสิทธิมนุษยชน ทำให้ในตอนนี้อยู่ผู้หญิงมีจุดยืนที่จะมีสิทธิมีเสียงในทางการเมืองและเศรษฐกิจไม่ว่าจะเป็นด้านการทำงานการจับจ่ายใช้สอยแต่ก็ยังต้องรับภาระสองทางอยู่ แม้ผู้หญิงจะต้องรับภาระสองทางอยู่แต่ก็มีแนวโน้มที่จะลดลงความเทียมเรื่องความรับผิดชอบภายในบ้านผู้ชายก็เริ่มเข้ามามีบทบาทในงานภาคครัวเรือนมากขึ้น เช่น การแบ่งหน้าที่ของความเป็นพ่อและแม่อย่างเท่าเทียมในการช่วยกันเลี้ยงดูบุตร หันมาทำงานบ้านมากขึ้น ปัจจุบันมีวิธีที่สามารถปรับแก้ความเท่าเทียมได้หลายวิธี แต่วิธีที่มาจาก การสนับสนุนจากรัฐจะสามารถทำให้เกิดความเท่าเทียมที่มีประสิทธิภาพมากกว่าวิธีอื่นๆ จึงเลือกที่จะเสนอสิ่งที่จะมาแก้ไขปัญหาค่าความไม่เท่าเทียมนั่นก็คือการใช้ UBI เข้ามาช่วยสนับสนุนในการแก้ปัญหาด้วยการให้เงินรายได้ขั้นพื้นฐานสำหรับคนในประเทศทุกคนด้วยจำนวนที่เท่ากัน เป็นวิธีแก้ที่จะมาจากการสนับสนุนจากรัฐ และมีแนวโน้มที่จะทำให้ความเหลื่อมล้ำทางเพศสภาพและรายได้นั้นลดลง ซึ่งจะขยายความในส่วนถัดไป

4.3 บทบาทของผู้หญิงในเศรษฐกิจระหว่างประเทศ แนวทางการผลักดันและการแก้ไขปัญหาความไม่เท่าเทียม

ปัจจุบันผู้หญิงมีการทำงานทั้งในระบบการจ้างงาน นอกกระบวนการจ้างงาน และเป็นผู้ประกอบการอาชีพอิสระในกิจการขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) โดยรายได้ของผู้หญิงที่อยู่ในระบบการทำงานทั้งภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมเป็นตัวเลขที่มีมูลค่าในเชิงเศรษฐกิจของประเทศ (เขมภัทร ทฤษฎีคุณ, 2565) กระแสของประชาธิปไตยทำให้ผู้หญิงเข้ามามีบทบาทมากขึ้นในพื้นที่สาธารณะมากขึ้น รวมถึงการเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองต่างๆ ตั้งแต่ในภาคเอกชนและราชการ แต่ปัญหาค่าความไม่เสมอภาคระหว่างหญิงชายยังคงมีอยู่โดยปรากฏอยู่ในรูปแบบอื่นๆ เช่น ความเหลื่อมล้ำด้านรายได้และผู้หญิงนั้นไม่ได้มีสถานะเป็นแรงงานที่เท่าเทียมกับผู้ชาย เนื่องจากมี

ข้อจำกัดในเรื่องของการทำงานและการออกจากงานของผู้หญิงเมื่อมีครอบครัว ทำให้บริษัทส่วนใหญ่อาจจะให้ค่าจ้างกับผู้หญิงน้อยกว่าผู้ชาย ในอดีตผู้ชายได้รับการศึกษามากกว่าผู้หญิง ทำให้ผู้หญิงมีการศึกษาที่ต่ำกว่า แต่ปัจจุบันผู้หญิงและผู้ชายได้รับการศึกษาเท่ากันค่าตอบแทนรายได้จึงไม่ได้พิจารณาแค่เรื่องเพศ แต่พิจารณาถึงการศึกษา ประสบการณ์และความสามารถ แม้ในด้านของแรงงานไร้ฝีมือในกระบวนการผลิตปกตินั้น ผู้ชายกับผู้หญิงก็อาจจะได้ค่าตอบแทนแตกต่างกันบ้าง แต่ปัจจุบันมีแนวโน้มที่ค่าตอบแทนจะปรับมาในสัดส่วนที่ใกล้เคียงมากขึ้น (ศศิวิมล วรณศิริ ปวีณวัฒน์, 2562)

แนวทางในการผลักดันและการแก้ไขปัญหาความไม่เท่าเทียม

แนวทางหนึ่งที่สามารถเข้ามาช่วยแก้ปัญหาความไม่เท่าเทียมระหว่างเพศได้นั้นก็คือ รายได้ขั้นพื้นฐานสากล (Universal Basic Income: UBI) ซึ่ง UBI เป็นนโยบายทางเศรษฐกิจที่มีวัตถุประสงค์เพื่อลดความเหลื่อมล้ำโดยการให้เงินเป็นรายได้พื้นฐานขั้นต่ำแก่บุคคลทุกคนโดยไม่คำนึงว่าบุคคลนั้นจะมีรายได้มากหรือน้อยเพื่อแก้ปัญหาความไม่แน่นอนของตลาดแรงงานที่เพิ่มขึ้น การว่างงาน ความยากจนและความไม่เท่าเทียม UBI นั้นมีหลักสำคัญคือ 1) การให้ที่ครอบคลุมทุกเป้าหมาย 2) การให้โดยไม่มีเงื่อนไขใดๆ 3) การได้รับเงินโดยตรงไม่ใช่ผลประโยชน์อย่างอื่น 4) เป็นนโยบายที่ให้รายบุคคล และ 5) เป็นประจำต่อเนื่อง (เอสดีจี มูฟ, 2565) สม่าเสมอ ซึ่งจะทำให้ผู้คนในประเทศที่ได้รับเงินจากนโยบายนี้เพื่อทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้นตามจุดประสงค์ของนโยบาย นักสตรีนิยมบางคนมองว่ารายได้ที่ไม่มีเงื่อนไขนอกเหนือจากงานที่ทำ จะช่วยเพิ่มสิทธิ์เสรีของผู้หญิงไม่ว่าจะเป็นภาคครัวเรือน ภาคครัวเรือนสถานที่ทำงานและชุมชน มีประโยชน์สำหรับผู้ที่ต้องเผชิญกับการทำงานหลายอย่างและทับซ้อนกัน เช่น ผู้หญิงที่ทำงานในภาคครัวเรือนและทำงานนอกบ้านไปพร้อมๆ กัน

ถึงอย่างนั้น UBI ก็ยังมีข้อเสียอยู่ การศึกษาจากพื้นที่แถบเอเชียใต้ เมื่อผู้หญิงได้รับรายได้จากรัฐหรือรายได้จากเงินเดือน ผู้หญิงคำนึงถึงการนำเงินไปใช้ภายในบ้าน ดูแลลูกเป็นอันดับแรกก่อนที่จะสนองความต้องการของตนเอง ในทางกลับกันผู้ชายเวลาได้รับเงินจะนำไปใช้กับความสุขของตัวเอง (กุลลิตี มุททาภลิน, 2558) ดังนั้น เมื่อได้รับเงินที่เป็นสวัสดิการของรัฐ ผู้หญิงก็ยังคงมีหน้าที่เท่าเดิม ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่เป็นแม่บ้านหรือให้ความสำคัญกับตัวเอง แต่อย่างไรก็ดี ในบรรยากาศที่มีความ

เข้มงวดทางการคลังและความเข้มงวดทางการเงิน UBI สามารถนำมาใช้เพื่อพิสูจน์ความรับผิดชอบของรัฐและการจัดหาเงินทุนสำหรับมาตรการสนับสนุนที่จำเป็นอื่นๆ รวมถึงบริการดูแลที่อยู่อาศัย การศึกษา และการดูแลสุขภาพ การวิเคราะห์ศักยภาพและข้อจำกัดของ UBI จากมุมมองทางเพศชี้ให้เห็นถึงการออกแบบคุณลักษณะเฉพาะบางประการที่ผู้กำหนดนโยบายจำเป็นต้องพิจารณาเพื่อให้ UBI ทำงานเพื่อ ผู้หญิง คนข้ามเพศ และผู้คนที่มีความหลากหลายทางเพศ

ข้อเสนอ UBI ถูกนำไปใช้ในการรณรงค์หาเสียงโดยผู้สมัครรับเลือกตั้งระดับประเทศ เช่น ในสหรัฐอเมริกาผู้สมัครเป็นตัวแทนพรรคเดโมแครตในการลงชิงตำแหน่งประธานาธิบดี แอนดรูว์ หยาง เสนอโครงการการันตีรายได้ขั้นพื้นฐานในปี 2022 ที่จะให้เงินช่วยเหลือแก่ครอบครัวที่ลำบากเป็นเวลาหนึ่งปี ทำให้เกิดแรงผลักดันโดยที่ UBI ไม่เพียงแต่ถูกมองว่าเป็นมาตรการป้องกันเหตุฉุกเฉินเท่านั้น แต่ยังเป็นวิธีแก้ไขความไม่เท่าเทียมโดยสิ้นเชิงที่เกิดจากวิกฤตโควิด-19 (Yamamori, 2022) UBI ถูกพิจารณาว่าเป็นโครงข่ายรองรับขั้นต่ำ สามารถใช้เพื่อปูทางไปสู่การลดความเหลื่อมล้ำของตลาดแรงงานและลดการใช้จ่ายในระบบประกันสังคมที่ให้ความคุ้มครองในระดับที่สูงกว่าและมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการบรรลุความยุติธรรมทางเศรษฐกิจและสังคม การจัดสรรปันส่วนและความเท่าเทียม แต่ในทางตรงกันข้ามมองว่าระบบการคุ้มครองทางสังคมที่มีอยู่ส่วนใหญ่

อีกมุมมองหนึ่งการสนับสนุนความเท่าเทียมทางเพศ UBI เคยเป็นข้อเรียกร้องปลดปล่อยสตรีอังกฤษ ในปี 1972 การผูกพันกันระหว่างชายหญิงที่ถูกผูกมัดด้วยความเป็น สามเษก-ภรรยา ทำให้เกิดการกีดกันทางเพศว่าผู้หญิงได้แต่ผลประโยชน์จากฝ่ายชายเพื่อรับประกันรายได้ที่เพียงพอ การกำหนดรายได้ที่รับประกันโดยไม่มีเงื่อนไขจึงเกิดขึ้นเพื่อต่อต้านการกีดกันทางเพศภายในระบบประกันสังคม เป็นจุดเริ่มต้นการสร้างความเท่าเทียมโดยใช้แนวคิดรายได้ขั้นพื้นฐานสากลเพื่อสนับสนุนความเท่าเทียมกันทางเพศและการเรียกร้องนี้ก็ยังเป็นการส่งเสริมความเท่าเทียมเชิงโครงสร้างเพื่อให้ผู้หญิงได้มีสวัสดิการที่ลดการพึ่งพาผู้สมรส (Yamamori, 2022) นักสตรีนิยมจึงวิพากษ์วิจารณ์ในเรื่องค่านิยมที่ผู้ชายเป็นหัวหน้าครอบครัวและอคติแบบบรรทัดฐานรักต่างเพศ (Heteronormative) เป็นสังคมที่ทุกคนคุ้นชินกับการทำตามบทบาททางเพศ (Gender Roles) ที่ถูกกำหนดขึ้นมาโดยระบบสองเพศ (Gender Binary) ทำให้เรามีความคิดว่า

เพศชายและเพศหญิงต่างก็มีบทบาทในการปฏิบัติตัวที่ควรจะเป็นยิ่งเมื่ออยู่ในความสัมพันธ์แบบโรแมนติก จะต้องมีคนหนึ่งที่มีความเป็น ‘ผัว’ และอีกคนต้องเป็น ‘เมีย’ ความคิดในลักษณะนี้ยังปรากฏให้เห็นอยู่ซึ่งมีผลต่อการกำหนดเงื่อนไขที่ทำให้ยุ่งยากกับผู้รับที่เป็นผู้หญิง เช่น การดูแลให้เด็กได้เข้าเรียนหรือด้านสุขภาพ คลินิก และไม่รวมครอบครัวที่มีสมาชิกเลสเบี้ยน เกย์ ไบเซ็กชวล คนข้ามเพศ อินเทอร์เน็ต หรือ เครียร์ (LGBTIQ+) ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่ซับซ้อนและอาจทำให้การได้รับการคุ้มครองนั้นไม่ครอบคลุม (UN Women, 2021) จึงสามารถตอบโจทย์เสริมความเท่าเทียมทั้งทางสังคมและทางเพศด้วยการใช้ UBI ให้เงินรายเดือนแก่ทุกคนโดยไม่มีเงื่อนไขใดๆ โดยไม่ต้องพึ่งพางานที่อาจไม่มั่นคงหรือไม่ได้รับการยอมรับทำให้เกิดการทดลองใช้ในหลายๆ ประเทศ เช่น ประเทศฟินแลนด์ ก็ได้มีบทความที่วิเคราะห์ออกมาว่าผลการทดลองนั้นช่วยส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศ การส่งเสริมชีวิตความเป็นอยู่ของผู้หญิงได้อย่างไร

การทดลองใช้ UBI ในประเทศฟินแลนด์ มีการนำเสนอผลการวิจัยเรื่อง ‘รายได้พื้นฐานถ้วนหน้า’ (Universal Basic Income: UBI) โดยรัฐบาลให้เงินกับคนว่างงาน 2,000 ราย จ่ายทุกเดือนรวม 25-58 งวด โดยไม่มีพันธะผูกมัดใดๆ จากผลสำรวจพบว่ากลุ่มคนที่ได้รับเงินรายได้ขั้นพื้นฐานมีจำนวนวันทำงานโดยเฉลี่ย 78 วัน มากกว่าคนที่รับสวัสดิการการว่างงานจำนวน 6 วัน มีการตั้งข้อสังเกตอีกว่ากลุ่มคนที่หางานทำได้เป็นครอบครัวที่มีเด็กและกลุ่มคนที่ไม่ได้พูดภาษาฟินแลนด์หรือสวีเดนเป็นภาษาแม่ ผลการวิจัยระบุว่าเมื่อเทียบกับคนที่ว่างงานแล้ว คนที่รับรายได้ขั้นพื้นฐานมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นทางการเงิน ทางสุขภาพจิต ทางความรู้รักคิด และมีความมั่นใจในอนาคตมากกว่าคนที่รับสวัสดิการคนว่างงาน และผลงานวิจัยยังแสดงให้เห็นอีกว่าการให้รายได้ขั้นพื้นฐานนั้น ช่วยส่งเสริมสภาพความเป็นอยู่ที่ดีและเพิ่มอัตราการจ้างงานมากขึ้น (Lu, 2020) ช่วงหลายปีก่อนที่จะเกิดการทดลอง กลุ่มนักสตรีนิยมหลายท่านได้ให้ความสนใจและมีการออกมาสันนิษฐานถึงการให้ UBI เช่น Alisa Mckey นักเศรษฐศาสตร์สายสตรีนิยมที่ได้เขียนบทความ "Rethinking Work and Income Maintenance Policy: Promoting Gender Equality Through a Citizens' Basic Income" ขึ้นในปี 2001 โดยใช้คำว่า “CBI หรือ Citizens Basic Income” ก่อนจะกลายเป็น UBI โดยบทความนี้เสนอแนวคิดในการปรับนโยบายการทำงานและการรักษารายได้ให้สอดคล้องกับความเท่าเทียมทางเพศผ่านการ CBI หรือรายได้พื้นฐาน

ถ้วนหน้า และกล่าวว่า CBI จะช่วยให้ผู้หญิงได้รับความคุ้มครองทางการเงินอย่างเท่าเทียม (McKay, 2001) และลดความไม่แน่นอนทางรายได้ ซึ่งสอดคล้องกับผลที่เกิดจากการทดลองใช้ UBI ในฟินแลนด์ ซึ่งอาจวิเคราะห์ได้ว่าส่งผลต่อผู้หญิงที่ว่างงานอยู่ให้มีอัตราการรับสมัครหรือรับทำงานมากขึ้น ซึ่งทำให้ผู้หญิงมีงานทำไม่ได้มีแต่หน้าที่แม่บ้าน ทำให้ผลประโยชน์ทางรายได้จะมาจากทั้งผู้ชายและผู้หญิง ซึ่งเป็นการส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศอย่างอ้อมๆ ไปในตัว แม้ฟินแลนด์ในประเทศยังมีการส่งเสริมการแบ่งคู่ตรงข้ามอยู่ แต่ประเทศฟินแลนด์ก็มีนโยบายบางประการที่ดำเนินการได้อ่อนแอลงมากกว่าการปรับปรุงทางเพศและเน้นย้ำถึงบทบาทของผู้หญิงในฐานะผู้ประกอบการอาชีพหลักในครอบครัวมากขึ้น รวมถึงส่งเสริมสภาพความเป็นอยู่ที่ดีทั้งด้านการเงินและด้านจิตใจของผู้คน ทำให้เกิดอัตราการจ้างงานสูงขึ้น ลดความเหลื่อมล้ำทางการเงินและทางเพศส่งผลให้ผู้หญิงมีอำนาจต่อรองมากยิ่งขึ้นทั้งในพื้นที่ทำงานและในครอบครัว โดยเฉพาะการเลี้ยงดูคนในครอบครัวที่ถูกมองว่าเป็นหน้าที่ของผู้หญิง ทำให้ผู้หญิงมีโอกาสในการแสวงหาการทำงานหรือกิจกรรมอื่นที่มองว่ามีคุณค่าเพิ่มมากขึ้น พร้อมทั้งให้โอกาสผู้หญิงในการพัฒนาทักษะของตนเอง

ความลำเอียงทางเพศที่เกิดขึ้นจากรัฐสวัสดิการเกี่ยวกับค่าเลี้ยงดูบุตรที่ผู้ชายมักใช้เงินเกี่ยวกับความสุขของตน ซึ่งต่างจากผู้หญิงที่มักคำนึงถึงการใช้จ่ายภายในครอบครัวก่อนเสมอรวมทั้งการลดการจ้างงานของผู้หญิงทั้งในระยะสั้นและระยะยาวจึงทำให้เกิดการไม่เท่าเทียมและภาระหน้าที่ที่ต่างกันมากขึ้น ดังนั้นจึงใช้แผนการเงินที่นำมาใช้ช่วยเหลือผู้ที่ประสบความทุกข์ยากเดือนร้อน (cash-for-care) เพื่อใช้เป็นค่าเลี้ยงดูแลบุตร ซึ่งให้เงินช่วยเหลือแบบเงินสดสำหรับการดูแลโดยทั่วไปอาจมีผลต่อการสร้างความสามารถในรัฐสวัสดิการที่เท่าเทียมกันทางเพศที่จัดตั้งขึ้น สิ่งสำคัญคือต้องดำเนินการทดลองรายได้พื้นฐานในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันให้ได้ผลลัพธ์ที่จะพัฒนาประเทศไปสู่รายได้ที่ดีขึ้น ประกันสังคมและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และในประเทศเศรษฐกิจที่เจริญรุ่งเรืองมากขึ้นด้วยระบบประกันสังคมที่พัฒนาแล้วและครอบคลุมมากขึ้น (Kangas & Yikanna, 2023) ฟินแลนด์จึงเป็นประเทศที่มีความพร้อมในการทดลองผลการทดลองใช้ UBI ในฟินแลนด์แสดงให้เห็นว่า อัตราการจ้างงานไม่ได้เพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน การทดลองไม่ได้ทำให้คนสมัครงานมากขึ้น แต่ UBI ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตและสุขภาพจิตของผู้รับเงินได้ดี มีความมั่นคงทางการเงินมากขึ้น ความเครียดและ

ความกังวลลดลง ส่งผลให้สุขภาพจิตดีขึ้นอย่างชัดเจน และสามารถช่วยสร้างแรงจูงใจที่จะลงทุนหรือทำธุรกิจอิสระมากขึ้น (Cholsiripong, 2019) นักวิชาการ เช่น Merita Jokela ก็มีการวิเคราะห์ถึงผลการทดลองเช่นกัน โดยมุมมองการทดลองใช้ต่อผลเรื่องทางเพศ จะช่วยแก้ปัญหาความไม่เท่าเทียมกันในทางระบบสวัสดิการและภาษีที่หลายประเทศผูกสิทธิและรายได้ของผู้หญิงไว้กับสามี UBI จะช่วยเพิ่มอิสระทางเศรษฐกิจและจิตใจของผู้หญิง รวมถึงอาจทำให้ยอมรับและให้คุณค่ากับงานดูแลที่ผู้หญิงทำมากในบ้าน ช่วยลดความพึ่งพารายได้จากคู่ครอง นอกจากจะช่วยเรื่องดูแลภายในบ้านแล้วยังจะช่วยลดความเสี่ยงจากการว่างงานและช่วยให้สามารถผสมผสานงานกับการดูแลครอบครัวได้ดีขึ้น (Kalfadopolou, 2025)

บทบาทของผู้หญิงในเศรษฐกิจระหว่างประเทศในปัจจุบันแม้ผู้หญิงจะมีงานทำ แต่ค่าตอบแทนด้านรายได้ก็ไม่เท่าผู้ชายเพราะเกิดความเหลื่อมล้ำด้านรายได้และผู้หญิงไม่ได้มีสถานะเป็นแรงงานเท่าเทียมผู้ชาย ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมทางเพศ การใช้รายได้ขึ้นพื้นฐานสากล (Universal Basic Income: UBI) มีจุดประสงค์เพื่อลดความเหลื่อมล้ำและช่วยเพิ่มสิทธิเสรีของผู้หญิง ซึ่งการที่ทุกคนได้รับเงินรายได้พื้นฐานขั้นต่ำเท่ากันนี้จะทำให้ไม่เกิดการเปรียบเทียบเพราะถ้าหากทุกคนได้รับเงินรายได้พื้นฐานขั้นต่ำเท่าเทียมกันจะไม่เกิดความเหลื่อมล้ำและไม่มีปัญหาความเท่าเทียมเกิดขึ้น ซึ่งได้มีตัวอย่างการทดลองใช้ UBI ในประเทศฟินแลนด์ข้างต้น ฟินแลนด์เป็นประเทศต้นแบบด้านความเท่าเทียมทางเพศในลักษณะที่ผู้หญิงสามารถตระหนักรู้ในตนเองในด้านต่างๆ ของชีวิตโดยไม่จำเป็นต้องพึ่งผู้ชาย โดยผู้หญิงและผู้ชายได้รับความเท่าเทียมกันทั้งในชีวิตภายในบ้านและชีวิตในภายนอกบ้าน ผลการทดลองใช้ UBI ในฟินแลนด์จึงชี้ให้เห็นว่า ผู้หญิงนั้นได้รับประโยชน์ในด้านการหารายได้โดยไม่ต้องถูกผูกติดกับสถานภาพครอบครัว การมีงานทำที่ช่วยลดแรงกดดันต่อผู้หญิงที่ต้องดูแลบ้านหรือเลี้ยงดูบุตร ช่วยให้ผู้หญิงรู้สึกมีศักดิ์ศรีและอิสระในการตัดสินใจ โดยไม่ขึ้นอยู่กับสามีหรือนายจ้างและมีความรู้สึกได้รับรองคุณค่าของแรงงานดูแล (care work) ซึ่งสตรีนิยมถือว่าเป็นงานที่ระบบเศรษฐกิจแบบชายเป็นใหญ่ไม่ยอมรับ จึงสรุปได้ว่า UBI อาจเป็นเครื่องมือในการเพิ่มขีดความสามารถของทุกเพศและอยู่ในสถานะสวัสดิการที่เท่าเทียมทางเพศและลดความเหลื่อมล้ำทางเพศในสังคม

5. บทสรุป

เศรษฐกิจการเมืองและสังคมมีความเกี่ยวข้องกับสตรีนิยมมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เริ่มจากการที่แบ่งแยกผู้หญิงออกจากผู้ชายจากแนวคิดชายเป็นใหญ่ ที่ได้อ่านจากแนวคิดของ Mary Wollstonecraft เพราะมองว่าผู้หญิงนั้นเป็นเพศที่อ่อนแอไม่เหมาะแก่การใช้แรงงานหนัก ถึงแม้ผู้หญิงจะออกไปทำงานนอกบ้านแต่ก็ยังได้รับค่าแรงที่ต่ำ จึงทำให้ผู้หญิงไม่สามารถประสบความสำเร็จได้เท่ากับผู้ชาย จนมีการออกมาเรียกร้องเพื่อสิทธิของผู้หญิงในกลุ่มแรงงานจนทำให้ผู้หญิงได้รับสิทธิในสังคมหลายๆ ด้านเพิ่มมากขึ้น พร้อมทั้งสามารถขึ้นเป็นผู้นำทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม เช่นศิลปินระดับโลกอย่าง Taylor Swift และ มาร์กาเร็ต แทตเชอร์ แต่อย่างไรก็ตาม ผู้หญิงก็ยังไม่หลุดผลจากการรับผิดชอบภายในบ้าน ต้องทำงานพร้อมกับจัดการเรื่องภายในบ้านไปด้วย สวัสดิการจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยสร้างความเท่าเทียมและแบ่งเบาภาระผู้หญิงออกไปได้บ้าง

อย่างไรก็ตามก็ยังเกิดการถกเถียงการหาทางออกและหาวิธีที่จะสร้างความเท่าเทียมระหว่างเพศอยู่ตลอดเพราะการเข้ามามีบทบาทของผู้หญิงในระบบเศรษฐกิจนั้นมีข้อจำกัดในเรื่องของการทำงานและการออกจากงานของผู้หญิงเมื่อมีครอบครัวทำให้บริษัทส่วนใหญ่ให้ค่าจ้างผู้หญิงน้อยกว่าผู้ชายจนเกิดเป็นปัญหาความไม่เสมอภาคระหว่างหญิงและชายยังคงมีอยู่โดยปรากฏอยู่ในรูปแบบอื่นๆ เช่น ความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้และผู้หญิงนั้นไม่ได้มีสถานะเป็นแรงงานที่เท่าเทียมกับผู้ชาย จึงมีการเสนอใช้ รายได้ขั้นพื้นฐานสากล หรือ UBI เพื่อให้รายได้ประจำโดยไม่มีเงื่อนไขใดๆ เพื่อช่วยในเรื่องการดำรงตัวและแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่าย

จาก UN WOMEN ระบุว่า UBI มีผลต่อความเป็นผู้หญิงจริง แม้ UBI ในช่วงแรกจะไม่ได้ได้รับความสนใจ แต่หลังจากสถานการณ์ covid-19 ทำให้หลายๆ ประเทศนำกลับมาเสนอและทดลองใช้เพิ่มขึ้น UBI สามารถสร้างความเท่าเทียมในหลายด้าน ทั้งความเท่าเทียมในการใช้ชีวิต และสวัสดิการที่ควรได้รับ ไปจนถึงความเท่าเทียมทางเพศ เพราะการใช้ UBI คือการให้เงินขั้นพื้นฐานที่ไร้ซึ่งเงื่อนไขใดๆ รวมถึงเพศสภาพ นักวิชาการหลายๆ ท่าน เช่น Merita Jokela หรือ Alisa Mckey จึงมีการให้ความสนใจในการใช้ UBI ที่จะช่วยส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศ ซึ่งการทดลองผ่านประเทศฟินแลนด์ก็ทำให้เห็นว่า UBI เป็นรายได้ที่จะช่วยเพิ่มอำนาจในการตัดสินใจของผู้หญิงในครอบครัว และในการใช้ชีวิต นอกจากนี้ยังช่วยแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายภายในครอบครัวที่ผู้หญิงมักจะเป็นผู้รับผิดชอบอีกด้วย ซึ่งข้อสรุปนี้ไม่ได้เกิดขึ้นจากการ

ทดลองที่ฟินแลนด์เพียงอย่างเดียว แต่ในประเทศที่มีการทดลองก็สามารถสรุปได้เช่นกันว่า UBI ช่วยส่งเสริมผู้หญิงมากขึ้น เช่น การทดลองใช้ UBI ในประเทศแคนาดาที่พบว่าถ้าบ้านที่มีลูกเล็กจะเลือกอยู่บ้านเลี้ยงลูกเองมากขึ้นเนื่องจากมีรายได้รองรับหรือแม้แต่การทดลองใช้ในประเทศอินเดียจะพบว่าการส่งลูกผู้หญิงไปเรียนนั้นเพิ่มขึ้นและผู้หญิงก็สามารถเปิดกิจการเล็กๆ ของตนเองได้ เช่นการซื้อจักรเย็บผ้า เป็นต้น

ปัญหาความไม่เสมอภาคระหว่างหญิงและชายยังคงมีอยู่โดยปรากฏอยู่ในรูปแบบอื่นๆ เช่น ความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้และผู้หญิงนั้นไม่ได้มีสถานะเป็นแรงงานที่เท่าเทียมกับผู้ชาย จึงมีการหาวิธีที่จะมาใช้ในการแก้ไขและสร้างความเท่าเทียมให้เกิดขึ้นซึ่ง UBI ได้ตอบโจทย์ถึงการให้ความเท่าเทียมทางรายได้แก่ทุกคนในประเทศนั้นๆ อย่างเท่าเทียมกัน เมื่อทุกคนได้เงินเดือนในฐานที่เท่ากันแล้ว ก็จะไม่มีความจำเป็นต้องคิดเรื่องการแบ่งทรัพยากรในครอบครัวเพราะต่างคนต่างก็มีของตนเอง อำนาจการต่อรองของทุกคนก็จะเท่าเทียมกันไม่ว่าจะเป็นเพศไหนก็ตาม แต่ว่าผลจากการทดลองแสดงให้เห็นว่าผู้ชายมักจะนำเงินไปหาความสุข แต่ผู้หญิงเมื่อได้เงินมาก็จะคิดถึงเรื่องในครอบครัวก่อน สุดท้ายแล้วความเท่าเทียมจะเกิดขึ้นได้จริงหรือไม่ ก็เป็นอีกประเด็นที่ไม่สามารถหาคำตอบได้และอาจเป็นที่ถกเถียงกันในสังคมต่อไป

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะทั่วไป

6.1.1 การทดลองใช้ UBI มีการพิจารณาแทบไม่ได้พิจารณามุมมองทางเพศ จึงอาจจะทำให้ข้อมูลมุมมองการใช้ UBI ที่ส่งผลต่อเพศสภาพน้อย

6.1.2 นอกจากมุมมองเพศแค่ ชาย-หญิง ยังสามารถวิเคราะห์รวมถึงเพศสภาพในปัจจุบันได้อีกว่า การใช้ UBI ส่งผลต่อเพศอื่นๆ อย่างไร

6.2.3 ผลของ UBI ต่อความเท่าเทียมทางเพศอาจแตกต่างกันในแต่ละประเทศ ขึ้นกับโครงสร้างรัฐสวัสดิการและบริการสาธารณะ การทดลองใช้นั้นเกิดขึ้นกับประเทศที่มีความพร้อมในการพัฒนา เช่น ฟินแลนด์ แคนาดา หรืออินเดีย เป็นต้น ทำให้ยังขาดมุมมองการทดลองใช้ต่อประเทศที่กำลังพัฒนาหรือด้อยพัฒนาในการเปรียบเทียบ

6.2.4 UBI ยังไม่ถูกใช้อย่างจริงจังในประเทศใดเลย ด้วยข้อจำกัดของการใช้งบประมาณที่มหาศาล UBI จึงเป็นนโยบายที่จะนำมาทำจริงได้ยากหากประเทศยังไม่มั่นคง

6.2 ข้อเสนอแนะต่อการศึกษาครั้งต่อไป

6.2.1 ควรศึกษาข้อมูลให้มีความเข้าใจมากกว่านี้ เนื่องจากแหล่งข้อมูลส่วนมาเป็นภาษาอังกฤษและเป็นเรื่องที่ไม่ได้รับความนิยมในไทย จึงทำให้การทำความเข้าใจเป็นเรื่องยาก

6.2.2 ควรศึกษาหลักฐานการทดลองใช้ในประเทศอื่นๆ เพื่อเปรียบเทียบผลการทดลองใช้ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- กุลลิณี มุทธากลิน. (2558, 5 กรกฎาคม). *พินิจเศรษฐกิจการเมือง* [Video]. Chula RADIO Plus. <https://curadio.chula.ac.th/Radio-Demand.php?program=201807050805>
- เจนภัทร ทฤษฎีคุณ. (2565, 2 สิงหาคม). *เศรษฐกิจที่คิดคำนึงถึงผู้หญิง : มองเรื่องของผู้หญิงในระบบเศรษฐกิจไทย*. สถาบันปรีดี พนมยงค์. <https://pridi.or.th/th/content/2022/08/1194>
- ทิมเฟมินิสต้า. (2563, 29 มกราคม). “ระบบชายเป็นใหญ่” คืออะไรนะ. Feminista. <https://www.feminista.in.th/post/patriarchy>
- ธนากร ชิไอเอ็มบี ไทย. (2560, 8 มีนาคม). *เมื่อถึงคราวสตรีลุกขึ้นสู้สู่ความเสมอภาคทั่วโลก*. Facebook. <https://rb.gy/sjlv31>
- นักสตรีนิยมชายขอบ. (2564, 8 มีนาคม). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับแนวคิดสตรีนิยม นวัตกรรม และสตรีนิยมสายต่างๆ*. นิตยสารทางอีสาน. <https://e-shann.com/ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับ/>
- ปรีชญา ยศสมศักดิ์. (2563). *ซินเจีย เอ็นโกล กับแนวคิดสตรีนิยมในวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ*. วารสารรัฐศาสตร์ปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 7(2), 193. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/kupsrj/article/view/247385/168034>
- พัชรพร ศุภผล. (2564, 8 มีนาคม). *วันสตรีสากล 2021: แด่หญิงกล้าผู้ท้าทายโลก*. Amnesty. <https://www.amnesty.or.th/latest/blog/845/>
- พิราภรณ์ วิฑูรต์น. (2566, 8 กรกฎาคม). *Taylor Swift Economy! หลัง The Eras Tour กระตุ้นเศรษฐกิจ ต่อมลหายใจท้องถิ่น*. กรุงเทพธุรกิจ. <https://www.bangkokbiznews.com/business/economic/107746>
- พันทิป. (2566, 1 พฤษภาคม). *BTS ทำรายได้จากคอนเสิร์ตในปี 2022 ทั้งหมด \$118.28 million ด้วยการแสดงเพียง 7 โชว์ [2022 Year-End Worldwide]*. <https://pantip.com/topic/41991986>
- มูมมองบ้านสามย่าน. (2560, 22 มิถุนายน). *วิกฤตการผลิตซ้ำทางสังคมของระบบทุนนิยม*. กรุงเทพธุรกิจ. <https://www.bangkokbiznews.com/blogs/columnist/116591>

- ศศิวิมล วรณศิริ ปวีณวัฒน์. (2562, 25 กรกฎาคม). ความแตกต่างของค่าจ้างระหว่างชายหญิงและผลการมีลูกในประเทศไทย. สถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์. <https://www.pier.or.th/abridged/2019/15/>
- วิไชโยโน, พ., & พนารินทร์, น. (2023). ผู้หญิงในโลกดิจิทัลกับสื่อไม่ปลอดภัย: มุมมองทางประชากรและสังคม. วารสารประชากรศาสตร์, 39(1), บทความที่ 2. <https://digital.car.chula.ac.th/jdm/vol39/iss1/2>
- Cholsiripong, T. (2562, กุมภาพันธ์ 12). กรณีศึกษาจากฟินแลนด์: 2 ปีที่ทดลองแจกเงินคนจน-คนว่างงาน สรุปรูปไม่ได้ช่วยให้มีงานทำมากขึ้น. Brand Inside. <https://brandinside.asia/case-study-finland-basic-income/>
- Donna, L. (2020, May 6). *Universal basic income seems to improve employment and well-being*. New Scientist. <https://www.newscientist.com/article/2242937-universal-basic-income-seems-to-improve-employment-and-well-being/>
- Kalfadopoulou, V. (n.d.). *The Finnish basic income debate from a gender perspective*. inGenere. Retrieved July 5, 2025, from <https://www.ingenere.it/en/articles/finnish-basic-income-debate-gender-perspective>
- Kangas, O., & Ylikännö, M. (2023). Basic income and the status of women in an established gender-equal welfare state: Results from the Finnish basic income experiment. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 20(3), 1733. <https://doi.org/10.3390/ijerph20031733>
- Napikpshi, L. (2021, January 16). *What is the problem that has no name?* ThoughtCo. <https://www.thoughtco.com/problem-that-has-no-name-3528517>
- McKay, A. (2001). Rethinking work and income maintenance policy: Promoting gender equality through a citizens' basic income. *Feminist Economics*, 7(1), 97–118. <https://doi.org/10.1080/13545700010022721>

- SDG MOVE. (2565). *SDG Updates | Universal Basic Income: นโยบายที่ครอบคลุมการพัฒนาอย่างรอบด้าน?*
<https://www.sdgmove.com/2021/11/04/sdg-updates-universal-basic-income/>
- SHIFTER. (2563, 12 มิถุนายน). *The waves of feminism เข้าใจประวัติศาสตร์เฟมินิสม์ภายใน 5 นาที* [Video]. YouTube.
<https://www.youtube.com/watch?v=HZmkGYVwvJY&t=105s>
- Touring Data. (2022, April 2). *2021 top touring artists*.
<https://touringdata.wordpress.com/2022/04/01/2021-top-touring-artists/>
- UN Women. (2021). *Universal basic income: Potential and limitations from a gender perspective*.
<https://www.unwomen.org/sites/default/files/Headquarters/Attachments/Sections/Library/Publications/2021/Policy-brief-Universal-basic-income-en.pdf>
- Yamamori, T. (2022, April 4). *The forgotten feminist history of the universal basic income*. History Workshop.
<https://www.historyworkshop.org.uk/feminism/the-forgotten-feminist-history-of-the-universal-basic-income/>

นโยบายสาธารณะด้านการศึกษา:
การเปรียบเทียบระหว่างประเทศไทยและประเทศฟินแลนด์
Public Education Policies: A Comparative Study between
Thailand and Finland

วรกิจ คำใจ, นิติรัตน์ คมกล้า, พรณภัทร เครือสอน, พรณพศฯ พรหมชานา¹ รักเกียรติ
อินทับทัน²

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบนโยบายสาธารณะด้านการศึกษาระหว่างประเทศไทยและประเทศฟินแลนด์ในหลากหลายมิติ ทั้งในด้านโครงสร้างระบบการบริหารจัดการ กลไกการขับเคลื่อนนโยบาย การจัดสรรทรัพยากร การพัฒนาครู นวัตกรรม และผลลัพธ์ทางการศึกษา โดยเน้นวิเคราะห์ความแตกต่างเชิงระบบความสำเร็จและข้อจำกัดของแต่ละประเทศ ตลอดจนการเชื่อมโยงกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ได้แก่ SDG4 ด้านการศึกษาที่มีคุณภาพ และ SDG10 ด้านการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าประเทศฟินแลนด์มีแนวทางการบริหารจัดการที่เน้นความเสมอภาค ความยืดหยุ่น และการกระจายอำนาจให้ครูและโรงเรียนอย่างเต็มที่ ในขณะที่ประเทศไทยยังคงมีโครงสร้างแบบรวมศูนย์ มุ่งเน้นการเพิ่มการเข้าถึงแต่ขาดกลไกในการพัฒนาคุณภาพอย่างยั่งยืน บทความเสนอแนวทางการปฏิรูปนโยบายไทยในทิศทางที่เน้น “คุณภาพควบคู่กับโอกาส” โดยใช้ฟินแลนด์เป็นต้นแบบ

คำสำคัญ: การศึกษา, นโยบายสาธารณะ, ประเทศไทย, ฟินแลนด์, SDG4, SDG10

¹ นิติศาสตรบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

² อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

Abstract

This article explores the similarities and differences in public education policies between Thailand and Finland, focusing on governance, teacher quality, curriculum design, assessment systems, and educational equity. It draws upon theoretical perspectives from the welfare state model, educational equity, decentralization, and the role of teachers as learning designers. The analysis shows that Finland's educational model prioritizes quality, decentralization, and holistic student development through non-competitive assessments and strong professional autonomy for teachers. In contrast, Thailand emphasizes access and national examination performance but struggles with centralized control and quality disparities. This article also links both systems to Sustainable Development Goals, especially SDG 4 (Quality Education) and SDG 10 (Reduced Inequalities). The study concludes with recommendations for improving Thailand's educational policy by adopting more flexible, equitable, and teacher-centered approaches inspired by the Finnish model.

Keywords: education policy, Thailand, Finland, SDG4, SDG10, decentralization, teacher development

1. บทนำ

การศึกษาเป็นกลไกพื้นฐานในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน โดยทำหน้าที่เป็นทั้งเครื่องมือในการสร้างทุนมนุษย์ (human capital) และเป็นเครื่องมือสำคัญในการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมในระยะยาว แนวทางการกำหนดนโยบายสาธารณะด้านการศึกษาของแต่ละประเทศสะท้อนปรัชญาและความเชื่อพื้นฐานของรัฐในเรื่องความเสมอภาค (equity) คุณภาพ (quality) และเสรีภาพทางการเรียนรู้ (freedom to learn) ซึ่งแตกต่างกันไปตามบริบททางประวัติศาสตร์ การเมือง และสังคมของแต่ละประเทศ (Antikainen, 2006; OECD, 2012)

ประเทศไทยเริ่มต้นด้วยการยกระดับโอกาสทางการศึกษาให้ครอบคลุมผ่านนโยบายเรียนฟรี 12 ปี และขยายเป็น 15 ปีในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา แม้จะมีการเข้าถึงที่เพิ่มขึ้น แต่ระบบการศึกษาของไทยยังคงเผชิญกับปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านคุณภาพที่สูงระหว่างพื้นที่เมืองกับชนบท ขาดการกระจายอำนาจในการบริหารโรงเรียน และยังเน้นการเรียนการสอนแบบท่องจำและการสอบมาตรฐานกลางเป็นหลัก (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2564)

ในทางตรงกันข้าม ประเทศฟินแลนด์ถูกยกย่องว่าเป็นต้นแบบของการพัฒนาระบบการศึกษาที่มุ่งเน้น “ความสุขของผู้เรียน” มากกว่าคะแนนสอบ มีกลไกการกระจายอำนาจอย่างเข้มข้นให้กับโรงเรียนและครูทุกระดับ และกำหนดให้ครูทุกคนต้องจบการศึกษาระดับปริญญาโทด้านการศึกษา อีกทั้งไม่มีการสอบระดับชาติในระดับประถมและมัธยมต้น และมีระบบการประเมินที่เน้นการสะท้อนผลการเรียนรู้แบบปัจเจก (Sahlberg, 2015)

บทความนี้มุ่งศึกษานโยบายการศึกษาของทั้งสองประเทศโดยใช้กรอบแนวคิดรัฐสวัสดิการ แนวคิดความเสมอภาคทางการศึกษา และการกระจายอำนาจ โดยเชื่อมโยงกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ขององค์การสหประชาชาติ คือ SDG4 (Quality Education) และ SDG10 (Reduced Inequalities) เพื่อเสนอแนวทางเชิงนโยบายที่ประเทศไทยสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิรูปการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

2. วัตถุประสงค์

- 2.1 วิเคราะห์ลักษณะของนโยบายการศึกษาของทั้งสองประเทศ
- 2.2 เปรียบเทียบระบบการจัดการและคุณภาพการเรียนรู้
- 2.3 วิเคราะห์การเชื่อมโยงกับ SDG
- 2.4 เสนอข้อเสนอเชิงนโยบายต่อการศึกษาไทย

3. คำถามงานวิจัย

- 3.1 นโยบายการศึกษาของทั้งสองประเทศมีโครงสร้างที่แตกต่างกันอย่างไร
- 3.2 ประเทศใดมีแนวทางตอบโจทย์ความเสมอภาคทางการศึกษาได้ดีกว่า
- 3.3 นโยบายใดมีศักยภาพในการผลักดัน SDG4 และ SDG10 ได้ชัดเจน
- 3.4 ประเทศไทยสามารถดัดแปลงบทเรียนจากฟินแลนด์ได้อย่างไร

4. แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พื้นฐานแนวคิดหลักของบทความนี้อยู่บนฐานของ “แนวคิดรัฐสวัสดิการด้านการศึกษา” (Welfare State and Education) มองว่าการศึกษาคือสิทธิขั้นพื้นฐานที่รัฐต้องจัดสรรให้กับประชาชนอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม โดยไม่คำนึงถึงฐานะทางเศรษฐกิจ สถานะทางสังคม หรือที่อยู่อาศัยของผู้เรียน แนวคิดนี้เห็นได้ชัดในกรณีของฟินแลนด์ที่กำหนดให้การศึกษาฟรีและมีคุณภาพเป็นหัวใจสำคัญของระบบรัฐสวัสดิการ (Antikainen, 2006)

นอกจากนี้ บทความยังอิง “แนวคิดความเสมอภาคทางการศึกษา” (Equity in Education) ซึ่งเสนอว่าความเท่าเทียมไม่ควรแปลเพียงการให้โอกาสเท่ากัน แต่ต้องคำนึงถึงบริบทของผู้เรียนแต่ละกลุ่ม รวมถึงความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างที่อาจเป็นอุปสรรคในการเข้าถึงหรือพัฒนา เช่น การมีครูที่มีคุณภาพ การจัดงบประมาณต่อหัวนักเรียน หรือโอกาสในการเรียนรู้ด้วยนวัตกรรมใหม่ ๆ (OECD, 2012)

ในมิติของการพัฒนาครู บทความนี้ยังสะท้อนแนวคิด “ครูในฐานะผู้ออกแบบการเรียนรู้” (Teacher as Learning Designer) ซึ่งเน้นให้ครูมีอิสระในการกำหนดกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับศักยภาพของผู้เรียน โดยไม่ถูกควบคุมด้วยข้อสอบมาตรฐานหรือเนื้อหาที่ตายตัว ฟินแลนด์ใช้แนวคิดนี้ในการออกแบบระบบฝึกอบรมครูระดับปริญญาโท เพื่อเตรียมครูให้พร้อมกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (Sahlberg, 2015)

อีกแนวคิดหนึ่งที่สำคัญคือ “นโยบายการศึกษาแบบกระจายอำนาจ” (Decentralized Education Policy) เสนอว่าการให้โรงเรียนและครูมีอิสระมากขึ้นจะช่วยให้การศึกษามีคุณภาพและความยืดหยุ่นที่ตอบสนองต่อความต้องการเฉพาะของแต่ละพื้นที่ แนวทางนี้มีรากฐานจากความเชื่อว่าผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่มีข้อมูลมากที่สุดในการกำหนดทิศทางการเรียนรู้ (Leithwood & Menzies, 1998)

ท้ายที่สุด บทความนี้เชื่อมโยงกับ SDG4 ที่กล่าวถึงการจัดการศึกษาอย่างทั่วถึง เท่าเทียม และมีคุณภาพ และ SDG10 ที่มุ่งลดความเหลื่อมล้ำในทุกมิติ โดยฟินแลนด์ถือเป็นต้นแบบของการบรรลุเป้าหมายทั้งสองผ่านการออกแบบเชิงระบบ ขณะที่ประเทศไทยยังคงต้องพัฒนาในหลายมิติ (UNESCO, 2023)

5. ระเบียบวิธีวิจัย

บทความนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยอาศัยการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ (Comparative Analysis) และการสังเคราะห์จากเอกสารราชการ งานวิจัย บทความวิชาการ รวมถึงนโยบายระดับประเทศของทั้งไทยและฟินแลนด์ ผ่านกรอบวิเคราะห์ความเสมอภาค ความยืดหยุ่นและประสิทธิภาพของนโยบายการศึกษา

6. ผลการศึกษา

6.1 ลักษณะของนโยบายการศึกษาของประเทศไทยและฟินแลนด์

การศึกษาพบว่า ประเทศไทยมีลักษณะนโยบายที่มุ่งเน้นการขยายโอกาสทางการศึกษาอย่างกว้างขวางภายใต้นโยบายเรียนฟรี 15 ปี ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย นโยบายนี้สะท้อนเจตนารมณ์ของรัฐบาลในการรับรองสิทธิทางการศึกษาอย่างเท่าเทียม อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติกลับพบข้อจำกัดในด้านการกระจายทรัพยากร การจัดสรรงบประมาณ และการขาดความยืดหยุ่นของหลักสูตรที่ยังคงถูกควบคุมจากส่วนกลางผ่านสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ในขณะที่ประเทศฟินแลนด์ใช้นโยบายที่วางอยู่บนฐานของ “ความไว้วางใจ” และ “เสรีภาพทางวิชาชีพ” โดยครูมีอิสระในการออกแบบการเรียนรู้ หลักสูตรระดับชาติทำหน้าที่เป็นเพียง “กรอบแนวทาง” ให้แต่ละเทศบาลและโรงเรียนจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นตามบริบทของผู้เรียน นโยบายด้านการศึกษาในฟินแลนด์ยังเน้นการเรียนรู้ตลอดชีวิต (lifelong learning) และการเรียนรู้ด้วยความสุขโดยไม่มีการแข่งขันเชิงตัวเลขระหว่างโรงเรียน

6.2 การเปรียบเทียบระบบการจัดการและคุณภาพการเรียนรู้

ระบบการจัดการศึกษาของประเทศไทยยังคงยึดรูปแบบรวมศูนย์ (centralized) ทั้งในด้านหลักสูตร การบริหารงบประมาณ และการกำหนดแนวทางการประเมินผล ส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างโรงเรียนขนาดเล็กในพื้นที่ห่างไกลกับโรงเรียนในเขตเมืองที่ได้รับงบประมาณและบุคลากรมากกว่า การเรียนการสอนยังคงเน้นการท่องจำและการเตรียมตัวเพื่อสอบกลาง เช่น O-NET, GAT/PAT ซึ่งไม่ตอบโจทย์การพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21

ฟินแลนด์มีระบบการจัดการศึกษาที่กระจายอำนาจไปยังเทศบาลและโรงเรียน โดยครูได้รับอำนาจในการกำหนดวิธีการสอน ประเมินผล และออกแบบการเรียนรู้ในรูปแบบที่สอดคล้องกับผู้เรียน ระบบนี้ไม่เพียงส่งเสริมความเป็นมืออาชีพของครู แต่ยังสร้างความยืดหยุ่นให้กับโรงเรียนในการตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน การเรียนรู้ในฟินแลนด์เน้นกระบวนการมากกว่าผลลัพธ์ และใช้การประเมินแบบ “พรรณนา” แทนคะแนน

6.3 การเชื่อมโยงกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDG 4 และ SDG 10)

ประเทศไทยมีความพยายามในการบรรลุเป้าหมาย SDG 4 ด้านการเข้าถึงการศึกษา โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง เช่น เด็กยากจน เด็กพิการ และเด็กในพื้นที่ชายแดน อย่างไรก็ตาม ยังขาดความชัดเจนในการขับเคลื่อน SDG 10 เรื่องการลดความเหลื่อมล้ำ เนื่องจากคุณภาพการศึกษาไม่เท่าเทียมกันอย่างเป็นระบบ เช่น โรงเรียนขนาดเล็กขาดครูประจำวิชา ห้องเรียนรวมหลายชั้นเรียน และทรัพยากรดิจิทัลไม่เพียงพอ

ในทางกลับกัน ฟินแลนด์เป็นหนึ่งในประเทศที่สามารถขับเคลื่อน SDG4 และ SDG10 ได้อย่างสอดคล้องกัน โดยเน้นให้ทุกคนได้รับการศึกษาคุณภาพสูงโดยไม่มีค่าใช้จ่าย พร้อมบริการสนับสนุนรอบด้าน เช่น อาหารกลางวัน บริการสุขภาพจิต การเรียนการสอนเฉพาะบุคคล และการส่งเสริมความหลากหลายทางภาษาของผู้เรียน เช่น ภาษาแม่ ภาษาซามิ หรือภาษาต่างประเทศ ทั้งหมดนี้ส่งผลให้ช่องว่างระหว่างผู้เรียนลดลง และระบบการศึกษากลายเป็นเครื่องมือในการสร้างความเสมอภาคอย่างแท้จริง

6.4 สังเคราะห์แนวทางเชิงนโยบาย

จากการเปรียบเทียบ พบว่าประเทศไทยสามารถนำบทเรียนสำคัญจากฟินแลนด์ไปใช้ปรับปรุงนโยบายการศึกษาในหลายมิติ ได้แก่

6.4.1 การกระจายอำนาจให้โรงเรียนมีสิทธิในการออกแบบหลักสูตรและเลือกเครื่องมือการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน

6.4.2 การยกระดับคุณภาพครูผ่านระบบการผลิตครูที่เข้มข้น และปรับระบบประเมินครูให้สะท้อนการพัฒนาผู้เรียน ไม่ใช่เพียงหลักฐานเชิงเอกสาร

6.4.3 การลดบทบาทของการสอบมาตรฐานกลาง โดยแทนที่ด้วยการประเมินที่เน้นกระบวนการเรียนรู้

6.4.4 การส่งเสริมสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการเรียนรู้รอบด้าน เช่น ความปลอดภัยทางจิตใจ การมีส่วนร่วมของชุมชน และการจัดบริการเสริมในโรงเรียน

7. สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ

7.1 สรุปผลการศึกษา

ผลการศึกษาแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างเชิงโครงสร้างและเชิงปรัชญา ระหว่างนโยบายการศึกษาของประเทศไทยและประเทศฟินแลนด์อย่างมีนัยสำคัญ ประเทศไทยมีความพยายามในการขยายโอกาสทางการศึกษาอย่างกว้างขวางภายใต้ นโยบายเรียนฟรีและการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานด้านการศึกษา อย่างไรก็ตาม ระบบ การจัดการยังคงยึดรูปแบบรวมศูนย์ ขาดความยืดหยุ่นในการปรับตามบริบทท้องถิ่น และใช้ระบบการสอบกลางเป็นเครื่องมือประเมินคุณภาพ ส่งผลให้คุณภาพของการ เรียนรู้ยังไม่สม่ำเสมอทั่วประเทศ

ในทางตรงกันข้าม ประเทศฟินแลนด์ได้พัฒนาระบบการศึกษาที่ตั้งอยู่บน พื้นฐานของความเสมอภาค เสรีภาพทางวิชาชีพของครู และการกระจายอำนาจสู่ โรงเรียนอย่างแท้จริง โดยครูสามารถออกแบบการเรียนรู้และประเมินผลได้อย่าง ยืดหยุ่น ระบบการศึกษาฟินแลนด์เน้นการเรียนรู้ที่มีความสุข ไม่เน้นการแข่งขัน และมี บริการสนับสนุนผู้เรียนอย่างครอบคลุม ซึ่งช่วยลดความเหลื่อมล้ำและส่งเสริมศักยภาพ ของผู้เรียนอย่างแท้จริง

7.2 ข้อเสนอแนะ

หากพิจารณาในเชิงเปรียบเทียบ พบว่าแม้ทั้งสองประเทศจะให้ความสำคัญ กับการศึกษาในฐานะเครื่องมือในการพัฒนาประเทศ แต่แนวทางการดำเนินนโยบาย แตกต่างกันอย่างลึกซึ้ง ประเทศไทยยังคงใช้รูปแบบการบริหารแบบบนลงล่าง (top-down) ซึ่งอาจเหมาะสมในช่วงเริ่มต้นของการพัฒนา แต่ในระยะยาวกลับกลายเป็น

ข้อจำกัดต่อการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของครูและการปรับการเรียนรู้ให้ตอบโจทย์รายบุคคล

ในขณะที่ฟินแลนด์ประสบความสำเร็จในการพัฒนา “วัฒนธรรมการเรียนรู้” (learning culture) ที่ไม่ยึดติดกับการสอบแต่ให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ทักษะทางสังคม และความพร้อมสำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิต การที่ฟินแลนด์สามารถหลีกเลี่ยงระบบสอบกลางและยังรักษาคุณภาพการศึกษาสูงได้นั้น แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมั่นในครูและระบบประเมินแบบพหุวิธี

นอกจากนี้ การเชื่อมโยงกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเฉพาะ SDG 4 และ SDG 10 ยังชี้ให้เห็นว่า ฟินแลนด์สามารถออกแบบระบบการศึกษาให้สอดคล้องกับเป้าหมายระดับโลกได้จริง ในขณะที่ประเทศไทยแม้จะมีเจตนารมณ์ทางนโยบายที่ดี แต่ยังมีขาดกลไกสนับสนุนให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในเชิงระบบ

7.3 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษาและวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ ผู้วิจัยขอเสนอแนวทางในการพัฒนานโยบายการศึกษาของประเทศไทย ดังนี้

7.3.1 กระจายอำนาจสู่โรงเรียนอย่างแท้จริง: กระทรวงศึกษาธิการควรทำหน้าที่เป็นผู้ออกแบบกรอบนโยบายเชิงกลยุทธ์ (Strategic policy design) และเปิดพื้นที่ให้โรงเรียนออกแบบหลักสูตรท้องถิ่น การบริหารจัดการ และการจัดการเรียนรู้ตามบริบทของผู้เรียนและชุมชน

7.3.2 ยกระดับครูเป็นวิชาชีพชั้นสูง: ควรมีการปฏิรูปการผลิตครูใหม่ โดยกำหนดให้ครูทุกคนต้องผ่านการฝึกอบรมในระดับปริญญาโท สร้างระบบพี่เลี้ยงครูมืออาชีพ และลดภาระงานที่ไม่เกี่ยวข้องกับการสอน เช่น เอกสารเชิงบริหารที่ซ้ำซ้อน

7.3.3 เปลี่ยนรูปแบบการประเมินผลผู้เรียน: แทนที่ระบบสอบกลางด้วยการประเมินเชิงพัฒนา เช่น แฟ้มสะสมงาน (Portfolio), การประเมินตนเอง, การสะท้อนผลการเรียนรู้ (Self-reflection) และการประเมินแบบโครงการ เพื่อเสริมสร้างทักษะที่หลากหลาย

7.3.4 สร้างระบบสนับสนุนแบบรอบด้าน (inclusive services): โรงเรียนควรมีระบบดูแลผู้เรียนในมิติต่าง ๆ เช่น จิตวิทยา อาหาร สุขภาพ และความปลอดภัย โดยไม่จำกัดเฉพาะการเรียนรู้ในห้องเรียน เพื่อส่งเสริมความเสมอภาคอย่างแท้จริง

7.3.5 ใช้ข้อมูลเชิงระบบในการตัดสินใจ (data-informed decision-making): ควรมีการพัฒนา Data Dashboard ระดับเขตพื้นที่และระดับชาติ เพื่อใช้ในการติดตามความเหลื่อมล้ำ วิเคราะห์คุณภาพการเรียนรู้ และออกแบบมาตรการเฉพาะพื้นที่อย่างแม่นยำ

บรรณานุกรม

- Antikainen, A. (2006). In Search of the Nordic Model in Education. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 50(3), 229–243. <https://doi.org/10.1080/00313830600691098>.
- Leithwood, K., & Menzies, T. (1998). Forms and Effects of School-Based Management. *Educational Policy*, 12(3), 325–346. <https://doi.org/10.1177/0895904898012003003>.
- OECD. (2012). *Equity and Quality in Education: Supporting Disadvantaged Students and Schools*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264130852-en>.
- Sahlberg, P. (2015). *Finnish Lessons 2.0: What Can the World Learn from Educational Change in Finland?* Teachers College Press.
- UNESCO. (2023). *Global Education Monitoring Report 2023*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000385821>.

บททดลองนำเสนอว่าด้วยภูมิทัศน์ทางเศรษฐกิจหลังโควิด-19: กระบวนการรื้อสร้าง
ประกอบใหม่ในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และความเป็นไปในแนวทาง
ภูมิเศรษฐศาสตร์ในอีกทศวรรษข้างหน้า

A Preliminary Presentation on the Post-COVID-19 Economic
Landscape: The Reconstructive Process within the International
Relations System and the Future Trajectory of Geoeconomics
in the Coming Decade

วีระศักดิ์ สุขสว่าง¹

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ต้องการทดลองนำเสนอความเป็นไปของสภาวะทาง
การเมือง และสภาวะทางเศรษฐกิจในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่กำลังเป็นไป
ภายใต้สถานการณ์หลังโควิด-19 ทั้งการถอดรื้อโลกาภิวัตน์ หรือ การแยกห่วงโซ่อุปทาน
(decoupling) การรวมกลุ่มของประเทศต่าง ๆ บทบาทขององค์การระหว่างประเทศ
หรือแม้กระทั่งรูปแบบการลงทุนของบริษัทข้ามชาติที่เปลี่ยนแปลง โดยอาศัย
การศึกษาแนวคิดประกอบสร้างนิยม (constructivism) เป็นแนวคิดหลักในการ
วิเคราะห์สถานการณ์ที่กำลังไปข้างหน้า เพื่อคาดเดาฉากทัศน์ในอีกหนึ่งทศวรรษข้างหน้า
จากข้อเสนอของทั้ง 6 ภูมิทัศน์ของ โจเซฟ กรีโค (Joseph Grieco) จอห์น ไอเคนเบอร์รี
(G. John Ikenberry) และไมเคิล มัสตันดูโน (Michael Mastanduno) การศึกษานี้
พบว่า สถานการณ์โควิด-19 เปลี่ยนรูปแบบของระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ทำให้
ภูมิทัศน์ทางเศรษฐกิจการเมืองของโลกเปลี่ยนแปลงจากสภาวะแบบหลายขั้วอำนาจ
ที่กำลังดำเนินอยู่ในปัจจุบันสู่ภูมิทัศน์แบบภูมิเศรษฐศาสตร์ การขาดแคลนหน้ากาก
อนามัย แอลกอฮอล์ เป็นผลกระทบที่เกิดจากสภาวะเศรษฐกิจมากกว่าเรื่องทาง
การเมือง รวมไปถึงการยึดกุมอุตสาหกรรมชิป (Semiconductor) ซึ่งเป็นหัวใจของยุค
เทคโนโลยี เหตุการณ์นี้ยิ่งเป็นตัวเร่งการถดถอยของโลกาภิวัตน์ (Deglobalization)

¹ นิสิตหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

โดยมีตัวชี้วัดคือ การทำให้ประเทศต่าง ๆ หันมาพึ่งพาตัวเอง สนับสนุนการผลิตภายใน มากยิ่งขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็กระตุ้นการรวมตัวกันในองค์กรระหว่างประเทศที่มีอยู่ แต่เดิม และที่เกิดขึ้นใหม่ โดยมีหัวข้อที่สำคัญคือเรื่องทางเศรษฐกิจโดยเฉพาะในรูปแบบของพหุภาคีมากกว่าทวิภาคี ความร่วมมือในมิติทางการเมืองจะลดน้อยลง บทความนี้จึงช่วยทำความเข้าใจและคาดคะเนความเป็นไปได้ที่จะนำไปสู่ภูมิทัศน์แบบภูมิ เศรษฐศาสตร์

คำสำคัญ: ประกอบสร้าง, โควิด-19, ภูมิเศรษฐศาสตร์

Abstract

This academic article aims to explore the evolving political and economic conditions within the international relations system in the aftermath of the COVID-19 pandemic. It examines critical phenomena such as deglobalization, supply chain decoupling, the formation of regional blocs, the shifting roles of international organizations, and the changing investment strategies of multinational corporations. The study employs constructivism as its core analytical framework to interpret these developments and anticipate potential scenarios for the next decade, drawing upon the six landscape proposals introduced by Joseph Grieco, G. John Ikenberry, and Michael Mastanduno. The findings suggest that COVID-19 has transformed the structure of the international system, shifting the global political-economic landscape from a state of emerging multipolarity toward a geoeconomic order. Issues such as shortages of medical masks and alcohol-based sanitizers are interpreted as primarily economic disruptions rather than political ones. Likewise, the strategic dominance over semiconductor industries—central to the technological era—has accelerated the process of deglobalization. Indicators of this shift include a growing trend of national self-reliance and domestic industrial promotion. Simultaneously, the pandemic has reinvigorated

engagement with existing and newly formed international organizations, particularly in economic matters, which are increasingly addressed in multilateral rather than bilateral formats. Conversely, cooperation in political dimensions appears to be declining. This article thus contributes to understanding and anticipating the possible emergence of a geo-economic global landscape

Keywords: Constructivism, COVID-19, Geoeconomics

บทนำ

ระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมีพลวัตขึ้นมากมายหลายครั้งตั้งแต่จุดตั้งต้นหลักของการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศสมัยใหม่อย่างการเกิดขึ้นของสัญญาสันติภาพเวสต์ฟาเลีย หรือสนธิสัญญาโอสนาบรีค และมินสเตอร์ ค.ศ. 1648 หลังยุติสงคราม 30 ปีในยุโรป นำมาซึ่งรูปแบบรัฐสมัยใหม่ที่ถือ Sovereignty หรืออำนาจอธิปไตย ที่ขีดเส้นอำนาจและพรมแดนที่แน่นอน (Patton, 2019, p. 91) มาจนถึงสงครามโลกครั้งที่ 1-2 กระทั่งสภาวะสงครามเย็นและหลังสงครามเย็นที่ได้ก่อรูปแบบของสภาวะทางการเมือง ทางเศรษฐกิจแบบหนึ่ง ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นได้ประกอบสร้างระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศขึ้นมาใหม่อยู่เสมอหรืออาจกล่าวได้ว่าระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนั้นเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทำให้การดำเนินนโยบายในทางเศรษฐกิจ สังคม หรือการเมืองก็ตามไม่สามารถใช้กรอบคิดแบบเดียวในการวิเคราะห์ตัดสินใจในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ เพราะก็อาจจะได้ผลลัพธ์ที่ไม่ประสบผลสำเร็จจนถึงแม้กรอบคิดที่ใช้จะเคยถูกใช้มาแล้วและเคยประสบความสำเร็จมาก่อนแต่ก็เกิดขึ้นในสถานการณ์คนละแบบจึงไม่สามารถมาใช้เทียบกันได้อย่างลงตัว (กานต์ธีรา ฐิริวิกรัย และณรจญา ตัญญาพัฒน์กุล,

2020) ในสถานการณ์เช่นนี้จึงเป็นการยากของนักวิชาการด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในการทำความเข้าใจสถานะที่กำลังดำเนินไป รวมไปถึงความซับซ้อนในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของรัฐต่าง ๆ

โดยเฉพาะในมิติทางเศรษฐกิจที่มีความผันผวนเกิดพลวัตมากที่สุดประเด็นหนึ่งไม่ว่าจะสถานการณ์ใดก็ตามที่ผู้เขียนได้ยกมาข้างต้นล้วนมีผลกระทบหลักในด้านเศรษฐกิจ การค้า การเงิน ตัวอย่างที่ชัดเจนที่สุดคือ หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมาที่มาพร้อมกับการเกิดขึ้นของระบบการเงิน เบรตตัน วูดส์ (Bretton Woods) และองค์การระหว่างประเทศต่าง ๆ อย่าง ความตกลงทั่วไปว่าด้วยภาษีศุลกากรและการค้า (GATT) ที่พัฒนามาเป็นองค์การการค้าโลก (WTO) จากข้อตกลงที่มีชื่อว่า “Final Act Embodying the Results of the Uruguay Round of Multilateral Trade Negotiations” (Sneha Mahawar, 2022) ยิ่งในปัจจุบันภูมิทัศน์ทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศได้เคลื่อนไปอย่างมากตั้งแต่เหตุการณ์โควิด-19 เป็นต้นมาทำให้หลายประเทศตระหนักถึงความสำคัญของการสร้างความมั่นคงและยืดหยุ่นให้กับห่วงโซ่อุปทาน (Supply chain) ของตัวเอง โดยไม่พึ่งพาการเป็นแหล่งผลิตหรือตลาดของอีกฝ่ายมากเกินไป (อาชนัน เกาะไพบุลย์, 2023) ไม่ว่าจะเป็น การบริโภคนิยม การผลิตภายในประเทศเพราะเมื่อมีวิกฤตการณ์ใดเกิดขึ้นก็ทำให้ได้รับผลกระทบน้อยลง แนวคิดการถอดรื้อโลกาภิวัตน์ หรือ การแยกห่วงโซ่อุปทาน (decoupling) จึงถูกชูขึ้นมาในวงสนทนาของระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอย่างมีนัยสำคัญตั้งแต่ช่วงโควิด และหลังโควิดเป็นต้นมา (จันจิรา สมบัติพูนศิริ, 2020) โดยหันหน้าไปสู่การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจและพัฒนาความสัมพันธ์ในกลุ่มแบบพหุภาคีมากกว่าการติดต่อความสัมพันธ์แบบทวิภาคี ดูได้จากบทบาทที่เพิ่มมากขึ้นของ BRICS ที่ประกอบไปด้วยประเทศที่มีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในระดับสูง อย่าง บราซิล รัสเซีย อินเดีย จีน และแอฟริกาใต้ หรือกรณีในไทยที่เน้นย้ำว่าการเจรจาแบบทวิภาคีเริ่มไม่ประสบความสำเร็จและอีกประเด็นสำคัญเนื่องจากการหยุดการเจรจาแบบพหุภาคีครอบคลุมมิติที่หลากหลายกว่าทั้งด้านเศรษฐกิจการค้าเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อมและอื่น ๆ (บัณฑิต หลิมสกุล, 2016)

บทความนี้จึงต้องการเสนอว่าเหตุการณ์ โควิด-19 และหลัง โควิด 19 ได้รื้อสร้างและประกอบภูมิทัศน์ทางเศรษฐกิจการเมืองใหม่ในระบบความสัมพันธ์ระหว่าง

ประเทศขึ้นมา ภูมิทัศน์ใหม่ที่ว่านั่นคือการถ่างออกความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ การถดถอยของโลกาภิวัตน์และลดความพึ่งพิงทางเศรษฐกิจหันเข้ามาพัฒนาอุตสาหกรรมภายในประเทศมากยิ่งขึ้น โดยผู้เขียนเลือกใช้แนวคิดประกอบสร้างนิยม (constructivism) เนื่องจากเป็นกรอบคิดที่เปิดกว้างในการตีความประเด็นต่าง ๆ ได้อย่างครอบคลุม โดยเฉพาะในประเด็นที่จะนำเสนอต่อไปนี้ที่สามารถใช้หลากหลายแนวคิดในการมอง แนวคิดประกอบสร้างนิยม (constructivism) จึงเหมาะสมที่สุดในการจะใช้เป็นกรอบคิดในการทำความเข้าใจและอธิบายถึงสถานการณ์ที่กำลังดำเนินไปในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและคาดเดาฉากทัศน์ในอีกหนึ่งทศวรรษข้างหน้า ด้วยสมมติฐานที่ว่าโลกจะมุ่งสู่และเคลื่อนจากสภาวะแบบหลายชั่วอำนาจที่กำลังดำเนินอยู่ในปัจจุบันสู่ภูมิทัศน์แบบภูมิเศรษฐศาสตร์ จากข้อเสนอของทั้ง 6 ภูมิทัศน์ของโจเซฟ กรีโค (Joseph Grieco) จอห์น ไอเคนเบอร์รี่ (G. John Ikenberry) และไมเคิล มัสตันดูโน (Michael Mastanduno) (ศิวัฐ วรรณโกมล, 2024) โดยวิเคราะห์ผ่านสถานการณ์โควิดและผลกระทบหลังเกิดการระบาดของโควิดว่าผลกระทบนี้ก่อรูปร่างทัศน์ให้เป็นไปในทิศทางไหนอย่างไร

โควิด-19 ในฐานะสิ่งประกอบสร้างของระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศใหม่ จุดจบของโลกาภิวัตน์ ?

การระบาดของโควิด-19 ได้สร้างผลกระทบอย่างมหาศาลในทุกมิติของสังคมและเป็นการตอกย้ำถึงความเสี่ยงของการใช้วัตถุดิบและส่วนประกอบที่ต้องนำเข้าจากหลายประเทศและการพึ่งพาประเทศจีนเป็นหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการผลิตสินค้าจำเป็น และอาจเป็นการเร่งการทวนกระแสโลกาภิวัตน์ให้รวดเร็วยิ่งขึ้น (thairathmoney, 2020) โควิด-19 ได้ก่อรูปร่างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแบบโลกาภิวัตน์ทวนกระแสขึ้นอย่างที่ไม่สามารถกลับไปเป็นแบบเดิมได้อีก แต่ละประเทศต่างพึ่งพาตัวเองมากขึ้น มีมาตรการทางภาษี ลดการนำเข้า และอุดหนุนอุตสาหกรรมภายในประเทศ อย่างอุตสาหกรรมชิป (Semiconductor) ที่เป็นส่วนประกอบสำคัญของอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ที่มีการแข่งขันสูงอยู่แล้วให้สูงขึ้นไปอีกในประเทศสหรัฐอเมริกา จีน เกาหลีใต้ ญี่ปุ่น และไต้หวัน (กรุงเทพธุรกิจ, 2024) โควิด-19 ยังได้

สะท้อนภาพความเปราะบางของโลกาภิวัตน์ การเชื่อมโยงการผลิตเข้าด้วยกัน และการแบ่งการผลิตความเชี่ยวชาญบนหลักการความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ ได้ถูกโควิด-19 ทำลายความเชื่อชุดนี้อย่างที่ไม่เคยมีมาก่อน (จันจิรา สมบัติพูนศิริ, 2020) โควิด-19 กำลังทำให้เกิดการลดลงของกระแสระหว่างประเทศครั้งใหญ่และรวดเร็วที่สุดในประวัติศาสตร์สมัยใหม่ การคาดการณ์ในปัจจุบัน แม้จะยังไม่แน่นอนในขั้นนี้ แต่คาดว่าจะมีการลดลงของการค้าสินค้า 13-32% การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศลดลง 30-40% และจำนวนผู้โดยสารสายการบินระหว่างประเทศลดลง 44-80% ในปี 2020 ตัวเลขเหล่านี้บ่งชี้ถึงการถดถอยครั้งใหญ่ของความสำเร็จล่าสุดของโลกาภิวัตน์ที่เป็นกระแสหลักในระบบเศรษฐกิจโลกมาตลอด (Steven A. Altman, 2020)

กรกรณ์ ชีวะตระกูลพงษ์ จากคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อธิบายและยกตัวอย่างว่า การขาดแคลนหน้ากาอนามัยและแอลกอฮอล์นั้นเป็นผลกระทบในระบบเศรษฐกิจอย่างชัดเจน อาจารย์ยังชี้ให้เห็นว่าปัญหาห่วงโซ่การผลิตหยุดชะงัก (Supply Chain Disruption) เป็นปัญหารุนแรงและก่อให้เกิดภาวะเศรษฐกิจถดถอย เช่น ภาคการผลิตชิ้นส่วนยานยนต์ทั่วโลก รวมถึงอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ ที่ต้องอาศัยชิ้นส่วนหลายชิ้นมาประกอบกัน และเห็นไปในทางว่าหลังจากเริ่มมีสถานการณ์ห่วงโซ่การผลิตหยุดชะงักที่เกิดปัญหาจากโรคระบาด ก็เริ่มมีการพูดคุยกันถึงแนวทางการลดความเสี่ยงที่เกิดขึ้น และอาจจะเกิดการย้ายฐานการผลิตไปแหล่งต้นทางย้ายไปทำ แหล่งจัดหาวัตถุดิบสำรอง (Double Source) (กรกรณ์ ชีวะตระกูลพงษ์, 2020) ประเทศมหาอำนาจอย่างจีนก็เริ่มพึ่งพาตัวเองมากขึ้น สอดคล้องไปกับ จิตติภัทร พูนขำ ที่นิยามโควิดว่าเป็น “ตัวเปลี่ยนเกม” (game changer) หรือ “ตัวเร่งขนาดใหญ่” (great accelerator) ในกระบวนการเปลี่ยนผ่านดุลอำนาจโลกไปสู่สองขั้วอำนาจ (ณรจญา ตัญญพัฒน์กุล, 2022) เพราะแต่ละประเทศต่างก็กระชับอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมืองมากยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตามโควิดได้ก่อรูปแบบโนทัศน์ทางเศรษฐกิจที่มีผลต่อความเป็นไปของฉากทัศน์ใหม่ของเศรษฐกิจโลกประการที่สำคัญอย่างหนึ่งคือความกังวลต่อการเผชิญหน้ากับวิกฤติโดยลำพัง ในทฤษฎีของผู้เขียนเห็นว่าไม่ใช่เพียงแค่การเข้าสู่สภาวะสองขั้วอำนาจแต่มันยกระดับความขัดแย้งจากสองขั้วอำนาจใหญ่ในโลกที่มีคู่ขัดแย้งคือ สหรัฐอเมริกากับจีน ไปเป็นความขัดแย้งที่แต่ละรัฐรวมกลุ่มกันมาคาน

อำนาจกันอย่าง BRICS ที่เป็นการร่วมมือกันของ บราซิล รัสเซีย อินเดีย จีน และแอฟริกาใต้ ที่เน้นไปที่เรื่องของเศรษฐกิจ การค้า ภาพเช่นนี้อาจดูเหมือนระเบียบโลกกำลังพัฒนาไปในแนวทางแบบหลายขั้วอำนาจ โดยเฉพาะอำนาจในทางเศรษฐกิจอย่างสหรัฐอเมริกา จีน ญี่ปุ่น อินเดีย (ศิวัชร์ วรณโกมล, 2024) ซึ่งผู้เขียนเห็นด้วยส่วนหนึ่งแต่ไม่ใช่ทั้งหมด เพราะการพิจารณาเพียงสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยไม่มองในภาพกว้างไม่อาจทำให้เข้าใจระเบียบโลกที่กำลังเป็นไปอย่างครบถ้วนครอบคลุม เราต้องพิจารณาไปที่ประเด็นของความขัดแย้งนั้นด้วยคือประเด็นทางเศรษฐกิจที่ยังได้รับความสำคัญมากขึ้นเรื่อย ๆ เหนือประเด็นทางการเมืองดูได้จากการรวมกลุ่มของประเทศต่าง ๆ ในช่วงหลังสงครามเย็นเป็นต้นมาที่เน้นไปที่ประเด็นทางเศรษฐกิจมากกว่าประเด็นทางการเมืองอย่างกลุ่ม G20, BRICS, MERCOSUR เป็นต้น และการที่ประเด็นทางเศรษฐกิจได้รับความสำคัญนั้นเป็นตัวชี้วัดที่ชัดเจนว่าระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกำลังเข้าสู่สภาวะแบบภูมิเศรษฐศาสตร์ที่จะกล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

ทั้งนี้ผู้เขียนไม่ได้ปฏิเสธความสำคัญในการร่วมมือทางด้านการเมือง เพียงต้องการชี้ให้เห็นว่าจากเดิมที่เป็นการให้ความสำคัญหลักไปที่การเมืองโดยเฉพาะยุคหลังสงครามโลกครั้งที่2 จนถึงช่วงหลังสงครามเย็นได้ขยับไปเน้นที่เศรษฐกิจมากขึ้นเท่านั้น โดยมีเหตุการณ์โควิด-19 เป็นตัวเร่งให้เศรษฐกิจโลกแยกออกตามแนวเขตภูมิภาค โดยมีการแบ่งกลุ่มที่แข่งขันกัน ซึ่งอาจมีศูนย์กลางอยู่ที่จีน สหรัฐฯ และบางที่อาจรวมถึงยุโรปด้วย (Steven A. Altman, 2020)

ภูมิเศรษฐศาสตร์ (geo-economic) ในอีกทศวรรษข้างหน้า

อย่างแรกเราจำเป็นต้องนิยามความหมายของคำว่าภูมิเศรษฐศาสตร์ให้ชัดเจนก่อนว่า ภูมิเศรษฐศาสตร์ (geo-economic) เป็นสภาวะในระบบระหว่างประเทศที่รัฐต่าง ๆ ใช้พลังทางเศรษฐกิจของประเทศตน ซึ่งมาจากความสัมพันธ์ทางการเงินและการค้าที่มีอยู่ เพื่อบรรลุเป้าหมายทางภูมิรัฐศาสตร์และเศรษฐกิจ (Krysten Crawford, 2024) ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าในอนาคตที่กำลังมาถึงแนวคิดของภูมิเศรษฐศาสตร์จะเป็นแนวคิดหลักในการมองความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแทนที่แนวคิดแบบภูมิรัฐศาสตร์แบบเดิมที่เน้นอำนาจทางทหารและการควบคุมดินแดน โดยเราสามารถเข้าใจแนวคิด

ภูมิเศรษฐศาสตร์ได้ย้ายขึ้นหากพิจารณาถึงปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับอำนาจและการควบคุม ปรากฏการณ์นี้ทำงานในทุกทิศทางเพื่อสร้างกำไร ไม่ว่าจะเป็นผ่านการเมือง เศรษฐศาสตร์ หรือวิธีการที่ใช้กำลัง เศรษฐศาสตร์สามารถถือเป็นกิจกรรมที่สร้างการเคลื่อนไหวของสินค้า เพิ่มผลผลิต และนำไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองโดยทั่วไป แต่นอกเหนือจากผลประโยชน์เหล่านี้ มันยังกลายเป็นเครื่องมือในการแสวงหาอำนาจและการควบคุมรับอื่น ยกตัวอย่างการกลับมาเป็นพันธมิตรที่มีประสิทธิภาพในการต่อสู้กับโลกตะวันตก ในยุคหลังสงครามเย็นของ จีน-รัสเซีย ดูเหมือนจะเสริมกันและกันในด้านนโยบายต่างประเทศและเศรษฐกิจ และความสัมพันธ์ที่ไม่ถือว่าเป็นภัยคุกคามซึ่งกันและกัน ทำให้พวกเขาสามารถดำเนินกิจการด้านภูมิเศรษฐศาสตร์ในเวทีโลกได้มากขึ้น (Shahzad, 2022) อย่างโครงการ BRI (Belt and Road Initiative) ก็ถือว่าเป็นการดำเนินนโยบายแบบภูมิเศรษฐศาสตร์ที่แม้เราจะเห็นความร่วมมือในระดับภูมิภาค แต่มันก็ได้ขยายจากระบบหลายชั้นอำนาจมาสู่ขั้นต้นของภูมิทัศน์แบบภูมิเศรษฐศาสตร์ และมีแนวโน้มจะเข้าสู่รูปแบบนี้อย่างสมบูรณ์ในทศวรรษที่กำลังจะมาถึง หากเราพิจารณาจากการเกิดขึ้นของเหตุการณ์โควิด-19 หลังโควิด-19 ยิ่งทำให้เราเห็นชุดความคิดและระเบียบใหม่ในระบบระหว่างประเทศ โดยมีเบื้องหลังคือผลกระทบทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากโควิด-19 และความกังวลของประเทศต่าง ๆ ทั่วว่าหากประเทศต่าง ๆ เริ่ม ลดมาตรการสนับสนุนทางเศรษฐกิจ และเกิดการระบอบระลอกใหม่อีก ผลกระทบอาจรุนแรงยิ่งกว่าเดิม และนำไปสู่ ภาวะถดถอยที่ยาวนาน (Bastian Giegerich, Fenella McGerty and Peter Round, 2021, p. 6) ด้วยความเชื่อเช่นนี้เองทำหน้าที่ในการเสริมแรงให้แต่ละรัฐปรับปรุงแบบการดำเนินนโยบายต่างประเทศให้เน้นไปที่เรื่องทางเศรษฐกิจมากขึ้น สถานการณ์เช่นนี้ได้ประกอบสร้างภูมิทัศน์ทางการเมืองใหม่ของโลกที่มีชื่อว่า ภูมิเศรษฐศาสตร์ (geo-economic) ขึ้นมาภายใต้ความขัดแย้งทางภูมิรัฐศาสตร์ (geo-politics)

ถึงกระนั้นการเกิดขึ้นของการแข่งขันและความขัดแย้งทางภูมิเศรษฐศาสตร์ ไม่ได้เกิดขึ้นในสุญญากาศ ธรรมชาติของการเมืองระหว่างประเทศกำลังเปลี่ยนแปลงภายใต้ระเบียบเก่าที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อรูปร่าง ทิศทาง และพื้นที่การทำงานของระเบียบใหม่ ตัวอย่างเช่น ในช่วงเวลาของโลกาภิวัตน์แบบเสรีนิยม ห่วงโซ่คุณค่าทั่วโลกได้ขยายตัวข้ามพรมแดน และไม่น่าจะมีบทบาทน้อยลงในการกระจายอำนาจและความ

มั่งคั่งในโลกหลังเสรีนิยม (และหลังการระบาดของโควิด-19) เครือข่ายการผลิตทั่วโลก
รวมเอาห่วงโซ่คุณค่าและความมั่งคั่งเข้าไว้ด้วยกัน และการเพิ่มขึ้นของความสัมพันธ์
แบบเครือข่ายในเศรษฐกิจการเมืองโลก จะมีอิทธิพลต่อการแข่งขันทางภูมิ
เศรษฐศาสตร์ในอนาคต แม้แต่ประเภทตัวแสดงใหม่ เช่น การรวมตัวของรัฐและทุน
(state-capital hybrids) ก็ยังต้องเคลื่อนไหวภายในและข้ามเครือข่ายที่มีอยู่เหล่านี้
การต่อสู้เพื่อความเป็นผู้นำและอำนาจในปัจจุบันจะไม่เน้นไปที่ภูมิรัฐศาสตร์เท่านั้น แต่
จะเน้นไปที่ลักษณะทางภูมิเศรษฐศาสตร์ (geo-economics) มากขึ้น ซึ่งหมายความว่า
การเผชิญหน้าที่ปัจจุบันกำลังถูกควบคุมโดยรูปแบบทางเศรษฐกิจที่ซับซ้อนและ
เกี่ยวข้องกับเครือข่ายต่างๆ มากกว่าที่จะเป็นการปะทะกันทางทหารหรือในรูปแบบ
ของ “อำนาจแข็ง” (hard power) แบบที่เคยเห็นในอดีต (M. BABIC ET AL., 2022)
รวมไปถึงมาตรการในการตอบโต้รัฐอื่นก็มักจะใช้มาตรการทางเศรษฐกิจ เช่น การคว่ำ
บาตร การกีดกันทางเศรษฐกิจ การถอนการลงทุน ก็นับเป็นเครื่องมือทางภูมิ
เศรษฐศาสตร์ด้วย ซึ่งเป็นไปตามข้อเสนอของ โจเซฟ กรีโก (Joseph Grieco) จอห์น
ไอเคนเบอร์รี่ (G. John Ikenberry) และไมเคิล มัสตันดูโน (Michael Mastanduno)
ที่ว่าโลกจะเต็มไปด้วยการแข่งขันทางภูมิเศรษฐศาสตร์ รัฐแต่ละรัฐให้ความสำคัญกับ
การสะสมความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจมากกว่าการใช้กำลังทางการทหาร โดยมีเป้าหมาย
คือการแสวงหาตลาดเพื่อรองรับสินค้าที่ผลิตภายในประเทศมากขึ้น และการได้มาซึ่ง
ทรัพยากรสำคัญที่ใช้ในการผลิตสินค้าต่าง ๆ ซึ่งมีโควิด-19 เป็นตัวการสำคัญที่เปลี่ยน
รูปแบบของระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศให้เป็นไปในทิศทางแบบ ภูมิ
เศรษฐศาสตร์ (geo-economic) (ศิวัชฐ์ วรรณโกมล, 2024)

สรุป

งานชิ้นนี้มีข้อสรุปที่ได้จากการวิเคราะห์เหตุการณ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นใน
สถานการณ์โควิด-19 และหลังโควิด-19 ผ่านแนวคิดประกอบสร้างนิยม
(constructivism) ว่า โควิด-19 มีฐานะเป็นเครื่องมือในการรื้อสร้างและประกอบใหม่
ในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศภายใต้ความกังวลของรัฐต่าง ๆ และความเชื่อ
ที่ว่าต้องเร่งพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจเพื่อให้อุตสาหกรรมและเศรษฐกิจภายในประเทศ

นั้นแข็งแกร่งเพื่อรองรับการเกิดวิกฤติแบบโควิด-19 อีกครั้งในอนาคต ซึ่งนำไปสู่การประกอบสร้างภูมิทัศน์แบบภูมิเศรษฐศาสตร์ ข้อพิสูจน์ที่สำคัญคือการปรับตัวของรูปแบบองค์กรระหว่างประเทศที่มีลักษณะเป็นการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจในภูมิภาคมากยิ่งขึ้น เช่นบทบาทที่สูงขึ้นของกลุ่ม BRICS แต่ก็ดำเนินไปพร้อมกับสภาวะการณแบบโลกาภิวัตน์ทวนกระแส การถอนการลงทุนต่างประเทศ แนวคิดการถอดรื้อโลกาภิวัตน์ หรือ การแยกห่วงโซ่อุปทาน การมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจในประเทศและประเทศพันธมิตร การพิจารณาไปที่ประเด็นของความขัดแย้งด้วยมโนทัศน์ทางเศรษฐกิจได้รับความสำคัญมากขึ้นเรื่อย ๆ เป็นภูมิทัศน์ใหม่แบบภูมิเศรษฐศาสตร์ที่กำลังดำเนินไปในทศวรรษข้างหน้าตามข้อเสนอของ ข้อเสนอของ โจเซฟ กรีโก (Joseph Grieco) จอห์น ไอเคนเบอร์รี่ (G. John Ikenberry) และไมเคิล มัสตันดูโน (Michael Mastanduno)

บรรณานุกรม

- กรกริณย์ ชีวะตระกูลพงษ์. (23 มีนาคม 2020). *โควิด-19 กระทบห่วงโซ่เศรษฐกิจโลก*.
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. <https://www.chula.ac.th/cuinside/28614/>
- กานต์ธีรา ภูริวิกรัย และณรงญา ตัญญาพัฒนกุล. (30 มิถุนายน 2020). “*ไม่มี Theory of Everything ในโลกของ IR*” จิตติภัทร พูนขำ. The101.World. <https://www.the101.world/international-relations-must-survive-post/>
- จันจิรา สมบัติพูนศิริ. (25 มีนาคม 2020). *โคโรนาไวรัสและจุดจบของโลกาภิวัตน์?*
The101.World. <https://www.the101.world/coronavirus-and-globalisation/>
- ณรงญา ตัญญาพัฒนกุล. (27 ธันวาคม 2022). *สงคราม-มหาอำนาจแยกขั้ว: การเมืองโลก 2022 กลางทวิวิภต*. The101.World. <https://www.the101.world/world-2022/>
- บัณฑิต หลิมสกุล. (10 มีนาคม 2016). *ไทยในบริบทของการทูตพหุภาคี*. กรุงเทพธุรกิจ. <https://www.bangkokbiznews.com/blogs/columnist/112068>
- ศิวัชฐ์ วรรณโกมล. (2024). สัปดาห์ที่ 15: ภูมิรัฐศาสตร์อวกาศและภูมิทัศน์ทางการเมืองระหว่างประเทศในอนาคต. เอกสารประกอบการเรียนรายวิชาการเมืองระหว่างประเทศร่วมสมัย
- ศิวัชฐ์ วรรณโกมล. (2024). สัปดาห์ที่ 7: โลกาภิวัตน์ การพัฒนา กับเศรษฐกิจการเมืองโลกร่วมสมัย. เอกสารประกอบการเรียนรายวิชาการเมืองระหว่างประเทศร่วมสมัย
- อาชนัน เกาะไพบูลย์. (13 มีนาคม 2022). *Decoupling ระหว่างสหรัฐฯ และจีน: การถดถอยของโลกาภิวัตน์ และผลกระทบต่อเศรษฐกิจไทย*. The101.World. <https://www.the101.world/decoupling-us-china-global-supply-chain/>

- Babić, M., Dixon, A.D., Liu, I.T. (2022). Geoeconomics in a Changing Global Order. In: Babić, M., Dixon, A.D., Liu, I.T. (eds) *The Political Economy of Geoeconomics: Europe in a Changing World*. International Political Economy Series. Palgrave Macmillan, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-01968-5_1
- Krysten Crawford. (February 22, 2024). *The power of 'geoeconomics' to make sense of a turbulent world*. Stanford Institute for Economic Policy Research (SIEPR). <https://siepr.stanford.edu/news/power-geoeconomics-make-sense-turbulent-world>
- Mahawar, S. (September 3, 2022). *How GATT evolved to become WTO*. ipleaders. <https://blog.ipleaders.in/how-gatt-evolved-to-become-wto/>
- Patton, S. (2019). The Peace of Westphalia and Its Affects on International Relations, Diplomacy, and Foreign Policy. *The Histories*, 10(1), 5.
- Shahzad, A. (2022). Geoeconomics: The New Geopolitics. *Pluto Journals*, 19(2), 21-40. <https://doi.org/10.13169/polipers.19.2.ra2>
- Steven A. Altman. (May 20, 2020). *Will Covid-19 Have a Lasting Impact on Globalization?* Harvard Business Review. <https://hbr.org/2020/05/will-covid-19-have-a-lasting-impact-on-globalization>
- Thairathmoney. (8 มิถุนายน 2020). *อนาคตของกระแสโลกาภิวัตน์ : ความท้าทายจากไวรัสโควิด-19*. https://www.thairath.co.th/money/economics/thailand_econ/1862943

Giegerich, B., McGerty, F., & Round, P. (2021). *The geo-economics and geopolitics of COVID-19: implications for European security*. The International Institute for Strategic Studies.

การวิเคราะห์ยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจของไทยในสมัยรัฐบาล
แพทองธาร ชินวัตรต่อการลงทุนของจีน
The analysis of Thailand's economic strategy under the Paetongtarn
administration regarding Chinese investment

ปาณิสรา แสงแก้ว¹

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจของไทยเพื่อรองรับการลงทุนของจีนจากชาวที่เสนอว่านายกรัฐมนตรีไทยและสืงเงินผิง ประธานาธิบดีของจีน ได้หารือกันในการประชุมผู้นำเขตเศรษฐกิจเอเปครั้งที่ 31 เสนอให้เห็นว่าไทย-จีนมีความสัมพันธ์ที่เนิ่นนานมีการขยายความร่วมมือไทย-จีน ผ่านโครงการหรือนโยบายที่มากขึ้น นายกรัฐมนตรีไทยแสดงความพร้อมที่จะร่วมมือกับจีนในระดับทวิภาคีและพหุภาคี ไทยเล็งเห็นหลักการตามแผนริเริ่มการพัฒนาของจีนผ่านยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจของไทยเห็นได้จากแผนยุทธศาสตร์ทั้ง6ด้าน โดยเฉพาะในด้านยุทธศาสตร์ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขันที่ส่งเสริมการลงทุนที่ไทยรองรับการลงทุนของจีนเห็นจากจีนมีการลงทุนในการผลิตเทคโนโลยีอวกาศ อุตสาหกรรมแห่งอนาคต พลังงานสะอาด และรถยนต์ EV ประเทศไทยพร้อมที่จะร่วมมือกับจีน ทำให้เห็นว่าไทยมีการเสริมสร้างความสามารถในการลงทุน ผ่านทฤษฎีหรือกรอบแนวคิดพานิชย์นิยม ที่เน้นเศรษฐกิจที่เข้มแข็งและครอบคลุม ดุลการค้าเกินดุลแนวคิดที่เชื่อว่าชาติควรส่งออกมากกว่านำเข้า เพื่อให้มีเงินตราไหลเข้าสู่ประเทศ ความสำคัญกับการส่งเสริมการส่งออกและลดการนำเข้าสินค้าที่ไม่จำเป็น หนังสือชื่อ A Short Treatise on the Wealth and Poverty of Nations ในปี 1613 มุมมองที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับปัจจัยที่นำไปสู่ความมั่งคั่งของรัฐ โดยชี้ว่าไม่ใช่เพียงการมีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติเท่านั้นที่ทำให้ชาติร่ำรวย แต่การมีระบบอุตสาหกรรม การค้าขาย และแรงงานที่มีทักษะและต่อมาคือ แนวคิดเสรีนิยมในมิติของเศรษฐกิจ โดยเสนอว่าระบบตลาดเสรีที่ขับเคลื่อน

¹ นิสิตหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

ด้วยแรงจูงใจส่วนบุคคลและกลไกการแข่งขันจะนำไปสู่การจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพหรือมือที่มองไม่เห็น

แนวคิดเสรีนิยมรากฐานสำคัญที่วางแนวทางให้แก่ระบอบการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมในโลกยุคใหม่และแนวคิดมาร์กซิสต์ เน้นการวิเคราะห์โครงสร้างเศรษฐกิจเป็นหลัก มาร์กซ์เสนอว่าระบบสังคมถูกกำหนดโดยความสัมพันธ์ทางการผลิต ซึ่งเป็นโครงสร้างพื้นฐานของสังคม หรือที่เขาเรียกว่า ฐานเศรษฐกิจ ฐานเศรษฐกิจนี้มีอิทธิพลเหนือโครงสร้างส่วนบน เช่น วัฒนธรรม ศาสนา และการเมือง เป็น 3 แนวคิดที่นำไปสู่การวิเคราะห์ยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจของไทยผ่านนายกรัฐมนตรีแพทองธารในการใช้นโยบายที่รองรับการลงทุนของจีนในปัจจุบันนี้ยังเห็นโครงการไม่มากเท่าที่ควรแต่ในอนาคตและความสัมพันธ์ที่ยาวนานระหว่างไทย-จีนจะไปได้ไกลในการเศรษฐกิจประโยชน์ที่ได้รับคือการเห็นเศรษฐกิจของไทยที่รองรับการลงทุนของจีนผ่านโครงการหรือนโยบายที่ทำให้ได้ประโยชน์มากขึ้นเพราะไม่ว่าในสมัยของนายกรัฐมนตรีท่านไหนจะมีการส่งเสริมทางเศรษฐกิจไทย-จีนอยู่ยาวนาน

คำสำคัญ: ยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจ, ทวิภาคี, พาณิชยนิยม, เสรีนิยม, มาร์กซิสต์

Abstract

This article aims to analyse Thailand's economic strategy in accommodating Chinese investment, based on news reports indicating that the Thai Prime Minister and Chinese President Xi Jinping held discussions during the 31st APEC Economic Leaders' Meeting. The discussions suggest that Thailand and China have had a long-standing relationship and are continuing to expand their cooperation through various projects and policies. The Thai Prime Minister expressed readiness to cooperate with China on both bilateral and multilateral levels.

Thailand recognizes the principles underlying China's development initiatives through its own economic strategies, as reflected in the country's six strategic plans, especially the strategy to enhance national competitiveness. This strategy supports investment, particularly

from China, which has invested in areas such as space technology manufacturing, future industries, clean energy, and electric vehicles (EVs). Thailand is ready to cooperate with China in these sectors. This demonstrates that Thailand is strengthening its investment capability through the theory or conceptual framework of Mercantilism, which emphasizes a strong and comprehensive economy, a trade surplus, and the belief that a nation should export more than it imports to attract foreign currency into the country. This theory highlights the importance of promoting exports and reducing unnecessary imports. The book *A Short Treatise on the Wealth and Poverty of Nations* (1613) provides a profound perspective on the factors leading to a nation's prosperity. It argues that it is not merely the possession of natural resources that leads to national wealth, but also the development of industrial systems, commerce, and a skilled workforce. Following this, the Liberalism concept in the economic dimension proposes that a free-market system driven by individual incentives and competitive mechanisms leads to the efficient allocation of resources—referred to as the “invisible hand.” Liberalism has laid the foundation for modern political, economic, and social systems.

Moreover, the Marxist perspective focuses on analysing the economic structure. Marx suggested that social systems are determined by the relations of production, which form the economic base of society. These base influences the superstructure, including culture, religion, and politics. These three ideologies—Mercantilism, Liberalism, and Marxism—form the basis for analysing Thailand's economic strategies under Prime Minister Paetongtarn's administration in supporting Chinese investment. Although there are not yet many concrete projects, the long-standing relationship between Thailand and China shows promise for deeper

economic cooperation in the future. The key benefit is the potential for Thailand's economy to gain more from accommodating Chinese investments through projects and policies. Regardless of which Prime Minister is in office, the promotion of Thai Chinese economic relations has been a longstanding priority.

Keywords: Economic Strategy, Bilateral Relations, Mercantilism, Liberalism, Marxism

1. บทนำ

นายกแพทองธาร นายกรัฐมนตรีไทยและสีจิ้นผิง ประธานาธิบดีของจีน ได้หารือกันในการประชุมผู้นำเขตเศรษฐกิจเอเปคครั้งที่ 31 ณ กรุงลิมา ประเทศเปรู เน้นย้ำความร่วมมือระหว่างไทย-จีนในหลากหลายมิติ โดยเฉพาะการขยายความร่วมมือทางเศรษฐกิจ การค้าการลงทุนและความสัมพันธ์ในระดับภูมิภาคและระดับโลก นายกรัฐมนตรีไทยแสดงความพร้อมที่จะร่วมมือกับจีนในระดับทวิภาคีและพหุภาคี ไทยเล็งเห็นหลักการตามแผนริเริ่มการพัฒนาของจีน (รัฐบาลไทย, 2567) เป็นแนวทางที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาของไทยและตอบโจทย์ความท้าทายในปัจจุบัน เห็นได้จากแผนยุทธศาสตร์ทั้ง 6 ด้าน โดยเฉพาะในด้านยุทธศาสตร์ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน ทำให้เห็นว่าไทยมีการเสริมสร้างความสามารถในการลงทุน เพราะมีการเจอปัญหาด้านการผันผวนของเศรษฐกิจโลกและระเบียบระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการแข่งขันทางการค้าเพื่อทำให้ประเทศได้ยกระดับในด้านเศรษฐกิจต่อไป (ราชกิจจานุเบกษา, 2561)

จากข่าวที่ได้นำเสนอไปทำให้เห็นความพยายามของนายกรัฐมนตรีแพทองธารที่ต้องการทำการลงทุนกับจีนโดยเน้นการขยายความร่วมมือกับจีน โดยที่จีนมีการลงทุนในการผลิตเทคโนโลยีอวกาศ อุตสาหกรรมแห่งอนาคต พลังงานสะอาด และ

รถยนต์EVและไทยพร้อมที่จะร่วมมือกับจีน ไทยยังพร้อมที่จะร่วมมือกับจีนภายใต้แนวคิดซอร์ริเม ความศิวิไลซ์โลก หรือ Global Civilization Initiative (GCI) โดยส่งเสริมซอฟต์แวร์ เพื่อแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว เป็นการผลักดันการเปลี่ยนผ่านทางเศรษฐกิจของไทยให้ก้าวทันโลกและนายกรัฐมนตรีแพทองธารแสดงจุดยืนชัดเจนในการส่งเสริมโลกาภิวัตน์และตลาดเสรี ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญทางเศรษฐกิจไทยที่พึ่งพาการส่งออกและการลงทุนจากต่างประเทศ(รัฐบาลไทย,2567)

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการสื่อถึงการดำเนินการทางยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจของรัฐบาลไทยเพื่อรองรับการลงทุนของจีน ในปี 2024 - 2025 ซึ่งมีบทบาทในการขับเคลื่อนทั้งสองประเทศรายงานฉบับนี้มุ่งเน้นนำเสนอถึงการวิเคราะห์เกี่ยวกับยุทธศาสตร์ของไทยเพื่อรองรับการลงทุนของจีนจากรัฐบาลไทยและทำให้เห็นถึงแนวคิดในเรื่องผลประโยชน์ที่ไทยมีนโยบายรองรับการลงทุนของจีนซึ่งความสัมพันธ์ไทยจีนนั้นไปในทิศทางที่ดีขึ้น มีการลงทุนผ่านโครงการมากมายไม่ว่าจะเป็นโครงการ Belt and Road Initiative (BRI) และโครงการ MiC 2025 นโยบายของนายกรัฐมนตรีแพทองธารสอดคล้องกับแนวทางการลงทุนของจีนในส่วนอุตสาหกรรมอนาคต เช่น เทคโนโลยีดิจิทัล(EV) และพลังงานหมุนเวียน ยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจของนายกแพทองธารหลักจากวิเคราะห์มาแล้วมีลักษณะเป็นการพัฒนาเชิงรุกและการเชื่อมโยงในระดับประเทศและภูมิภาค ผ่านนโยบายส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล โดยทำให้เห็นถึงการมุ่งเน้นพัฒนาด้านเทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรมในการสนับสนุนอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ ฮาร์ดแวร์และบริการดิจิทัลทำให้เห็นการเติบโตทางเศรษฐกิจในระยะและส่งผลต่อการลงทุนในจีน

บทความฉบับนี้แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ส่วนแรกคือหัวข้อบทบาทของจีนและความสัมพันธ์กับไทยโดยในรายงานได้นำเสนอความสัมพันธ์ทั้งทวิภาคีและพหุภาคี เพราะจีนเป็นคู่ค้าอันดับต้นๆของไทยการเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจที่จะทำให้เห็นผ่านการประชุมในหลายวาระ ส่วนที่สองคือนโยบายทางเศรษฐกิจของไทยเพื่อรองรับโครงการพัฒนาของจีนเป็นส่วนที่ทำให้เห็นนโยบายทางเศรษฐกิจผ่านโครงการต่างๆ สะท้อนให้เห็นถึงการลงทุนทางเศรษฐกิจไทย-จีน และส่วนสุดท้ายคือผลประโยชน์ที่ไทยมีนโยบายรองรับการลงทุนของจีนนโยบายรองรับการลงทุนจากจีนทำให้ช่วยกระตุ้นนโยบายทางเศรษฐกิจของไทยทั้งการพัฒนาโครงการโครงสร้างพื้นฐาน การส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศและเทคโนโลยีสมัยใหม่ภาคการผลิตและอุตสาหกรรมเทคโนโลยี

2. วัตถุประสงค์

เพื่อวิเคราะห์ยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจของไทยในสมัยรัฐบาล แพรทองธาร ชินวัตร ต่อการลงทุนของจีน

3. แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความหมายของแนวคิดพาณิชย์นิยม โดย Colbert, (1661–1683) กล่าวว่า พาณิชย์นิยม หมายถึง แนวทางพาณิชย์นิยมในทางปฏิบัติ ผ่านนโยบายเศรษฐกิจที่เข้มแข็งและครอบคลุม ภายใต้การดำเนินนโยบายของ Colbert รัฐมีบทบาทสูงสุดในการควบคุมเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในการส่งเสริมการผลิตภายในประเทศ การตั้งกำแพงภาษีเพื่อจำกัดการนำเข้าสินค้า และการสนับสนุนอุตสาหกรรมฝรั่งเศส เช่น สิ่งทอ เซรามิก และเหล็ก Colbert เชื่อว่าความมั่งคั่งของรัฐขึ้นอยู่กับความสามารถในการผลิตและส่งออก จึงจัดตั้งโรงงานของรัฐ สนับสนุนเงินทุนให้แก่ผู้ประกอบการ และปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนนและท่าเรือ เพื่ออำนวยความสะดวกในการขนส่งและค้าขาย เขายังพยายามเพิ่มประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษี เพื่อให้รัฐมีรายได้ในการลงทุนทางเศรษฐกิจเพิ่มเติม แนวคิดของ Colbert แสดงให้เห็นถึงลักษณะของพาณิชย์นิยมในรูปแบบที่รัฐเป็นผู้นำและควบคุมเศรษฐกิจอย่างเบ็ดเสร็จ (Colbert, 1661–1683)

Mun (1664) ให้ความหมายของพาณิชย์นิยม หมายถึง “ดุลการค้าเกินดุล” (favourable balance of trade) ซึ่งเป็นแนวคิดที่เชื่อว่าชาติควรส่งออกมากกว่านำเข้า เพื่อให้มีเงินตราไหลเข้าสู่ประเทศ ความสำคัญกับการส่งเสริมการส่งออกและลดการนำเข้าสินค้าที่ไม่จำเป็น เช่น สินค้าฟุ่มเฟือย เขามองว่าการนำเข้าสินค้าประเภทนี้เป็นการสูญเสียทรัพยากรของชาติอย่างไม่จำเป็น นอกจากนี้ เขายังสนับสนุนการพัฒนาอุตสาหกรรมท้องถิ่น เพื่อทดแทนสินค้านำเข้าและเพิ่มกำลังการผลิตภายในประเทศ เขาเชื่อว่าความมั่งคั่งของประเทศขึ้นอยู่กับการค้าระหว่างประเทศที่มีกำไรสุทธิเป็นบวก (Mun, 1664)

ขณะที่ Serra (1613) หมายถึง นักคิดชาวอิตาลีเป็นผู้บุกเบิกแนวคิดพาณิชย์นิยมยุคต้น ได้เขียนหนังสือชื่อ A Short Treatise on the Wealth and Poverty of Nations ในปี 1613 ซึ่งเป็นผลงานทางเศรษฐศาสตร์ที่หายากในอิตาลียุคก่อนคลาสสิก Serra มีมุมมองที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับปัจจัยที่นำไปสู่ความมั่งคั่งของรัฐ โดยชี้ว่าไม่ใช่เพียงการมีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติเท่านั้นที่ทำให้ชาติร่ำรวย แต่การมีระบบ

อุตสาหกรรม การค้าขาย และแรงงานที่มีทักษะ ก็สามารถสร้างความมั่งคั่งได้เช่นกัน วิเคราะห์ความเชื่อดั้งเดิมที่ว่าประเทศที่ไม่มีเหมืองทองหรือเงินจะยากจนเสมอ เขาเสนอว่าเมืองหรือรัฐที่มีระบบเศรษฐกิจภายในที่มีประสิทธิภาพ เช่น เมืองเนเปิลส์ หรือ เวนิส สามารถสร้างความมั่งคั่งได้ผ่านการผลิตและการค้า แนวคิดของเขาเน้นบทบาทของโครงสร้างเศรษฐกิจและความสามารถในการผลิต มากกว่าการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติ (Serra, 1613)

กล่าวสรุปแนวคิดพาณิชย์ หมายถึง แนวคิดพาณิชย์นิยมของ Colbert, Mun และ Serra แม้มีพื้นฐานร่วมกันในด้านเป้าหมายการสะสมความมั่งคั่งของรัฐ แต่แต่ละคนมีแนวทางเฉพาะที่สะท้อนถึงบริบทของรัฐและระบบเศรษฐกิจในยุคนั้น Colbert เน้นการแทรกแซงโดยตรงของรัฐและการควบคุมอุตสาหกรรม, Mun เน้นการค้าระหว่างประเทศและดุลการค้าเกินดุล, ขณะที่ Serra เสนอว่าความมั่งคั่งของประเทศมาจากระบบเศรษฐกิจภายในที่เข้มแข็งมากกว่าทรัพยากรโดยตรง ความคิดของทั้งสามจึงถือเป็นรากฐานสำคัญของแนวคิดเศรษฐกิจรัฐนิยมในยุคต่อมา เห็นได้จาก นโยบาย Navigation Acts ของอังกฤษ (ศตวรรษที่ 17-18) เป็นพระราชบัญญัติการเดินเรือในประวัติศาสตร์อังกฤษ เป็นชุดกฎหมายที่ออกแบบมาเพื่อจำกัดการขนส่งสินค้าของอังกฤษให้เหลือเฉพาะเรืออังกฤษเท่านั้น โดยมีผลบังคับใช้ส่วนใหญ่ในศตวรรษที่ 17 และ 18 มาตรการดังกล่าวซึ่งเดิมกำหนดขึ้นเพื่อสนับสนุนการพัฒนาการเดินเรือของอังกฤษ เพื่อให้มีเรือช่วยรบเพียงพอในช่วงสงคราม กลายเป็นรูปแบบหนึ่งของการคุ้มครองการค้าในยุคที่การค้าเสรีนิยมเป็นแนวทางการค้า นโยบายนี้ถือว่าเป็นแบบอย่างของการใช้แนวคิดพาณิชย์นิยมในการขยายอิทธิพลทางเศรษฐกิจอย่างชัดเจน (Encyclopaedia, n.d.) ต่อมาคือนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติของไทย (พ.ศ. 2504 – แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1) เป็นแนวทางหลักในการพัฒนาประเทศเน้นเฉพาะด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ โดยเฉพาะการลงทุนในสิ่งก่อสร้างขั้นพื้นฐานในรูปของระบบคมนาคมและขนส่ง ระบบเขื่อนเพื่อการชลประทานและพลังงานไฟฟ้า สาธารณูปการ ฯลฯ เป็นอันมากการที่รัฐทุ่มทรัพยากรเข้าไปในรูปโครงการดังกล่าวนี้ ก็เพื่อเป็นการปูพื้นฐานให้มีการลงทุนในด้านเอกชน และเพิ่มผลผลิตทางสาขาเกษตรและอุตสาหกรรมอย่างได้ผลดี เพื่อให้เศรษฐกิจของประเทศก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว แนวทางนี้ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดพาณิชย์นิยม เพราะต้องการสะสมทุน สร้างเศรษฐกิจเข้มแข็ง และลดการพึ่งพาต่างชาติ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2553) และนโยบายนโยบายโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติของฝรั่งเศส

(Colbertism) ในสมัยมอง-แป๊ปติสต์ โกลแบร์ (Jean-Baptiste Colbert) กอลแบร์ตได้ทำการปฏิรูปเศรษฐกิจโดยยกนโยบายพาณิชย์นิยมของรัฐให้มากขึ้น ซึ่งนอกจากจะส่งเสริมนโยบายทางเศรษฐกิจภายในประเทศแล้ว กอลแบร์ตยังได้ทำเกี่ยวกับเรื่องภาษีนำเข้าและส่งออกรวมทั้งระบบสาธารณสุขโรคที่จำเป็นต่อเศรษฐกิจของฝรั่งเศส เช่น ถนน หลวง คลอง และปรับปรุงท่าเรือหลายๆ ที่ให้ดีขึ้น (ลงทุนแมน, 2021)

4. ผลการศึกษา

4.1 บทบาทของจีนและความสัมพันธ์กับไทย

ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจไทย-จีนผ่านระบบทวิภาคีโดยให้ความสำคัญและเติบโตอย่างต่อเนื่องรวมถึงการลงทุนและความร่วมมือทางเศรษฐกิจในด้านต่างๆ เช่น เทคโนโลยี และโครงสร้างพื้นฐาน โดยจีนเป็นนักลงทุนต่างชาติรายใหญ่ที่เข้ามาลงทุนในไทยในหลายๆ ด้านโดยเฉพาะโครงการขนาดใหญ่ที่เกี่ยวกับโครงสร้างพื้นฐานเช่น โครงการรถไฟความเร็วสูง และนิคมอุตสาหกรรมพิเศษ นอกจากนี้ยังมีความร่วมมือทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีในการลงทุนระหว่างไทย-จีนพร้อมทั้งยังมีความร่วมมือทางเทคโนโลยีและพลังงานโดยเฉพาะในด้านเศรษฐกิจดิจิทัลซึ่งจีนมีความเป็นผู้นำในด้านเทคโนโลยีเช่น 5G และ AI พร้อมทั้งยังมีความร่วมมือในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเช่น การสร้างรถไฟความเร็วสูงระหว่างไทย-จีนเป็นส่วนหนึ่งของโครงการ Belt and Road Initiative (BRI) ของจีน (รุ่งนภา, 2003)

ประเทศไทยและจีนมีความร่วมมือกันทางด้านยุทธศาสตร์ในการพัฒนาในระดับภูมิภาคด้วยกัน โดยมีการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีอาเซียนและได้มีการจัดการประชุมที่สำคัญทั้งหมด 3 ครั้ง โดยครั้งแรก ประชุมรัฐมนตรีเศรษฐกิจอาเซียน (AEM) ครั้งที่ 32 ณ จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีมติในการศึกษาเกี่ยวกับการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจของอาเซียน-ตะวันออก ครั้งที่สอง ประชุมคณะกรรมการร่วมอาเซียน-จีน ครั้งที่ 3 ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย โดยประชุมครั้งนี้เป็นเรื่องทางด้านการค้าและความร่วมมือเศรษฐกิจและการจัดตั้งคณะผู้เชี่ยวชาญด้านความร่วมมือทางเศรษฐกิจ ครั้งที่สาม ประชุมผู้นำอาเซียน-จีน ณ กรุงบันดาร์เสรีเบกาวัน ประเทศบรูไน โดยมีการทำข้อตกลงและการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน-จีนภายในระยะเวลา 10 ปี และต้องคำนึงถึงระดับการพัฒนาเศรษฐกิจที่แตกต่างกันในกลุ่มอาเซียนรวมถึงการเห็นชอบใน

การร่วมมือกันระหว่างอาเซียน-จีน โดยต้องให้ความสำคัญทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ เกษตรกรรม เทคโนโลยีสารสนเทศ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การลงทุน และการพัฒนาภูมิแม่ข่าย (รุ่งนภา, 2003)

โดยการลงทุนทางเศรษฐกิจระหว่างไทย-จีนมีความสำคัญมากต่อเศรษฐกิจต่อทั้ง 2 ประเทศเนื่องจากเป็นประเทศที่มีการลงทุนระหว่างกันยาวนานและความสำคัญทางการลงทุนระหว่างไทย-จีนเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วโดยเริ่มต้นในช่วงปี 2022-2025 พร้อมทั้งสะท้อนเห็นความร่วมมือทางเศรษฐกิจอย่างใกล้ชิด เช่น การลงทุนโดยตรง(Foreign Direct Investment: FDI) โดยจีนเป็นหนึ่งในนักลงทุนรายใหญ่ของไทย ในด้านโครงการที่สำคัญต่างๆ เช่นโครงการพัฒนาพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออกเป็นโครงการที่สำคัญที่มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจและสร้างความเชื่อมโยงในภูมิภาคอาเซียน (กองความร่วมมือการลงทุน, 2021)

4.2 นโยบายเศรษฐกิจไทยเพื่อรองรับโครงการพัฒนาของจีน

จีนมีความใฝ่ฝันว่าในปี 2049 จะพัฒนาไปสู่ประเทศสมัยใหม่ที่ประชาชนมีความมั่นคงทั่วประเทศและเป็นผู้นำโลกด้านการทหารและอิทธิพลในเวทีโลกด้วย (ไท วัฒนา, 2021) ความใฝ่ฝันนี้ทำให้จีนริเริ่มในการพัฒนาความสัมพันธ์ในระบบเศรษฐกิจและต่างประเทศเพื่อสนับสนุนการลงทุนระหว่างกัน และสร้างอิทธิพลในระดับโลกและกลุ่มอินโด-แปซิฟิก รวมทั้งไทย ยังเป็นกลุ่มในประเทศที่มีบทบาทสำคัญต่อความฝันของจีนเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นกลุ่มในประเทศที่มีความเกี่ยวข้องใน BRI หรือที่เรียกว่าโครงการเส้นทางสายไหมทางบกและเส้นทางสายไหมทางทะเลแห่งศตวรรษที่ 21 (Yu, J., & Wallace, J., 2022) เป็นโครงการที่มีความพยายามที่จะพัฒนาการค้าใหม่โดยมี 2 เส้นทางการค้าในการเชื่อมโยงจากจีนกับส่วนอื่น ๆ ของโลก และพยายามที่พัฒนาตลาดที่ขยายตัวและพึ่งพากันระหว่างจีนรวมถึงเพิ่มอำนาจทางเศรษฐกิจและสร้างเงื่อนไขที่เหมาะสมกับจีนในการสร้างเศรษฐกิจที่มีเทคโนโลยีระดับสูง ส่วน Made in china 2025 (The Swine Raisers Association of Thailand, 2015) เป็นยุทธศาสตร์ของจีนที่มุ่งจะพัฒนาจากประเทศการผลิตขนาดใหญ่เป็นประเทศการผลิตที่มีความแข็งแกร่งภายในปี 2025 โดยที่ปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตจากปริมาณสู่การผลิตที่มีคุณภาพมากยิ่งขึ้นและมีการใช้เทคโนโลยีระดับสูงมา

เกี่ยวข้องในการผลิตเนื่องจากไทยเป็นหนึ่งในประเทศจีนเลือกเป็นฐานในการลงทุน โดยเฉพาะอุตสาหกรรมยานยนต์พลังงานไฟฟ้าและชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์

เพื่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกันภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาของจีน จีนจึงพยายามปรับเปลี่ยนรูปแบบระบบเศรษฐกิจของประเทศรวมทั้งสร้างความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจกับต่างประเทศและจีนมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญเป็นอย่างมากเพื่อไปสู่เวทีโลกอีกครั้งทำให้เกิดแนวคิดรถไฟมังกรแห่งการพัฒนาของจีนผ่านโครงการBRI เป็นโครงการที่เชื่อมโยงระหว่างโครงสร้างพื้นฐานการคมนาคมขนส่งและฐานการผลิตของจีนเข้ากับประเทศต่างๆและสร้างยุทธศาสตร์ที่เน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมและการบริหารด้านเทคโนโลยีในอนาคตและ 2 ขบวนการไฟน์เป็นส่วนสำคัญที่ไม่ใช่แค่จีนที่นำไปสู่ความเจริญทางด้านเศรษฐกิจเท่านั้นแต่ 2 ขบวนการไฟที่ยังวางให้กับประเทศที่ให้ความร่วมมือกับจีนจะนำไปสู่ความเจริญทางด้านเศรษฐกิจร่วมกัน (ไท วัฒนา, 2021) โดยที่หลายประเทศในกลุ่มอินโดแปซิฟิกเริ่มที่การปรับยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศของตัวเองจนสามารถสร้างความได้เปรียบทางโครงการพัฒนาของจีนได้เช่น ลาว เวียดนาม สิงคโปร์ และไทยเองยังต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจกับจีน รวมถึงด้านการลงทุนให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาของจีนโดยที่ไทยจะไม่ตกขบวนรถไฟไฟน์ (ไท วัฒนา, 2021) โดยระหว่างค.ศ. 2013-2017 ประเทศส่วนใหญ่ในอินโดแปซิฟิกมีศักยภาพการลงทุนทางการค้าที่ค่อนข้างสูงหรือสัดส่วนทางการค้ากับจีนต่อ GDP มากกว่าร้อยละ 5 ทั้งหมด 11 ประเทศซึ่งเป็นประเทศที่มีสัดส่วนการค้ากับจีนสูงสุด 5 ประเทศได้แก่ เวียดนาม สิงคโปร์ มาเลเซีย กัมพูชา และไทย (ไท วัฒนา, 2021) เป็นสินค้าที่ส่งออกไปยังจีนที่สำคัญได้แก่ สินค้าขั้นต้น สินค้าอุตสาหกรรม ทรัพยากรเข้มข้น สินค้าอุตสาหกรรมเทคโนโลยีชั้นกลางและขั้นสูง อย่างไรก็ตามเทคโนโลยีขั้นสูงเป็นสินค้านำเข้าของจีนที่สำคัญของไทยเช่นกันแม้ในอดีตไทยจะมีบทบาทในการส่งออกสินค้าไปจีนสูงในหลายประเภทอุตสาหกรรมแต่ในปัจจุบันไทยยังมีความสำคัญเกี่ยวกับการส่งออกโดยเฉพาะสินค้าเกษตรและอุตสาหกรรมเกษตร (สุคนธ์ทิพย์, 2024) อย่างเช่นแผ่นและยางแท่ง ไตรมาสที่ 2 ปี 2567 มูลค่าการส่งออกยางแผ่นและยางแท่งไปยังจีนขยายตัวร้อยละ 30.6 เมื่อเทียบกับช่วงเดียวกันของปีก่อน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 39.8 ของการส่งออกยางแผ่นและยางแท่งทั้งหมดของไทยและข้าว ในไตรมาสที่ 2 ปี 2567 ปริมาณการส่งออกข้าวไทยอยู่ที่ 2.62 ล้านตัน เพิ่มขึ้น

ร้อยละ 31.4 เมื่อเทียบกับช่วงเดียวกันของปี ก่อน โดยราคาข้าวขาวร้อยละ 5 เฉลี่ยอยู่ที่ 617 เหรียญสหรัฐฯ ต่อตัน เพิ่มขึ้นร้อยละ 21.4 จากปีก่อน แม้ว่าไทยจะส่งออกไปยังจีนที่มีแนวโน้มขยายตัวมากขึ้นแต่ยังคงมีความท้าทายจากเศรษฐกิจจีนที่อาจส่งผลกระทบต่อการค้าระหว่างประเทศ

ดังนั้น ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจให้เหมาะสมกับการเป็นศูนย์กลางของภูมิภาคเมื่อเพิ่มอำนาจในการเจรจาต่อรองกับจีน เช่นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเกี่ยวกับการลงทุนเช่นโครงการรถไฟความเร็วสูง สนามบินและการเชื่อมต่อกับระบบโลจิสติกส์ระดับภูมิภาคจะช่วยให้ไทยเป็นศูนย์กลางในการขนส่งสินค้าที่สำคัญในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เนื่องจากไทยตั้งอยู่ในตำแหน่งยุทธศาสตร์ที่สำคัญในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และโดยมีพรมแดนติดกับประเทศเพื่อนบ้านหลายประเทศนอกจากนี้ไทยยังมีทางออกทางทะเลทั้งในฝั่งอ่าวไทยและทะเลอันดามันซึ่งทำให้เป็นศูนย์กลางในการขนส่งสินค้าทางบกและทางน้ำ

ไทยมีความได้เปรียบอย่างมากและการส่งออกสินค้าที่ใช้เทคโนโลยีต่ำที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะอุตสาหกรรมเกี่ยวกับเครื่องหนัง สิ่งทอหรือเครื่องนุ่งห่มทำให้ไทยต้องเร่งปฏิรูปภาคอุตสาหกรรมเพื่อพัฒนาต่อยอดการใช้ทรัพยากรและวัตถุดิบไปสู่การผลิตที่เพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าขั้นสุดท้ายได้ โดยสินค้าต่าง ๆ ที่ไทยส่งออกได้รับความนิยมมากในตลาดจีนและสินค้าต่าง ๆ ที่ส่งไปจีนจะผ่านช่องทาง E-commerce ของจีนและไทยมีมูลค่าและสัดส่วนในการส่งออกอุตสาหกรรมชิ้นกลางและชิ้นสูงโดยมีแนวโน้มการส่งออกที่เพิ่มสูงขึ้นแต่ไทยยังคงนำเข้าสินค้าทั้ง 2 ประเภทที่มีมูลค่าสูงกว่ามูลค่าการส่งออกเนื่องจากไทยมีสัดส่วนของการค้าภายใต้อุตสาหกรรมเดียวกันกับจีนไม่ถึงครึ่งของมูลค่าการส่งออกทั้งหมดแต่ไทยได้รับประโยชน์จากยุทธศาสตร์ MiC 2025 ที่เน้นการพัฒนาสินค้าด้านเทคโนโลยีแห่งอนาคตของจีนที่มีจำกัดทำให้ไทยต้องวางแผนในการยกระดับภาคการผลิตอุตสาหกรรมชิ้นกลางและชิ้นสูงให้สอดคล้องกับโครงการ MiC 2025 (Katchwattana, P, 2019) โดยจีนใช้ความรู้ด้านเทคโนโลยีในอนาคตเพื่อดึงดูดนักลงทุนของจีนให้เข้ามาลงทุนสินค้าในประเทศไทยโดยที่สร้างแรงจูงใจผ่านการตั้งระเบียบเศรษฐกิจ เช่น เตรียมมาตรการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจในประเทศไทยโดยยุทธศาสตร์ของนางสาวแพทองธารต่อจีนส่งเสริมด้านความสัมพันธ์ในฐานะหุ้นส่วนเชิงยุทธศาสตร์รอบด้านและสนับสนุนในการริเริ่มในระดับ

โลกที่จีนเสนอเพื่อส่งเสริมความเจริญรุ่งเรืองระหว่างทั้ง 2 ประเทศและรัฐบาลไทยจะผลักดันแผนการดำเนินนโยบายเพื่อส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ เช่น การอำนวยความสะดวกในการลงทุนเพื่อให้จีนมีสถานะเป็นคู่ค้าอันดับ 1 ของไทย นอกจากนี้รัฐบาลจะดำเนินการพัฒนาสีเขียวเป็นการร่วมมือในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่มีความยั่งยืนโดยเน้นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่า (กองกฎหมายต่างประเทศ, 2023) ลดการปล่อยมลพิษและการพัฒนาเทคโนโลยีที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมซึ่งจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนทั้งนี้ไทยได้เรียนรู้และได้รับการสนับสนุนในด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมสีเขียวที่ทันสมัย

4.3 ผลประโยชน์จากการที่ไทยมีนโยบายรองรับการลงทุนของจีน

การที่ไทยมีนโยบายรองรับการลงทุนจากจีนถือเป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของทั้ง 2 ประเทศซึ่งมีผลประโยชน์หลายด้านสำหรับประเทศไทยทั้งในด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การเพิ่มขีดความสามารถทางเศรษฐกิจ การจ้างงาน และการยกระดับอุตสาหกรรมในประเทศเช่นการเพิ่มการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ เป็นการดึงดูดนักลงทุนจากจีนเข้ามาในไทยซึ่งการลงทุนจากจีนเน้นไปที่อุตสาหกรรมเทคโนโลยีขั้นสูงเช่น อุตสาหกรรมยานยนต์ไฟฟ้าและอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ เป็นนโยบายที่ส่งเสริมการลงทุนเพื่อช่วยเพิ่มเงินลงทุนในประเทศทำให้มีการพัฒนาเทคโนโลยีและกระตุ้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในระยะยาว การยกระดับอุตสาหกรรมในไทยเป็นนโยบายที่รองรับการลงทุนของจีน ช่วยให้ไทยสามารถนำเอาความรู้และเทคโนโลยีจากจีนเพื่อยกระดับกระบวนการผลิตในประเทศโดยเฉพาะอุตสาหกรรมการผลิตและเพิ่มศักยภาพการค้าระหว่างประเทศโดยการลงทุนของจีนในไทยจะช่วยสร้างเครือข่ายทางการค้าและการส่งออกที่เชื่อมกันอย่างใกล้ชิดมากขึ้นโดยไทยจะสามารถใช้ประโยชน์จากการเป็นศูนย์กลางทางการค้าในภูมิภาคอาเซียนและเพิ่มการส่งออกสินค้าทั้งการเกษตรและอุตสาหกรรมไปยังตลาดจีนและประเทศอื่นๆ (กองความร่วมมือการลงทุน, 2022)

5. สรุป อภิปรายและข้อเสนอแนะ

ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศจีนกับประเทศไทย โดยเฉพาะด้านการลงทุนเป็นสิ่งสำคัญ ดังที่ได้นำเสนอไป ตัวเลขการลงทุนของจีนในประเทศไทย

เพิ่มสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญตลอดไม่กี่ปีที่ผ่านมา จึงเป็นปัจจัยที่ทำให้ประเทศไทยในสมัยนายกแพทองธารต้องกำหนดยุทธศาสตร์ที่แน่ชัดเพื่อรองรับการลงทุนของจีนที่มีแนวโน้มจะเพิ่มมากขึ้นในอนาคต รายงานฉบับนี้มุ่งที่จะศึกษา การลงทุนทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศจีนกับประเทศไทยในสมัยรัฐบาลแพทองธาร โดยเสนอว่าความสัมพันธ์ระหว่างไทยและจีนเติบโตอย่างต่อเนื่องในหลากหลายมิติ โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจและการลงทุน จีนเป็นนักลงทุนรายใหญ่ในโครงการสำคัญของไทย เช่น รถไฟความเร็วสูงและระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก (EEC) พร้อมทั้งสนับสนุนความร่วมมือในเทคโนโลยีสมัยใหม่อย่าง 5G และ AI ผ่านโครงการ Belt and Road Initiative (BRI) ซึ่งช่วยเชื่อมโยงไทยเข้ากับเศรษฐกิจโลก ส่วนในด้านนโยบายเศรษฐกิจ รัฐบาลไทยในหลายยุคมุ่งเน้นดึงดูดการลงทุนจากจีนในอุตสาหกรรมเทคโนโลยีและพลังงานสะอาด รวมถึงพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น รถไฟความเร็วสูงและระบบโลจิสติกส์ ไทยยังได้รับประโยชน์จากยุทธศาสตร์ Made in China 2025 ของจีน ซึ่งช่วยให้ไทยยกระดับอุตสาหกรรมและการส่งออกสินค้าไปยังจีน นโยบายที่สนับสนุนการลงทุนจากจีนยังช่วยพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เพิ่มโอกาสการจ้างงาน และยกระดับอุตสาหกรรมในประเทศ โดยเฉพาะอุตสาหกรรมยานยนต์ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ ความร่วมมือดังกล่าวจึงส่งเสริมเศรษฐกิจไทยให้เติบโตอย่างแข็งแกร่งและเป็นศูนย์กลางการค้าในภูมิภาคอาเซียน

ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างไทยกับจีน โดยเฉพาะด้านการลงทุนเติบโตอย่างต่อเนื่องในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา จีนกลายเป็นนักลงทุนรายใหญ่ในโครงการสำคัญของไทย เช่น รถไฟความเร็วสูงและ EEC ซึ่งส่งผลดีต่อการจ้างงานและการพัฒนาเทคโนโลยีของไทย อย่างไรก็ตาม ไทยต้องบริหารจัดการความเสี่ยงด้านภูมิรัฐศาสตร์และการพึ่งพาการลงทุนจีนมากเกินไป รัฐบาลแพทองธารจึงควรออกนโยบายที่สมดุลเพื่อคุ้มครองผลประโยชน์ของชาติและส่งเสริมความร่วมมือที่ยั่งยืน

โดยมองว่ารัฐบาลควรวางแผนยุทธศาสตร์ระยะยาวเพื่อรองรับการลงทุนจากจีนอย่างเป็นระบบ โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของชาติ ความยั่งยืน และความคุ้มค่าในเชิงเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมและส่งเสริมการถ่ายทอดเทคโนโลยีและยกระดับอุตสาหกรรมไทย ควรกำหนดเงื่อนไขให้การลงทุนจากจีนมีการถ่ายทอดเทคโนโลยีและร่วมพัฒนาทักษะแรงงานไทย เพื่อให้เกิดการยกระดับอุตสาหกรรมภายในประเทศ ไม่เป็นเพียงฐานการผลิตต้นทุนต่ำ

บรรณานุกรม

- กองความร่วมมือการลงทุน. (เมษายน, 2564). *การลงทุนโดยตรง*. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน.
https://www.boi.go.th/upload/content/2563_6082a4cb538c1.
- กองความร่วมมือการลงทุน. (8, เมษายน, 2565). *การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ*. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน.
https://www.boi.go.th/upload/content/FDI%20Report%202021_627b76806a76c.
- กองกฎหมายต่างประเทศ. (กันยายน, 2566). *เศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy)*. สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.
[https://lawforasean.krisdika.go.th/File/files/เศรษฐกิจสีเขียว%20\(Green%20Economy\)](https://lawforasean.krisdika.go.th/File/files/เศรษฐกิจสีเขียว%20(Green%20Economy)).
- ประเด็นยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ.2561. (2561, 13 กันยายน). *ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 135 ตอนที่ 82 ก. หน้า 11-13*.
- รัฐบาลไทย. (2024, November 16). *รัฐบาลแพทองธารส่องแสงในเอเปคหลังประชุมทวิภาคีสี่ จีนผิง ยืนยันสนับสนุนไทยในเวทีระดับโลกทุกมิติ*.
<https://www.thaigov.go.th/news/contents/details/90285>.
- รุ่งนภา บุญยชนันท์. (2003, May). *ประเทศไทยกับข้อตกลงการค้าเสรีอาเซียน-จีน*. กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์. <https://www.dft.go.th/th-th/ShareDocument1/ArticleId/3770/300354-1-2>.
- สุคนธ์ทิพย์ ชัยสายัณ. (2024, August 20). *การส่งออกสินค้าเกษตรและอุตสาหกรรมเกษตร*. กรุงเทพฯ.
https://krungthai.com/Download/news/MediaFile_63120.8.2024_ส่งออกเกษตร2024Q2.pdf.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (11, ตุลาคม, 2553). *50 ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ: จากแผนสู่การปฏิบัติ พ.ศ. 2504–2554*. RYT9. <https://www.ryt9.com/s/nesd/174912>.
- ไท วัฒนา. (15, กรกฎาคม, 2564). *ขบวนรถไฟสายมังกรจีน-ไทย*. Research Café. <https://researchcafe.tsri.or.th/chinese-development>.

- ลงทุนแมน. (5, มีนาคม, 2564). แนวคิดพาณิชย์นิยม คืออะไร ? (Mercantilism).
Blockdit.
<https://www.blockdit.com/posts/60416bb88c601419dac13c4c>.
- Colbert, J.-B. (1661–1683). Economic policies under Louis XIV
[Government records].
- Encyclopaedia Britannica. (n.d.). British Empire - Dominance and
dominions. <https://www.britannica.com/place/British-Empire/Dominance-and-dominions>.
- Gramsci, A. (1971). Selections from the prison notebooks (Q. Hoare & G.
N. Smith, Eds. & Trans.). International Publishers.
- Hauser, H. (1930). The evolution of modern capitalism in France.
Harcourt, Brace & Co.
- Katchwattana, P. (2019, April 11). MiC 2025. Salika.
<https://www.salika.co/2019/04/11/made-in-china-2025-thai-industry>.
- Lenin, V. I. (1917). Imperialism: The highest stage of capitalism.
International Publishers.
- Locke, J. (1689). Two treatises of government. Awnsham Churchill.
- Marx, K., & Engels, F. (1848). The communist manifesto. Penguin Books.
- Mill, J. S. (1859). On liberty. John W. Parker and Son.
- Mun, T. (1664). England's treasure by forraign trade. Thomas Clark.
- Serra, A. (1613). A short treatise on the wealth and poverty of nations.
Lazzaro Scoriggio.
- Smith, A. (1776). An inquiry into the nature and causes of the wealth of
nations. W. Strahan and T. Cadell.
- The Swine Raisers Association of Thailand. (2015). Made in China 2025.
สมาคมผู้เลี้ยงสุกรแห่งชาติ.
<https://www.swinethailand.com/17062210/เจาะลึก-made-in-china-2025-ต้นแบบจาก-the-action-outline-of-sino-german-cooperation>.

Yu, J., & Wallace, J. (2022, December 19). What is China's Belt and Road Initiative (BRI)? Chatham House.
<https://www.chathamhouse.org/2021/09/what-chinas-belt-and-road-initiative-bri>.

การเปิดเสรีทางการค้ากับการแก้ปัญหาความยากจนในประเทศด้อยพัฒนา Free Trade and Poverty Reduction in Underdeveloped Countries

ณัฐฤกษ์ ถินถาวร และพีรชรัตน์ กันทะนูน¹

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้มุ่งเน้นศึกษาประสิทธิภาพของการเปิดเสรีทางการค้ากับการแก้ไขปัญหาความยากจนในประเทศด้อยพัฒนาในปัจจุบัน ในฐานะที่แนวคิดดังกล่าวเคยประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาความยากจนในกลุ่มด้อยพัฒนาประเทศในอดีต คำถามหลักของบทความวิจัยชิ้นนี้คือ แนวคิดการเปิดเสรีการค้าข้างต้นยังสามารถใช้เพื่อจัดการกับปัญหาความยากจนที่เกิดขึ้นในกลุ่มประเทศด้อยพัฒนาได้หรือไม่ในปัจจุบันที่บริบททางการเมือง สังคม และสิ่งแวดล้อมทั้งในระดับรัฐและระดับโลกเปลี่ยนแปลงไป บทความนี้ประยุกต์วิธีวิจัยเชิงคุณภาพเน้นที่การวิจัยเชิงเอกสาร ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดการเปิดเสรีทางการค้าไม่ได้นำไปสู่การแก้ไขปัญหาความยากจนในกลุ่มประเทศด้อยพัฒนาเสมอไป กล่าวได้ว่าการเปิดเสรีทางการค้ากับประเทศพัฒนาแล้วไม่ได้ทำให้ประเทศด้อยพัฒนาที่มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ในทางตรงข้ามกลับนำไปสู่การเอารัดเอาเปรียบจากกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วผ่านการอุดหนุนทรัพยากรและแรงงานของประเทศด้อยพัฒนา เพื่อเอื้อประโยชน์แก่กลุ่มประเทศตนเอง ขณะที่แลกมากับการสูญเสียของประเทศที่ด้อยพัฒนา ด้วยเหตุนี้ จึงแสดงให้เห็นว่าแนวคิดการเปิดเสรีการค้าข้างต้นไม่อาจทำให้ประเทศด้อยพัฒนาหลุดพ้นในความยากจนได้อย่างเกิดประสิทธิผล

คำสำคัญ: การเปิดเสรีทางการค้า, ความยากจน, ประเทศด้อยพัฒนา, ความเหลื่อมล้ำ

¹ นิสิตหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

Abstract

This article studies the effectiveness of trade liberalization in addressing poverty in underdeveloped countries in the present time. While this approach has historically been successful in poverty alleviation within some underdeveloped nations, the central question of this research is whether it can still be employed to tackle poverty in today's context, given the changes in political, social, and environmental landscapes at both national and global levels. Applying a qualitative research methodology, mainly document-based research method, the study finds that trade liberalization does not always lead to poverty reduction in the underdeveloped. Rather than improving living standards in these nations, trade liberalization with developed countries can lead to exploitation. Developed nations often leverage this relationship to extract resources and labour from the underdeveloped for their own benefits, resulting in a net loss for the latter. In this regard, the findings suggest that the concept of trade liberalization appears not to be an effective solution for enabling developing countries to escape poverty.

Keywords: Trade liberalization, Poverty, Developing countries, Inequality

1. บทนำ

ในโลกปัจจุบันเราไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าการค้าขายระหว่างประเทศหรือการสร้างเครือข่ายทางการค้านั้นนำมาซึ่งผลลัพธ์ที่ดีต่อรัฐและประชาชนภายในรัฐ หลายประเทศมีความเจริญมากขึ้นจากการลงทุนของบริษัทข้ามชาติจากประเทศที่พัฒนาแล้วด้วยการเข้ามาตั้งโรงงาน โดยใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติของประเทศนั้น ๆ รวมไปถึงแรงงานอย่างทรัพยากรมนุษย์ที่ช่วยขับเคลื่อนความเติบโตของประเทศ (Allais et al., 2025; Banton, 2025) จากที่กล่าวไปข้างต้น มีรากฐานมาจากทฤษฎีการเปิดเสรีการค้าที่เป็นแนวคิดดั้งเดิมทางเศรษฐศาสตร์ซึ่งได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย โดยตั้งอยู่บนหลักการสำคัญคือ การลดอุปสรรคทางการค้า เช่น ไม่มีการเก็บภาษีศุลกากรและการกีดกันทางการค้าอื่น ๆ รวมไปถึงการเคลื่อนย้ายแรงงานและทุนข้ามเขตแดนระหว่างประเทศโดยอิสระ (Banton, 2025; Montevirgen, 2025)

ตลอดหลายทศวรรษที่ผ่านมา แนวทางดังกล่าวมักถูกนำมาปรับใช้ในกรณีประเทศด้อยพัฒนาที่ไม่สามารถผลิตสินค้าที่หลากหลายเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของประชากรได้ รวมทั้งสินค้าส่วนใหญ่เป็นสินค้าจำเป็น ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่น่ามาสู่ความยากจนในเวลาดังกล่าว (The Editors of Encyclopaedia Britannica, 2025) รัฐจึงจำเป็นต้องหาวิธีการแก้ปัญหาดังกล่าวด้วยการเปิดเสรีการค้าที่สามารถช่วยดึงดูดให้ประเทศที่พัฒนาแล้วเข้ามาลงทุนรวมถึงค้าขายภายในประเทศซึ่งช่วยให้ประเทศสามารถขับเคลื่อนไปต่อไปได้ อย่างไรก็ตาม งานวิจัยต่าง ๆ ยังไม่สามารถหาข้อสรุปที่สอดคล้องกันได้ว่า แนวทางดังกล่าวจะสามารถแก้ไขปัญหาความยากจนในประเทศด้อยพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Audrey et al., 2003; Carrazco & Wesz Jr., 2021; Frenat & Wesz Jr., 2023; Heritage, 2021; Koyi, 2006; Mitra, 2016)

ด้วยเหตุนี้ บทความวิจัยนี้จึงมุ่งเน้นที่จะศึกษาประสิทธิภาพของการเปิดเสรีทางการค้ากับการแก้ไขปัญหาความยากจนในประเทศด้อยพัฒนาในปัจจุบัน ในฐานะที่แนวคิดดังกล่าวเคยประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาความยากจนในกลุ่มด้อยพัฒนาประเทศในอดีต โดยมีกรณีศึกษาเป็นประเทศเฮติ แคมเบีย และเม็กซิโก วัตถุประสงค์หลักประการสำคัญคือ เพื่อศึกษาว่า_แนวทางการเปิดเสรีทางการค้ากับปัญหาความยากจนในประเทศด้อยพัฒนาได้จริงหรือไม่ โดยมีระเบียบวิธีในการศึกษา คือ การเก็บข้อมูลผ่านการวิเคราะห์เอกสาร งานวิจัย และหลักฐานที่เกี่ยวข้อง ข้อเสนอหลักของบทความคือ การเปิดเสรีทางการค้ากับประเทศพัฒนาแล้ว

ไม่ได้ทำให้ประเทศด้อยพัฒนาที่มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ในทางตรงข้าม กลับนำไปสู่การเอารัดเอาเปรียบจากกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วผ่านการชุดรีดทรัพยากรและแรงงานของประเทศด้อยพัฒนาเพื่อเอื้อประโยชน์แก่กลุ่มประเทศตนเอง ขณะที่แลกมากับการสูญเสียของประเทศที่ด้อยพัฒนา ด้วยเหตุนี้ จึงแสดงให้เห็นว่าแนวคิดการเปิดเสรีการค้าข้างต้นไม่อาจทำให้ประเทศด้อยพัฒนาหลุดพ้นในความยากจนได้อย่างเกิดประสิทธิภาพ

บทความวิจัยนี้แบ่งการอธิบายออกเป็นสามส่วน ส่วนแรกกล่าวถึงแนวคิดของเสรีการค้าที่มีมาตั้งแต่ในอดีตและถูกใช้จนถึงปัจจุบัน ในส่วนที่สองจะอธิบายประสิทธิภาพของการใช้แนวทางการเปิดเสรีการค้ากับการแก้ไขปัญหาความยากจนในประเทศด้อยพัฒนาผ่านกรณีศึกษาประเทศเอธิโอเปีย และเม็กซิโก และส่วนสุดท้ายจะสรุปว่าการเปิดเสรีทางการค้าไม่ใช่ทางออกของการแก้ปัญหาความยากจนในประเทศด้อยพัฒนาเสมอไป รวมทั้งวิเคราะห์ความเป็นไปได้ที่เกิดขึ้นเพื่อเสนอว่าการเปิดเสรีการค้าอาจไม่ใช่ทางออกเดียวในอนาคตที่ประเทศด้อยพัฒนาจะปรับใช้เพื่อหลุดพ้นจากความยากจน

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของการปรับใช้การเปิดการค้าเสรีเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนในประเทศด้อยพัฒนาในปัจจุบัน

3. คำถามงานวิจัย

1. การปรับใช้การเปิดการค้าเสรีสามารถยกระดับให้ประเทศด้อยพัฒนาหลุดพ้นจากปัญหาความยากจนในบริบทปัจจุบันได้หรือไม่²

4. แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

มีทฤษฎีและแนวคิดหลายอย่างที่กล่าวถึงการค้าระหว่างประเทศโดยส่วนมากจะเป็นแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ ซึ่งบทความวิจัยนี้แจกแจงออกมาเป็น ทฤษฎีความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ ของเดวิด ริคาร์โด, ทฤษฎีการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งพัฒนาโดยอดัม สมิท โดยทั้งสองทฤษฎีสร้างรากฐานให้กับแนวทางการดำเนินและส่งเสริมเศรษฐกิจระหว่างประเทศอย่างการค้าเสรี

4.1 ความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ (Comparative Advantage)

ทฤษฎีนี้ระบุว่าประเทศต่าง ๆ สามารถได้รับประโยชน์จากการค้าระหว่างกัน โดยมุ่งเน้นการผลิตสินค้าที่ตนเองมีศักยภาพสูงสุดในการผลิต และนำเข้าสินค้าที่ตนเองผลิตได้ไม่คุ้มค่าจากประเทศอื่น ทฤษฎีนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐาน แนวคิดที่ว่าแต่ละประเทศมีโครงสร้างต้นทุนและต้นทุนโอกาส (ต้นทุนที่สูญเสียไปในรูปของสินค้าอื่น ๆ) ที่แตกต่างกัน การมุ่งเน้นจุดแข็งของตนเองจะทำให้สามารถผลิตสินค้าได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น งานวิจัยของริคาร์โด ได้แสดงให้เห็นว่าแม้ว่าประเทศหนึ่งอาจจะสามารถผลิตทุกอย่างได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าอีกประเทศหนึ่งแต่การค้าระหว่างประเทศก็ยังคงเป็นประโยชน์ (Montevirgen, 2024) ทฤษฎีข้อได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบสนับสนุนการค้าเสรีและการแบ่งงานกันผลิตระหว่างประเทศ กล่าวคือ ไม่ว่าจะพิจารณาจากมุมมองใดก็ตามข้อได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบควบคู่กับการค้าระหว่างประเทศจะส่งผลให้เกิดผลผลิตโดยรวมที่สูงขึ้น

อย่างไรก็ตาม ปัญหาจะซับซ้อนมากขึ้นเมื่อนำองค์ประกอบในชีวิตจริงมาพิจารณา เช่น ปัจจัยการผลิตที่แตกต่างกัน ทรัพยากรที่มีจำกัด สภาพของแรงงานและการจ้างงานของประเทศ และความสามารถของประเทศในการสร้างข้อตกลงการค้าที่เป็นประโยชน์ร่วมกัน (Montevirgen, 2024)

4.2 ทฤษฎีการค้าระหว่างประเทศ

สำนักเศรษฐศาสตร์คลาสสิกของอังกฤษถือกำเนิดขึ้นในระดับหนึ่งเพื่อตอบโต้ความไม่สอดคล้องของแนวคิดพาณิชยนิยม (Mercantilism) อดัม สมิธ นักเศรษฐศาสตร์แห่งศตวรรษที่ 18 ถือเป็นผู้ก่อตั้งสำนักนี้โดยผลงานสำคัญของเขา The Wealth of Nations (1776) มีลักษณะเป็นงานที่วิพากษ์แนวคิดพาณิชยนิยมในหนังสือเล่มดังกล่าว สมิธเน้นย้ำถึงความสำคัญของการ "การแบ่งงานกันทำ" (Specialization) ในฐานะปัจจัยสำคัญที่ช่วยเพิ่มผลผลิต และเขามองว่าการค้าระหว่างประเทศเป็นกรณีหนึ่งของการแบ่งงานกันทำ โดยในบริบทที่ทรัพยากรการผลิตมีอยู่อย่างจำกัดและความต้องการของมนุษย์ไม่สามารถได้รับการตอบสนองอย่างสมบูรณ์ แต่ละประเทศควรเชี่ยวชาญในการผลิตสินค้าที่ตนมีความสามารถเป็นพิเศษในการผลิต และทำการส่งออกสินค้าส่วนหนึ่งเพื่อแลกเปลี่ยนกับสินค้าที่ตนไม่สามารถผลิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Allais, 2025)

แม้ว่าอดัม สมิธ จะไม่ได้ขยายแนวคิดนี้อย่างละเอียด แต่ เดวิด ริคาร์โด นักเศรษฐศาสตร์คลาสสิกอีกท่านหนึ่ง ได้ พัฒนาแนวคิดดังกล่าวให้เป็น "หลักการได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ" (Comparative Advantage) ซึ่งยังคงได้รับการบรรจุอยู่ในตำราเรียนด้านการค้าระหว่างประเทศในปัจจุบัน โดยยังคงยึดแนวคิดดั้งเดิมของริคาร์โดไว้อย่างมาก (Allais, 2025)

Heckscher-Ohlin และ Stolper-Samuelson ได้ชี้ให้เห็นถึง ความสัมพันธ์ระหว่างการค้าระหว่างประเทศกับการเพิ่มขึ้นของสวัสดิการของประชาชนในประเทศกำลังพัฒนา ตามแนวความคิดดังกล่าวนี้การเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศ ตามหลักของความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ (Comparative Advantage) จะส่งผลให้ประเทศนั้น ๆ ใช้ประโยชน์จากปัจจัยการผลิตที่ประเทศนั้น ๆ มีความได้เปรียบ (เช่น แรงงานราคาถูก) อย่างเข้มข้นมากขึ้น ซึ่งส่งผลให้เกิดการ เจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การจ้างงานและค่าจ้างแรงงานที่เพิ่มสูงขึ้น และการเพิ่มขึ้นของรายได้ของรัฐบาลจากการเติบโตทางเศรษฐกิจที่เพิ่มสูงขึ้น ซึ่งส่งผลให้รัฐบาลมีความสามารถในการลงทุนในทุนมนุษย์และโครงสร้างพื้นฐานมากขึ้น ดังนั้นการเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศ จึงส่งผลต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ให้ดีขึ้นรวมถึงรายได้ของคนจนด้วย (อ้างใน พลภัทร บุราคม, 2564)

4.3 การค้าเสรี

การค้าเสรี (Free Trade) คือ แนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ที่สนับสนุนการซื้อขายสินค้าและบริการระหว่างประเทศโดยไม่มีการเก็บภาษีศุลกากรและการกีดกันทางการค้าอื่น ๆ รวมไปถึงการเคลื่อนย้ายแรงงานและทุนข้ามเขตแดนระหว่างประเทศโดยอิสระ การค้าเสรี คือ สภาวะที่ไม่มีการกีดกันใด ๆ โดยรัฐบาลกับการค้าระหว่างปัจเจกบุคคลหรือบริษัทที่อยู่คนละประเทศ ซึ่งข้อดีของการเปิดเสรีการค้า คือส่งเสริมการค้าเสรีซึ่งช่วยให้ประเทศต่างๆ สามารถค้าขายสินค้าได้โดยไม่มีอุปสรรคด้านกฎระเบียบและต้นทุนที่เกี่ยวข้องโดยกฎระเบียบที่ลดลงนี้จะช่วยลดต้นทุนสำหรับประเทศที่ทำการค้ากับประเทศอื่นๆ และอาจส่งผลให้ราคาสินค้าอุปโภคบริโภคลดลงในที่สุด เนื่องจากการนำเข้าจะมีค่าธรรมเนียมที่ลดลง และการแข่งขันก็มีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้น ซึ่งการแข่งขันที่เพิ่มมากขึ้นจากต่างประเทศอันเป็นผลจากการเปิดเสรีทางการค้า

ก่อให้เกิดแรงจูงใจให้บริษัทในประเทศเพิ่มประสิทธิภาพและผลิตสินค้าได้ถูกกว่าการแข่งขันดังกล่าวอาจกระตุ้นให้ประเทศต่างๆ ย้ายทรัพยากรไปสู่ภาคอุตสาหกรรมที่ตนเองมีข้อได้เปรียบทางการแข่งขัน ตัวอย่างเช่น การเปิดเสรีทางการค้าทำให้สหราชอาณาจักรมุ่งเน้นไปที่ภาคบริการมากกว่าการผลิต (Caroline, 2025)

อย่างไรก็ตาม การเปิดเสรีทางการค้าอาจส่งผลกระทบต่อธุรกิจบางประเภทภายในประเทศ เนื่องจากมีการแข่งขันที่รุนแรงขึ้นจากผู้ผลิตต่างชาติ ซึ่งอาจส่งผลให้ได้รับการสนับสนุนจากคนในพื้นที่น้อยลงสำหรับอุตสาหกรรมเหล่านี้ และเป็นต้นเหตุอาจมีความเสี่ยงทางการเงินและสังคมด้วยหากผลิตภัณฑ์หรือวัตถุดิบมาจากประเทศที่มีมาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อมต่ำกว่า การเปิดเสรีทางการค้าอาจก่อให้เกิดภัยคุกคามต่อประเทศกำลังพัฒนาหรือเศรษฐกิจ เนื่องจากประเทศเหล่านี้ถูกบังคับให้แข่งขันในตลาดเดียวกันกับประเทศที่มีเศรษฐกิจที่แข็งแกร่งกว่า ความท้าทายดังกล่าวปิดกั้นอุตสาหกรรมที่มีอยู่แล้วในท้องถิ่นหรือส่งผลให้อุตสาหกรรมใหม่ที่พัฒนาขึ้นในประเทศนั้นล้มเหลวได้ ประเทศที่มีระบบการศึกษาระดับสูงมีแนวโน้มที่จะปรับตัวให้เข้ากับเศรษฐกิจการค้าเสรีได้อย่างรวดเร็ว เนื่องจากมีตลาดแรงงานที่สามารถปรับตัวตามความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไป และมีสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการผลิตที่สามารถเปลี่ยนการเน้นไปที่สินค้าที่มีความต้องการมากขึ้นได้ ประเทศที่มีมาตรฐานการศึกษาต่ำกว่าอาจต้องดิ้นรนเพื่อปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป (Caroline, 2025)

การค้าระหว่างประเทศนั้นมีปัจจัยมาจากหลายสาเหตุที่ทำให้ประเทศต่างๆ สร้างความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างกัน จึงต้องมีนโยบายข้างต้นเปรียบเสมือนหลักประกันความเท่าเทียมละสิ่งที่จะได้ตอบแทนจากนโยบาย ได้แก่ การผลิตตามหลักการแบ่งงานกันทำเลือกผลิตสินค้าที่มีต้นทุนการผลิตต่ำและประเทศมีศักยภาพในการผลิตสินค้าขั้นสูง การไม่เก็บภาษีคุ้มกัน (Protective Duty) เพื่อคุ้มครองหรือปกป้องอุตสาหกรรมภายในประเทศ ไม่ให้สิทธิพิเศษ หรือกีดกันสินค้าของประเทศใดประเทศหนึ่ง และสุดท้ายเรียกเก็บภาษีในอัตราเดียวและให้เป็นธรรมแก่สินค้าของทุกประเทศเท่ากันไม่มีข้อจำกัดทางการค้า (Trade Restriction) ที่เป็นอุปสรรคต่อการค้าระหว่างประเทศไม่มีการควบคุมการนำเข้า หรือการส่งออกที่เป็นอุปสรรคต่อการค้าระหว่างประเทศยกเว้นการควบคุมสินค้าบางอย่างที่เกี่ยวกับสุขภาพอนามัยและเป็นอันตรายต่อมนุษย์และสินค้าที่เกี่ยวข้องด้วยศีลธรรมจรรยาหรือความมั่นคงของประเทศ

นอกเหนือจากนี้ FTA หรือ เขตการค้าเสรี (Free Trade Area : FTA) เป็นการรวมกลุ่มเศรษฐกิจโดยมีเป้าหมายเพื่อลดภาษีศุลกากรระหว่างกันภายในกลุ่มลงให้เหลือน้อยที่สุด หรือเป็นร้อยละ 0 และใช้อัตราภาษีปกติที่สูงกว่ากับประเทศนอกกลุ่ม การทำเขตการค้าเสรีในอดีตมุ่งในด้านการเปิดเสรีด้านสินค้า (goods) โดยการลดภาษีและอุปสรรคที่ไม่ใช่ภาษี เป็นหลักแต่เขตการค้าเสรีในระยะหลังๆ นั้น รวมไปถึงการเปิดเสรีด้านบริการ (services) และการลงทุนด้วย นอกจากนี้การทำข้อตกลงฯ กับประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น สหภาพยุโรป หรือ สหรัฐฯ ประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจเหล่านี้จะผนวกเงื่อนไขทางสังคมและการรักษาสภาวะแวดล้อมเช่นการคุ้มครองสิทธิประโยชน์ของผู้ใช้แรงงาน และการควบคุมมลภาวะเอาไว้ในข้อตกลงด้วย (กรมศุลกากร, ม.ป.ป.) เขตการค้าเสรีที่สำคัญคือ NAFTA (North America Free trade Area): AFTA (Asean Free Trade Area) (มนตรี กล้าชาย, ม.ป.ป.)

ในภาพรวมแล้วการทำ FTA มีทั้งผลดีและผลกระทบ แต่คู่เจรจาได้พยายามศึกษารวบรวมข้อมูลและเจรจาเพื่อให้ต่างฝ่ายต่างพอใจ ได้รับผลประโยชน์มากที่สุด หรือได้รับผลกระทบน้อยที่สุด อย่างไรก็ตามสภาพแวดล้อมเฉพาะ และ สภาพแวดล้อมทั่วไปของคู่เจรจาส่งผลแตกต่างกันไปในแต่ละ FTA หากจะวิเคราะห์แต่ละด้านของแต่ละ FTA จะมีบาง กลุ่มอุตสาหกรรม บางกลุ่มสินค้าได้ประโยชน์ บางกลุ่มสินค้าไม่ได้รับผลกระทบสำหรับกลุ่มสินค้าที่ได้รับผลกระทบการเจรจาที่สามารถยืดเวลาในการลดหรือยกเว้นภาษีออกไปจนกว่าภาคการผลิตจะสามารถปรับตัวได้ หรือภาครัฐจะเข้ามาช่วยเหลือเยียวยา ชดเชยผลกระทบเหล่านั้นในภาพรวมการทำ FTA น่าจะมีประโยชน์ดังนี้ลด อุปสรรคทางการค้าทั้งที่เป็นอุปสรรคทางภาษี และที่มิใช่ภาษี การเพิ่มมูลค่าในทางการค้าระหว่างประเทศสมาชิก เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน เพิ่มอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจและการเมือง (กรมศุลกากร, ม.ป.ป.)

5. ระเบียบวิธีวิจัย

บทความวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเน้นการวิจัยเอกสารสำคัญเป็นหลักซึ่งแบ่งวิธีการเก็บข้อมูลและ การวิเคราะห์ข้อมูลออกอยู่เป็นสองส่วน ดังนี้ ส่วนแรก คือ วิธีการรวบรวมข้อมูล โดยบทความวิจัยข้างต้นนี้ใช้การรวบรวมข้อมูลหลายแหล่งจากอินเทอร์เน็ต ไม่ว่าจะเป็นบทความ เว็บไซต์จากต่างประเทศ เอกสารออนไลน์ รวมทั้งบทความวิชาการที่ตีพิมพ์ในวารสารต่างประเทศที่ได้รับการยอมรับ

จากแวดวงวิชาการ ส่วนต่อมาคือการวิเคราะห์ข้อมูล โดยจะวิเคราะห์ประกอบกับแนวคิดการเปิดเสรีทางการค้าและแนวคิดต่าง ๆ ที่ปรากฏในการทบทวนวรรณกรรม และยกตัวอย่างให้เห็นภาพผ่านกรณีศึกษาประเทศเฮติ แซมเบีย และเม็กซิโก ในช่วงเวลาภายหลังสงครามเย็นยุติลง ค.ศ.1991 ซึ่งประเทศปรับใช้การพัฒนาเศรษฐกิจผ่านการใช้นโยบายการเสรี

6. ผลการวิจัย

การวิเคราะห์ทฤษฎีแนวทางการค้าที่มีผลต่อการพัฒนาประเทศจากทฤษฎีที่ได้นำเสนอไปส่วนที่แล้วจะเห็นได้ว่า การเปิดการค้าเสรีนั้นสามารถส่งผลประโยชน์ในหลายด้านต่อประเทศที่ทำการค้ากับอีกประเทศ เช่น สามารถให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจ ลดต้นทุนการผลิต และเพิ่มอำนาจซื้อของผู้บริโภคภายในประเทศ ในทางกลับกันก็มาพร้อมข้อเสีย เช่น การแข่งขันที่รุนแรงจนกระทบอุตสาหกรรมภายในประเทศที่กำลังพัฒนา ปัญหาการว่างงานจากการจ้างงานที่ลดน้อยลงเนื่องจากการแข่งขันของบริษัทใหญ่ทำให้ผู้ขายรายย่อยขาดทุน และการพึ่งพาตลาดโลกมากเกินไป แสดงให้เห็นได้ว่าประเทศที่กำลังพัฒนาอาจยังไม่พร้อมสำหรับการค้าเสรีจนรัฐบาลต้องเข้าแทรกแซงเพื่อช่วยป้องกันอุตสาหกรรมภายในประเทศตนเองด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น ภาษีศุลกากร โควตา เงินอุดหนุน และมาตรการคว่ำบาตร นั่นก็เพื่อปกป้องผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและความมั่นคงของตนเอง ลักษณะดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่าการค้าเสรีเริ่มจะไม่ใช่วางออกของประเทศกำลังพัฒนา แม้จะส่งผลดีแต่ผลเสียที่อาจเกิดขึ้นก็ไม่น้อยเช่นเดียวกัน

ตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นผลกระทบเชิงลบดังกล่าวคือ เฮติ กล่าวคือเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในเฮติได้รับผลกระทบอย่างหนักจากความสามารถในการแข่งขันกับบรรษัทข้ามชาติ ในช่วงกลางทศวรรษ 1990 เฮติได้ดำเนินนโยบายเปิดเสรีทางการค้าตามคำแนะนำของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund: IMF) โดยหนึ่งในนโยบายสำคัญคือการลดภาษีนำเข้าข้าวจากร้อยละ 50 เหลือเพียงร้อยละ 3 ซึ่งเป็นอัตราที่ต่ำที่สุดในแถบแคริบเบียน (Frenat & Wesz Jr., 2023) ผลที่ตามมาคือการทะลักเข้ามาของข้าวราคาถูกจากสหรัฐอเมริกา ซึ่งได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาลของตนเอง ทำให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวในเฮติไม่สามารถแข่งขันได้ ก่อนการเปิดเสรี เฮติสามารถผลิตข้าวได้เพียงพอต่อการบริโภคภายในประเทศ แต่

หลังจากการลดภาษี การผลิตข้าวในประเทศก็แทบจะล่มสลาย เกษตรกรจำนวนมากต้องละทิ้งที่ดินทำกินและอพยพเข้าไปหางานในเมือง ซึ่งส่วนใหญ่มักเป็นงานค่าแรงต่ำในโรงงานอุตสาหกรรม (Regan, 2017) สถานการณ์นี้ไม่เพียงแต่ทำลายวิถีชีวิตและภาคเกษตรกรรมดั้งเดิมของเฮติ แต่ยังทำให้ประเทศต้องพึ่งพิงการนำเข้าอาหารจากต่างประเทศอย่างสมบูรณ์ สร้างความเปราะบางอย่างยิ่งต่อความมั่นคงทางอาหารเมื่อราคาในตลาดโลกผันผวน แม้จะมีงานวิจัยบางชิ้นที่ได้แย้งว่าปัจจัยอื่น เช่น การเพิ่มขึ้นของประชากร มีส่วนสำคัญต่อการนำเข้าข้าวที่เพิ่มขึ้น (Lundahl, 2016) แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าการเปิดเสรีทางการค้าได้เร่งให้เกิดการล่มสลายของภาคการเกษตรและซ้ำเติมปัญหาความยากจนในชนบทของเฮติให้รุนแรงขึ้น

ในทำนองเดียวกับประเทศแซมเบีย อุตสาหกรรมสิ่งทอในประเทศแซมเบียล่มสลายเนื่องมาจากการปรับใช้นโยบายปรับโครงสร้างหนี้ที่สนับสนุนโดยธนาคารโลกและ IMF ซึ่งบีบบังคับให้ประเทศแซมเบียต้องปรับใช้นโยบายการค้าเสรีอย่างปฏิเสธไม่ได้ ในช่วงทศวรรษ 1980 และ 1990 แซมเบียเป็นหนึ่งในหลายประเทศในแถบอนุภูมิภาคทะเลทรายซาฮาราที่ต้องยอมรับโครงการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ (Structural Adjustment Programs - SAPs) จากธนาคารโลกและ IMF เพื่อแลกกับเงินกู้ในการแก้ไขวิกฤตเศรษฐกิจ นโยบายหลักของ SAPs คือการเปิดเสรีทางการค้าอย่างรวดเร็ว การแปรรูปรัฐวิสาหกิจ และการตัดลดงบประมาณภาครัฐ (Oppong, 2016) ผลกระทบที่ชัดเจนที่สุดเกิดขึ้นกับภาคอุตสาหกรรมของแซมเบีย โดยเฉพาะอุตสาหกรรมสิ่งทอและเสื้อผ้า ซึ่งเคยเป็นแหล่งจ้างงานที่สำคัญ การเปิดตลาดทำให้สินค้าสิ่งทอราคาถูก โดยเฉพาะเสื้อผ้ามือสองจากประเทศตะวันตกทะลักเข้ามาในตลาด (Koyi, 2006) โรงงานทอผ้าและผลิตเสื้อผ้าในประเทศซึ่งไม่สามารถแข่งขันได้ต้องปิดตัวลงจำนวนมาก ส่งผลให้เกิดการเลิกจ้างงานครั้งใหญ่ จากที่เคยมีการจ้างงานในอุตสาหกรรมนี้มากกว่า 25,000 คนในช่วงทศวรรษ 1980 ลดลงเหลือต่ำกว่า 10,000 คนในปี 2002 (Koyi, 2006) การล่มสลายของภาคอุตสาหกรรมนี้ได้ผลักดันให้แรงงานจำนวนมากเข้าสู่ภาวะว่างงานและยากจนลง ขณะที่ภาครัฐเองก็ไม่สามารถให้ความช่วยเหลือได้อย่างเต็มที่เนื่องจากถูกตัดลดงบประมาณตามเงื่อนไขของ SAPs ประสบการณ์ของแซมเบียแสดงให้เห็นว่า การเปิดเสรีทางการค้าในขณะที่ภาคอุตสาหกรรมในประเทศยังไม่พร้อมที่จะแข่งขัน นำไปสู่การถดถอยของอุตสาหกรรม (De-industrialization) และเพิ่มปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำในสังคมเมือง (Touwen, n.d.)

สถานการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นเช่นกันที่ประเทศเม็กซิโก ข้อตกลงการค้าเสรีอเมริกาเหนือ (North American Free Trade Agreement: NAFTA) ก่อให้เกิดผลกระทบเชิงลบอย่างมากต่อเกษตรกรรายย่อยในประเทศ ข้อตกลงดังกล่าวมีผลบังคับใช้ในปี 1994 ระหว่างเม็กซิโก สหรัฐอเมริกา และแคนาดา (เปลี่ยนชื่อเป็นความตกลงระหว่างสหรัฐอเมริกา-เม็กซิโก-แคนาดา ในปี 2020) มักถูกยกย่องว่าเป็นต้นแบบของความสำเร็จในการบูรณาการทางเศรษฐกิจ แต่สำหรับเกษตรกรรายย่อยในเม็กซิโกแล้ว มันคือหายนะ การเปิดเสรีตลาดสินค้าเกษตร โดยเฉพาะข้าวโพดและถั่ว ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจหลักของเกษตรกรยากจนในเม็กซิโก ทำให้พวกเขาต้องแข่งขันโดยตรงกับสินค้าเกษตรราคาถูกจากสหรัฐอเมริกาที่ได้รับการอุดหนุนอย่างมหาศาล (Carrasco & Wesz Jr., 2021) IATP (2004) พบว่า ภายหลังจาก NAFTA มีผลบังคับใช้ เม็กซิโกสูญเสียตำแหน่งงานในภาคเกษตรไปถึง 1.3 ล้านตำแหน่ง (Audley et al., 2003) เกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดได้รับผลกระทบหนักที่สุด รายได้ของเกษตรกรที่ประกอบอาชีพอิสระลดลงอย่างมาก คราวเรือนในชนบทจำนวนมากต้องเผชิญกับความยากจนที่รุนแรงขึ้น และผลักดันให้เกิดการอพยพย้ายถิ่นฐานครั้งใหญ่ ทั้งเข้าสู่เมืองใหญ่และข้ามพรมแดนไปยังสหรัฐอเมริกาเพื่อหางานทำ (IATP, 2004) แม้ว่า NAFTA จะสร้างงานในภาคการผลิตเพื่อการส่งออก แต่แรงงานที่ถูกผลักดันออกจากภาคเกษตรส่วนใหญ่ขาดทักษะที่จะเข้าสู่ตลาดแรงงานใหม่นี้ได้ กรณีของเม็กซิโกจึงชี้ว่า ประโยชน์จากการค้าเสรีไม่ได้กระจายตัวอย่างเท่าเทียม และอาจสร้างผลกระทบที่รุนแรงต่อประชากรกลุ่มเปราะบางที่สุด หากไม่มีมาตรการรองรับทางสังคมที่มีประสิทธิภาพ

ตัวอย่างทั้งหมดที่กล่าวไป สะท้อนให้เห็นถึงความล้มเหลวของแนวทางการเปิดการค้าเสรี ที่มักถูกกำหนดโดยสถาบันการเงินระหว่างประเทศและประเทศอุตสาหกรรมที่พัฒนาแล้ว ความล้มเหลวดังกล่าวไม่ได้เกิดจากการค้าเสรีโดยตัวมันเอง แต่เกิดจากการนำไปใช้โดยไม่คำนึงถึงบริบทของแต่ละประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขาดการเตรียมความพร้อมของภาคการผลิตในประเทศ การละเลยการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานและเทคโนโลยี และการไม่มีมาตรการคุ้มครองทางสังคมที่เพียงพอสำหรับผู้ได้รับผลกระทบ Oxfam International (2002) วิพากษ์วิจารณ์มาอย่างต่อเนื่องว่า กฎเกณฑ์การค้าโลกในปัจจุบันมักเอื้อประโยชน์ให้กับประเทศร่ำรวยและบริษัทข้ามชาติขนาดใหญ่ ขณะที่ประเทศกำลังพัฒนาถูกกดดันให้เปิดตลาดของตนเองอย่างรวดเร็วเกินไป ในขณะที่รายงานของ UNCTAD (2022) ก็ชี้ให้เห็นว่าการเปิดเสรี

ทางการค้าเพียงอย่างเดียวไม่สามารถรับประกันการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ หากปราศจากนโยบายอุตสาหกรรมที่แข็งแกร่งและการลงทุนภาครัฐ

ฉะนั้นแล้ว การจะทำให้การค้าเป็นเครื่องมือในการลดความยากจนได้อย่างแท้จริง จำเป็นต้องมีการทบทวนกระบวนการค้าเสรีแบบดั้งเดิม โดยเปลี่ยนไปสู่แนวทางที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่ครอบคลุมและยั่งยืน เศรษฐกิจของประเทศกำลังพัฒนาในการกำหนดนโยบายที่เหมาะสมกับตนเอง และสร้างหลักประกันว่าผลประโยชน์จากการค้าจะต้องถูกกระจายอย่างเป็นธรรม เพื่อไม่ให้เกิดการเปิดเสรีกลายเป็นเครื่องมือที่ซ้ำเติมความเหลื่อมล้ำและความยากจนดังที่ปรากฏในหลายกรณีที่ผ่านมา ทว่าด้วยเนื้อที่ที่จำกัดจึงไม่สามารถขยายความประเด็นดังกล่าวได้อย่างละเอียด

7. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาสรุปได้ว่า การเปิดเสรีทางการค้าเป็นแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย โดยมีหลักการสำคัญคือ การลดอุปสรรคทางการค้า เช่น ภาษีศุลกากร และมาตรการกีดกันทางการค้าต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการระหว่างประเทศอย่างเสรี อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการเปิดเสรีทางการค้าจะนำมาซึ่งการเติบโตทางเศรษฐกิจ ทว่ากลับไม่ใช่ทางออกสุดท้ายของประเทศยากจน เมื่อเกิดการค้าเสรีแล้วในแต่ละประเทศที่กำลังพัฒนากลับเลือกการคุ้มครองการค้าในประเทศตนเองซึ่งส่วนหนึ่งเพื่อปกป้องอุตสาหกรรมเกิดใหม่ซึ่งมีส่วนช่วยในการแข่งขันกับประเทศที่พัฒนาแล้วแทนจนมาถึงแนวทางการพึ่งพาต่างประเทศที่มีส่วนให้ประเทศอาจเกิดการพัฒนาได้แต่ต้องผูกมัดด้วยปัจจัยหลายอย่างซึ่งไม่ได้ช่วยส่งผลดีต่อประเทศที่กำลังพัฒนาแลมยงเหมือนการเอื้อผลประโยชน์กับประเทศพัฒนาแล้วอยู่ฝ่ายเดียว ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างที่กล่าวไป

อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดของงานวิจัยชิ้นนี้คือ การขาดข้อมูลเชิงลึกจากภาคสนามเนื่องด้วยใช้การวิเคราะห์เอกสารเพียงอย่างเดียว ระเบียบวิธีวิจัยดังกล่าวขาดมิติของเสียงและความคิดเห็นจากผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรง เช่น เกษตรกรในเฮติและเม็กซิโก หรืออดีตแรงงานในโรงงานสิ่งทอของแซมเบีย ข้อมูลที่ได้จึงเป็นการตีความผ่านมุมมองของนักวิจัยหรือองค์กรเจ้าของเอกสารนั้น ๆ ซึ่งอาจไม่สะท้อนความซับซ้อนและความรู้สึกนึกคิดที่แท้จริงของคนในพื้นที่ ด้วยเหตุนี้ นอกจากที่งานวิจัยในอนาคตต้องทำวิจัยภาคสนามในประเด็นดังกล่าว งานวิจัยในอนาคตควรศึกษาเปรียบเทียบกับประเทศที่การเปิดเสรีทางการค้าดูเหมือนจะประสบความสำเร็จในการลดความยากจน

อาทิ เวียดนามหรือเกาหลีใต้ เพื่อวิเคราะห์ว่าปัจจัยเชิงนโยบาย สถาบัน และบริบททางสังคมแบบใดที่ทำให้ผลลัพธ์แตกต่างกัน

8. กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้ถูกพัฒนามาจากรายงานของรายวิชา 192214 เศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศ หลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ คณะผู้วิจัยขอขอบคุณ อาจารย์ศิวัฐ วรรณโกมล ที่กรุณาให้คำปรึกษา ความรู้ ข้อคิด ข้อเสนอแนะ รวมไปถึงปรับปรุงแก้ไขส่วนต่าง ๆ ของงานจนกระทั่งลุล่วงด้วยดี สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยหวังว่า งานวิจัยฉบับนี้จะเป็นประโยชน์สำหรับผู้อ่านทุกท่านและผู้สนใจศึกษาประเด็นดังกล่าวต่อไป

บรรณานุกรม

กรมศุลกากร. (ม.ป.ป.). *สิทธิเขตการค้าเสรีและ WTO*.

https://www.customs.go.th/content_with_menu1_group_link.php?ini_content=fta_and_wto_160809_01&ini_menu=menu_interest_and_law_160421_03&ini_content_group=usage_fta_and_wto_01&lang=th&left_menu=menu_interest_and_law_160421_03_160928_01

มนตรี กล้าขาย. (ม.ป.ป.). *เขตการค้าเสรี: ผลกระทบสินค้าเกษตรไทย*. กรมส่งเสริมการเกษตร. https://edoc.edoc.go.th/article_070911_1.pdf

พลภัทร บุราคม. (2564). การเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศช่วยลดปัญหาความยากจนได้จริงหรือ: การศึกษาเพื่อทดสอบสมมติฐานของ Amartya Sen.

- วารสารรัฐประศาสนศาสตร์, 19(1), 1–28. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/pajournal/article/view/248236>
- อมรินทร์ ตันติเมธ. (ม.ป.ป.). *การค้าเสรี Free Trade*. Adobe Express. <https://express.adobe.com/page/cxu7JfMbVkFcR/>
- Allais, M., Balassa, B., Bertrand, T. J., Robinson, R., & Wonnacott, P. (2025, February 3). *International trade*. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/money/international-trade>
- Audley, J. J., Polaski, S., Papademetriou, D. G., & Vaughan, S. (2003). *NAFTA's promise and reality: Lessons from Mexico for the hemisphere*. Carnegie Endowment for International Peace. <https://carnegieendowment.org/files/nafta1.pdf>
- Banton, C. (2025, February 4). *Trade liberalization: Definition, how it works, and example*. Investopedia. <https://www.investopedia.com/terms/t/trade-liberalization.asp>
- Britannica, T. Editors of Encyclopaedia. (2024, August 8). *Foreign dependency*. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/topic/foreign-dependency>
- Carrasco, I. T., & Wesz Jr., V. J. (2021). The impacts of trade liberalization on the mexican countryside: 24 years from the North American free trade agreement. *Revista NERA*, 24(59), 118-142. https://www.researchgate.net/publication/378110208_The_impacts_of_trade_liberalization_on_the_mexican_countryside_24_years_from_the_North_American_free_trade_agreement
- Frenat, F., & Wesz Jr., V. J. (2023). Economic liberalization in Haiti and its effects on rice production. *Revista NERA*, 26(65), 162-186. <https://revista.fct.unesp.br/index.php/nera/article/download/10409/7511/43049>
- Heritage, A. (2021, June 14). *The negative impact of GSP and trade liberalization on developing countries: A review of the*

- economic literature*. CPA. <https://prosperousamerica.org/the-negative-impact-of-gsp-and-trade-liberalization-on-developing-countries/>
- Institute for Agriculture and Trade Policy. (2004). *NAFTA and the FTAA: Impact on Mexico's agriculture sector*. IATP. https://www.iatp.org/files/NAFTA_and_the_FTAA_Impact_on_Mexicos_Agricultu.pdf
- Koyi, G. (2006). *The textile and clothing industry in Zambia*. Friedrich-Ebert-Stiftung. <https://library.fes.de/pdf-files/iez/03796/18zambia.pdf>
- Lundahl, M. (2016). The Haitian rice tariff. *Forum for Development Studies*, 43(1), 165-177. https://www.researchgate.net/publication/308705029_The_Haitian_Rice_Tariff
- Mitra, D. (2016). *Trade liberalization and poverty reduction*. IZA World of Labor. Retrieved June 10, 2025 from <https://wol.iza.org/articles/trade-liberalization-and-poverty-reduction>
- Montevirgen, K. (2025, February 21). *Comparative advantage*. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/money/comparative-advantage>
- Oppong, N. A. (2016). *Failure of structural adjustment programmes in Sub-Saharan Africa: Policy design or policy implementation*. https://www.researchgate.net/publication/311536117_Failure_of_Structural_Adjustment_Programmes_in_Sub-Saharan_Africa_Policy_Design_or_Policy_Implementation
- Oxfam International. (2002). *Rigged rules and double standards: Trade, globalisation, and the fight against poverty*. <https://policy-practice.oxfam.org/resources/rigged-rules-and-double->

standards-trade-globalisation-and-the-fight-against-12-rigged-rules-112391/

Regan, J. (2017). *Forty years of suffering: The story of how the US and the IMF destroyed Haiti's rice industry*. Telesur.

<https://www.telesurenglish.net/analysis/Forty-Years-of-Suffering-The-Story-of-How-the-US-and-the-IMF-Destroyed-Haitis-Rice-Industry-20171012-0017.html>

Touwen, A. (n.d.). *Structural adjustment and the feminisation of poverty in Zambia: Counteracting strategies*. Graduate Women

International. <https://graduatewomen.org/wp-content/uploads/2014/01/touwen.pdf>

United Nations Conference on Trade and Development. (2022). *Trade and development report 2022*. UNCTAD.

<https://unctad.org/publication/trade-and-development-report-2022>

World Bank. (2005). *World development report 2006: Equity and development*. The World Bank and Oxford University Press.

<https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/5988>

การเปรียบเทียบนโยบายป้องกันไฟป่าของประเทศไทยและรัฐแคลิฟอร์เนีย

A Comparative Study of Wildfire Prevention Policies between Thailand and California

พรทิพา วิเลิศ, พรนิภา พระพิจิตร, สุภัคดีสร ใยสัมพันธ์พงศ์, สุภาวรรณ साไชยันต์,
สุพิชญา กันธิ, อัจฉราภรณ์ จະวะนะ¹ รักเกียรติ อินทับทัน²

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษานโยบายการป้องกันไฟป่าของประเทศไทยและรัฐแคลิฟอร์เนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา โดยเป็นการวิจัยเอกสารและกรณีศึกษาเชิงเปรียบเทียบ (documentary and comparative case study) ที่ใช้ชุดข้อมูลด้านนโยบาย กฎหมาย รายงานภาครัฐ และงานวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันไฟป่าซึ่งประกาศใช้ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2556–2566) โดยประชากรของการวิจัยคือเอกสารทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับนโยบายป้องกันไฟป่าในทั้งสองประเทศ ส่วนกลุ่มตัวอย่างคือเอกสารสำคัญที่ถูกคัดเลือกเพื่อการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบเชิงลึก เช่น แผนยุทธศาสตร์ระดับชาติ รายงานผลการดำเนินงาน และบทวิเคราะห์จากหน่วยงานหลักด้านสิ่งแวดล้อม บทความมุ่งวิเคราะห์ที่มา มาตรการดำเนินงาน นวัตกรรม เทคโนโลยี และผลลัพธ์ของแต่ละประเทศ โดยเฉพาะการเชื่อมโยงกับ SDG13 และ SDG15 ผลการศึกษาพบว่าแม้ทั้งสองประเทศต่างเผชิญปัญหาไฟป่าที่รุนแรง แต่แนวทางการจัดการและบริหารนโยบายมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน โดยแคลิฟอร์เนียเน้นการใช้เทคโนโลยีขั้นสูงและระบบข้อมูลเชิงวิทยาศาสตร์ ขณะที่ประเทศไทยเน้นการเสริมสร้างความร่วมมือจากชุมชนและการควบคุมจากภาครัฐเป็นหลัก ผู้ศึกษาเสนอแนวทางพัฒนาเชิงนโยบายที่สามารถบูรณาการทั้งแนวทางด้านเทคโนโลยีและการมีส่วนร่วมของประชาชนให้เกิดประสิทธิภาพในการป้องกันไฟป่าอย่างยั่งยืน

¹ นิสิตหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

² อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

คำสำคัญ: ไฟป่า, นโยบายสาธารณะ, การเปรียบเทียบ, เทคโนโลยี, SDG

Abstract

This article presents comparative documentary research of wildfire prevention policies between Thailand and the state of California, USA. The study analyses key policy documents, governmental reports, legal frameworks, and academic literature published between 2013 and 2023. The population includes all available documents related to wildfire prevention policies in both countries, while the sample consists of selected policy documents critically relevant to the study's objectives. The analysis focuses on policy origins, implementation measures, technological innovation, and outcomes, especially in connection with Sustainable Development Goals (SDG13 and SDG15). The findings reveal that while both Thailand and California are facing severe wildfire problems, their approaches differ significantly. California emphasizes high-level technological applications and science-based information systems, whereas Thailand grassroots community participation and state-driven control. The article proposes integrative policy recommendations that merge modern technologies with inclusive local engagement to sustainably enhance wildfire prevention and response capacity.

Keywords: Wildfire, Public policy, Comparative analysis, Technology, SDG13, SDG15

1. บทนำ

ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ปัญหาไฟป่าได้กลายเป็นวิกฤตด้านสิ่งแวดล้อมที่รุนแรงและเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในหลายภูมิภาคทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Climate Change) ที่ทำให้อุณหภูมิเฉลี่ยสูงขึ้น ฤดูแล้งยาวนาน และความชื้นในดินและอากาศลดลง ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยที่เพิ่มความเสี่ยงต่อการเกิดไฟป่าอย่างมีนัยสำคัญ (UNDRR, 2022; United Nations, 2015)

ประเทศไทย โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน เช่น จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน และพะเยา มักประสบกับไฟป่าในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงเมษายนของทุกปี ส่งผลให้เกิดหมอกควัน (PM2.5) หนาแน่น มีผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชน เศรษฐกิจการท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อมอย่างกว้างขวาง จากการวิเคราะห์ของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2564) ไฟป่าในประเทศไทยส่วนใหญ่เกิดจากการเผาพื้นที่เกษตร และกิจกรรมมนุษย์มากกว่าจากสาเหตุธรรมชาติ รัฐบาลไทยจึงตอบสนองด้วยการออกมาตรการควบคุมไฟป่าอย่างเป็นทางการตั้งแต่ปี 2542 และมีการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบันภายใต้การดูแลของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

ในอีกฟากหนึ่งของโลก รัฐแคลิฟอร์เนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นพื้นที่ที่ต้องเผชิญกับไฟป่าขนาดใหญ่ที่มีความถี่และความรุนแรงเพิ่มขึ้นทุกปี โดยเฉพาะช่วงฤดูร้อน ซึ่งแคลิฟอร์เนียมีภูมิอากาศแบบเมดิเตอร์เรเนียนที่แห้งและร้อน มีพืชพันธุ์ประเภทพุ่มไม้แห้งที่ติดไฟได้ง่าย และมีแนวชุมชนใกล้เขตป่า (Wildland-urban interface) จำนวนมาก (California Wildfire & Forest Resilience Task Force, 2021) การตอบสนองของรัฐแคลิฟอร์เนียจึงไม่เพียงเป็นมาตรการด้านความมั่นคงและสิ่งแวดล้อมเท่านั้น แต่ยังถือเป็นประเด็นด้านเศรษฐกิจ สุขภาพ และความมั่นคงของชุมชนอีกด้วย

บทความนี้จึงมุ่งศึกษานโยบายการป้องกันไฟป่าของทั้งประเทศไทยและรัฐแคลิฟอร์เนียอย่างเปรียบเทียบในมิติต่าง ๆ ได้แก่ ที่มาและหลักคิดของนโยบาย มาตรการที่ใช้ เทคโนโลยีที่นำมาใช้ และผลการดำเนินงาน เพื่อเสนอข้อเสนอเชิงนโยบายที่สามารถเชื่อมโยงกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเฉพาะ SDG13 (Climate Action) และ SDG15 (Life on Land) โดยใช้แนวคิดจากทฤษฎีการจัดการภัยพิบัติ ซึ่งเน้นกระบวนการที่ครอบคลุมตั้งแต่การป้องกัน การเตรียมพร้อม การรับมือ ไปจนถึงการฟื้นฟูหลังภัยพิบัติ และแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นที่ตระหนัก

ถึงบทบาทของประชาชนในฐานะผู้ดูแลทรัพยากรธรรมชาติ และเป็นพลังสำคัญในการสร้างความยั่งยืนเชิงระบบ เป็นแกนกลางของการวิเคราะห์

2. วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อศึกษาที่มาและความสำคัญของนโยบายการป้องกันไฟป่าของประเทศไทยและรัฐแคลิฟอร์เนีย

2.2 เพื่อเปรียบเทียบมาตรการปฏิบัติและกลไกการดำเนินนโยบายของทั้งสองประเทศ

2.3 เพื่อวิเคราะห์บทบาทของเทคโนโลยีและนวัตกรรมในการป้องกันและควบคุมไฟป่า

2.4 เพื่อเสนอข้อเสนอเชิงนโยบายที่สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

3. คำถามงานวิจัย

3.1 นโยบายการป้องกันไฟป่าของทั้งสองประเทศมีที่มาและวัตถุประสงค์อย่างไร

3.2 มีความแตกต่างในการดำเนินการและมาตรการอย่างไรระหว่างสองพื้นที่

3.3 การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในแต่ละประเทศมีผลต่อประสิทธิภาพของนโยบายเพียงใด

3.4 นโยบายของทั้งสองประเทศตอบโจทย์ SDG13 และ SDG15 อย่างไร

4. แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษานี้ตั้งอยู่บนฐานแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการภัยพิบัติ (Disaster Management Theory) ซึ่งเน้นการวางแผนเชิงระบบ การเตรียมความพร้อม การตอบสนองต่อเหตุการณ์ และการฟื้นฟูภายหลังเหตุการณ์ โดยเฉพาะในมิติของ “การบริหารความเสี่ยงเชิงพื้นที่” (Spatial Risk Management) ที่เน้นการใช้ข้อมูลจากพื้นที่เสี่ยงเพื่อออกแบบมาตรการป้องกันเชิงรุก เช่น การกำหนดเขตกันไฟ (Firebreak zones) และการใช้แผนที่ความเปราะบางทางภูมิศาสตร์ (Vulnerability mapping) เพื่อลดโอกาสเกิดไฟป่าและผลกระทบที่ตามมา (UNDRR, 2022)

ในกรอบแนวคิดเชิงนโยบาย บทความนี้ยังอ้างอิงแนวคิด “นโยบายสาธารณะแบบมีส่วนร่วม” (Participatory Public Policy) ซึ่งชี้ว่าความสำเร็จของนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะไฟฟ้าจะต้องมีกลไกที่เปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีบทบาทอย่างแท้จริง ไม่ใช่แค่ในเชิงรับข้อมูลหรือปฏิบัติตามนโยบายจากส่วนกลาง แต่รวมถึงการร่วมออกแบบมาตรการ ความรู้ท้องถิ่น (Local Knowledge) จึงเป็นปัจจัยที่ต้องได้รับการยอมรับและบูรณาการเข้ากับข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ (Pretty, 1995; Ostrom, 2011)

อีกแนวคิดที่มีความเกี่ยวข้องอย่างยิ่งคือ “ทฤษฎีความยืดหยุ่นของระบบนิเวศและสังคม” (Social-Ecological Resilience Theory) ซึ่งเสนอว่า การฟื้นฟูหลังไฟฟ้าควรคำนึงถึงความสามารถของชุมชนและระบบธรรมชาติในการปรับตัวและตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลง โดยมุ่งเน้นการสร้างระบบที่ “ทนทานต่อการเปลี่ยนแปลง” (Transformative resilience) ไม่ใช่เพียงแค่ “ฟื้นตัวกลับไปสู่สภาพเดิม” (Folke, 2016) ซึ่งเป็นทิศทางเดียวกับที่รัฐแคลิฟอร์เนียนำมาใช้ในการออกแบบแผนฟื้นฟูไฟฟ้าแบบบูรณาการ

ทั้งนี้ ในการเชื่อมโยงกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) บทความนี้สอดคล้องกับ SDG13 ที่เน้นการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และ SDG15 ที่มุ่งเน้นการอนุรักษ์ระบบนิเวศบนบก โดยใช้แนวคิดข้างต้นเป็นกรอบวิเคราะห์การประเมินและเปรียบเทียบนโยบายของทั้งสองประเทศอย่างเป็นระบบ (United Nations, 2015)

5. ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) และการศึกษาเชิงเปรียบเทียบ (Comparative Study) โดยประชากรของการวิจัย ได้แก่ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับนโยบายป้องกันไฟฟ้าของประเทศไทยและรัฐแคลิฟอร์เนียทั้งหมดในช่วงปี พ.ศ. 2556–2566 ทั้งจากหน่วยงานภาครัฐ รายงานนโยบาย กฎหมาย บทวิเคราะห์ และงานวิจัยเชิงวิชาการ โดยกลุ่มตัวอย่าง คือ เอกสารที่ได้รับการคัดเลือกมาเพื่อการวิเคราะห์เชิงลึก ได้แก่ แผนนโยบายหลัก รายงานการดำเนินงาน และบทวิเคราะห์ที่มีข้อมูลเกี่ยวกับการป้องกันไฟฟ้าในเชิงเปรียบเทียบ

ข้อมูลจากเอกสารเหล่านี้จะถูกนำมาวิเคราะห์เชิงคุณภาพด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการวิเคราะห์เปรียบเทียบ (Comparative

Analysis) โดยผู้วิจัยจะทำการจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามประเด็นในวัตถุประสงค์ ได้แก่ ที่มาและหลักคิดของนโยบาย มาตรการดำเนินงาน เทคโนโลยี และผลลัพธ์ของการปฏิบัตินโยบายในแต่ละประเทศ จากนั้นดำเนินการเปรียบเทียบเพื่อค้นหาความเหมือน ความต่าง และบทเรียนที่สามารถแลกเปลี่ยนได้ โดยใช้กรอบแนวคิดการบริหารจัดการภัยพิบัติ นโยบายสาธารณะแบบมีส่วนร่วม และทฤษฎีความยืดหยุ่นของระบบนิเวศ และสังคม เพื่อสังเคราะห์ผลการวิเคราะห์และจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในตอนท้าย

6. ผลการวิจัย

6.1 ที่มาและความสำคัญของนโยบาย

สำหรับประเทศไทยนั้น สถานการณ์ไฟฟ้าในประเทศไทยมีจุดศูนย์กลางอยู่ในภาคเหนือ โดยเฉพาะในช่วงเดือนกุมภาพันธ์-เมษายน ที่อุณหภูมิสูงและอากาศแห้งทำให้การเผาป่าเพื่อเตรียมพื้นที่เกษตรส่งผลให้เกิดไฟฟ้าและฝุ่นควันสะสม นโยบายการจัดการของไทยโดยกรมอุทยานแห่งชาติฯ เน้นป้องกัน ลดผลกระทบ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ผ่านกิจกรรมสร้างแนวกันไฟ การรณรงค์ การอบรม และการใช้กฎหมายควบคุมการเผา (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, 2564)

ส่วนรัฐแคลิฟอร์เนียเน้น เผชิญไฟป่าอย่างต่อเนื่องจากภาวะโลกร้อน ลมร้อน และภูมิประเทศแห้งแล้ง แผน California Wildfire and Forest Resilience Action Plan มุ่งเน้นการเพิ่มความสามารถในการฟื้นตัวของป่าและชุมชน การใช้ข้อมูลวิทยาศาสตร์ และความร่วมมือของทุกภาคส่วน รวมถึง Native Americans และรัฐบาลกลาง เพื่อฟื้นฟูสภาพป่าแบบยั่งยืน (California Wildfire & Forest Resilience Task Force, 2021)

6.2 มาตรการการดำเนินนโยบาย

ประเทศไทยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ มาตรการป้องกัน เช่น การสร้างแนวกันไฟและอบรมผู้นำท้องถิ่น มาตรการควบคุม เช่น การจัดชุดระงับเหตุและใช้โดรนสอดส่อง และมาตรการฟื้นฟู เช่น การปลูกป่าและสร้างเครือข่ายจิตอาสา (กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2564)

แคลิฟอร์เนียมี 4 เป้าหมายหลัก ได้แก่ การฟื้นฟูพื้นที่ป่า เสริมสร้างความพร้อมชุมชน การพัฒนาเศรษฐกิจจากผลิตภัณฑ์ป่า และการใช้เทคโนโลยีผ่าน Forest

Data Hub ในการประมวลผลและวิเคราะห์แนวโน้ม (California Wildfire & Forest Resilience Task Force, 2021)

6.3 การใช้เทคโนโลยี

ประเทศไทยมีการใช้ UAV, เฮลิคอปเตอร์, เครื่องเป่าลม และอุปกรณ์ดับเพลิงพื้นฐาน รวมถึงระบบพยากรณ์อากาศจากดาวเทียมบางส่วน แต่การขาดระบบบูรณาการแบบเรียลไทม์และฐานข้อมูลกลางสะท้อนถึงข้อจำกัดเชิงโครงสร้างในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ห่างไกลซึ่งขาดโครงสร้างพื้นฐานด้านดิจิทัล (กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2564) ขณะที่แคลิฟอร์เนียมีการใช้ AI, IoT, ระบบแจ้งเตือนควันแบบเรียลไทม์ เซนเซอร์วัดอุณหภูมิ ระบบฝึกซ้อม VR สำหรับนักผจญเพลิง และ Big Data เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มการเกิดไฟป่า (California Wildfire & Forest Resilience Task Force, 2021) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการลงทุนในเทคโนโลยีระดับสูงและการใช้ข้อมูลเชิงวิทยาศาสตร์ในการตัดสินใจเชิงนโยบาย โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างระบบเตือนภัยล่วงหน้าที่น่าเชื่อถือและลดระยะเวลาในการตอบสนองต่อเหตุการณ์

6.4 ผลสัมฤทธิ์และปัญหา

ประเทศไทยมีความก้าวหน้าในเชิงความร่วมมือชุมชน ซึ่งเป็นจุดแข็งที่สามารถต่อยอดได้ในอนาคต อย่างไรก็ตามยังคงเผชิญกับข้อจำกัดด้านงบประมาณ บุคลากร และเครื่องมือที่ทันสมัย รวมถึงปัญหาการจัดการที่ยังรวมศูนย์และขาดความยืดหยุ่นในบางพื้นที่ ซึ่งสะท้อนถึงความท้าทายในการกระจายอำนาจสู่ระดับท้องถิ่นอย่างแท้จริง (กรมอุทยานแห่งชาติฯ, 2564) ขณะที่แคลิฟอร์เนีย แม้มีเทคโนโลยีและงบประมาณที่เหนือกว่า แต่ก็ยังเผชิญปัญหาการลดงบประมาณด้านบุคลากร และการขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงานบางแห่ง ส่งผลให้ประสิทธิภาพในการควบคุมไฟปายังไม่ถึงระดับที่คาดหวัง (California Wildfire & Forest Resilience Task Force, 2021) สิ่งเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าการแก้ปัญหาไฟป่าอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องมีทั้งทรัพยากร ความยืดหยุ่นเชิงสถาบัน และความร่วมมือระหว่างภาคส่วนอย่างเป็นระบบ

7. สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ

7.1 สรุปผลการศึกษา

การเปรียบเทียบนโยบายทั้งสองประเทศพบว่า แม้มีเป้าหมายร่วมกันในการลดความรุนแรงของไฟป่า แต่บริบทการดำเนินการต่างกันอย่างมาก รัฐแคลิฟอร์เนียมี

จุดแข็งด้านการใช้เทคโนโลยีและการวางแผนในระดับนโยบาย ส่วนประเทศไทยมีจุดแข็งด้านการระดม mobilize ภาคประชาชนและการรณรงค์ในพื้นที่ แต่ยังต้องการการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบข้อมูลอย่างเร่งด่วน

7.2 อภิปรายผล

จากผลการศึกษาพบว่า ความแตกต่างเชิงโครงสร้างระหว่างนโยบายของประเทศไทยและรัฐแคลิฟอร์เนียสามารถอธิบายได้โดยใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีการจัดการภัยพิบัติ ซึ่งเน้นวงจรการป้องกัน เตรียมพร้อม รับมือ ฟื้นฟู โดยแคลิฟอร์เนียมีการวางระบบที่ครบถ้วนในทั้งสี่ขั้นตอน ผ่านการใช้เทคโนโลยีและฐานข้อมูลขนาดใหญ่ที่สามารถคาดการณ์และตอบสนองเหตุการณ์ได้รวดเร็ว ขณะที่ประเทศไทยเน้นหนักในขั้นตอนการรับมือและป้องกัน แต่ยังขาดการเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบในขั้นเตรียมพร้อมและฟื้นฟู โดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกลที่ขาดระบบสนับสนุนข้อมูลและเครื่องมือเฉพาะทาง นอกจากนี้ แนวคิด “การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น” ช่วยอธิบายว่าทำไมประเทศไทยจึงเน้นการมีภาคประชาชนเป็นแกนหลักในการดับไฟ เช่น การอบรมผู้นำชุมชน การสร้างแนวกันไฟโดยจิตอาสา หรือการใช้เครือข่ายหมู่บ้านปลอดไฟฟ้า แต่ในทางกลับกัน กลไกดังกล่าวอาจยังไม่ได้รับการสนับสนุนอย่างเป็นระบบจากภาครัฐในระดับนโยบาย ทำให้ขาดความยั่งยืนและขยายผลได้ยาก

ขณะที่รัฐแคลิฟอร์เนีย แม้จะมีโครงสร้างรัฐที่เข้มแข็งและใช้เทคโนโลยีอย่างกว้างขวาง แต่ยังคงมีช่องว่างด้าน “การประสานงานข้ามหน่วยงาน” และแรงงานภาคสนามที่ลดลงจากการตัดงบประมาณ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎี “ความยืดหยุ่นของระบบนิเวศและสังคม” ที่ระบุว่า การจัดการเชิงยั่งยืนต้องพึ่งพาทั้งทรัพยากรทางเทคโนโลยีและความสามารถของชุมชนในการปรับตัวร่วมกัน (Folke, 2016) ดังนั้น การวางนโยบายไฟฟ้าที่มีประสิทธิภาพจะต้องไม่พึ่งพาแนวทางใดทางหนึ่ง แต่ควรสร้างดุลยภาพระหว่าง “เทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์” กับ “การมีส่วนร่วมและทุนทางสังคม” อย่างสมดุล โดยเฉพาะในบริบทของประเทศกำลังพัฒนาที่มีข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง

7.3 ข้อเสนอแนะ

ประเทศไทยควรลงทุนในการพัฒนา Forest Digital Platform แบบ real-time เพื่อใช้ติดตาม วิเคราะห์ และคาดการณ์เหตุการณ์ และควรส่งเสริมให้มหาวิทยาลัยเป็น “ศูนย์วิจัยภูมิอากาศและป่าไม้ระดับภูมิภาค” นอกจากนี้ควรพัฒนาศักยภาพของ “ผู้นำชุมชนไฟฟ้า” ให้เป็นแกนนำระดับตำบล โดยสนับสนุนด้วยอุปกรณ์

ที่เหมาะสม รวมถึงสร้างหลักสูตรร่วมระหว่าง สสวท. และกระทรวงทรัพยากรฯ เพื่อ
ปลูกฝังการเรียนรู้เรื่องไฟฟ้าและสิ่งแวดล้อมในระดับประถมศึกษา136

บรรณานุกรม

- United Nations Office for Disaster Risk Reduction. (2022). Global assessment report on disaster risk reduction 2022.
<https://www.undrr.org/publication/global-assessment-report-disaster-risk-reduction-2022>
- United Nations. (2015). Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development. <https://sdgs.un.org/2030agenda>
- Folke, C. (2016). Resilience (republished). *Ecology and Society*, 21(4), 44.
<https://doi.org/10.5751/ES-09088-210444>
- Pretty, J. (1995). Participatory learning for sustainable agriculture. *World Development*, 23(8), 1247–1263. [https://doi.org/10.1016/0305-750X\(95\)00046-F](https://doi.org/10.1016/0305-750X(95)00046-F)
- Ostrom, E. (2011). Background on the institutional analysis and development framework. *Policy Studies Journal*, 39(1), 7–27.
<https://doi.org/10.1111/j.1541-0072.2010.00394.x>
- Aho, E., Pitkänen, K., & Sahlberg, P. (2006). Policy Development and Reform Principles of Basic and Secondary Education in Finland since 1968. World Bank.
- Aho, E., Pitkänen, K., & Sahlberg, P. (2006). Policy development and reform principles of basic and secondary education in Finland since 1968. World Bank.
- California Wildfire and Forest Resilience Task Force. (2021). California’s wildfire and forest resilience action plan.
<https://wildfiretaskforce.org/action-plan/>
- Techsauce Team. (2019). 5 เทคโนโลยีช่วยดับไฟฟ้า. Techsauce.
<https://techsauce.co>
- เจมส์ พิตซ์เจอร์อัลด์. (2568). สถานการณ์ไฟฟ้าแคลิฟอร์เนีย. *BBC Thai*.
<https://www.bbc.com/thai>

ฟูอาดี้, พ. (2563). ไฟป่าและหมอกควัน: ทางออกด้วยเทคโนโลยีที่เพียงพอ. *ไทยพับลิก้า*. <https://thaipublica.org>

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2564). มาตรการป้องกันและแก้ไข
ปัญหาไฟป่า พ.ศ. 2564. กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช.
<https://www.dnp.go.th>

ครัวไทยสู่ครัวโลก:

การทูตอาหารของไทยขับเคลื่อนความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในอีก 5 ปีข้างหน้า
From Thai Kitchen to Global Table: Thailand's Culinary Diplomacy as
a Driver of International Relations Over the Next Five Years

กชกร สุวรรณฉวี, ฤชจิรา ราชเนตร, ช่อชีวัน สุดศรีรัง, พุทธาภรณ์ มาลัย,
เพ็ญภา อินอารี, มุทิता อินกรัต, รัชนก แก้วกาญเจริญกุล, วิวัฒน์ บุญสมบูรณ์, อนุชา
ถาวรชน, อิศรภาพ บุญทา¹

บทคัดย่อ

บทความวิชาการฉบับนี้นำเสนอการวิเคราะห์บทบาทของ “การทูตอาหาร” (Gastrodiplomacy) ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของ การทูตสาธารณะ (Public Diplomacy) และเป็นกลไกหนึ่งของ Soft Power ตามแนวคิดของ Joseph Nye โดยเน้นกรณีศึกษา นโยบาย “ครัวไทยสู่ครัวโลก” ของประเทศไทย บทความนี้วิเคราะห์ว่าประเทศไทยใช้อาหารเป็นเครื่องมือเชิงวัฒนธรรมในการส่งเสริมภาพลักษณ์ ประเทศ สร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และขับเคลื่อนเศรษฐกิจในระดับนานาชาติอย่างไร โดยอาศัยรสชาติและเอกลักษณ์เฉพาะตัวของอาหารไทยที่ได้รับการยอมรับทั่วโลก บทความยังวิเคราะห์แนวโน้มในอีก 5 ปีข้างหน้า ซึ่งแสดงให้เห็นว่าอาหารไทยจะยังคงเป็นกลไกสำคัญในการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ ส่งเสริมการท่องเที่ยว และพัฒนาความร่วมมือระหว่างประเทศ หากมีการบริหารจัดการอย่างยั่งยืนและสนับสนุนจากทั้งภาครัฐและเอกชนอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งนำเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อยกระดับการทูตอาหารไทยให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: การทูตอาหาร, ประเทศไทย, ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

Abstract

This academic article presents an analysis of the role of gastrodiplomacy, a key component of public diplomacy and a mechanism

¹ นิสิตหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

of soft power as conceptualized by Joseph Nye. Focusing on Thailand’s “Thai Kitchen to the World” policy as a case study, the article examines how Thai cuisine has been strategically employed as a cultural tool to enhance the nation’s image, foster international relations, and stimulate global economic engagement. It highlights the global recognition of Thai food’s distinctive flavors and identity as a foundation for its diplomatic utility. The analysis also explores projected trends over the next five years, suggesting that Thai cuisine will continue to serve as a vital instrument for expanding economic opportunities, promoting tourism, and strengthening international cooperation—if efforts are sustainably managed and supported by both public and private sectors. The article concludes with policy recommendations aimed at enhancing the effectiveness of Thailand’s culinary diplomacy in the evolving global landscape.

Keywords: Gastrodiploamacy, Thailand, International Relations

บทนำ

อาหารไทยเป็นหนึ่งในวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ที่ถูกเล่าขานไปทั่วโลก ซึ่งไม่เพียงแต่สะท้อนถึงรากฐานทางประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาของชาติ แต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างภาพลักษณ์และใช้ในการสานสัมพันธ์ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ อาหารไทยได้รับการขนานนามว่า “ครัวโลก” และได้รับการยอมรับว่ามีรสชาติที่มีเอกลักษณ์ที่ใครได้ลองก็ล้วนจะติดใจ จนกลายเป็นหนึ่งในสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความภาคภูมิใจและศักยภาพของประเทศไทยในเวทีโลก ดังจะเห็นได้จากต้มยำกุ้งที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นอาหารประจำชาติ และในปี 2022 ยังได้รับการจัดอันดับให้ติด 1 ใน 20 เมนูซูเปอร์ฮิตที่สุดในโลกโดยเว็บไซต์ CNN Travel¹

ปัจจุบัน การใช้ “การทูตอาหาร” หรือ Gastrodiplomacy กลายเป็นกลยุทธ์สำคัญที่หลายประเทศใช้ในการส่งเสริมความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ การค้า การท่องเที่ยว และความเข้าใจทางวัฒนธรรมระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแนวคิด Soft Power ที่นำเสนอโดย Joseph Nye ซึ่งเน้นการสร้างอิทธิพลผ่านการดึงดูดใจและความน่าสนใจ แทนที่จะใช้การบีบบังคับ โดยในบริบทของการทูตสาธารณะ (Public Diplomacy) อาหารทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการเข้าถึงประชาชนต่างชาติโดยตรง สำหรับประเทศไทย การส่งเสริมอาหารไทยในฐานะตัวแทนของอัตลักษณ์และเสน่ห์ของชาติ จึงเป็นหัวใจหลักของการสร้างความร่วมมือระดับสากล “นโยบายครัวไทยสู่ครัวโลก” เป็นแนวทางที่รัฐบาลไทยใช้ในการส่งเสริมและเผยแพร่อาหารไทยไปสู่ตลาดโลก โดยมีเป้าหมายเพื่อยกระดับชื่อเสียงของอาหารไทยให้เป็นที่รู้จักในระดับสากล และเสริมสร้างการรับรู้ถึงเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมไทยผ่านทางอาหาร นโยบายนี้มีการนำเสนออาหารไทยไม่เพียงแต่เป็นสินค้าที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มในด้านการค้า แต่ยังเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางการทูต การค้า การท่องเที่ยว และการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างประเทศ²

¹ สันทน โปธิสา. (2566, 6 พฤษภาคม). *เปิดเมนู อาหารไทยที่โลกต้องครวระ*. Thai PBS.

<https://www.thaipbs.or.th/now/content/158>

² กระทรวงต่างประเทศ. (2567, 21 กุมภาพันธ์). *บัวแก้วร่วมใจ ดันครัวไทยสู่ครัวโลก*. กระทรวงต่างประเทศ. <https://www.mfa.go.th/th/content/thai-kitchen-to-the-world?cate=5f2101d22d0dce27ee43ac34>

ดังนั้น การทูตอาหารจึงไม่ได้เป็นเพียงแค่การเผยแพร่อาหารประจำชาติ แต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญของ Soft Power ที่สามารถส่งเสริมภาพลักษณ์ของประเทศ กระตุ้นเศรษฐกิจ และสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศได้³ บทความฉบับนี้จะศึกษา กรณี ‘ครัวไทยสู่ครัวโลก’ ซึ่งเป็นนโยบายที่ใช้การทูตอาหารในการส่งเสริมอุตสาหกรรมอาหารไทยและสร้างอิทธิพลในเวทีนานาชาติ พร้อมทั้งวิเคราะห์บทบาทของการทูตอาหารที่มีแนวโน้มจะเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในอีก 5 ปีข้างหน้า โดยเน้นให้เห็นถึงศักยภาพของอาหารไทยในการเป็นเครื่องมือทางการทูตที่ช่วยยกระดับบทบาทของประเทศไทยในระดับโลก

1. แนวคิด Soft Power และ Gastrodiploamacy ในบริบทความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

การทูตอาหาร (Gastrodiploamacy) คือการใช้ “อาหาร” เป็นเครื่องมือในการดำเนินนโยบายระหว่างประเทศ ผ่านภาคเอกชน ประชาสังคม และบุคคลทั่วไป โดยไม่ได้พึ่งพาหน่วยงานรัฐโดยตรง พอล ร็อคคาวเวอร์ (Paul Rockower) ได้บัญญัติแนวคิดนี้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการทูตสาธารณะ (Public Diplomacy) ที่ใช้ซอฟต์แวร์ (Soft Power) ถ่ายทอดวัฒนธรรมและส่งเสริมภาพลักษณ์ของประเทศผ่านอาหาร ในเชิงทฤษฎี Soft Power ของ Joseph Nye อาหารถือเป็นหนึ่งในองค์ประกอบสำคัญที่สร้างแรงดึงดูดใจ (attraction) ให้กับประเทศผ่านวัฒนธรรม ซึ่งนำไปสู่การสร้างค่านิยมและความร่วมมือโดยไม่จำเป็นต้องอาศัยอำนาจบังคับ

อาหารไม่เพียงสร้างความจดจำด้วยรสชาติและรูปลักษณ์ แต่ยังได้รับแรงส่งจากสื่อออนไลน์ ทำให้วัตถุดิบ แนวคิด และเชฟมีชื่อเสียงในระดับโลก กระตุ้นการค้าและการท่องเที่ยว นอกจากนี้ การทูตอาหารยังช่วยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ สะท้อนอัตลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งยังเป็นเครื่องมือในการลดความขัดแย้งและส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศนี้คือการประยุกต์ใช้หลักการของการทูตสาธารณะ ในการสร้างความเข้าใจระหว่างวัฒนธรรมและส่งเสริมผลประโยชน์ของชาติผ่าน

³ โชติกา ชุ่มมี. (2567, 24 กรกฎาคม). *อัมนี้มีอิทธิพล*. SCB Economic Intelligence Center (SCB EIC). <https://www.scbeic.com/th/detail/product/9536>

ช่องทางที่เข้าถึงประชาชนโดยตรง⁴ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนคือ ญี่ปุ่น ที่โปรโมตอาหารแบบดั้งเดิม “วะโชคุ” (Washoku) จนได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้⁵ ซึ่งช่วยยกระดับภาพลักษณ์ของประเทศในเวทีโลกและเสริมสร้าง Soft Power ของญี่ปุ่นอย่างมีนัยสำคัญ กลยุทธ์ “Cool Japan” ของญี่ปุ่นแสดงให้เห็นถึงการลงทุนอย่างเป็นระบบในการใช้ Soft Power ผ่านวัฒนธรรมหลายแขนง รวมถึงอาหาร เพื่อสร้างภาพลักษณ์เชิงบวกและดึงดูดนักท่องเที่ยว⁶

อย่างไรก็ตาม อาหารก็เป็นตัวจุดประกายความขัดแย้งได้เหมือนกัน⁷ ทั้งจากการอ้างสิทธิ์ความเป็นเจ้าของ เช่น กรณีฮัมมัสที่เลบานอนและอิสราเอลต่างอ้างว่าเป็นต้นกำเนิด⁸ หรือกรณีกิมจิที่จีนและเกาหลีใต้มีข้อพิพาทเกี่ยวกับสิทธิ์ในการเป็นต้นกำเนิดของอาหารชนิดนี้⁹ นอกจากนี้ ความขัดแย้งยังเกิดจากการขาดแคลนอาหาร เช่น สงครามในยูเครนที่ส่งผลกระทบต่อการส่งออกธัญพืช ทำให้หลายประเทศเผชิญปัญหา

⁴ ศิราวุธ ภูมิภักสิทธิ์. (2565, 30 พฤษภาคม). รู้จักกับ การทูตภาคประชาชน และการทูตเชิงอาหาร ที่ไม่เพียงผลักดันให้ ข้าวเหนียวมะม่วง ระเบิดไกล แต่ยังทำให้อาหารไทยโด่งดังในระดับโลก. The Structure. <https://thestructure.live/รู้จักกับ-การทูตภาคประชาชน-และการทูตเชิงอาหาร>

⁵ กมลสาสน์ กิรินันท์วัฒนา. (2567). อาหารญี่ปุ่น (วะโชคุ) ในฐานะมรดกโลกและการสนับสนุนจากรัฐบาลให้เป็นมรดกโลกอย่างยั่งยืน. วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 24(1), 614. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/liberalarts/article/view/271725/182954>

⁶ Thailand Creative and Design Center. (2563). Cool Japan: ทำความเข้าใจซอฟต์แวร์ฟาวเวอร์ฉบับญี่ปุ่น. <https://thacca.go.th/article/cool-japan-ทำความเข้าใจซอฟต์แวร์ฟาวเวอร์ฉบับญี่ปุ่น>

⁷ The101.world. (2567, 22 ตุลาคม). เมนูอินโดนีเซีย: เครื่องมือทางการเมืองและการทูตบนโต๊ะอาหาร. <https://www.the101.world/food-diplomacy-indonesia>

⁸ Ulpamor. (2565, 6 เมษายน). The history of hummus – A Middle Eastern staple. <https://www.ulpamor.com/2022/04/06/the-history-of-hummus-a-middle-eastern-staple/>

⁹ Mgronline. (2564, 25 สิงหาคม). กิมจิ กับกระแสดราม่าชื่อเรียกในภาษาจีน. <https://mgronline.com/travel/detail/9640000084010>

ความมั่นคงทางอาหาร¹⁰ อีกทั้งยังมีการใช้ความอดอยากเป็นอาวุธในสงคราม เช่น กรณีซีเรียที่ฝ่ายขัดแย้งใช้การปิดล้อมเพื่อกีดกันอาหาร¹¹

นอกจากนี้ การนำเสนอวัฒนธรรม เรื่องราววิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น และประวัติศาสตร์ผ่านอาหารการกินของประเทศอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะสามารถสร้างภาพลักษณ์เชิงบวกให้กับประเทศและยังช่วยส่งเสริมอุตสาหกรรมอาหารของประเทศให้มีบทบาทบนเวทีโลกและเป็นที่ยอมรับในสากลมากขึ้น ตัวอย่างเช่น อิตาลีที่ใช้พาสต้า ไวน์ และชีสเป็นจุดขาย ทำให้มีร้านอาหารอิตาเลียนกระจายไปทั่วโลก ซึ่งไม่เพียงแต่สร้างรายได้จากการส่งออก แต่ยังส่งเสริมการท่องเที่ยวและภาพลักษณ์ของประเทศ¹² ความสำเร็จของอิตาลีสะท้อนให้เห็นว่า Soft Power ด้านอาหารสามารถส่งผลกระทบโดยตรงต่อเศรษฐกิจและการรับรู้ของประเทศในระดับโลก

ในขณะที่การเผยแพร่อาหารเป็นที่ประจักษ์สามารถดึงดูดใจชาวต่างชาติ ส่งผลให้สินค้าของชาติเป็นที่นิยม อัตราการท่องเที่ยวของประเทศเพิ่มสูงขึ้น อาหารอร่อยและมีชื่อเสียงช่วยสร้างความสนใจและจงใจให้ต่างชาติมาเที่ยวยังประเทศต้นกำเนิดอาหาร¹³ นี่คือการกลไกของการทูตสาธารณะที่ใช้การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างความสัมพันธ์และความนิยมในระยะยาว เช่น ญี่ปุ่นได้ดำเนินนโยบาย “Cool Japan” เพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมญี่ปุ่นในด้านต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสื่อบันเทิง เช่น อนิเมะ มังงะ และอาหารญี่ปุ่น รัฐบาลญี่ปุ่นได้จัดตั้งกองทุน “Cool Japan Fund” เพื่อสนับสนุนการส่งออกสินค้าและบริการที่สะท้อนเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมญี่ปุ่น โดย

¹⁰ BBC News Thai. (2565, 23 กรกฎาคม). *ทำไมความขัดแย้งในยูเครนส่งผลต่อวิกฤติอาหารโลก*. <https://www.bbc.com/thai/international-62277603>

¹¹ White News. (2560). *สหราชอาณาจักรกล่าวว่ากำลังใช้ความอดอยากมาเป็นเครื่องมือในสงคราม [โพสต์เฟซบุ๊ก]*. Facebook. <https://www.facebook.com/WhiteNewstv/photos/1188152837933529>

¹² Knight Frank. (2564). *ถอดบทเรียนอิตาลี: Italy Miracolo Economico Italiano*. Thailand Property News. <https://thailandpropertynews.knightfrank.co.th/ถอดบทเรียน-อิตาลี-italy-miracolo-economico-italiano>

¹³ TAT review. (n.d.). *งานนี้ไม่มีตรี: Gastrodiplomacy*. เข้าถึงเมื่อ 11 มกราคม 2568, จาก <https://tatreviewmagazine.com/article/gastrodiplomacy/>

นโยบายนี้มีบทบาทสำคัญในการเพิ่มจำนวนร้านอาหารญี่ปุ่นทั่วโลก และดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาสัมผัสวัฒนธรรมและอาหารญี่ปุ่นในประเทศต้นกำเนิด¹⁴

2. ครัวไทยสู่ครัวโลกกับการขับเคลื่อนความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

อาหารไทยมีความเป็นเอกลักษณ์และโดดเด่น โดยเฉพาะด้านรสชาติที่สร้างความประทับใจให้กับผู้คนทั่วโลก จากผลการสำรวจเกี่ยวกับอาหารที่ได้รับความนิยมมากที่สุดในระดับสากล มักพบว่าอาหารไทยหลายเมนูติดอันดับต้น ๆ ในแทบทุกครั้ง ปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมความนิยมนี้คือรสชาติอันเป็นเอกลักษณ์ รวมถึงวัตถุดิบที่ใช้ในการปรุงอาหาร งานวิจัยจำนวนมากที่ศึกษาส่วนประกอบของอาหารไทยระบุว่า นอกจากความอร่อยแล้ว อาหารไทยยังมีคุณค่าทางโภชนาการสูง และดีต่อสุขภาพ เนื่องจากใช้เครื่องเทศหลากหลายชนิดและสมุนไพรหลายชนิด เช่น กระเพรา โหระพา ขิง ข่า ตะไคร้ และพริก ซึ่งส่วนใหญ่มีสารพลาโวนอยด์ที่มีคุณสมบัติต้านอนุมูลอิสระ ช่วยป้องกันโรคหัวใจ โรคเมะเร็ง และโรคไม่ติดต่อเรื้อรังอื่น ๆ¹⁵

การผลักดันให้อาหารไทยให้ปรากฏในสายตาชาวโลกนั้นเริ่มต้นขึ้นในปี พ.ศ. 2548 ในรัฐบาลของอดีตนายก ดร.ทักษิณ ชินวัตร พรรคไทยรักไทย โดยได้มีการตั้งโครงการ “ครัวไทยสู่ครัวโลก (Kitchen of the World)” ขึ้นมา เพื่อยกระดับอาหารไทยให้เป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติ และส่งเสริมเอกลักษณ์และคุณค่าของอาหารไทยที่สะท้อนถึงความคิดสร้างสรรค์และประโยชน์ต่อสุขภาพ ไทยตั้งเป้าหมายเป็นหนึ่งในห้าผู้ส่งออกอาหารรายใหญ่ของโลกภายใน 2-3 ปี พร้อมทั้งยกระดับมาตรฐานความปลอดภัยและสุขอนามัยของผลิตภัณฑ์อาหารไทย เพื่อขยายโอกาสทางการตลาดและพัฒนาวัตถุดิบทางการเกษตร อีกทั้งยังพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานอาหารไทย พร้อมทั้งขยายเครือข่ายร้านอาหารไทยในต่างประเทศผ่านแฟรนไชส์ และมอบใบรับรอง “Thailand’s Brand” ให้กับร้านอาหารที่ผ่านมาตรฐานซึ่งมีมากกว่า 1,059 แห่ง¹⁶

¹⁴ Thailand Creative and Design Center. (2563). *Cool Japan: ทำความเข้าใจซอฟต์แวร์ฉบับญี่ปุ่น*. <https://thacca.go.th/article/cool-japan-ทำความเข้าใจซอฟต์แวร์ฉบับญี่ปุ่น>

¹⁵ ศรดา นิตวรากร. (2557). อาหารไทย: มรดกทางวัฒนธรรมของชาติ. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร*, 5(1), 175. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/AJPU/article/view/42173/34835>

¹⁶ ปณิดาภา สวนแก้ว. (2558). ความสำเร็จนโยบายครัวไทยสู่ครัวโลกภายใต้ความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน. *Journal of Multidisciplinary in Social Sciences*, 10(1), 49–51. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/sduhs/article/view/29230/25129>

นโยบายนี้สะท้อนถึงการนำหลักการของ Gastrodiplomacy มาใช้เป็นกลยุทธ์การทูตสาธารณะอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อสร้าง Soft Power ให้กับประเทศผ่านวัฒนธรรมอาหาร

โครงการ “ครัวไทยสู่ครัวโลก” ได้ส่งเสริมอาหารไทยให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากล โดยมีการสร้างความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างประเทศ รวมถึงการส่งเสริมคุณภาพสินค้าเกษตรไทยเพื่อสร้างความไว้วางใจจากประเทศคู่ค้า เช่น ในประเทศจีน นอกจากนี้ การพัฒนาและรักษามาตรฐานคุณภาพของอาหารไทยมีบทบาทสำคัญในการเพิ่มมูลค่าทางการค้าให้กับสินค้าอุปโภคและบริโภคจากประเทศไทย โดยการร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน เพื่อเสริมสร้างการยอมรับในระดับสากล¹⁷ ข้อมูลจากกรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศระบุว่าในปี 2023 มีร้านอาหารไทยในต่างประเทศรวม 17,478 แห่ง โดยสหรัฐอเมริกามีร้านอาหารไทยมากที่สุดถึง 6,850 ร้าน คิดเป็น 39% ของร้านอาหารไทยทั้งหมดในต่างประเทศ ในการสำรวจของ Pew Research Center พบว่าอาหารไทยได้รับความนิยมเป็นอันดับที่ 3 ในหมวดอาหารเอเชียในสหรัฐฯ คิดเป็น 11% รองจากอาหารจีนและญี่ปุ่น นอกจากนี้ ยังมีการส่งเสริมร้านอาหารไทยที่รักษารสชาติไทยแท้ผ่านการมอบตราสัญลักษณ์ “Thai SELECT” ปัจจุบันมีร้านอาหารที่ได้รับการรับรองดังกล่าวมากถึง 1,354 แห่งจากทั้งหมด 12,000 แห่งทั่วโลก ซึ่งเป็นการยกระดับมาตรฐานและภาพลักษณ์ของอาหารไทยในระดับสากล¹⁸

3. อภิปรายผล: แนวโน้มการขับเคลื่อนความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของไทยในอีก 5 ปีข้างหน้าด้วยการทูตอาหาร

การทูตอาหารไทยในอนาคตมีแนวโน้มที่จะมีบทบาทสำคัญมากขึ้นในหลายมิติ เนื่องจากอาหารไทยได้รับการยอมรับและชื่นชอบไปทั่วโลก การใช้อาหารไทยจึงเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการทูตที่สามารถช่วยเสริมสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับประเทศและเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศ รวมถึงการขยายตัวของเศรษฐกิจและธุรกิจอาหารไทยในต่างแดน ผลการวิเคราะห์นี้ตอกย้ำถึงศักยภาพของอาหารไทย

¹⁷ Ibid.

¹⁸ บ้านเมือง. (2566, 28 ธันวาคม). สนค. หนุนร้านอาหารไทยในต่างแดน สร้างโอกาสเผยแพร่ Soft Power เสริมอุตสาหกรรมเกี่ยวเนื่องของไทย.

<https://www.banmuang.co.th/news/economy/361765>

ในการเป็น Soft Power ที่มีพลวัต ซึ่งสามารถก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งด้านเศรษฐกิจและการต่างประเทศ¹⁹

การสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศผ่านอาหารไทยสามารถทำได้โดยการจัดเทศกาลอาหารไทยในต่างประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น เกาหลี และยุโรป โดยให้พ่อครัวคนไทยที่มีชื่อเสียงโชว์การทำอาหารและสาธิตการปรุงอาหาร นอกจากนี้ ควรให้ความสำคัญและพิถีพิถันมากขึ้นในการใช้อาหารไทยจัดงานเลี้ยงทางการ เช่น การเยือนของผู้บริหารหรือการประชุมระหว่างประเทศ สถานทูตไทยสามารถเปิดร้านอาหารหรือจัดการแสดงการทำอาหารไทยเพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีด้านผู้นำอาหารระดับโลก แนวทางเหล่านี้สอดคล้องกับกลยุทธ์การทูตสาธารณะที่เน้นการสร้างความสัมพันธ์และประสบการณ์เชิงบวก เพื่อเพิ่มความน่าดึงดูดใจให้กับวัฒนธรรมไทย²⁰

หากภาครัฐสามารถขับเคลื่อนอาหารไทยเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจการท่องเที่ยว และเป็นตัวกลางในการสร้างความร่วมมือระหว่างกลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจอาหารได้อย่างต่อเนื่อง การทูตอาหารไทยจะมีบทบาทเพิ่มมากขึ้นโดยเฉพาะบนเวทีโลก การเพิ่มขึ้นของธุรกิจร้านอาหารไทยในต่างแดนอย่างต่อเนื่อง เมื่ออาหารไทยเป็นที่รู้จักและนิยมไปทั่วทุกมุมโลก ส่งผลให้จำนวนลูกค้าเพิ่มขึ้น ยอดขายสูงขึ้น ทำให้จำนวนธุรกิจร้านอาหารไทยมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น และอัตราการเติบโตของการส่งออกวัตถุดิบและอาหารแปรรูปขยายตัวสูงขึ้น²¹ ไม่เพียงเท่านั้น การท่องเที่ยวของประเทศจะได้รับประโยชน์จากนักท่องเที่ยวที่สนใจในวัฒนธรรมอาหารของไทย และต้องการเพิ่มประสบการณ์และวัฒนธรรมที่หลากหลายด้วยการเดินทางมาเที่ยวประเทศต้นกำเนิดอาหาร ด้วยเหตุนี้ จำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยวไทยจะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ทำให้เศรษฐกิจไทยดำเนินไปอย่างคล่องตัว²² อาหารและวัตถุดิบไทยได้รับความนิยมอย่างมากในต่างประเทศ โดยเฉพาะในเซเนกัล ซึ่งเป็นตลาดหลักในภูมิภาคแอฟริกาตะวันตก ประเทศไทยส่งออกสินค้าเช่น ข้าว น้ำปลา กะปิ และเครื่องแกงสำเร็จรูปไปยังตลาด

¹⁹ Krungthai COMPASS. (2566, 17 เมษายน). *Soft Power อาหารไทย: พันทืงใหม่ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทย*. THAIPUBLIKA. <https://thaipublica.org/2023/04/krungthai-compass50/>

²⁰ *Ibid.*

²¹ *Ibid.*

²² *Ibid.*

เซเนกัลและประเทศเพื่อนบ้าน โดยเซเนกัลเป็นจุดเชื่อมต่อสำคัญไปยังประเทศที่ไม่มีทางออกทะเล เช่น มาลี ทำให้ไทยสามารถขยายตลาดได้มากขึ้น นอกจากนี้ นวัตกรรมไทยในด้านอาหารและการเกษตรยังเป็นที่ต้องการในแอฟริกา²³

อย่างไรก็ตาม การแข่งขันในตลาดโลกเป็นเรื่องท้าทาย เนื่องจากบางสินค้าของไทย เช่น เครื่องเทศ มีคู่แข่งจากประเทศอื่น ๆ ซึ่งทำให้ไทยต้องพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารเพื่อเพิ่มความสามารถในการแข่งขัน การเสวนาจากผู้เชี่ยวชาญและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมุ่งเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารของไทยให้ยั่งยืนและสามารถแข่งขันในระดับโลกได้อย่างมีคุณภาพและมีมาตรฐาน²⁴ ความท้าทายนี้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการใช้ Soft Power อย่างมีกลยุทธ์ เพื่อรักษาความได้เปรียบทางการแข่งขันในตลาดโลก

4. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการวิเคราะห์บทบาทของการทูตอาหารไทยภายใต้นโยบาย "ครัวไทยสู่ครัวโลก" และศักยภาพในการขับเคลื่อนความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในอีก 5 ปีข้างหน้า ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและยกระดับการใช้ Soft Power ผ่านอาหารไทย ดังนี้:

4.1 ส่งเสริมและพัฒนามาตรฐานอาหารไทยอย่างต่อเนื่อง: ควรมีกกลไกการรับรองมาตรฐาน "Thai SELECT" ที่เข้มแข็งและเข้าถึงได้ง่ายสำหรับผู้ประกอบการในต่างประเทศ รวมถึงส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาวัตถุดิบและผลิตภัณฑ์อาหารไทยให้มีคุณภาพและนวัตกรรมที่ตอบสนองความต้องการของตลาดโลก การดำเนินการนี้จะช่วยรักษาแหล่งที่มาของ Soft Power ด้านอาหารให้คงอยู่อย่างยั่งยืน

4.2 บูรณาการการทูตอาหารเข้ากับยุทธศาสตร์การทูตสาธารณะอย่างเป็นระบบ

²³ สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงดakar. (2565, 29 พฤศจิกายน). *โอกาสใหม่ในต่างแดน: เส้นทางขยายตลาดสินค้าไทยในภูมิภาคแอฟริกาตะวันตก*.

<https://dakar.thaiembassy.org/th/content/โอกาสใหม่ในต่างแดน>

²⁴ มติชน. (2567, 25 มิถุนายน). *ไทยพร้อมยกระดับความสามารถในการแข่งขันอุตสาหกรรมเป้าหมายของประเทศ*.

https://www.matichon.co.th/publicize/news_4647624

ภาครัฐควรจัดทำแผนยุทธศาสตร์การทูตอาหารระดับชาติที่ชัดเจน โดยระบุเป้าหมาย กลุ่มเป้าหมาย และกลไกการทำงานร่วมกันระหว่างกระทรวงต่างๆ และภาคเอกชน รวมถึงการใช้ช่องทางดิจิทัลและสื่อใหม่ๆ เพื่อเผยแพร่อาหารไทยและเรื่องราวเบื้องหลัง ซึ่งจะช่วยให้การใช้ Soft Power และ Gastrodiplomacy มีทิศทางและประสิทธิภาพสูงสุด

4.3 สนับสนุนการขยายเครือข่ายร้านอาหารไทยและผู้ประกอบการในต่างประเทศ

ควรมีมาตรการส่งเสริมและอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ประกอบการไทยที่ต้องการลงทุนในต่างประเทศ ทั้งในด้านข้อมูล การให้คำปรึกษา การเข้าถึงแหล่งทุน และการสร้างเครือข่ายพันธมิตร เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและขยายอิทธิพลของ Soft Power ไทยในระดับโลก

4.4 พัฒนาบุคลากรและองค์ความรู้ด้านอาหารไทย

สนับสนุนการฝึกอบรมเชฟไทยให้มีทักษะระดับสากล รวมถึงการส่งเสริมการเรียนการสอนด้านอาหารไทยในสถาบันการศึกษาทั้งในและต่างประเทศ เพื่อให้มั่นใจว่าอาหารไทยจะยังคงรักษาเอกลักษณ์และมาตรฐานไว้ได้ เป็นการลงทุนในทรัพยากรมนุษย์ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการดำเนินนโยบายการทูตอาหาร

4.5 สร้างสรรค์กิจกรรมส่งเสริมการทูตอาหารที่หลากหลายและเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย

นอกจากเทศกาลอาหารแล้ว ควรมีการจัดกิจกรรมเวิร์คช็อปการทำอาหารไทย การบรรยายเกี่ยวกับวัฒนธรรมอาหาร การจัดนิทรรศการ และการใช้บุคคลผู้มีอิทธิพล (influencers) ในการเผยแพร่อาหารไทย เพื่อสร้างความสัมพันธ์และประสบการณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมายต่างชาติ

4.6 วิจัยและประเมินผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ

ภาครัฐและสถาบันการศึกษาควรร่วมกันทำการวิจัยเพื่อประเมินผลกระทบของการทูตอาหารไทยอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งในมิติเศรษฐกิจ สังคม และการต่างประเทศ เพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงและพัฒนานโยบายต่อไป ซึ่งเป็นขั้นตอนสำคัญในการปรับปรุงและเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ Soft Power ในอนาคต

5. สรุป

นโยบาย “ครัวไทยสู่ครัวโลก” แสดงให้เห็นถึงบทบาทของการทูตอาหาร (Gastrodiplomacy) ในการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศผ่านวัฒนธรรมอาหารไทยตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา การขยายตัวของร้านอาหารไทยในต่างประเทศ และการส่งออกวัตถุดิบอาหารได้ช่วยสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับประเทศไทย รวมถึงกระชับความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการค้าในระดับสากล บทความนี้ได้ยืนยันว่าอาหารไทยเป็น Soft Power ที่มีพลังในการขับเคลื่อนเป้าหมายทางการต่างประเทศและเศรษฐกิจ

ในอีก 5 ปีข้างหน้า การทูตอาหารไทยจะยังคงเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและการต่างประเทศของไทย โดยคาดว่าแนวโน้มของร้านอาหารไทยและผลิตภัณฑ์อาหารไทยในตลาดโลกจะขยายตัวอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในภูมิภาคที่ให้ความสนใจกับอาหารเพื่อสุขภาพ นอกจากนี้ หากมีการบริหารจัดการที่ดีและความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนอย่างมีประสิทธิภาพ อาหารไทยจะยังคงเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจและเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศต่อไป การใช้ทฤษฎี Soft Power และกรอบการทูตสาธารณะอย่างเป็นระบบ จะช่วยให้ประเทศไทยสามารถใช้ Gastrodiplomacy ได้อย่างมีกลยุทธ์และบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารจัดการเศรษฐกิจชุมชนขององค์กร
ปกครองท้องถิ่นตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs)
Public Participation in community economic Management of Local
Government Organization with Sustainable Development Goals (SDGs)

รัศรินทร์ ใจมูลสุธินันต์ ผื่นสาย และรสรินทร์ ลือไธสง¹

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารจัดการเศรษฐกิจชุมชนขององค์กรปกครองท้องถิ่นเพื่อไปสู่แนวทางเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยวิธีวิทยาสังเคราะห์แนวคิดทฤษฎีมาพัฒนาเชิงบรรยายและพรรณนาถึงสภาพเศรษฐกิจในชุมชนท้องถิ่นไทยสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารจัดการเศรษฐกิจชุมชนขององค์กรปกครองท้องถิ่นเพื่อไปสู่แนวทางเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ชุมชนยังไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานร่วมองค์กรปกครองท้องถิ่น โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่ไม่ได้กำหนดชะตาได้ เนื่องจากทุนนิยมและองค์กรท้องถิ่นไม่ได้เข้าใจชัดเจนว่าจะยกระดับเศรษฐกิจในทิศทาง นอกจากโครงสร้างพื้นฐาน ถนนและอาชีพตามระบบร้านค้าชุมชนเท่านั้น

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม, จัดการเศรษฐกิจชุมชน, การพัฒนาที่ยั่งยืน

Abstract

This article aims to study public participation in community economic management of local administrative organizations towards sustainable development goals by using a methodology that synthesizes theoretical concepts to develop a descriptive and narrative view of the

¹ นิติรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการนวัตกรรมการบริหาร คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

economic conditions in rural Thai communities towards sustainable development.

The study found that the condition of public participation in the management of the community economy of local administrative organizations to reach the sustainable development goals, the community has not yet participated in the operation with local administrative organizations, especially the development of the community economy that cannot determine the destiny because capitalism and local organizations do not clearly understand that it will raise the economy in the direction other than infrastructure, roads and careers according to the community shop system only.

Keywords: Public Participation, Community Economic Management, Sustainable Development

1. บทนำ

การพัฒนาคนและเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนท้องถิ่น โดยพัฒนาคุณภาพชีวิตและสมรรถนะของคนในชุมชนให้สามารถปรับตัวดำรงได้ท่ามกลาง กระแสการเปลี่ยนแปลงในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและสิ่งแวดล้อม เป็น เป้าหมายที่ 8 ส่งเสริมการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ต่อเนื่อง ครอบคลุม และยั่งยืน การจ้างงานเต็มที่และมีผลผลิตภาพ และการมีงานที่มีคุณค่าสำหรับทุกคน (SDGs Move, 2016) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2565-2569) ของ ประเทศไทย เชื่อมั่นว่า หากชุมชนเข้มแข็งแล้วชุมชนจะสามารถพึ่งตนเองและสามารถ เผชิญกับวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ชาติชาย ณ เชียงใหม่, 2542) ชุมชนท้องถิ่นก็ถือว่าเป็นพื้นที่ที่ยังต้องพึ่งตนเองและไม่อาจด้านกระแสได้ เพราะความ เข้มแข็งและการปรับตัวเปลี่ยนวิถีประจำวันที่เป็นต่อความอยู่รอดเพื่อปากท้องแบบ ใหม่ในแนวนโยบายแล้ว ในบทบาทขององค์กรปกครองท้องถิ่นแล้วการมีส่วนร่วม (ร่วม คิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์และร่วมเป็นเจ้าของ) ควรเป็นหนึ่งในนโยบายพัฒนา ท้องถิ่นที่จะสะท้อนชุมชนพึงปรารถนา โดยอาจพัฒนาจาก “ทุนในชุมชน” ซึ่งเป็นการ ผลิต แลกเปลี่ยนค้าขายภายใน รวมถึงเงินทุนแรงงาน วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ดิน แหล่งน้ำ และความหลากหลายทางชีวภาพ สภาพภูมิประเทศ ฯลฯ อันจะก่อให้เกิด การสร้างรายได้และเศรษฐกิจในชุมชน (ประทีป วีรพัฒนนิรันดร์, 2541)

ดังนั้น เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2560-2569) เพื่อพัฒนาศักยภาพของ ชุมชนตั้งแต่ระดับบุคคลครอบครัวและชุมชน รวมถึงเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals) โดยใช้กิจกรรมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ในการ เสริมสร้างศักยภาพคน ครอบครัว และชุมชนผ่าน “กระบวนการเรียนรู้” กิจกรรม เศรษฐกิจสร้างสรรค์เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเอง เชื่อมโยงสู่การพัฒนาใน ระดับชาติ (ณัฐรี ศรีทอง, 2552) อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมของประชาชนในการ บริหารจัดการเศรษฐกิจชุมชนจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยต้องเปิดโอกาสให้ร่วมคิด วางแผน ตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่แท้จริง ซึ่ง ไม่ได้เป็นเพียงแค่รับฟังความคิดเห็นเท่านั้น แต่เป็นการมีส่วนร่วม ในความสำเร็จของ การมีส่วนร่วมจึงขึ้นอยู่กับผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ กระจายอำนาจอย่างเหมาะสม และการใช้ กลไก เช่น เวทีประชาคม แผนชุมชน กองทุน และโครงการพัฒนาที่ใช้ทรัพยากรชุมชน

ให้เกิดประโยชน์สูงสุด อันนำไปสู่การลดความเหลื่อมล้ำ ส่งเสริมนวัตกรรมท้องถิ่น สร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันในชุมชน อย่างไรก็ตาม ภารกิจแห่งความสำเร็จอีกหลายประการอยู่ที่ความโปร่งใส การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ การพัฒนาศักยภาพประชาชน และการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การมีส่วนร่วมเป็นไปอย่างมีพลัง และนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนได้ (สมศักดิ์ น้อยนคร, 2551)

จะเห็นว่า องค์กรปกครองท้องถิ่นซึ่งรับทราบถึงสภาพปัญหาและสถานการณ์ของชุมชนเป็นอย่างดี แต่กระนั้นจึงเห็นได้โดยทั่วไปว่าองค์กรปกครองท้องถิ่นส่วนใหญ่ไม่สามารถขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบมีส่วนร่วมได้อย่างเป็นรูปธรรมมากนัก หรือเนื่องจากกระแสทุนนิยมที่รุนแรง และการขาดกระบวนการที่ทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นในด้านการคิด วางแผน และตัดสินใจ ขณะเดียวกันทิศทางการพัฒนาระดับโลกก็มุ่งเน้นความยั่งยืนด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ซึ่งทำให้องค์กรปกครองท้องถิ่นไทยต้องทบทวนบทบาทในการส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ครอบคลุมยั่งยืน มีการจ้างงานที่มีคุณค่า และผลิตภาพสูง อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมของประชาชนในปัจจุบันยังแยกส่วนและขาดการประสานจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทำให้ชุมชนต้องเผชิญปัญหาหนี้สินและบริโรคที่ไร้ระเบียบ (Disorders) เพราะฉะนั้นงานชิ้นนี้จึงสังเคราะห์นำเสนอสภาพชุมชนในการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการเศรษฐกิจชุมชนขององค์กรปกครองท้องถิ่นตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs)

2. วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อสังเคราะห์และนำเสนอสภาพเศรษฐกิจชุมชนของท้องถิ่นไทยและการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการเศรษฐกิจชุมชนขององค์กรปกครองท้องถิ่นตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

3. มุมมองแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารจัดการเศรษฐกิจชุมชนขององค์กรปกครองท้องถิ่นเพื่อไปสู่แนวทางเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

3.1.แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชน

สมศักดิ์ น้อยนคร (2550) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนคือแนวคิดที่ให้ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม โดยต้องอยู่บนพื้นฐานของอิสรภาพทางความคิด ความรู้ ความสามารถ และความเต็มใจ ทั้งนี้ในการทำงาน

เพื่อให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมนั้นจำเป็น อย่างยิ่งที่จะต้องคำนึงถึง เงื่อนไขหรือ หลักการที่สำคัญ 3 ประการ (สมศักดิ์ น้อยนคร, 2551)

1) การมีส่วนร่วมนั้นต้องเกิดจากความเต็มใจและความตั้งใจที่แท้จริงในการที่จะเข้าร่วมเพื่อที่จะก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนในการแก้ไขปัญหาหรือ ตัดสินใจในเรื่องนั้น ๆ

2) กระบวนการมีส่วนร่วมนั้นต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาคและขีดความสามารถของแต่ละบุคคลที่จะเข้ามามีส่วนร่วม

3) การมีส่วนร่วมต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของเสรีภาพที่จะตัดสินใจว่า จะเลือกเข้ามามีส่วนร่วมได้หรือไม่ โดยข้อมูลสำคัญของการมีส่วนร่วมนั้นต้องไม่เกิดจากการ บังคับหรือขู่เข็ญจากผู้มีอำนาจเหนือกว่า

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2526) ให้ความหมายว่า เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชน มาร่วมคิด ริเริ่ม ร่วมพิจารณาตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบถึงตัวประชาชนเอง ซึ่งในการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนานั้น ผู้นำการเปลี่ยนแปลงต้องเชื่อปรัชญาที่ว่า “มนุษย์ทุกคน ปราศจากที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่น อย่างเป็นสุขได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม

ทวีทอง หงส์วิวัฒน์ (2527) ได้สรุปว่า การมีส่วนร่วมเป็นกิจกรรมที่ประชาชน พัฒนาขีดความสามารถในการจัดการ ควบคุม และกระจายทรัพยากรหรือปัจจัยการ ผลิตในสังคม เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีพอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคม พร้อมกับการพัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญาของตนเอง โดยถือเป็นทั้งวิธีการและ เป้าหมายในการบรรลุวัตถุประสงค์ สอดคล้องกับยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2525) ที่มองว่าการมี ส่วนร่วมคือการเปิดโอกาสให้ทุกคนได้คิดริเริ่ม ตัดสินใจ ปฏิบัติ และรับผิดชอบในเรื่องที่ เกี่ยวข้องกับตนเอง

กล่าวสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนตามทัศนะของนักวิชาการทั้งสามท่าน มีความสำคัญต่อการพัฒนาสังคมในหลากหลายมิติ อธิบายว่าการมีส่วนร่วมของ ประชาชนคือการที่ประชาชนเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ตั้งแต่การตระหนักรู้ถึงปัญหา การวางแผน การดำเนินงาน การติดตามผล และการรับ ผลประโยชน์ร่วมกันโดยเน้น ความเต็มใจ ความเสมอภาค และเสรีภาพในการตัดสินใจเป็นหลักสำคัญ จากการ ให้ความหมายของนักวิชาการข้างต้นมีความใกล้เคียงกัน กล่าวโดยรวมแล้ว การมีส่วนร่วม ของประชาชนของทัศนะนักวิชาการข้างต้นเน้นการเปิดโอกาสและส่งเสริมบทบาทของ

ประชาชนในฐานะผู้ร่วมพัฒนา ต้องอาศัยความเต็มใจ ความเสมอภาค การเคารพในศักยภาพของแต่ละบุคคล ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมไม่เพียงเป็นกระบวนการ แต่ยังเป็นเป้าหมายสำคัญที่ช่วยให้สังคมเติบโตอย่างยั่งยืนและมีความสมานฉันท์

3.2. แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชน

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2548) กล่าวว่า เศรษฐกิจชุมชนคือกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เช่น การผลิต การบริโภค และจำหน่าย ที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมเป็นเจ้าของ โดยมีรากฐานจากศักยภาพของชุมชน เช่น ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณี และทรัพยากรในท้องถิ่น ครอบคลุมเป็นหน่วยการผลิตหลัก ใช้แรงงานในครอบครัวเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตอย่างพอเพียงและพึ่งพาตนเอง ชุมชนมีความเป็นอิสระ มีพลวัตสามารถอยู่รอดควบคู่กับระบบทุนนิยมได้

สัมพันธ์ เตชะอิก (2545) กล่าวว่าเศรษฐกิจชุมชนที่มีความหมายครอบคลุมคำอื่น เช่น เศรษฐกิจ ชุมชน เศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐกิจพึ่งตนเอง มีนัยทางหลักการและแนวคิดเหมือนกัน และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนนี้ มีนัยของความยั่งยืน ดังนี้

1) การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจเริ่มจากการใช้สิ่งที่มีอยู่ ลดหรือหลีกเลี่ยงการเป็นหนี้ ลดความต้องการด้านวัตถุ มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพผ่านการเรียนรู้ แบ่งปันความรู้และทรัพยากรร่วมกัน ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม ขยันหมั่นเพียร ดำรงชีวิตอย่างมีอิสระ ศักดิ์ศรี และสมดุลทั้งในระดับครอบครัว และรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายเกื้อกูล

2) การดูแลรักษาสุขภาพตนเองได้ รู้จักการกินอยู่หลับนอน การพึ่งตนเองทางสุขภาพ ศึกษาหาความรู้ สาเหตุอาการทางสุขภาพ

3) การรวมกลุ่มวิเคราะห์ปัญหาและทางเลือกจนนำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้ เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในหลากหลายกลุ่ม เปิดเวทีสำรวจปัญหาและทางเลือกที่แก้ไขได้จริงร่วมกัน

4) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยชุมชน ด้วยจิตสำนึกความเป็นเจ้าของและมีส่วนร่วม ในการดูแลรักษาฟื้นฟูอนุรักษ์และพัฒนา โดยมีหลักคิดคนอยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้

5) การดำรงรักษาวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวการอยู่ร่วมกันในครอบครัว และชุมชน โดยไม่ละเลยและให้ความสำคัญกับความเป็นท้องถิ่นที่มีองค์ความรู้ในการดำรงความเป็นชุมชนอย่างยั่งยืน

6) การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับชุมชนมุ่งเน้นการผลิตและแปรรูปโดยลดการใช้สารเคมี ลดการพึ่งพาการนำเข้าเครื่องจักร พันธุ์พืชและสัตว์ พร้อมส่งเสริม

เทคโนโลยีพื้นบ้าน (สัมพันธ์ เตชะอิก, 2545) เศรษฐกิจชุมชน หมายถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจด้านการผลิต บริโภค ใช้สอยและการจำหน่ายผลผลิตที่ชุมชนมีส่วนร่วมคิด ทำ รับผลประโยชน์และเป็นเจ้าของร่วมกัน บนพื้นฐานศักยภาพทุนชุมชน เช่น วิถีผลิต ภูมิปัญญา วัฒนธรรม สภาพภูมิประเทศและทรัพยากรในพื้นที่ที่หลากหลาย

อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการเศรษฐกิจชุมชน คือการที่คนในชุมชนท้องถิ่นได้มีบทบาทในกระบวนการต่าง ๆ ของการจัดการเศรษฐกิจ ผ่านการแบ่งปันความรู้ วางแผน ประเมินผล และรับประโยชน์ร่วมกัน จุดสำคัญคือการพัฒนาทรัพยากรและศักยภาพของชุมชนอย่างเท่าเทียมและยั่งยืน สามารถสรุป ดังนี้ (พิสมัย บุญเลิศ, 2548)

1. ความสำคัญของการมีส่วนร่วม ประชาชนต้องมีความตั้งใจและความเต็มใจในการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม โดยมีอิสระในการตัดสินใจและการคิดร่วมกันในทุกขั้นตอน

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจ ประชาชนจะต้องเข้ามามีบทบาทในการวางแผนกำหนดนโยบายและตัดสินใจในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจชุมชนเช่นการจัดการทรัพยากรและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่น

3. การร่วมรับประโยชน์และผลตอบแทน ประชาชนที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนควรได้รับผลตอบแทนอย่างเท่าเทียมและทั่วถึง เพื่อเสริมสร้างการพึ่งพาตนเองและความยั่งยืนของเศรษฐกิจชุมชน

4. เงื่อนไขสำคัญของการมีส่วนร่วม ประชาชนต้องมีอิสระเสมอภาคและมีสิทธิในการเลือกที่จะเข้ามามีส่วนร่วมโดยไม่มีการบังคับหรือการขึ้นาจากผู้ที่มิอำนาจเหนือกว่า

จากแนวคิดข้างต้นสามารถนำไปปรับใช้ในการวางแผนเพื่อเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการจัดการเศรษฐกิจท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนในอนาคต การส่งเสริมความรู้ และความร่วมมือภายในชุมชนถือเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน เมื่อพิจารณาการทบทวนแนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมและเศรษฐกิจชุมชน จะเห็นได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญจะนำไปสู่การขับเคลื่อนกิจกรรมของชุมชน ซึ่งเป็นทรัพยากรท้องถิ่นร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสู่ความยั่งยืนต่อไป

4. วิธีการนำเสนอ

การนำเสนอสถานการณ์และสภาพการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารจัดการเศรษฐกิจชุมชนขององค์กรปกครองท้องถิ่น อาศัยแนวคิดการมีส่วนร่วมการบริหารจัดการเศรษฐกิจชุมชนที่เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนวิชาการจัดการปกครองท้องถิ่น จากเอกสารวิจัยและพัฒนาเป็นบทความวิชาการ เพื่อบรรยายและพรรณนาถึงสภาพเศรษฐกิจในชุมชนท้องถิ่นไทย

5. สภาพเศรษฐกิจชุมชนของท้องถิ่นไทย

สภาพเศรษฐกิจชุมชนของท้องถิ่นชนบทไทยเป็นภาพสะท้อนของวิถีชีวิตความเป็นอยู่ การพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพของประชาชนในแต่ละพื้นที่ ซึ่งมีลักษณะเฉพาะตามภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม และทรัพยากรในพื้นที่พื้นถิ่น แต่ทุกวันนี้เศรษฐกิจการบริโภคจึงคล้ายกัน หากแต่ที่แตกต่างคือพืชพันธุ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดการนั่นเอง โดยนักวิชาการแบ่งลักษณะเศรษฐกิจชุมชนในท้องถิ่นเหล่านั้น ดังนี้

1. ภาคเกษตร เป็นเสาหลักของเศรษฐกิจท้องถิ่น โดยเฉพาะพื้นที่ในชนบทที่พึ่งพาการเกษตรเป็นหลัก เนื่องจากไทยมีสภาพภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมสำหรับเพาะปลูกทั้งข้าว ยางพารา มันสำปะหลัง อ้อย และพืชเศรษฐกิจอื่นๆ มีบทบาทสำคัญในการส่งออก อย่างไรก็ตาม ภาคเกษตรต้องเผชิญกับปัญหาหลายด้าน เช่น ผลผลิตที่ไม่เป็นราคา รายได้ต่ำ กล่าวคือ เกษตรกรมีรายได้ไม่แน่นอน เนื่องจากผลผลิตต้องอาศัยฤดูกาล ราคาผลผลิตที่ผันผวนตามตลาดโลก เกษตรกรไม่สามารถต่อรองตลาดได้ โดยเฉพาะในกรณีที่ไม่มีการประกันราคาผลผลิตหรือกลไกป้องกันความเสี่ยง (สัมพันธ์ เตชะอริก, 2545)

2. ภาคเศรษฐกิจ เศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่นไทยมีความหลากหลาย โดยหนึ่งในกิจกรรมสำคัญที่ขับเคลื่อนรายได้ก็ถูกพ่อค้านายทุนกดราคาผลผลิต และผลผลิตจะออกเป็นฤดูกาล เมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวก็จะล้นตลาด เช่น มะม่วง ลำไยและอื่น ๆ สำหรับกิจกรรมที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนก็คือธุรกิจซื้อขายไปหรือการค้าปลีกและค้าส่ง ซึ่งเป็นการนำสินค้าจากผู้ผลิตหรือจากตลาดใหญ่มาขายต่อในท้องถิ่น กิจกรรมนี้มีบทบาทสำคัญต่อการสร้างงานและรายได้ให้กับชุมชน โดยเฉพาะในชนบทที่มีตลาดสำหรับสินค้าภายในและการค้าภายในชุมชนยังต้องยกระดับศักยภาพ เช่น วิสาหกิจ

ชุมชนที่หลายชุมชนเริ่มหันมารวมกลุ่มผลิตสินค้าพื้นบ้าน เช่น หัตถกรรม อาหารแปรรูป ผลิตภัณฑ์วัตถุดิบท้องถิ่น ทำให้เศรษฐกิจในท้องถิ่นเข้มแข็งขึ้น นอกจากนี้ ภาครัฐมีการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนยังช่วยสร้างมูลค่าเพิ่ม และกระตุ้นให้เกิดความยั่งยืน แต่ด้วยศักยภาพ ทุนและองค์ความรู้ยังไม่สามารถพัฒนาให้เป็นที่ต้องการของตลาด ขณะเดียวกันธุรกิจทุนขนาดใหญ่ก็ไม่เปิดโอกาส ไม่สามารถแข่งขันได้ เรียกว่า “กินรวบ” นั่นเอง ดังนั้น ประเทศไทยที่มีทุนขนาดใหญ่แบบนี้จึงปิดโอกาสหรือให้วิสาหกิจชุมชนไทยสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ยากลำบาก (ประภาส ปันตบแต่ง, 2547)

3. สภาพแวดล้อม ท้องถิ่นมีความหลากหลายทั้งทางธรรมชาติและสังคม ซึ่งสะท้อนถึงทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ แต่รัฐก็ยังส่งเสริมปลูกแบบเชิงเดี่ยวและปลูกในสิ่งแวดล้อมต่างกันในพื้นที่แบบเดียวกัน แม้ว่าป่าไม้ แม่น้ำและพื้นที่เกษตรกรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญต่อการดำรงชีวิตของประชาชน อย่างไรก็ตาม ปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ มลพิษทางน้ำ อากาศ และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน ขณะเดียวกันองค์กรท้องถิ่นยังไม่สามารถกำหนดทิศทางการนำประโยชน์จากทรัพยากรท้องถิ่นได้ (ศศิณ เฉลิสมลาภ, 2557)

6. การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการเศรษฐกิจชุมชนขององค์กรปกครองท้องถิ่นตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพ เข้มแข็งและยั่งยืนของชุมชน เพราะช่วยสร้างความเข้าใจและความร่วมมือระหว่างประชาชน องค์กรปกครองท้องถิ่นและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกระบวนการพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะเศรษฐกิจเป็นปัจจัยสำคัญของการดำรงชีวิตประจำวัน (วิลาวัลย์ มีอินธา, 2553) องค์กรปกครองท้องถิ่นควรส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำแผนหรือพัฒนาท้องถิ่นในกระบวนการ (สมบัติ นามบุรี, 2562; อคิน รพีพัฒน์, 2547)

1. ร่วมคิด จะเห็นว่า องค์กรปกครองท้องถิ่นจะยังไม่ได้ให้ชุมชน/ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากนัก ซึ่งการร่วมคิดของประชาชนในชุมชนหมายถึง มีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็นนโยบายหรือแผนงานทางเศรษฐกิจ สังคม โดยชุมชนมีบทบาทสำคัญในการกำหนดแนวทางในการพัฒนาทรัพยากร การจัดการด้านการเกษตร การค้าหรือการท่องเที่ยวในพื้นที่ การร่วมคิดนี้นำไปสู่การแก้ปัญหาที่มีประสิทธิภาพสอดคล้องกับ

ความต้องการของท้องถิ่น เช่น การจัดเวทีประชาคมเพื่อระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการพัฒนา

2. ร่วมทำ การร่วมทำหมายถึงการที่ประชาชนร่วมมือกันลงมือปฏิบัติในกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เช่น การผลิตสินค้าท้องถิ่น การจัดกิจกรรมการตลาดชุมชน หรือการทำโครงการพัฒนา การรวมทำนี้ช่วยเสริมสร้างความเป็นปึกแผ่นในชุมชน ทำให้ทรัพยากรที่มีอยู่ถูกใช้อย่างคุ้มค่า

3. ร่วมตัดสินใจ การให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้านการบริหารจัดการ การลงทุนหรือการกำหนดทิศทางเศรษฐกิจ เช่น การเลือกโครงการที่ควรลงทุน การตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรสาธารณะ การจัดการเงินทุนหมุนเวียน จะทำให้คนในชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของและเต็มใจที่จะสนับสนุนการดำเนินการต่าง ๆ

4. ร่วมรับผิดชอบ เมื่อประชาชนรู้สึกว่ามีบทบาทและต้องรับผิดชอบต่อสิ่งที่ได้ร่วมกันสร้าง จะทำให้พวกเขามีความตั้งใจมากขึ้นในการดูแลและรักษาความเจริญก้าวหน้าของเศรษฐกิจในชุมชน เช่น ชุมชนช่วยกันดูแลโครงสร้างพื้นฐาน ถนน แหล่งน้ำ หรือพื้นที่สาธารณะ

5. ร่วมรับผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจจะทำให้ทุกคนในชุมชนได้รับผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม ไม่ว่าจะเป็นรายได้จากโครงการหรือผลกำไรจากการผลิต สินค้า การแบ่งปันผลประโยชน์เป็นการกระจายรายได้ให้ทั่วถึง และลดความเหลื่อมล้ำในชุมชน เช่น รายได้จากการจัดการส่งออกสินค้า OTOP ในชุมชนที่กระจายกลับไปยังสมาชิก

ในบริบทปัจจุบัน แม้จะมีการตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการเศรษฐกิจชุมชนในทุกระดับ ได้แก่ การร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรับผลประโยชน์ แต่อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ส่วนใหญ่ยังคงมุ่งเน้นอยู่ที่ระดับต้นของกระบวนการ กล่าวคือ การเปิดพื้นที่ให้ประชาชนร่วมคิดและร่วมทำ ผ่านกลไกต่าง ๆ เช่น เวทีประชาคม การรับฟังความคิดเห็นต่อแผนงานหรือโครงการ และการเข้าร่วมกิจกรรมที่ริเริ่มโดย อปท. ทั้งนี้สอดคล้องกับข้อกำหนดตามกฎหมายและระเบียบที่ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562)

แนวโน้มดังกล่าวมีสาเหตุจากความสะดวกในการดำเนินกิจกรรมซึ่งไม่ซับซ้อน ใช้ทรัพยากรต่ำ และสามารถแสดงผลสัมฤทธิ์ได้อย่างเป็นรูปธรรม อย่างไรก็ตาม

ตาม การมีส่วนร่วมในระดับที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น เช่น การร่วมตัดสินใจ ร่วมรับผิดชอบและร่วมรับผลประโยชน์ กลับมีบทบาทที่จำกัดในทางปฏิบัติ อันเป็นผลมาจากข้อจำกัดด้านองค์ความรู้และทักษะที่จำเป็นของประชาชน ตลอดจนข้อจำกัดของอปท. เองที่ยังขาดกลไกสนับสนุนที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วม (พัทธนันท์ หรรษาธารง, 2561) นอกจากนี้แล้วความกังวลเกี่ยวกับประเด็นผลประโยชน์ทับซ้อน รวมถึงการขาดระบบติดตามประเมินผลที่มีประสิทธิภาพส่งผลให้ประชาชนไม่สามารถรับรู้ถึงผลลัพธ์ของการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้ขาดแรงจูงใจในการมีส่วนร่วม ทั้งหมดนี้นับเป็นอุปสรรคสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนของการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน (สมบัติ นามบุรี, 2562) ดังนั้น จะเห็นว่ากระบวนการข้างต้น หากองค์กรปกครองท้องถิ่นได้ให้การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการเศรษฐกิจชุมชนขององค์กรปกครองท้องถิ่นไม่ว่าร่วมคิดวางแผน ปฏิบัติ และรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นได้จะทำให้ชุมชนและเศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง แม้ว่ากระบวนการมีส่วนร่วมทั้ง 5 ระดับจะมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่ยั่งยืน แต่ในทางปฏิบัติแล้วการดำเนินการในแต่ละระดับอาจมีความแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่เพื่อไปสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวสากลได้

7. สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ

สภาพเศรษฐกิจชุมชนชนบทไทยอาศัยภาคการเกษตรเป็นฐานในการพัฒนาชุมชน ส่งผลให้เกิดการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการเศรษฐกิจชุมชนผ่านองค์กรปกครองท้องถิ่นตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยทั่วไปเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่นไทยยังพึ่งพาภาคเกษตรเป็นหลัก และมีผลต่อการจัดการทรัพยากร องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการพัฒนาและจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน พร้อมสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกขั้นตอน สอดคล้องกับอคิน รพีพัฒน์ (2547) ที่เสนอว่า การพัฒนาชุมชนควรกำหนดปัญหา สาเหตุ เลือกลงแนวทาง วางแผน ปฏิบัติและประเมินผล ส่วนสมบัติ นามบุรี (2562) เห็นว่าการมีส่วนร่วม (Participation) คือกระบวนการสื่อสารสองทางในระบบเปิด ระหว่างบุคคล ชุมชน หรือองค์กร ทั้งทางการและไม่เป็นทางการ ปัจจุบันการมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่นมีหลายรูปแบบ เช่น การเข้าร่วมประชุม การรวมกลุ่มทำกิจกรรม และการร่วมโครงการ

ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แต่ยังมีข้อจำกัดในบางด้าน โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในขั้นตอนวางแผนและตัดสินใจที่มักจำกัดอยู่ในกลุ่มผู้นำ

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการเศรษฐกิจชุมชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีแนวทางชัดเจนและเปิดพื้นที่ให้ประชาชนมีบทบาทคิดตัดสินใจ และประเมินผลอย่างแท้จริง แม้ตามแนวคิดอकिन รพีพัฒน์ (2547) และสมบัติ นามบุรี (2562) จะเน้นพัฒนาอย่างเป็นระบบ แต่ในทางปฏิบัติยังมีข้อจำกัดด้านอำนาจและข้อมูล จึงควรส่งเสริมความรู้และสร้างกลไกให้ประชาชนมีส่วนร่วมตั้งแต่การวางแผนจนถึงการประเมินผลอย่างเสมอภาค เพื่อลดการผูกขาดอำนาจและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน

8. กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณอาจารย์ดร.บัญชา พุฒินากุล ที่สอนให้ความรู้ในรายวิชาการจัดการปกครองท้องถิ่นและให้คำปรึกษาชี้แนะการเขียนบทความจนสามารถเขียนบทความวิชาการนี้ทุกประการ

บรรณานุกรม

- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2554). แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนเสนอทางทฤษฎีในบริบทต่างสังคม. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง
- ชาติชาย ณ เชียงใหม่. (2542). จุดชนวนโฉมดินที่แห้งผาก: กระบวนทัศน์และการจัดการพัฒนาตามแนวทฤษฎีใหม่. กรุงเทพมหานคร: ศรีสยามพริ้นแอนด์แพคท์
- ณัฐนรี ศรีทอง. (2552). การเพิ่มศักยภาพภาวะความเป็นผู้นำในงานพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์
- ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์. (2527). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภณาการพิมพ์
- ประทีป วีรพัฒนนิรันดร์. (2541). มูลนิธิพลังนิเวศและชุมชน. เศรษฐกิจชุมชน: ความหมายฐานคิด แนวทาง ปฏิบัติ.
- ประทีป วีรพัฒนนิรันดร์ (2550) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนพัฒนาเทศบาล นครสมุทรปราการ. ปัญหาพิเศษรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารทั่วไป, วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ประภาส ปันตบแต่ง. (2547). การเมืองภาคประชาชนกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- พัทธนันท์ หรรษาธารง. (2561). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งหนึ่ง.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. (2526). หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไท อนุเคราะห์.
- วิลาวัลย์ มีอินถา. (2553). การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษาอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์. จุลนิพนธ์ปริญญาเศรษฐศาสตรบัณฑิต คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- ศศิณ เฉลิมลาภ. (2557). สิ่งแวดล้อมไทย: การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ. กรุงเทพฯ: สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2562). รายงานสถานการณ์เศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย ปี 2562. กรุงเทพฯ: สศช.
- สมศักดิ์ น้อยนคร. (2551). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นของ

- เทศบาลตำบลในเขตจังหวัดอุดรดิตถ์. สาขาการบริหารและพัฒนาประชาคม
เมืองและชนบท มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์, อุดรดิตถ์
- สมบัติ นามบุรี. (2562). ทฤษฎีการมีส่วนร่วมในงานรัฐประศาสนศาสตร์. *วารสารวิจัย
วิชาการ*.2(1) 183-197
- สมบัติ นามบุรี. (2562). *แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นโดยการมีส่วนร่วมของ
ประชาชน*. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สัมพันธ์ เตชะอิก.(2545) เอกสารประกอบการเสวนาทางวิชาการ เรื่อง "การวิจัย
เศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่นภาคเหนือ." การวิจัยเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของ
ชุมชน จัดโดยคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาเศรษฐศาสตร์และ
สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติร่วมกับคณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยนเรศวร ณ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยนเรศวร
- อคิน รพีพัฒน์. (2547). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา*. กรุงเทพฯ: ศูนย์
การศึกษานโยบายสาธารณะสุข

**เสริมพลังวัยเก๋าสร้างศักยภาพผ่านการเรียนรู้: บทเรียนจากโรงเรียนผู้สูงอายุ
ในชุมชนแม่กาโทกหวาก**
**Empowering Older Adults Through Lifelong Learning: A Case Study
of the Elderly School in Mae Ka Tok Wak Community**

นิธิพร วงศ์วิริยะ และพณัญญาภรณ์ ศาลิคุปต์¹

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) มีวัตถุประสงค์หลัก 2 ประการ ได้แก่ (1) เพื่อศึกษากระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของผู้สูงอายุผ่านกิจกรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุชุมชนแม่กาโทกหวาก และ (2) เพื่อศึกษาผลลัพธ์ของการส่งเสริมศักยภาพดังกล่าวที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุภายหลังการเข้าร่วมกิจกรรม กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ได้แก่ ผู้สูงอายุจำนวน 4 คน ซึ่งเป็นสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนผู้สูงอายุชุมชนแม่กาโทกหวากอย่างสม่ำเสมอ และมีคุณสมบัติเหมาะสมในการให้ข้อมูลเชิงลึก การเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วยการศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง อาทิ แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ แนวคิดเรื่องศักยภาพ แนวคิดการเสริมสร้างศักยภาพผู้สูงอายุ ทฤษฎีกิจกรรม และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นดังกล่าว รวมถึงการเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) และการสังเกตพฤติกรรม ทั้งในลักษณะมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม และการวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Inductive Analysis) โดยอาศัยการสังเคราะห์ข้อมูลจากบันทึกพรรณนา และการสรุปสาระสำคัญตามประเด็นที่เกี่ยวข้อง เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการและผลลัพธ์ของการเสริมสร้างศักยภาพผู้สูงอายุผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ภายในโรงเรียนผู้สูงอายุ

ผลของการวิจัยครั้งนี้พบว่า การเสริมสร้างศักยภาพผู้สูงอายุผ่านกิจกรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุชุมชนแม่กาโทกหวากนั้น มีเป้าหมายในการพัฒนาสุขภาพร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และเสริมสร้างความรู้ ทักษะ และรายได้ให้กับผู้สูงอายุ ผ่านกิจกรรมต่างๆ เช่น การออกกำลังกาย ฟ้อนรำ เล่นดนตรี การเรียนรู้ด้านกฎหมายและ

¹ นิติสาขาวิชาพัฒนาลังคม หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

ภูมิปัญญาท้องถิ่น การประดิษฐ์งานฝีมือ และการทำบายศรี ซึ่งช่วยให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพดีขึ้น รู้สึกมีคุณค่าในตนเอง มีส่วนร่วมในชุมชน และสามารถสร้างรายได้เสริมได้ กิจกรรมทั้งหมดนี้ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นทั้งทางกายและใจ นอกจากการเรียนรู้แล้ว การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนยังเสริมสร้างความสัมพันธ์ในสังคม ลดความเหงา และสร้างความสุขในชีวิตอีกด้วย

คำสำคัญ: ศักยภาพ, การเสริมสร้างศักยภาพ, ผู้สูงอายุ, กิจกรรม, โรงเรียนผู้สูงอายุ

Abstract

This study is a qualitative research project employing the Participatory Action Research (PAR) methodology. It aims to achieve two main objectives: (1) to examine the process of empowering the elderly through activities conducted at the Elderly School in the Mae Ka Tok Wak community, and (2) to explore the outcomes of such empowerment following participation in the school's activities. The sample group consisted of four elderly individuals who regularly participated in activities at the Elderly School in the Mae Ka Tok Wak community and were considered qualified to provide in-depth information. Data collection involved both document analysis and field research. The documentary review covered concepts related to aging, potential, elderly empowerment, activity theory, and relevant research studies. Field data were collected through in-depth individual interviews, focus group discussions, and both participatory and non-participatory observation. Data were analyzed using inductive analysis, synthesizing descriptive field notes and summarizing key content based on related themes. The analysis aimed to reflect both the process and the outcomes of empowering the elderly through the activities provided by the Elderly School.

The results of this research found that the empowerment of the elderly through activities in the Mae Ka Tok Wak Community Elderly School aimed to develop physical, emotional, mental, and social health

and enhance knowledge, skills, and income for the elderly through various activities such as exercise, dancing, playing music, learning about laws and local wisdom, creating handicrafts, and making Bai Sri, which helped the elderly have better health, feel more valuable, participate in the community, and be able to generate additional income. All of these activities resulted in the elderly having a better quality of life, both physically and mentally. In addition to learning, participating in community activities also strengthens social relationships, reduces loneliness, and creates happiness in life.

Keywords: Potential, Capacity Building, Elderly, Activity, School for the elderly

1. บทนำ

ในปัจจุบัน ประเทศไทยมีแนวโน้มของการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรผู้สูงอายุอย่างชัดเจน สามารถพบเห็นผู้สูงอายุได้ทั่วไปในชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นในชุมชน ห้างสรรพสินค้า สวนสาธารณะ ระบบขนส่งมวลชน หรือแม้แต่ภายในครอบครัวของเราเอง สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการที่ประเทศไทยได้เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์แล้วตั้งแต่ปี พ.ศ. 2564 และมีการคาดการณ์ว่า ประเทศไทยจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มที่ภายในระยะเวลา 20 ปีข้างหน้า (Modern form Health & Care, nd.)

องค์กรสหประชาชาติได้ให้คำจำกัดความของ “ผู้สูงอายุ” ว่า ผู้สูงอายุ คือ ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ในขณะที่พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ได้กำหนดนิยามของผู้สูงอายุว่าเป็นบุคคลซึ่งมีอายุเกิน 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปและมีสัญชาติไทย มีสิทธิได้รับความคุ้มครอง การส่งเสริม และการสนับสนุนในด้านต่าง ๆ ดังนั้น นิยามของคำว่าผู้สูงอายุจึงหมายถึงบุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป เมื่ออย่างเข้าสู่วัยชรา ผู้สูงอายุจะมีการเปลี่ยนแปลงหลายๆ ด้าน ทั้งทางร่างกาย ทางสมอง ทางอารมณ์และทางสังคม เริ่มประสบปัญหาทั้งทางด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิต อันเนื่องมาจากการเสื่อมสภาพของร่างกายตามอายุ ทั้งการเคลื่อนไหวที่ไม่ได้คล่องแคล่วเหมือนเดิม ประสาทสัมผัสที่เริ่มเสื่อมสมรรถภาพ ตาฝ้าฟาง หูตึง จมูกไม่ดี รวมถึงโรคประจำตัวและโรคเรื้อรังต่าง ๆ เมื่อบุคคลวัยผู้สูงอายุประสบปัญหาความเปลี่ยนแปลงทางร่างกายเหล่านี้ก็อาจนำไปสู่ปัญหาด้านจิตใจที่เกี่ยวข้องกับภาวะซึมเศร้า วิตกกังวลได้ (Modern form Health & Care, nd.) ซึ่งการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆของผู้สูงอายุจำแนกได้คือ 1) การเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย คือ เริ่มอ่อนแอลงและเชื่องช้า ร่างกายเสื่อมโทรม บางรายมือเท้าสั่นการทรงตัวไม่ดี ปรับตัวกับสภาพดินฟ้าอากาศได้ยาก ทำให้เจ็บป่วยได้ง่าย 2) การเปลี่ยนแปลงทางด้านสมอง คือ หลงลืมง่าย ความจำไม่ดี แต่เหตุผลและความสุขุมรอบคอบอาจจะยังคงที่ 3) การเปลี่ยนแปลงทางด้านอารมณ์ คือ อารมณ์ไม่คงที่ อ่อนไหวง่าย มักเอาแต่ใจตัวเอง โกรธง่าย ขอบบ่น แต่บางรายจิตใจทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพเศรษฐกิจในครอบครัวด้วย และ 4) การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ส่วนมากก็มักจะฝากจิตใจไว้กับวัดและยึดศาสนาเป็นที่พึ่ง บางรายอาจต้องหาเลี้ยงชีพอยู่หรือเลี้ยงดูลูกหลานในบ้าน จึงกลายเป็นที่พึ่งและเพื่อนเล่นของลูกหลาน ซึ่งก็ช่วยให้มีความสุขเพลิดเพลิน (อัญชลี จุมพฏจามีกร, 2567)

จากสถิติรายงานสถานการณ์ทางสังคมจังหวัดพะเยา ประจำปี 2566 จำนวนผู้สูงอายุในจังหวัดพะเยา มีจำนวนผู้สูงอายุเป็นอันดับที่ 5 ของภาคเหนือ และเป็นอันดับที่ 41 ของประเทศ โดยในปี พ.ศ.2564 มีผู้สูงอายุ 109,114 คน จำแนกเป็นช่วงอายุ 60 - 69 ปี จำนวน 68,666 คน อายุ 70 - 79 ปี จำนวน 28,429 คน ช่วงอายุ 80 ปีขึ้นไปจำนวน 12,019 คน ปี พ.ศ.2565 มีผู้สูงอายุ 114,533 คน จำแนกเป็นช่วงอายุ 60 - 69 ปี จำนวน 71,391 คน อายุ 70 - 79 ปี จำนวน 31,046 คน ช่วงอายุ 80 ปีขึ้นไปจำนวน 12,096 คน และปี พ.ศ.2566 มีผู้สูงอายุ 117,476 คน จำแนกเป็นช่วงอายุ 60 - 69 ปี จำนวน 73,337 คน อายุ 70 - 79 ปี จำนวน 32,223 คน ช่วงอายุ 80 ปีขึ้นไปจำนวน 11,916 คน อัตราส่วนผู้สูงอายุต่อประชากรในจังหวัดพะเยา ในปี พ.ศ.2563 มีจำนวนร้อยละ 22.4 ปี พ.ศ.2564 มีจำนวนร้อยละ 23.5 ปี พ.ศ.2565 มีจำนวนร้อยละ 24.8 และปี พ.ศ. 2566 มีจำนวนร้อยละ 25.6 จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่าจังหวัดพะเยามีจำนวนผู้สูงอายุ เกินกว่าร้อยละ 20 ของประชากรในจังหวัด และมีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นทุกปี และในปัจจุบันจังหวัดพะเยาได้เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society) ซึ่งเป็นสังคมที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปต่อประชากรทุกช่วงอายุในพื้นที่มีอัตราเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 20 ขึ้นไป หรือมีประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปต่อประชากรทุกช่วงอายุในพื้นที่ที่มีอัตราเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 14 ขึ้นไป (กลุ่มนโยบายและวิชาการ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดพะเยา, 2566)

โรงเรียนผู้สูงอายุ เป็นรูปแบบหนึ่งในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การจัดการศึกษา การพัฒนาทักษะเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ และกิจกรรมของโรงเรียนจะเป็นเรื่องที่ผู้สูงอายุสนใจและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต ช่วยเพิ่มพูนความรู้ ทักษะชีวิตที่จำเป็น โดยวิทยากรจิตอาสาหรือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ขณะเดียวกันก็เป็นพื้นที่ที่ผู้สูงอายุจะได้แสดงศักยภาพ โดยการถ่ายทอดภูมิความรู้ประสบการณ์ ที่สั่งสมแก่บุคคลอื่น เพื่อสืบสานภูมิปัญญาให้คงคุณค่ากับชุมชน โรงเรียนผู้สูงอายุหลายแห่งตั้งขึ้นโดยใช้อาคารเรียนเก่าของโรงเรียนที่เลิกกิจการหรือตั้งอยู่ในชมรมผู้สูงอายุภายในวัดบางแห่งใช้บ้านของผู้ริเริ่มก่อตั้งเป็นสถานที่ดำเนินการจัดตั้งโรงเรียนในระยะแรก อาจเป็นเพียงการรวมกลุ่มพบปะพูดคุยกัน แล้วจึงค่อยๆ มีรูปแบบชัดเจนขึ้น มีกิจกรรมที่หลากหลายตามความต้องการของผู้สูงอายุ หรืออาจเป็นการขยายกิจกรรมจากที่มีการดำเนินการอยู่แล้ว โรงเรียนผู้สูงอายุสามารถมี

รูปแบบและกิจกรรมที่หลากหลาย ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับบริบทของพื้นที่ ความต้องการของผู้สูงอายุ การจัดกิจกรรมของโรงเรียนจะกำหนดตารางกิจกรรมในแต่ละสัปดาห์ไว้ชัดเจน ระยะเวลาเปิดเรียนอาจเป็นตลอดปีหรือเปิดเป็นช่วงเวลาตามหลักสูตรที่จัดอบรม ส่วนใหญ่จะจัดกิจกรรมสัปดาห์ละ 1 วันการสร้างพื้นที่ส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ บนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น และภาคีเครือข่าย การเกิดขึ้นของโรงเรียนผู้สูงอายุยังสอดคล้องกับแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545- 2564) ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 1 (พ.ศ. 2552) และพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ข้อเสนอเชิงนโยบายในเวทีการประชุมสมัชชาผู้สูงอายุระดับชาติปี 2553 และ 2556 และแผนระดับชาติหลายฉบับที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิต การพัฒนาศักยภาพของบุคคลอย่างต่อเนื่อง การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ กรมกิจการผู้สูงอายุ ได้จัดทำคู่มือการดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุ โดยสังเคราะห์รูปแบบการดำเนินงานของโรงเรียนผู้สูงอายุ เพื่อเป็นแนวทางสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรผู้สูงอายุตลอดจนหน่วยงานที่สนใจจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ ได้ศึกษาและนำไปปรับให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ โดยหวังว่าจะมีการขยายผลในการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุในพื้นที่อื่นทั่วประเทศ ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้สูงอายุไทย (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2564) โดยในจังหวัดพะเยามีโรงเรียนผู้สูงอายุทั้งหมด 81 แห่ง

โดยการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยสนใจศึกษาที่โรงเรียนผู้สูงอายุชุมชนแม่กาโทก หวาก ตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา เนื่องจาก เนื่องจากเป็นชุมชนที่มีการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุที่มีรูปแบบการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและมีความเข้มแข็ง โดยได้รับความร่วมมือจากผู้นำชุมชน ภาคประชาชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งผู้สูงอายุในชุมชนมีการเข้าร่วมกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ และมีการส่งเสริมศักยภาพในด้านต่าง ๆ อย่างหลากหลาย ซึ่งเอื้อต่อการศึกษาและวิเคราะห์กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพผู้สูงอายุผ่านกิจกรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุได้อย่างชัดเจน

โรงเรียนผู้สูงอายุดำเนินการภายใต้แนวคิดการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ของผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้พัฒนาทักษะในการดูแลตนเอง ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ โดยอยู่บนพื้นฐานแนวคิดที่ว่า “ผู้สูงอายุมีคุณค่าและ มีศักยภาพ ควรได้รับการส่งเสริม สนับสนุนให้มีส่วนร่วมทำประโยชน์ให้สังคม และส่งเสริมการเรียนรู้ให้ผู้สูงอายุ โดยเชื่อมโยงกับประสบการณ์ของผู้สูงอายุ สารการเรียนรู้จะต้อง ทำให้ผู้สูงอายุสามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตปัจจุบัน

เพิ่มโอกาสในการรวมกลุ่มในลักษณะ เครือข่ายหรือชุมชน” (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2564)

โรงเรียนผู้สูงอายุวัดแม่กาโทกหวาก เกิดขึ้นจากความตระหนักถึงสภาพปัญหา ที่ปรากฏขึ้นในชุมชนจำนวนผู้สูงอายุของบ้านแม่กาโทกหวากที่เจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรังเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะปัญหาสุขภาพจิต ภาวะซึมเศร้าในผู้สูงอายุ จนนำไปสู่ปัญหาการฆ่าตัวตายของผู้สูงอายุ จากการถูกทอดทิ้งให้อยู่ตามลำพัง โดยมีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อสร้างพื้นที่และโอกาสให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรม ในการพัฒนาความสามารถในการดูแลสุขภาพของตนเอง และผู้สูงอายุด้วยกันเอง 2) เพื่อพัฒนาทักษะความรู้ ด้านสังคมวัฒนธรรมและความรู้ด้านต่าง ๆ แก่ผู้สูงอายุให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคม ได้อย่างมีความสุข 3) เพื่อให้ผู้สูงอายุเป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา โดยการ ศึกษา ปฏิบัติ และเผยแพร่พระพุทธศาสนาต่อไป 4) เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถดูแลสุขภาพตนเอง ได้อย่างถูกวิธี และถ่ายทอดความรู้ด้านสุขภาพแก่ผู้อื่นได้ 5) เพื่อให้ผู้สูงอายุ สามารถประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง และเป็นแบบอย่างที่ดีในการแสดงออกทางวัฒนธรรมอย่างเหมาะสม และ6) เพื่อให้ผู้สูงอายุใช้เป็นเวทีในการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ วิถีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และสืบทอดต่อไป ซึ่งสถานที่ดำเนินการคือ วัดแม่กาโทกหวาก โดยมีการจัดการเรียนการสอนทุกวันอาทิตย์ ดังนั้น การเสริมสร้างศักยภาพผู้สูงอายุ โดยการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ เป็นการสนับสนุนและส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีคุณค่า มีความสุข และมีส่วนร่วมในสังคมได้อย่างเต็มที่ โดยมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาด้านต่างๆ เช่น สุขภาพกายและใจ การมีส่วนร่วมทางสังคม การเรียนรู้ตลอดชีวิต และความมั่นคงในชีวิต

2. วัตถุประสงค์

- 2.1 เพื่อศึกษาการเสริมสร้างศักยภาพผู้สูงอายุด้วยกิจกรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุชุมชนแม่กาโทกหวาก
- 2.2 เพื่อศึกษาผลของการส่งเสริมศักยภาพด้วยกิจกรรมในโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุ

3. คำถามงานวิจัย

การเสริมสร้างศักยภาพผู้สูงอายุด้วยกิจกรรมของโรงเรียนผู้สูงอายุที่เหมาะสมควรเป็นอย่างไร

4. แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง การเสริมสร้างศักยภาพของผู้สูงอายุชุมชนแม่กาโทกหาวก ด้วยกิจกรรมของโรงเรียนผู้สูงอายุ ผู้ศึกษาได้ค้นคว้าเอกสารต่างๆ รวมทั้งแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อประกอบการศึกษา โดยได้แนวคิดและทฤษฎีต่างๆ ดังนี้

4.1 แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

4.1.1 ความหมายของผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุ หมายถึง ประชากรทั้งชายและหญิงที่มีอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป มีการแบ่งระดับการเข้าสู่สังคม ผู้สูงอายุไว้ 3 ระดับ ได้แก่ 1) ระดับการก้าวเข้าสู่สังคม ผู้สูงอายุ หมายถึง การมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งประเทศหรือมีประชากรอายุตั้งแต่ 65 ปี มากกว่าร้อยละ 7 ของประชากรทั้งประเทศ 2) ระดับสังคมผู้สูงอายุ โดยหมายถึง การมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 20 ของประชากรทั้งประเทศหรือมีประชากรอายุตั้งแต่ 65 ปีมากกว่าร้อยละ 14 ของประชากรทั้งประเทศ และ3) ระดับสังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มที่ หมายถึงการมีประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปมากกว่า ร้อยละ 20 ของประชากรทั้งประเทศ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2564)

พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 “ผู้สูงอายุ” หมายถึง บุคคลที่มีอายุ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป “สังคมผู้สูงอายุ” หมายถึง สังคมที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปที่อยู่จริงในพื้นที่ ต่อประชากรทุกช่วงอายุในพื้นที่เดียวกัน ในอัตราเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 10 ขึ้นไป หรือมีประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไป ที่อยู่จริงในพื้นที่ต่อประชากรทุกช่วงอายุในพื้นที่เดียวกัน ในอัตราเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 7 ขึ้นไป “สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์” หมายถึง สังคมที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปที่อยู่จริงในพื้นที่ต่อประชากรทุกช่วงอายุในพื้นที่เดียวกัน ในอัตราเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 20 ขึ้นไป หรือมีประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปที่อยู่จริงในพื้นที่ต่อประชากรทุกช่วงอายุในพื้นที่เดียวกันในอัตราเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 14 ขึ้นไป (พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546, 2546)

4.1.2 สถานการณ์ผู้สูงอายุ

ประเทศไทยเริ่มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ตั้งแต่ พ.ศ. 2548 และเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุระดับสมบูรณ์ พ.ศ. 2564

มีผู้สูงอายุร้อยละ 20 ในปี พ.ศ. 2584 จะเป็นสังคมสูงอายุระดับสุดยอด มีผู้สูงอายุร้อยละ 30 เนื่องจากคนเกิดน้อยลง ผู้สูงอายุมีอายุยืนยาวขึ้น ประชากรวัยเด็กและวัยทำงานมีสัดส่วนลดลง อัตราการพึ่งพิงจะสูงขึ้นจำเป็นต้องพัฒนาระบบรองรับการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ โดยอายุคาดเฉลี่ยเมื่อแรกเกิด ในช่วงปี 2543 - 2548 เพศชายมีอายุคาดเฉลี่ยเมื่อแรกเกิด 68.15 ปี และเพศหญิงมีอายุคาดเฉลี่ยเมื่อแรกเกิด 72.39 ปี (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2559) และอัตราการพึ่งพิงของผู้สูงอายุต่อประชากรวัยทำงาน จะเพิ่มสูงขึ้นถึง 2 เท่า จากร้อยละ 15.16 เป็นร้อยละ 31.80 คือ ประชากรวัยแรงงาน 100 คน จะต้องทำงานเลี้ยงดูประชากรผู้สูงอายุ 15 คนและในอนาคตจะต้องเลี้ยงดูผู้สูงอายุเพิ่มเป็น 30 คน ส่งผลให้รัฐจะต้องจัดสรรงบประมาณจำนวนมากเพื่อเลี้ยงดูผู้สูงอายุ ในขณะที่รายได้จากภาษีอากรของคนวัยทำงานจะมีทิศทางลดลง (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุ, 2560) การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร ครอบครัวมีบุตรน้อยลง ส่งผลให้จำนวนเด็กและวัยแรงงานลดลง การพัฒนาทางการแพทย์ที่เพิ่มขึ้น ทำให้ผู้สูงอายุมีอายุยืนยาวขึ้น ผู้สูงอายุในอนาคตที่อาจจะไม่มีลูกหลานให้พึ่งพิง แนวโน้มการอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวใหญ่ลดลงผู้สูงอายุจะต้องเก็บออมเงินไว้เพื่อใช้ในยามเกษียณ และหากเงินออมไม่พอเลี้ยงชีพก็อาจจะเป็นภาระแก่สังคมในที่สุด (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2564)

โดยสัดส่วนรายจ่ายสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุต่อรายได้ภาครัฐในปี 2561 คิดเป็นร้อยละ 8.82 และมีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ภาครัฐจึงควรให้ความสำคัญกับการออมอย่างจริงจัง เพื่อสร้างหลักประกันแก่ผู้สูงอายุให้มีเงินออมพอใช้หลังชีวิตเกษียณอย่างมีความสุขและลดการพึ่งพิงลูกหลานข้อมูลจากสหประชาชาติ สถานการณ์ผู้สูงอายุของประเทศไทยเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับนานาประเทศ ซึ่งเป็นผลจากนโยบายการควบคุมจำนวนประชากรตลอดจนความก้าวหน้าในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคมและด้านสาธารณสุข ส่งผลให้คนไทยมีสุขภาพดี อายุยืนนานขึ้น โครงสร้างอายุทางประชากรเปลี่ยนแปลงไป จำนวนและสัดส่วนของประชากรวัยเด็กจะลดลง รัฐบาลควรเน้นคุณภาพของการเกิดโดยเริ่มตั้งแต่ก่อนการปฏิสนธิทารกในครรภ์ มารดาจนถึงการคลอด รูปแบบการเจ็บป่วยของผู้สูงอายุจะเกี่ยวกับความเสื่อมถอยของ

อวัยวะ โรคของผู้สูงอายุส่วนใหญ่เป็นโรคเรื้อรังที่ต้องการการดูแลระยะยาวค่าใช้จ่ายของรัฐในการดูแลสุขภาพจะต้องเพิ่มสูงขึ้นตามการสูงวัยของประชากรด้วยจัดระบบเชื่อมโยงสวัสดิการทุกประเภทให้ผู้สูงอายุใช้บริการจากบัตรสมาร์ทการ์ด (smart card) เพียงใบเดียว รัฐสนับสนุนให้มีการดำเนินการโดยชุมชนเพื่อชุมชน โดยที่รัฐทำหน้าที่เป็นที่เลี้ยง รัฐวางนโยบายกว้างๆ เช่นเรื่องการสร้างอาชีพและรายได้ การออม เป็นต้น (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2556)

4.1.3 การเปลี่ยนแปลงของผู้สูงอายุ

ศศิพัฒน์ ยอดเพชร (2554) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงในผู้สูงอายุและอธิบายสภาพของการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคมว่า เป็นปัจจัยที่สำคัญและส่งผลกระทบต่ออารมณ์ของร่างกาย โดยมีผลจากการเปลี่ยนแปลง 3 ประการ ได้แก่

4.1.3.1 การเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย จำแนกออกตามระบบของร่างกายได้ดังนี้

1) ระบบผิวหนัง ผิวหนังบางลง เพราะเซลล์ผิวหนังมีจำนวนลดลง เซลล์ที่เหลือเจริญช้าลงอัตราการสร้างเซลล์ใหม่ลดลง

2) ระบบประสาทและระบบสัมผัส เซลล์สมองและเซลล์ประสาทมีจำนวนลดลง ระบบกล้ามเนื้อ กระดูกจำนวน และขนาดเส้นใยของเซลล์กล้ามเนื้อลดลง มีเนื้อเยื่อพังพืดแทนที่มากขึ้น

3) ระบบการไหลเวียนโลหิต หลอดลม ปอดมีขนาดใหญ่ขึ้น ความยืดหยุ่นของเนื้อปอดลดลง

4) ระบบทางเดินอาหาร ฟันของผู้สูงอายุไม่แข็งแรง เคลือบฟันเริ่มบางลง เซลล์สร้างฟันลดลง ฟันผุง่ายขึ้น ผู้สูงอายุไม่ค่อยมีฟันเหลือ ต้องใส่ฟันปลอมทำให้การเคี้ยวอาหารไม่สะดวกต้องรับประทานอาหารอ่อนและย่อยง่าย

5) ระบบทางเดินปัสสาวะและระบบสืบพันธุ์ ผู้สูงอายุมีขนาดของไตลดลงการไหลเวียนโลหิตในไตลดลง ในเพศชาย ต่อมลูกหมากโตขึ้น ทำให้ปัสสาวะลำบาก ต้องถ่ายบ่อย ลูกอัณฑะเหี่ยวเล็กลง และผลิตเชื้อสperm ได้น้อยลง ส่วนในเพศหญิงรังไข่จะฝ่อเล็กลง ปีกมดลูกเหี่ยว มดลูกมีขนาดเล็กลง

6) ระบบต่อมไร้ท่อ ต่อมใต้สมองจะมีการเปลี่ยนแปลงรูปร่าง และทำงานลดลง ผู้สูงอายุจะเกิดอาการอ่อนเพลีย เบื่ออาหารและน้ำหนักลดลง

4.1.3.2 การเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจ การเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจและอารมณ์จะมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย และการเปลี่ยนแปลงทาง

สังคมเนื่องจากความเสื่อมของอวัยวะในร่างกาย การสูญเสียบุคคลใกล้ชิด การแยกไปของสมาชิกในครอบครัวและการหยุดจากงานที่ทำอยู่ เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจ

4.1.3.3 การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เป็นสิ่งที่ผู้สูงอายุต้องประสบ ภาระหน้าที่และบทบาทของผู้สูงอายุจะลดลง ทำให้ความคล่องตัวในการคิด การกระทำ การสื่อสาร สัมพันธภาพทางสังคมมีขอบเขต ความห่างเหินจากสังคมมีมากขึ้น ความมีเหตุผล และการคิดเป็นไปในทางลบเพราะสังคมมักจะประเมินว่า ความสามารถในการปฏิบัติลดลง ถึงแม้ว่าจะมีผู้สูงอายุบางคนแสดงให้เห็นว่าความมียุ่มีได้เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินบทบาทและหน้าที่ทางสังคมก็ตาม

4.2 แนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพ

4.2.1 ความหมายศักยภาพ

Lohaus and Kleinmann (2002 : 157) กล่าวว่า "ศักยภาพ" มีคำแปลในภาษาอังกฤษว่า potential ซึ่งเป็นคำในภาษาลาตินแปลว่าความสามารถ (ability) กำลัง (power) และขีดความสามารถในการทำงาน (capacity) ศักยภาพ (potential) จึงมีความหมายว่า กำลังทั้งหมด หรือความสามารถทั้งหมดของบุคคลที่ทำให้ทำงานบรรลุความสำเร็จตามที่กำหนด ศักยภาพใช้เป็นสิ่งบอกขีดความสามารถสูงสุดของบุคคลในการทำงานให้สำเร็จตามเป้าหมาย Pringle (1994 cited in Sabine Sonnentag, 2002 : 157) กล่าวว่าศักยภาพ หมายถึงความสามารถของบุคคลทั้งทางด้านกายภาพ จิตภาพ และความรู้ความสามารถ (physiological and cognitive capability) ซึ่งประกอบด้วย ความรู้ สติปัญญา ความเฉลียวฉลาด ภาวะสุขภาพ ระดับการศึกษา ทักษะความชำนาญของบุคคลที่ทำให้บุคคลนั้นสามารถทำงานได้มีประสิทธิภาพ Phonwiang (2000) ให้คำจำกัดความของศักยภาพ คือ พลังอำนาจ หรือความสามารถที่ซ่อนเร้นอยู่ภายในตัวบุคคลและสามารถดึงออกมาใช้ได้ หากได้รับการกระตุ้นจากภายนอกศักยภาพ (สุกัลยา กรรณสมบัติ (2543) อ้างถึงใน ศิริภา คุณพระเนตร, 2553) หมายถึงความพร้อมของสิ่งต่างๆ ที่จะแสดงพลังอำนาจ หรือความสามารถในการกระทำต่างๆ ในกรกระทำสิ่งใดสิ่งใดสิ่งหนึ่งหนึ่งให้เกิดการพัฒนาและบรรลุผลตามเป้าหมายที่ต้องการสรุป ความหมายของศักยภาพ คือ ความพร้อมหรือแนวโน้มที่จะแสดงความสามารถที่มีอยู่ให้ปรากฏเมื่อมีโอกาส ที่จะกระทำในระดับบุคคล ส่วนการพัฒนาศักยภาพ คือการพัฒนาความสามารถที่ทำให้บุคคลทำงานได้

อย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวได้ว่า "ศักยภาพ" มีนักวิชาการได้ให้คำจำกัดความศักยภาพไว้หลายคำ เช่นขีดความสามารถ สมรรถนะ โดยใช้ภาษาอังกฤษ Competency โดยสรุปศักยภาพ คือความรู้ ทักษะและพฤติกรรมที่จำเป็นต่อการทำงานของบุคคลให้ประสบผลสำเร็จสูงกว่ามาตรฐานทั่วไป (สุกัญญา รัศมีธรรมโชติ, 2548) ส่วน McClelland (อ้างถึงใน สุทธธัญญ์ โอบอ้อม, 2557) ให้ความหมายและองค์ประกอบของศักยภาพไว้ว่า ศักยภาพ คือ บุคลิกลักษณะที่ซ่อนอยู่ภายในปัจเจกบุคคล ซึ่งสามารถผลักดันให้ปัจเจกบุคคลนั้น สร้างผลการปฏิบัติงานที่ดี หรือตามเกณฑ์ที่กำหนดในงานที่ตนรับผิดชอบ ดังนั้น ศักยภาพคือ กลุ่มของความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมที่พึงประสงค์ที่เกี่ยวข้องกัน ซึ่งมีผลกระทบต่องานหลักของตำแหน่งงานหนึ่งๆ โดยกลุ่มความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะดังกล่าว สัมพันธ์กับผลของตำแหน่งงานนั้นๆ และสามารถวัดผลเทียบกับมาตรฐานที่เป็นที่ยอมรับ และเป็นสิ่งที่สามารถเสริมสร้างขึ้นได้ โดยผ่านการฝึกอบรมและพัฒนา นอกจากนี้ สุทธธัญญ์ โอบอ้อม (2557) กล่าวว่าศักยภาพคือ คุณลักษณะเชิงพฤติกรรมเป็นกลุ่มพฤติกรรมที่องค์การต้องการจากข้าราชการ เพราะเชื่อว่าหากข้าราชการมีพฤติกรรมการทำงานในแบบที่องค์การกำหนดจะส่งผลให้ข้าราชการผู้นั้น มีผลการปฏิบัติงานดี และส่งผลให้องค์กรบรรลุเป้าหมายที่ต้องการไว้

แนวคิดศักยภาพ แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) ศักยภาพขั้นพื้นฐาน หมายถึงความรู้ หรือทักษะพื้นฐานที่จำเป็น พื้นฐานที่จำเป็นของบุคคลที่ต้องมีเพื่อให้สามารถที่จะทำงานที่สูงกว่า หรือซับซ้อนกว่าได้ เช่น สถานการณ์พูด การเขียน 2) ศักยภาพที่ทำให้เกิดความแตกต่าง หมายถึงปัจจัยที่ทำให้บุคคลมีผลการทำงานที่ดีกว่า หรือสูงกว่ามาตรฐาน สูงกว่าคนทั่วไปจึงทำให้เกิดผลสำเร็จที่แตกต่างกัน สรุปได้ว่า ศักยภาพ มีองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรก คือส่วนที่มองเห็นได้ชัด พัฒนได้ด้วยการศึกษาค้นคว้า มีองค์ประกอบ 2 ประการ ได้แก่ ความรู้ และทักษะ หรือเรียกว่า hard skill ส่วนที่สอง คือ ส่วนที่ซ่อนเร้นอยู่ในแต่ละบุคคล จะมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือได้แก่ ทศนคติ ค่านิยม และความเห็นเกี่ยวกับภาพลักษณ์ของตนเอง บุคลิกลักษณะประจำตัวของแต่ละบุคคล และแรงจูงใจหรือแรงขับเคลื่อนภายใน

4.2.2 องค์ประกอบของการพัฒนาศักยภาพ

กล่าวคือ ส่วนที่เป็นความรู้และทักษะ เป็นสิ่งที่แต่ละคนสามารถพัฒนาให้มากขึ้นได้ไม่ยาก ด้วยการศึกษาค้นคว้าทำให้เกิดความรู้และการฝึกฝนปฏิบัติทำให้เกิดทักษะเป็นส่วนที่สามารถมองเห็นได้ชัดเรียกว่า hard skill สำหรับส่วนที่เป็น self-concept (ทศนคติ ค่านิยม และความเห็นเกี่ยวกับภาพลักษณ์ของตนเอง) trait

(บุคลิกลักษณะประจำแต่ละบุคคล) และ motive (แรงจูงใจหรือแรงขับภายในของแต่ละบุคคล) เป็นสิ่งที่พัฒนาได้ยาก เพราะเป็นสิ่งที่ซ่อนอยู่ภายในแต่ละบุคคล ถือเป็น soft skill เช่น ภาวะผู้นำการพัฒนาศักยภาพบุคลากร คือ กระบวนการเพิ่มพูนความสามารถในการปฏิบัติงานของบุคลากร ทั้งในด้านความคิดเห็นที่มีต่องานและผลของการปฏิบัติงานของบุคลากรให้ดียิ่งขึ้น โดยพัฒนาในแต่ละด้านขององค์ประกอบศักยภาพ โดยมีกระบวนการพัฒนาเชิงแนวคิดเชิงระบบเพื่อการควบคุมตรวจสอบระบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ว่าดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และได้ผลตามวัตถุประสงค์หรือไม่ เมื่อได้ผลและข้อมูลย้อนกลับก็จะนำไปปรับปรุงกระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เหมาะสม (สุทธญาณ โอบอ้อม, 2557)

4.3 แนวคิดเสริมศักยภาพผู้สูงอายุ

จากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงส่งผลให้ผู้สูงอายุนั้นต้องมีการปรับตัว เพื่อให้สามารถเป็นผู้สูงอายุที่มีความสุข มีคุณค่าในชีวิต และส่งผลให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีสำหรับผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ตามลำพังนั้น จำเป็นต้องเป็นผู้ที่มีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลต่าง ๆ ในสังคมอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการพูดคุยทำกิจกรรมในชุมชนร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ทำให้ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ตามลำพังเกิดความรู้สึกถึงการมีคุณค่าในตนเอง ได้รับการยอมรับจากคนในสังคม ซึ่งแนวคิดและทฤษฎีทางสังคมวิทยาที่อธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงบทบาทและความสัมพันธ์ ของบุคคลภายใต้บริบทความวัฒนธรรมที่แตกต่างกันช่วยให้ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ตามลำพังได้ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต (วิภาณันท์ ศรีสุข, 2563)

4.3.1 ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ

หมายถึง ผู้สูงอายุที่มีสุขภาพร่างกายจิตใจที่แข็งแรงสมบูรณ์ มีอิสระพึ่งพาตนเองได้ มีความสามารถในการช่วยเหลือผู้อื่นมองโลกในแง่ดีมีความสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมเพื่อให้ตนเองดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีคุณค่า มีศักดิ์ศรี เป็นที่ยอมรับต่อตนเองและสังคมตราบจนวาระสุดท้ายของชีวิต ทั้งนี้เป้าหมายของการเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพตามแนวคิดขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 2002) มี 3 ด้านได้แก่

4.3.1.1 มิติด้านสุขภาพ

ต้องทำให้ผู้สูงอายุเกิดความรับรู้และตระหนักถึงภาวะสุขภาพของตนเอง รวมถึงการปฏิบัติเพื่อดูแลสุขภาพของตนเองให้มีความสมบูรณ์มากที่สุดตามศักยภาพ โดยกระทำอย่างต่อเนื่อง มีความปลอดภัยในด้านการสิ่งแวดล้อมที่อาศัยอยู่

4.3.1.2 มิติด้านการมีส่วนร่วม ต้องสนับสนุนส่งเสริมให้ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ตามลำพังไม่ถูกทอดทิ้ง ห่างไกลออกจากสังคม ควรมีกิจกรรมต่างๆ ภายในชุมชนที่เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้เข้าไปมีส่วนร่วม ทำให้ไม่รู้สึกว่ามีเหงา เหงา อันจะช่วยสร้างการเห็นคุณค่าในตนเองกับผู้สูงอายุให้เพิ่มมากขึ้นด้วย

4.3.1.3 มิติด้านความมั่นคงหรือการมีหลักประกันในชีวิต

ซึ่งอาจมองถึงความมั่นคงด้านเศรษฐกิจของผู้สูงอายุ ซึ่งจะต้องมีความพร้อมทางการเงินที่เพียงพอต่อการเลี้ยงชีพ มีแหล่งสนับสนุนในการสร้างงานเพื่อให้เกิดรายได้ที่พอเพียง ต่อเนื่อง ไม่ทำให้การดำเนินชีวิตเป็นไปด้วยความยากลำบาก

4.4 ทฤษฎีกิจกรรม

4.4.1 ความหมายทฤษฎีกิจกรรม

ทฤษฎีกิจกรรมนักจิตวิทยา Robert Havighurst อธิบายว่าบุคคลที่เข้าร่วมกิจกรรมทางกายและ กิจกรรมพัฒนาจิตใจตลอดช่วงชีวิต จะเป็นผู้ที่มีสุขภาพดีและมีความสุขในชีวิตเป็นการสร้างการเรียนรู้ให้กับบุคคล โดยอาศัยการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นและมีกิจกรรมเป็นเครื่องมือผู้สูงอายุที่มีการทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ทำให้มีความพึงพอใจในชีวิต และปรับตัวได้ดีกว่า ทฤษฎีนี้ยังเชื่อว่าผู้สูงอายุยังต้องการสังคมจะมีความสุขมากถ้ายังคงทำกิจกรรมในสังคมและเพื่อสังคมความสุขในวัยสูงอายุนั้นตัดสินได้จากความสามารถที่ผู้สูงอายุทำอะไรให้แกสังคมได้มากน้อยแค่ไหน เพราะฉะนั้นถ้าเขาวางมือจากงานอย่างหนึ่งก็ควรหางานอย่างอื่นมาทดแทน หากผู้สูงอายุละทิ้งสังคม โลกและสังคมก็จะละทิ้งเขา (ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2549: 550) ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มักจะดำเนินชีวิตเหมือนกับคนที่อยู่ในวัยกลางคน และจะปฏิเสธที่จะมีชีวิตแบบคนสูงอายุนานที่สุดเท่าที่จะทำได้ ลักษณะของสังคมจะต้องมีแบบแผนให้ผู้สูงอายุสามารถทำกิจกรรมได้เท่ากับคนในวัยกลางคน โดยสนับสนุนให้มีกิจกรรมต่าง ๆ มีความสนใจและเกี่ยวข้องกับสมาชิกในวัยเดียวกัน

4.4.2 กิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ

กิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุมีความสำคัญในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตและความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ กิจกรรมที่เหมาะสมกับวัยสามารถช่วยให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่าคุณค่าและยังมีบทบาทต่อสังคม แม้ว่าร่างกายจะเสื่อมลงตามวัย แต่การเข้า

ร่วมกิจกรรมทางสังคมสามารถช่วยลดการถอยห่างจากสังคมได้ นอกจากนี้ การทำกิจกรรมที่เหมาะสมจะส่งผลดีต่อสุขภาพกายและใจ โดยการทำกิจกรรมที่ประสบความสำเร็จยังช่วยเพิ่มความมั่นใจและการนับถือตนเอง การทำกิจกรรมจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์ทุกเพศทุกวัยแต่กิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุโดยทั่วไปจะเป็นกิจกรรมที่ไม่มีเป้าหมายเฉพาะหรือเป็นลักษณะกิจกรรมทางสังคมมากกว่าเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดผลผลิต การสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้มีการเข้าร่วมกิจกรรมหรือให้ผู้สูงอายุได้ทำกิจกรรมเป็นสิ่งที่สามารถช่วยให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพกายและใจที่ดี หากบุคคลประสบความสำเร็จในการทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งจะทำให้บุคคลนั้นรับรู้ความสามารถของตนเองและส่งผลโดยตรงต่อการนับถือตนเอง การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมยังเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ทำให้ผู้สูงอายุประสบความสำเร็จในชีวิตซึ่งทำให้ผู้สูงอายุอยู่ในสังคมได้อย่างมีคุณค่าและมีความสุข (สุภาวดี พินิน้อย, 2556)

4.4.3 ประเภทกิจกรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุ

โรงเรียนผู้สูงอายุถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตามความสนใจของผู้สูงอายุ ให้พวกเขาได้มีความสุขและสนุกสนานจากการทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนรุ่นเดียวกัน โดยโรงเรียนนี้เน้นการให้ความรู้ที่จะช่วยพัฒนาทักษะต่าง ๆ ของผู้สูงอายุ และช่วยให้พวกเขาสามารถปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงในชีวิตได้ดีขึ้น อีกทั้งยังเน้นการให้ความรู้ที่สำคัญต่อการใช้ชีวิตในวัยสูงอายุ ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีความสุขและสามารถดูแลตนเองได้อย่างยั่งยืน กรมกิจการผู้สูงอายุได้แบ่งประเภทของกิจกรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุออกเป็น 5 ประเภทหลัก (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2559: 34 - 37)

4.4.3.1 กิจกรรมด้านส่งเสริมสุขภาพร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมของผู้สูงวัย กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพร่างกาย อารมณ์ จิตใจ และสังคมของผู้สูงวัย มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้ออกกำลังกาย และเป็นกลยุทธในการสร้างความสามัคคีผ่านการทำกิจกรรมร่วมกัน กิจกรรมเหล่านี้ช่วยในการเยียวยา ฟันฟู และบรรเทาความเศร้าใจของผู้สูงวัย โดยคำนึงถึงความพร้อมทางร่างกายและความสนใจของผู้เข้าร่วมเป็นหลัก ตัวอย่างกิจกรรมในประเภทนี้ ได้แก่

- 1) กิจกรรมการออกกำลังกาย เช่น รำไม้พลอง รำวงพื้นบ้าน รำวงย้อนยุค จั๊ กง แอโรบิค ลีลาศ โยคะ เปตอง กายบริหาร เป็นต้น

- 2) กิจกรรมแลกเปลี่ยนความรู้ในการส่งเสริมสุขภาพ เช่น การเชิญวิทยากร มาให้ความรู้เรื่องการดูแลสุขภาพร่างกาย ช่างปาก และความสะอาดของผู้สูงอายุการ

แลกเปลี่ยนความรู้เรื่องยาสมุนไพรพื้นบ้าน การรับประทานอาหารให้ถูกสุขลักษณะ และวัยสูงอายุ การสร้างเสน่ห์ที่เหมาะสมในวัยสูงอายุ เป็นต้น

3) กิจกรรมการตรวจสุขภาพของผู้สูงอายุ

4) กิจกรรมเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุและคนวัยอื่น เช่น การส่งเสริมการทำกิจกรรมร่วมกันของผู้สูงอายุและเด็กเยาวชน การประคับประคองชีวิตคู่การดูแลซึ่งกันและกัน

5) กิจกรรมนันทนาการ เช่น ร้องเพลงพื้นบ้าน เพลงร่วมสมัย หัวเราะบำบัด ดนตรีบำบัด ศิลปะบำบัด เช่น ระบายสี พับกระดาษ พิมพ์ภาพ เป็นต้น

6) การจัดเวทีพบปะ พูดคุย เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเรื่องที่อยู่ในความสนใจของผู้สูงอายุ

7) กิจกรรมการเยี่ยมบ้านผู้สูงอายุที่ "ติดบ้าน" (ผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตนเองได้บ้างและต้องการความช่วยเหลือบางส่วนเนื่องจากปัญหาด้านสุขภาพ ทำให้ไม่สะดวกที่จะเข้าร่วมกิจกรรม รวมถึงผู้ที่ช่วยเหลือตนเองได้ดี แต่ไม่ชอบออกสังคมและกลุ่มที่ติดภารกิจทางบ้าน

8) กิจกรรมการดูแลผู้สูงอายุที่ "ติดเตียง" (ผู้สูงอายุที่สุขภาพร่างกายไม่แข็งแรง เจ็บป่วย ต้องนอนรักษาตัวและอยู่เฉพาะที่บ้าน ช่วยเหลือตนเองไม่ได้)

4.4.3.2 กิจกรรมด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ กิจกรรมประเภทนี้เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุในเรื่องที่ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ให้ความสำคัญและมีความสนใจ ช่วยลดช่องว่างของผู้สูงอายุในการเข้าถึงเทคโนโลยีการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคม และอื่นๆ ตัวอย่าง เช่น

1) กิจกรรมการเรียนรู้ด้านเทคโนโลยี เช่น การใช้คอมพิวเตอร์และเทคโนโลยี

2) กิจกรรมการให้ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม และศาสนา

3) กิจกรรมการให้ความรู้สิทธิตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ

4) กิจกรรมการพัฒนาความรู้ด้านสิทธิและสวัสดิการของผู้สูงอายุตามกฎหมาย

5) กิจกรรมการเรียนรู้จากปุยอินทรีรี่ น้ำหมักชีวภาพและปุ๋ยหมักแปลงเรียนรู้ การปลูกพืชตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง การบริหารจัดการขยะ เป็นต้น

6) กิจกรรมทัศนศึกษาออกสถานที่ เช่น เรียนรู้จากพิพิธภัณฑ์อินเทอร์เน็ต

4.4.3.3 กิจกรรมด้านการส่งเสริมสวัสดิการในการดูแลตนเองของผู้สูงอายุและการทำประโยชน์เพื่อชุมชน กิจกรรมประเภทนี้เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดสวัสดิการในการ

ดูแลตนเองของผู้สูงอายุและการทำประโยชน์เพื่อชุมชน รวมไปถึงการสร้างรายได้และ
การมีงานทำที่เหมาะสมในวัยสูงอายุ ตัวอย่างเช่น

1) กิจกรรมการให้ความรู้ด้านอาชีพ และการส่งเสริมการรวมกลุ่มอาชีพของ
ผู้สูงอายุ

2) กิจกรรมธนาคารความดี

3) กิจกรรมการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์

4) กิจกรรมจิตอาสา

4.4.3.4 กิจกรรมด้านการส่งเสริมความสามารถด้านศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาที่
ผู้สูงอายุมีอยู่ตัวอย่างกิจกรรมประเพณี ได้แก่ การฝึกอาชีพที่ผู้สูงอายุมีความสนใจ
ส่งเสริมการรวมกลุ่มผลิตสินค้า หรือผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากฝีมือของผู้สูงอายุ สินค้าของ
กลุ่มผู้สูงอายุ เช่น ผ้าทอ ถักย้อม ผ้าพันคอดอกไม้จันทน์การทำบายศรี งานฝีมือต่าง ๆ
การแปรรูปอาหาร วัสดุประดิษฐ์ต่างๆ วาดภาพ ระบายสี เป็นต้น

4.4.3.5 กิจกรรมด้านการส่งเสริมการมีรายได้และการมีงานทำของผู้สูงอายุ กิจกรรม
ประเพณีนี้เป็นกิจกรรมที่สร้างคุณค่า ยกย่องเชิดชูภูมิปัญญาและประสบการณ์ที่สั่งสม
มาอย่างยาวนานของผู้สูงอายุ และเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้ทำประโยชน์เพื่อชุมชน เช่น

1) กิจกรรมสืบค้นภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องต่างๆ ที่มีอยู่ในตัวของผู้สูงอายุ

2) กิจกรรมแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมของผู้สูงอายุ

3) กิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่มี
อยู่ในตัวผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นความรู้ที่มีคุณค่า สังคมควรนำมาเรียนรู้และสืบทอดต่อไปสู่
ผู้สนใจ

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า กิจกรรมเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้สูงอายุ การ
ทำกิจกรรมทำให้ผู้สูงอายุตระหนักถึงคุณค่าของตนเอง รู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของ
สังคมและได้รับการยอมรับจากสังคม กิจกรรมช่วยให้ผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ
ได้รับประสบการณ์ใหม่ ๆ และยังช่วยลดภาวะความตึงเครียด ลดความเบื่อหน่ายใน
ชีวิตของผู้สูงอายุจากการสัมผัสบทบาทหน้าที่จากการทำงานและมีบทบาทใหม่เข้ามา
แทนที่ เช่น ผู้สูงอายุที่เกษียณอายุจากการทำงาน และได้เข้ามารับบทบาทใหม่ในการ
เป็นนักเรียนผู้สูงอายุของโรงเรียนผู้สูงอายุ เป็นต้น การที่ผู้สูงอายุได้ทำกิจกรรมอย่าง
ต่อเนื่องและสม่ำเสมอ นั้น ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีความกระตือรือร้น กระฉับกระเฉง มีการ
ปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ดียิ่งขึ้นด้วย

กิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุมีหลายประเภท แต่กิจกรรมส่วนใหญ่จะเน้นไปที่สุขภาพของผู้สูงอายุ เช่น กิจกรรมการออกกำลังกาย และกิจกรรมที่ให้ความบันเทิงรื่นเริง เช่น กิจกรรมนันทนาการการเลือกทำกิจกรรมที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุนั้นจำเป็นต้องพิจารณาความต้องการและความสนใจของผู้สูงอายุควบคู่กับสภาพความพร้อมของร่างกายและจิตใจของผู้สูงอายุเป็นหลักสำคัญ กิจกรรมนั้นจึงจะเกิดประโยชน์ต่อผู้สูงอายุอย่างแท้จริง

การจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ เช่น ความสนใจของผู้สูงอายุเป้าหมายของโรงเรียนผู้สูงอายุ หลักสูตรการเรียน และทรัพยากรที่ใช้ใช้ในการเรียนการสอน ได้แก่ สถานที่ ผู้สอน วัสดุอุปกรณ์ งบประมาณ เป็นต้น โรงเรียนผู้สูงอายุแต่ละพื้นที่มีบริบทแตกต่างกันส่งผลให้โรงเรียนผู้สูงอายุมีการจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุแตกต่างกันไปด้วย

4.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ปิ่นวดี ศรีสุพรรณ, สุรีย์ ธรรมิกบวร และสุรสม กฤษณะจุฑะ (2560) ได้ศึกษาเรื่อง โรงเรียนผู้สูงอายุกับการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในชุมชนท้องถิ่นอีสานพบว่า โรงเรียนผู้สูงอายุมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชนท้องถิ่น ทั้งเป็นแหล่งส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นพื้นที่ของปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ส่งเสริมคุณค่าในตัวเองให้กับผู้สูงอายุและเป็นพื้นที่สุขภาวะ โดยมีการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ การฝึกทักษะอาชีพ การใช้เทคโนโลยี การทำกิจกรรมนันทนาการ รวมถึงการหาความรู้ต่างๆ อย่างไรก็ตาม ชมรมผู้สูงอายุซึ่งทำหน้าที่ประสานงานในการดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุ มีข้อจำกัดในเรื่องของการทำงานเชิงระบบ เนื่องจากผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่มีทักษะในการดำเนินโครงการ สำหรับแนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาคุณภาพผู้สูงอายุ มีดังนี้ 1) ควรทำงานเชิงบูรณาการเพื่อสร้างการเรียนรู้ที่ยั่งยืน 2) ควรสร้างการมีส่วนร่วมและการคำนึงถึงความต้องการของอายุเพื่อสร้างกิจกรรมที่เหมาะสม 3) ควรสร้างกลไกการสื่อสารกับผู้สูงอายุ 4) ควรมีการส่งเสริมกิจกรรมที่หลากหลาย 5) ควรส่งเสริมกิจกรรมนันทนาการที่ก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์และเกิดความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในชุมชน และ 6) ควรส่งเสริมกิจกรรมจิตอาสาเพื่อให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในโรงเรียนผู้สูงอายุ ทั้งนี้ หน่วยงานในระดับท้องถิ่นควรจะมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการจัดการ

เรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ

พลศักดิ์ หอมสมบัติ และคณะ (2565) ได้ศึกษาเรื่อง โรงเรียนผู้สูงอายุ : การเสริมสร้างศักยภาพผู้สูงอายุในสังคมสูงวัย พบว่า การเกิดขึ้นของโรงเรียนผู้สูงอายุในพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศไทยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ถือเป็นกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่สำคัญเพื่อสร้างสวัสดิการในรูปแบบใหม่ เป็นกระบวนการขับเคลื่อนงานในพื้นที่เน้นการใช้ทุนทางสังคมและวัฒนธรรมชุมชน โดยมีส่วนร่วมจากคณะสงฆ์และเครือข่าย ทำให้การดำเนินงานในโรงเรียนผู้สูงอายุแต่ละแห่งมีจุดเด่นที่แตกต่างกันไป จากการศึกษาแนวทางการดำเนินงานของโรงเรียนผู้สูงอายุต้นแบบที่มีกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการเสริมสร้างศักยภาพของผู้สูงอายุซึ่งผู้เขียนสรุปบทบาทสำคัญของโรงเรียนผู้สูงอายุในการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ ได้ดังนี้ (1) ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ (2) ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีภาวะสุขภาพที่ดีทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคม โดยมีกรอบหลักสูตรการเรียนรู้ที่บูรณาการกับพุทธทศวัตกรรมที่สำคัญ 3 ประการที่นำมาบูรณาการกับการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนผู้สูงอายุเพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุที่มีประสิทธิภาพ ได้แก่ พุทธวิธีการสอน หลักไตรลักษณ์ และภาวา 4 ส่งผลให้คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้านกาย จิตใจ อารมณ์ สติปัญญา สังคม เศรษฐกิจ สภาพแวดล้อม ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเป็นระบบ จึงถือได้ว่าแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการพุทธทศวัตกรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุเป็นการเสริมสร้างศักยภาพผู้สูงอายุในสังคมสูงวัยได้อย่างยั่งยืน

วิชุดา มาตันบุญ, บัณฑิต ดีเหมา และบานจิตร์ สายรอคำ (2566) ได้ศึกษาเรื่อง การส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงราย พบว่า ซึ่งเป็นต้นทุนทางสังคมที่ผู้สูงอายุในพื้นที่มี กล่าวคือ ในจังหวัดเชียงรายมีการรวมตัวกันของผู้สูงอายุเพื่อช่วยกันทำกิจกรรมต่างๆ มาก่อน โดยเฉพาะงานที่เกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนา ศักยภาพผู้สูงอายุที่มีการดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง โครงการวิจัยวิจัยนี้ ได้เข้าไปหนุนเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุที่มีอยู่ให้มีความเข้มแข็งและมีการทำงานที่ต่อเนื่อง เป็นการพัฒนาศักยภาพด้านองค์ความรู้และการมีส่วนร่วมในการทำงานพัฒนาชุมชนเป็น การสร้างความภาคภูมิใจให้กับผู้สูงอายุที่ได้สร้างประโยชน์ให้กับชุมชนและสังคม ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพกายที่ดีและมีสุขภาพใจที่เข้มแข็ง สอดคล้องการศึกษาของ ขาญชัย ชัยรุ่งเรือง (2558) ที่ได้พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุตำบลธรรมศาลา จังหวัดนครปฐม

พบว่าผู้สูงอายุมีความรู้สึกรู้สึกมีความสุขในการเข้าร่วมกิจกรรมในสังคมที่พบว่าสอดคล้องกับทฤษฎีกิจกรรมของ Havighurst, R. J. (1961) ที่เมื่อบุคคลมีการทำกิจกรรมต่างๆ เป็นการสร้างการเรียนรู้โดยมีกิจกรรมเป็นเครื่องมือและเป็นการพัฒนาบุคคลโดยอาศัยการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันและกัน

ชฎาพร คงพีธีร์, อารีย์ ยมกกุล และ เรณู อาจสาลี (2564) ได้ศึกษาเรื่อง การสร้างเสริมสุขภาพเพื่อเป็นผู้สูงวัยสุขภาพดี พบว่า ผู้สูงวัยมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นทางร่างกาย จิตใจ สังคมและจิตวิญญาณ ความสามารถเสื่อมถอยไปตามอายุ ดังนั้นการสร้างเสริมสุขภาพให้ครอบคลุมทั้งร่างกาย จิตใจ สังคมและจิตวิญญาณจึงจำเป็นสำหรับผู้สูงวัย การสร้างเสริมสุขภาพเพื่อเป็นผู้สูงวัยสุขภาพดี ประกอบด้วย 1) โภชนาการที่เหมาะสม 2) การออกกำลังกายที่ช่วยป้องกันโรค 3) การนอนหลับที่เพียงพอ 4) การตรวจร่างกายประจำปี การได้รับวัคซีน และการหลีกเลี่ยงการใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น 5) การป้องกันอุบัติเหตุ สิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัย และการป้องกันการหกล้ม 6) การจัดการความเครียดที่เหมาะสม และ 7) การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม ผู้สูงวัยที่ได้รับโภชนาการที่จำเป็น ออกกำลังกายสม่ำเสมอ นอนหลับได้เพียงพอ ได้รับการตรวจสุขภาพประจำปี ได้รับวัคซีนที่จำเป็น ไม่ใช้จ่ายโดยไม่จำเป็น จัดสิ่งแวดล้อมเพื่อป้องกันอุบัติเหตุได้ดี จัดการความเครียดได้เหมาะสม และเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมที่เหมาะสมได้จะช่วยเสริมสร้างให้มีสุขภาพดี

อัจฉรา ปุราคม (2558) ศึกษาเรื่อง การส่งเสริมกิจกรรมทางกายเพื่อสุขภาพผู้สูงอายุ พบว่า จากการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุที่ผ่านมาในประเทศไทย กระทรวงสาธารณสุข องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น สภาผู้สูงอายุ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพมีนโยบาย แผนงาน/โครงการเพื่อส่งเสริมสุขภาพให้กับผู้สูงอายุให้เห็นพอสมควร ในลักษณะกิจกรรมทางสังคม นันทนาการ และการออกกำลังกาย เช่น การรำ ร้องเพลง การออกกำลังกายแบบประยุกต์กับวัฒนธรรมไทย ตลอดจนสนับสนุนในรูปแบบของเครือข่ายชมรมกลุ่มผู้สูงอายุ อย่างไรก็ตาม จากสภาพปัญหาสุขภาพและสังคมผู้สูงอายุ และจำนวนประชากรผู้สูงอายุที่มีแนวโน้มเพิ่มจำนวนสูงมากขึ้นเรื่อย ๆ สังคมโลกจึงหันมาผลักดันส่งเสริมกิจกรรมทางกายเป็นกลยุทธ์ส่งเสริมสุขภาพให้กับผู้สูงอายุ เพื่อจะทำให้ผู้สูงอายุมีสมรรถภาพการทำหน้าที่ในชีวิตประจำวันและมีคุณภาพชีวิตชีวิตที่ดีอย่างยืนยาว จึงให้ความสำคัญกับการจัดโปรแกรมกิจกรรมทางกายในลักษณะโปรแกรมปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตเพื่อสุขภาพซึ่งเป็นการกำหนดกิจกรรมให้กับผู้สูงอายุปฏิบัติตามอย่างเป็นระบบบนพื้นฐานเชิงทฤษฎี

5. ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ในโรงเรียนผู้สูงอายุชุมชนแม่กาโทกหวาก

5.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

5.1.1 บริบทของผู้สูงอายุในชุมชนแม่กาโทกหวาก

ชุมชนแม่กาโทกหวาก มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 152 ครัวเรือน จำนวนประชากร มีทั้งหมด 489 คน แยกเป็น ชาย 226 คน หญิง 263 คน จำนวนผู้สูงอายุในหมู่บ้านแม่กาโทกหวาก มีทั้งหมด 108 คน แยกเป็นชาย 50 คน หญิง 58 คน คิดเป็นเปอร์เซ็นต์ 22.08 % ต่อจำนวนประชากรทั้งหมดของหมู่บ้านแม่กาโทกหวาก และมีผู้สูงอายุที่เข้าร่วมในโรงเรียนผู้สูงอายุประมาณ 10 คน

5.1.2 บริบทของผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุแม่กาโทกหวาก

โรงเรียนผู้สูงอายุบ้านแม่กาโทกหวากมีผู้เข้าเรียนประมาณ 80 คน แยกเป็นชาย 15 คน หญิง 65 คน ซึ่งผู้ที่เข้าเรียนในโรงเรียนผู้สูงอายุแม่กาโทกหวากมาจากหลากหลายพื้นที่ มารวมตัวกันทำกิจกรรม เช่น มาจากดอกคำใต้ ท่าวังทอง เป็นต้น

5.1.3 กลุ่มตัวอย่าง

คือ ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ กล่าวคือ ผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุชุมชนแม่กาโทกหวาก (key information) จำนวน 4 คน เป็นสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมโรงเรียนผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่องไม่น้อยกว่า 1 ปี มีความสามารถในการสื่อสาร ถ่ายทอดข้อมูล และแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการเสริมสร้างศักยภาพของผู้สูงอายุได้อย่างชัดเจน มีความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์เกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมภายในโรงเรียนผู้สูงอายุ และมีความสนใจในการเข้าร่วมให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้

5.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ 2 ประเภท ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกต ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

5.2.1 แบบสัมภาษณ์ (Interview)

แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลโดยการพูดคุยหรือสนทนากับผู้ให้ข้อมูลแบบปากเปล่า โดยผู้วิจัยได้จัดเตรียมประเด็นคำถามไว้ล่วงหน้าตามกรอบแนวคิดทางทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรที่ต้องการศึกษา การสัมภาษณ์จะดำเนินการในลักษณะกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถอธิบาย แสดงความคิดเห็น หรือเล่าประสบการณ์ได้อย่างอิสระ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ลงในแบบบันทึกเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลในภายหลัง

5.2.2 แบบสังเกต (Observation)

แบบสังเกตเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากพฤติกรรมและกิจกรรมของผู้สูงอายุที่เกิดขึ้นในสถานการณ์จริง โดยเฉพาะในระหว่างการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ภายในโรงเรียนผู้สูงอายุ ผู้วิจัยได้ทำการสังเกตอย่างเป็นระบบตามหัวข้อหรือประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา

5.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

5.3.1 ข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) เก็บข้อมูลโดยการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ แนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพ แนวคิดเสริมสร้างศักยภาพผู้สูงอายุ ทฤษฎีกิจกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5.3.2) ข้อมูลปฐมภูมิ (group data) เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์รายบุคคล การประชุมกลุ่มย่อย และการสังเกต ทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม

5.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Inductive Analysis) ซึ่งเป็นวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่มุ่งเน้นการสังเคราะห์ข้อมูลจากประสบการณ์จริงของผู้ให้ข้อมูล โดยอาศัยกระบวนการสรุปสาระสำคัญจากข้อมูลที่ได้จากบันทึกพรรณนา การสัมภาษณ์รายบุคคล การประชุมกลุ่มย่อย รวมถึงการสังเกตพฤติกรรมของผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมภายในโรงเรียนผู้สูงอายุชุมชนแม่กาโทกหาวก อำเภอแม่กา จังหวัดพะเยา

6. ผลการวิจัย

6.1 การเสริมสร้างศักยภาพผู้สูงอายุด้วยกิจกรรม

การเสริมสร้างศักยภาพผู้สูงอายุด้วยกิจกรรม พบว่า โรงเรียนผู้สูงอายุชุมชนแม่กาโทกหาวากมีการเสริมสร้างศักยภาพด้วยกิจกรรม และกิจกรรมแต่ละประเภทมีส่วนช่วยในการเสริมสร้างศักยภาพของผู้สูงอายุอย่างดี ดังนี้

6.1.1 กิจกรรมที่ใช้ในการเสริมสร้างศักยภาพของผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุ ประกอบด้วย 5 กิจกรรม คือ 1) กิจกรรมด้านส่งเสริมสุขภาพร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม 2) กิจกรรมด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ 3) กิจกรรมด้านการส่งเสริมสวัสดิการในการดูแลตนเองและการทำประโยชน์เพื่อชุมชน 4) กิจกรรมด้านการส่งเสริมความสามารถด้านศิลปวัฒนธรรม และ 5) กิจกรรมด้านการส่งเสริมการมีรายได้และการมีงานทำ มีรายละเอียดดังนี้

6.1.2 กิจกรรมด้านส่งเสริมสุขภาพร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม จากการศึกษา พบว่า มีกิจกรรมออกกำลังกาย ฟ้อนรำ เดินบาสโลบ เล่นดนตรีพื้นเมือง เช่น ซอ อังกะลุง เป็นต้น และการสอนในเรื่องภูมิปัญญา โรงเรียนผู้สูงอายุได้มีการจัดโปรแกรมการออกกำลังกายที่เหมาะสมกับวัย เช่น การยืดเหยียดกล้ามเนื้อ การเดินรำเพื่อสุขภาพ และการเคลื่อนไหวช้าๆ การฟ้อนรำ การเดินบาสโลบและการเล่นดนตรีพื้นเมือง ยังมีโอกาสนำไปแสดงในงานเทศกาลหรือกิจกรรมสำคัญต่างๆ ของหมู่บ้านจากการสังเกตของผู้วิจัย พบว่า มีกิจกรรมออกกำลังกายเล็กๆ น้อยๆ ก่อนเริ่มการเรียนการสอนในช่วงเช้า ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้จะเปลี่ยนไปทุกสัปดาห์ อีกหนึ่งสิ่งที่สังเกตเห็นคือ วิธีการสอนของครูในโรงเรียนผู้สูงอายุ ครูใช้เพลงเป็นเครื่องมือในการสอน โดยมีการร้องเพลงที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่สอน และให้ผู้สูงอายุปรับมือตามจังหวะ

6.1.3 กิจกรรมด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ จากการศึกษา พบว่า มีกิจกรรมการเรียนการสอนในวิชากฎหมาย วิชาอาเซียน วิชาธรรมมะ การตัดไทย การเรียนตัวเมืองหรือภาษาล้านนา โดยในวิชากฎหมาย ผู้สูงอายุได้รับการแนะนำเกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน ส่วนวิชาอาเซียน ผู้สูงอายุได้รับการสอนเกี่ยวกับวัฒนธรรมและภาษาของประเทศในกลุ่มอาเซียน เช่น การทักทายด้วยภาษาต่างๆ ของประเทศอาเซียน สำหรับวิชาธรรมมะ มีการสอนหลักคำสอนทางพุทธศาสนาเพื่อให้ผู้สูงอายุได้นำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ในการเรียนการสอนภาษาล้านนา ผู้สูงอายุได้ฝึกการเขียนและอ่านภาษาล้านนา ซึ่งการเรียนตัดไทยหรือการเรียนตัวเมือง

ยังสามารถนำไปใช้ในการแข่งขันทักษะของผู้สูงอายุได้ด้วย ซึ่งการเรียนรู้เหล่านี้ยังมีการประเมินผลผ่านการสอบวัดผลการเรียนรู้อีกด้วย

6.1.4 กิจกรรมด้านการส่งเสริมสวัสดิการในการดูแลตนเองและการทำประโยชน์เพื่อชุมชน จากการศึกษา พบว่า มีการสอนในเรื่องของการกิน มีการให้คำแนะนำเกี่ยวกับการบริโภคอาหารเพื่อสุขภาพ เช่น การลดเค็มและลดหวานในอาหาร การเพิ่มการดื่มน้ำในแต่ละวัน

6.1.5 กิจกรรมด้านการส่งเสริมความสามารถด้านศิลปวัฒนธรรม จากการศึกษา พบว่า มีกิจกรรมการสอนประดิษฐ์ประดอย งานฝีมือ และการสอนในเรื่องภูมิปัญญา เช่น การทำบายศรี การจัดดอกไม้ การทำสวดยาบ การทำน้ายาล้างจาน การทำน้ำสมุนไพร เป็นต้น ซึ่งสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันหรือนำไปต่อยอดเป็นรายได้เสริมได้อีกด้วย

6.1.6 กิจกรรมด้านการส่งเสริมการมีรายได้และการมีงานทำ จากการศึกษา พบว่า มีกิจกรรมการทำบายศรีที่นำมาต่อยอดจากการเรียนเป็นการสร้างรายได้ให้กับผู้สูงอายุโดยมีบุคคลภายนอกเข้ามาจ้างหรือซื้อบายศรีจากโรงเรียนผู้สูงอายุชุมชนแม่กาโทกหวาก และยังพบว่า การเรียนการทำบายศรีนั้นผู้สูงอายุยังสืบทอดไปยังผู้อื่นในชุมชนอีกด้วยจากการไปช่วยทำในงานที่มีในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นการช่วยกันทำและสอนให้กับคนที่ไม่เคยทำหรือทำไม่เป็นอีกด้วย

6.2 กิจกรรมที่นำมาใช้ในการเสริมสร้างศักยภาพของผู้สูงอายุ

โดยแบ่งออกเป็น 3 มิติ ประกอบด้วย มิติด้านสุขภาพ มิติด้านการมีส่วนร่วม และมิติด้านความมั่นคงหรือการมีหลักประกัน ดังนี้

6.2.1 มิติด้านสุขภาพ จากการศึกษา พบว่า มีกิจกรรมฟ้อนรำ เต้นบาสโลบ เล่นดนตรีพื้นเมือง เช่น ซอ อังกะลุง เป็นต้น และการสอนในเรื่องภูมิปัญญา เป็นการพัฒนาศักยภาพสุขภาพร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม ซึ่งการฟ้อนรำ เต้นบาสโลบ การสอนในเรื่องของการกิน เช่น กินน้ำให้เยอะๆ ลดเค็ม ลดหวาน เป็นการพัฒนาศักยภาพทางร่างกาย มีการสอนเรื่องการดูแลสุขภาพ ส่วนการเล่นดนตรีพื้นเมือง การสอนในเรื่องภูมิปัญญาเป็นการพัฒนาศักยภาพทางด้านอารมณ์ จิตใจ และสังคม

6.2.2 มิติด้านการมีส่วนร่วม จากการศึกษา พบว่า มีกิจกรรมฟ้อนรำผู้สูงอายุ ในโรงเรียนผู้สูงอายุจะไปแสดงตามงานในชุมชนบางงาน ผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุมีการทำบายศรี จัดดอกไม้ ไปร่วมในงานของชุมชนซึ่งเกิดการมีส่วนร่วมในชุมชน

6.2.3 มิติด้านความมั่นคงหรือการมีหลักประกัน จากการศึกษา พบว่า มีกิจกรรมการสอนทำบายศรี การสอนประดิษฐ์ประดอย งานฝีมือ เช่น การจัดดอกไม้ การทำสวดยาบ การทำน้ายาล้างจาน การทำน้ำสมุนไพร จากกิจกรรมทั้งหมดสามารถสร้างความมั่นคงในชีวิตได้ มีการสร้างรายได้จากการทำบายศรีส่งเสริมรายได้ให้กับผู้สูงอายุในโรงเรียน โดยการทำบายศรีนั้นจากการสัมภาษณ์พบว่า คนภายนอกชุมชนมีการจ้างให้ผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุทำบายศรีเพื่อนำไปใช้ในงานของตนเองอีกด้วย

6.3 ผลของการส่งเสริมศักยภาพด้วยกิจกรรมของผู้สูงอายุ

ผลของการส่งเสริมศักยภาพด้วยกิจกรรมโรงเรียนผู้สูงอายุชุมชนแม่กาโทกหาว มีจำนวน 2 ด้าน ได้แก่ ด้านกิจกรรม และด้านศักยภาพ ดังนี้

6.3.1 ด้านกิจกรรม

6.3.1.1 กิจกรรมด้านส่งเสริมสุขภาพร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม จากการศึกษา พบว่า การออกกำลังกายเบา ๆ การฟ้อนรำ การเดินบาสโลบ และการเล่นดนตรี กิจกรรมเหล่านี้ไม่เพียงแต่ช่วยให้ผู้สูงอายุได้เคลื่อนไหวและรักษาความยืดหยุ่นของร่างกาย แต่ยังมีประโยชน์ในด้านการกระตุ้นจิตใจและสร้างความสุขด้วย ในส่วนของการออกกำลังกาย เช่น การยืดเหยียดกล้ามเนื้อ การเดินรำเพื่อสุขภาพ และการเคลื่อนไหวช้า ๆ สิ่งเหล่านี้เป็นการออกกำลังกายที่ช่วยในการผ่อนคลายกล้ามเนื้อ ลดความเครียด และส่งเสริมการทำงานของหัวใจและระบบไหลเวียนโลหิต นอกจากนี้ การเรียนรู้วิธีการออกกำลังกายในโรงเรียนผู้สูงอายุยังทำให้ผู้สูงอายุนำความรู้ที่ได้ไปปฏิบัติที่บ้านได้อีกด้วย ทำให้การออกกำลังกายกลายเป็นส่วนหนึ่งของกิจวัตรประจำวัน ซึ่งมีส่วนสำคัญในการรักษาสุขภาพและความคล่องตัวของร่างกาย อีกทั้งยังเป็นวิธีที่ผู้สูงอายุสามารถนำไปปรับใช้ได้ตามความสะดวกและความสามารถของตนเอง เช่น การทำท่าบริหารกล้ามเนื้อเล็ก ๆ น้อย ๆ ทำให้ร่างกายมีการเคลื่อนไหวสม่ำเสมอและลดความเสี่ยงในการเกิดโรคที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวได้น้อยลง การมีส่วนร่วมในกิจกรรมเหล่านี้ทำให้ผู้สูงอายุไม่รู้สึกโดดเดี่ยว แต่กลับมีความสุขและรู้สึกมีคุณค่าในชีวิตประจำวัน

นอกจากนี้ ยังเป็นการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพจิตที่ดี และเป็นตัวอย่างที่ดีในการดูแลสุขภาพให้กับคนรุ่นใหม่ในครอบครัวและชุมชนด้วย ในส่วนของการฟ้อนรำและเดินบาสโลบ เป็นกิจกรรมที่สามารถทำร่วมกันในกลุ่ม มีการประสานงานระหว่างร่างกายและจิตใจ ซึ่งช่วยในการพัฒนาความสมดุลและความจำ ในด้านการเล่นดนตรี

ไม่เพียงแต่ช่วยให้ผู้สูงอายุรู้สึกผ่อนคลายและสนุกสนาน แต่ยังเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นอีกด้วย และยังเป็นการสร้างความคิดและความสัมพันธ์ที่ดีในกลุ่มผู้สูงอายุ การร่วมกันฝึกซ้อมและแสดงในงานชุมชนช่วยให้ผู้สูงอายุรู้สึกมีคุณค่าและเป็นส่วนหนึ่งของสังคม อีกทั้งยังเป็นโอกาสในการพบปะสังสรรค์และแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้อื่น ทำให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างคนในชุมชน นอกจากนี้ การพ้อนรำ เต้นบาสโลบและเล่นดนตรีในงานของชุมชน ไม่เพียงแต่สร้างความบันเทิงและความสนุกสนานให้กับผู้ชมเท่านั้น แต่ยังเสริมสร้างความภูมิใจและความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนให้กับผู้สูงอายุอีกด้วย และการสอนของครูที่ใช้เพลงเป็นเครื่องมือในกระบวนการเรียนรู้ทำให้บรรยากาศการเรียนการสอนเป็นไปอย่างสนุกสนานและมีชีวิตชีวา

6.3.1.2 กิจกรรมด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ จากการศึกษา พบว่า มีกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีเป้าหมายเพื่อให้ความรู้ที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้หลากหลาย เช่น วิชากฎหมาย ผู้สูงอายุได้รับการแนะนำเกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน ส่วนวิชาอาเซียน ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจในบริบทระหว่างประเทศและเปิดโอกาสในการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม สำหรับวิชาธรรมะ มีการสอนหลักคำสอนทางพุทธศาสนาเพื่อให้ผู้สูงอายุได้นำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันเพื่อความสงบสุขภายในจิตใจ ในการเรียนการเขียนภาษาล้านนา ผู้สูงอายุได้ฝึกการเขียนและอ่านภาษาล้านนา ซึ่งเป็นการอนุรักษ์และสืบทอดภาษาท้องถิ่นที่สำคัญ ในกิจกรรมการแข่งขันทักษะ เช่น การคัดลายมือและการคัดไทย ซึ่งเป็นการฝึกฝนทักษะและเสริมสร้างความจำให้กับผู้สูงอายุ และการประเมินผลผ่านการสอบวัดผลการเรียนรู้ มีเพื่อให้แน่ใจว่าผู้สูงอายุได้รับความรู้และทักษะที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในชีวิตประจำวัน

6.3.1.3 กิจกรรมด้านการส่งเสริมสวัสดิการในการดูแลตนเองและการทำประโยชน์เพื่อชุมชน จากการศึกษา พบว่า การสอนถึงการกินไม่ได้เพียงแต่ช่วยเสริมสร้างสุขภาพที่ดีให้แก่ผู้สูงอายุเท่านั้น แต่ยังเป็นการเผยแพร่ความรู้ให้กับคนในครอบครัว โดยเฉพาะลูกหลานในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคอาหารเพื่อสุขภาพที่ดีขึ้นและสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

6.3.1.4 กิจกรรมด้านการส่งเสริมความสามารถด้านศิลปวัฒนธรรม จากการศึกษา พบว่า ในด้านภูมิปัญญาและงานฝีมือ เช่น การจัดดอกไม้ การประดิษฐ์สวากาบ บายศรี การทำสบู่และน้ำยาล้างรวมถึงการทำน้ำเพื่อสุขภาพ ผู้สูงอายุได้เรียนรู้การประดิษฐ์สิ่งของต่างๆสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันหรือเป็นรายได้เสริมได้อีก

ด้วย แม่หล้า กล่าวว่า “...ตอนแรกทำสวยกาบไม่เป็นก็ได้มาเรียนรู้ที่โรงเรียนผู้สูงอายุนี้ว่าทำสวยกาบยังไง...” (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2567) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์และสามารถนำไปใช้ได้จริง

6.3.1.5 กิจกรรมด้านการส่งเสริมการมีรายได้และการมีงานทำ จากการศึกษาพบว่า การเรียนรู้ในการทำบายศรี สามารถสร้างรายได้โดยการรับทำบายศรี แม่หล้า (นามสมมุติ) กล่าวว่า “...คนภายนอกถ้าเขางานก็จะมาสั่งทำบายศรี โรงเรียนผู้สูงอายุก็ทำขาย อย่างเช่นงาน สืบชะตา ขึ้นบ้านใหม่...” (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2567) ซึ่งจากคำกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า การใช้ความรู้และทักษะจากการเรียนในโรงเรียนผู้สูงอายุในการสร้างงานและสร้างรายได้

6.3.2 ด้านศักยภาพ

6.3.2.1 มิติด้านสุขภาพ จากการศึกษาพบว่า หลังจากที่มีผู้สูงอายุมาเข้าร่วมโรงเรียนผู้สูงอายุก็มีสุขภาพดีขึ้น แข็งแรงกว่าเดิม ไม่เจ็บไม่ป่วย มีความสุข จิตใจแจ่มใส อารมณ์ดี แม่แดง (นามสมมุติ) กล่าวว่า “...ตั้งแต่มารับเข้าโรงเรียนผู้สูงอายุนี้ก็ไม่เจ็บป่วยอะไร เมื่อก่อนเข้าโรงพยาบาลบ่อย ตอนนี้ไม่ค่อยได้ไปแล้ว ความดันก็ปกติดี...” (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ.2567) แม่เอื้อย และแม่ติ่ม (นามสมมุติ) กล่าวว่า “...สุขภาพดีขึ้น แข็งแรงกว่าเดิม มีความสุขดี อยู่บ้านก็เหงา เลยมาอยู่ด้วยกันก็สนุกดี...” (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ.2567) และแม่หล้า (นามสมมุติ) กล่าวว่า “...พบเจอกัน มีความสุข ไม่ต้องอยู่บ้าน ออกบ้านมาพบเจอกัน จากหลายที่หลายทาง...” และยังกล่าวเพิ่มอีกว่า “...สุขภาพจิตดี อะไรก็ดีไปหมดค่ะ...” (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ.2567) ซึ่งจากคำกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ความสำคัญของการเข้าร่วมกิจกรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุชุมชนแม่กาโทกหาวาก ที่ไม่ได้เพียงแต่ช่วยให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพกายที่แข็งแรงขึ้น แต่ยังช่วยเสริมสร้างสุขภาพจิตให้ดีขึ้นด้วย การได้เข้าร่วมโรงเรียนผู้สูงอายุเป็นโอกาสที่ทำให้ผู้สูงอายุได้ออกจากบ้านมาพบปะสังสรรค์และทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น ช่วยลดความรู้สึกเหงาและโดดเดี่ยวในชีวิตประจำวัน

นอกจากนี้ การได้พบปะพูดคุยกับเพื่อนๆ จากหลากหลายพื้นที่ยังช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์และสร้างเครือข่ายสังคมที่แข็งแกร่ง ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่าคุณค่าและเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน นอกจากนี้ กิจกรรมต่างๆ ในโรงเรียนผู้สูงอายุยังช่วยให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้และฝึกฝนทักษะใหม่ๆ ซึ่งมีส่วนสำคัญในการกระตุ้นสมองและเสริมสร้างความรู้สึที่ดีในตนเอง ทั้งหมดนี้มีส่วนในการเสริมสร้าง

คุณภาพชีวิตที่ดีให้กับผู้สูงอายุ ทำให้พวกเขารู้สึกมีความสุข มีชีวิตชีวา และมีสุขภาพที่ดีทั้งกายและใจ เป็นการเน้นย้ำถึงความสำคัญของการสร้างสิ่งแวดล้อมที่สนับสนุนผู้สูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีในทุกมิติ

6.3.2.2 มิติด้านการมีส่วนร่วม จากการศึกษา พบว่า ผู้สูงอายุมาร่วมทำกิจกรรมที่โรงเรียนผู้สูงอายุชุม-

ชนแม่ไก่โทกหาวกอย่างสม่ำเสมอทุกสัปดาห์ เนื่องจากมีการจัดกิจกรรมที่หลากหลายและน่าสนใจ โดยกิจกรรมเหล่านี้ถูกจัดขึ้นในแต่ละสัปดาห์อย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปี ทำให้ผู้สูงอายุมีโอกาสดูแลเรียนรู้และทำสิ่งใหม่ๆ อยู่เสมอ วิชาเรียนและกิจกรรมในแต่ละสัปดาห์ก็จะมีหลากหลายแตกต่างกันไป เพื่อให้ผู้สูงอายุไม่รู้สึกเบื่อหน่าย นอกจากนี้ยังมีบางครั้งที่ผู้สูงอายุมาทำกิจกรรมนอกเหนือจากวันอาทิตย์ด้วย แม่เอื้อย (นามสมมุติ) กล่าวว่า “...รู้สึกว่าการถึงวันอาทิตย์ก็รู้สึกอยากจะมาโรงเรียนผู้สูงอายุ รู้สึกว่าสนุก มีความสุข...” (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ.2567) ซึ่งจากคำกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ผู้สูงอายุมีความกระตือรือร้นและตั้งตารอที่จะมาร่วมกิจกรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุ พวกเขามีความสุขกับการได้พบปะเพื่อนๆ ได้เรียนรู้และทำกิจกรรมที่มีความหมาย ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ชีวิตมีความหมายและสนุกสนานยิ่งขึ้น

นอกจากการเข้าร่วมกิจกรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุแล้ว ยังพบว่าผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนอย่างเต็มที่ เช่น การพ่อน้ำ การเดินบาสโลบ และการเล่นดนตรีพื้นเมืองในงานต่างๆ ของชุมชน กิจกรรมเหล่านี้ไม่เพียงแต่เป็นการสร้างความบันเทิงและความสนุกสนานให้กับผู้สูงอายุ แต่ยังช่วยสร้างความสามัคคีและความสัมพันธ์อันดีระหว่างคนในชุมชนด้วย เป็นต้น แม่เอื้อย (นามสมมุติ) กล่าวว่า “...บายศรี ที่ทำกันในงานหมู่บ้าน งานบุญ งานศีล ก็ช่วยกันทำ เราทำเป็นก็ช่วยสอนช่วยทำ ไปช่วยคนที่ไม่เคยทำหรือทำไม่เป็น...” (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ.2567) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมเหล่านี้ไม่เพียงแต่ช่วยเพิ่มความรู้และทักษะเท่านั้น แต่ยังเป็น การสร้างความสุขและความภูมิใจให้กับผู้สูงอายุในการได้เรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ทำให้พวกเขารู้สึกมีคุณค่าและเป็นส่วนหนึ่งของสังคมอย่างแท้จริง

6.3.2.3 มิติด้านความมั่นคงหรือการมีหลักประกัน จากการศึกษา พบว่า ผู้สูงอายุบางคนก็นำความรู้ที่ได้ไปสร้างงานสร้างอาชีพ อีกทั้งยังนำไปสอนลูกสอนหลานด้วย และยังพบว่าโรงเรียนผู้สูงอายุก็มีการสร้างรายได้โดยการรับทำบายศรี แสดงให้เห็นว่า การใช้ความรู้และทักษะจากการเรียนในโรงเรียนผู้สูงอายุในการสร้างงานและสร้างรายได้ นอกจากจะช่วยให้ผู้สูงอายุมีรายได้เสริมจากการทำบายศรีแล้ว ยังเป็นการ

ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีบทบาทในสังคมและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน การทำบายศรีไม่เพียงแต่เป็นการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีที่มีมาแต่โบราณ แต่ยังเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับทักษะและความรู้ที่ได้รับอีกด้วย การสร้างรายได้จากกิจกรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุจึงเป็นการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ช่วยเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับผู้สูงอายุและชุมชนโดยรวมใจ

7. สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ

7.1 สรุปและอภิปราย

จากวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการเสริมสร้างศักยภาพของผู้สูงอายุชุมชนแม่กาโทกหาวากด้วยกิจกรรมของโรงเรียนผู้สูงอายุ นำมาอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ดังนี้

7.1.1 เพื่อศึกษาการเสริมสร้างศักยภาพผู้สูงอายุด้วยกิจกรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุชุมชนแม่กาโทกหาวาก พบกิจกรรมดังนี้ 1) กิจกรรมด้านส่งเสริมสุขภาพร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม 2) กิจกรรมด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ 3) กิจกรรมด้านการส่งเสริมสวัสดิการในการดูแลตนเองและการทำประโยชน์เพื่อชุมชน 4) กิจกรรมด้านการส่งเสริมความสามารถด้านศิลปวัฒนธรรม และ 5) กิจกรรมด้านการส่งเสริมการมีรายได้และการมีงานทำ และทำให้มีศักยภาพในด้านต่างๆ คือ 1) มิติด้านสุขภาพ 2) มิติด้านมีส่วนร่วม และ 3) มิติด้านความมั่นคงหรือการมีหลักประกัน ดังนี้

7.1.1.1 ด้านกิจกรรม

1) กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ และสังคม พบว่า มีการจัดกิจกรรมหลากหลาย เช่น การออกกำลังกาย การฟ้อนรำ เต้นบาสโลบ การเล่นดนตรีพื้นเมือง เช่น ซอและอังกะลุง อีกทั้งยังมีการสอนภูมิปัญญาท้องถิ่น โรงเรียนได้จัดโปรแกรมการออกกำลังกายที่เหมาะสมกับวัย เช่น การยืดเหยียดกล้ามเนื้อ การเต้นรำเพื่อสุขภาพ และการเคลื่อนไหวช้าๆ ซึ่งกิจกรรมฟ้อนรำหรือเต้นบาสโลบมักมีการแสดงในงานเทศกาลหรือกิจกรรมสำคัญของหมู่บ้าน และก่อนเริ่มการเรียนการสอนในช่วงเช้า มีกิจกรรมออกกำลังกายเล็กๆ น้อยๆ ซึ่งเปลี่ยนไปทุกสัปดาห์ อีกหนึ่งสิ่งที่น่าสนใจคือวิธีการสอนของครูที่ใช้เพลงเป็นสื่อการเรียนรู้ โดยผู้สูงอายุจะร้องเพลงและปรบมือตามจังหวะ ซึ่งทำให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างสนุกสนานและเหมาะสมกับวัย

2) กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในโรงเรียนผู้สูงอายุที่ศึกษา พบว่า มีการจัดการเรียนการสอนในหลายวิชา เช่น กฎหมาย อาเซียน ธรรมะ การคิดไทย และการเรียนตัว

เมืองหรือภาษาล้านนา ในวิชากฎหมาย ผู้สูงอายุได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน ส่วนในวิชาอาเซียน มีการสอนเรื่องวัฒนธรรมและภาษาของประเทศในกลุ่มอาเซียน เช่น การทักทายในภาษาต่างๆ วิชาธรรมะสอนหลักคำสอนทางพุทธศาสนาเพื่อให้ผู้สูงอายุนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ในการเรียนเขียนภาษาล้านนา ผู้สูงอายุได้ฝึกการอ่านและเขียน ซึ่งการคิดไทยหรือเขียนตัวเมืองยังสามารถใช้ในการแข่งขันทักษะได้ด้วย ทั้งนี้ ยังมีการประเมินผลผ่านการสอบวัดความรู้จากการเรียนการสอน

3) กิจกรรมส่งเสริมสวัสดิการในการดูแลตนเองและการทำประโยชน์เพื่อชุมชน พบว่า มีการสอนเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพในด้านการบริโภค โดยให้คำแนะนำเกี่ยวกับการบริโภคอาหารเพื่อสุขภาพ เช่น การลดการกินเค็มและหวานในอาหาร รวมถึงการเพิ่มการดื่มน้ำในแต่ละวัน เพื่อส่งเสริมสุขภาพที่ดีของผู้สูงอายุ

4) กิจกรรมส่งเสริมความสามารถด้านศิลปวัฒนธรรม พบว่า มีการสอนงานฝีมือและภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การทำบายศรี การจัดดอกไม้ การทำสวดยาบ การทำน้ำยาล้างจาน และการทำน้ำสมุนไพร ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ไม่เพียงสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน แต่ยังสามารถต่อยอดเป็นรายได้เสริมได้อีกด้วย

5) กิจกรรมด้านการส่งเสริมการมีรายได้และการมีงานทำ พบว่า การทำบายศรีที่ผู้สูงอายุได้เรียนรู้ในโรงเรียนผู้สูงอายุชุมชนแม่กาโทกหาวกได้ถูกนำมาต่อยอดเป็นอาชีพสร้างรายได้ โดยมีบุคคลภายนอกเข้ามาจ้างหรือซื้อบายศรีจากโรงเรียน นอกจากนี้ ผู้สูงอายุนำทักษะการทำบายศรีไปสืบทอดและสอนให้กับผู้อื่นในชุมชน ผ่านการช่วยทำในงานต่าง ๆ ของหมู่บ้าน โดยเฉพาะการสอนให้กับคนที่ไม่เคยทำหรือทำไม่เป็น ซึ่งแสดงถึงการแบ่งปันความรู้และการอนุรักษ์วัฒนธรรมในชุมชน

7.1.1.2 ด้านศักยภาพ

1) มิติด้านสุขภาพ พบว่า มีกิจกรรมหลากหลายที่ช่วยพัฒนาศักยภาพทั้งทางร่างกาย อารมณ์จิตใจ และสังคม เช่น การฟ้อนรำ เต้นบาสโลบ และการเล่นดนตรีพื้นเมือง เช่น ซอและอังกะลุง กิจกรรมเหล่านี้ช่วยส่งเสริมสุขภาพร่างกาย ส่วนการสอนเกี่ยวกับการบริโภคอาหาร เช่น การดื่มน้ำให้มากขึ้น ลดการบริโภคเค็มและหวาน ช่วยพัฒนาศักยภาพด้านสุขภาพร่างกาย การเล่นดนตรีพื้นเมืองและการสอนภูมิปัญญา ยังมีส่วนช่วยพัฒนาสุขภาพทางอารมณ์ จิตใจ และสังคมอีกด้วย

2) มิติด้านการมีส่วนร่วม พบว่า ผู้สูงอายุในโรงเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนอย่างหลากหลาย เช่น การฟ้อนรำในงานต่างๆ ของชุมชน การทำบายศรี

และการจัดดอกไม้เพื่อร่วมในงานสำคัญของหมู่บ้าน ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ช่วยส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมกับชุมชนมากขึ้น

3) มิติด้านความมั่นคงหรือการมีหลักประกัน พบว่า มีกิจกรรมสอนงานฝีมือ เช่น การทำบายศรี จัดดอกไม้ ทำสวดยาบ ทำน้ำยาล้างจาน และทำน้ำสมุนไพร กิจกรรมเหล่านี้ช่วยสร้างความมั่นคงในชีวิตผู้สูงอายุ โดยเฉพาะการทำบายศรี ซึ่งสามารถสร้างรายได้ให้กับผู้สูงอายุในโรงเรียน นอกจากนี้ ยังมีคนภายนอกชุมชนว่าจ้างให้ผู้สูงอายุทำบายศรีเพื่อนำไปใช้ในงานของตนเองอีกด้วย

7.1.2 เพื่อศึกษาผลของการส่งเสริมศักยภาพด้วยกิจกรรมในโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุ พบผลของกิจกรรม ดังนี้ 1) กิจกรรมด้านส่งเสริมสุขภาพร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม 2) กิจกรรมด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ 3) กิจกรรมด้านการส่งเสริมสวัสดิการในการดูแลตนเองและการทำประโยชน์เพื่อชุมชน 4) กิจกรรมด้านการส่งเสริมความสามารถด้านศิลปวัฒนธรรม และ 5) กิจกรรมด้านการส่งเสริมการมีรายได้ และการมีงานทำ และพบผลของศักยภาพในด้านต่างๆ คือ 1) มิติด้านสุขภาพ 2) มิติการมีส่วนร่วม และ 3) มิติด้านความมั่นคงหรือการมีหลักประกัน ดังนี้

7.1.2.1 ด้านกิจกรรม

1) กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพร่างกาย อารมณ์ จิตใจ และสังคม พบว่า มีกิจกรรมต่างๆ เช่น การออกกำลังกายเบาๆ ฟ้อนรำ เต้นบาสโลบ และเล่นดนตรี กิจกรรมเหล่านี้ช่วยให้ผู้สูงอายุได้เคลื่อนไหว รักษาความยืดหยุ่นของร่างกาย กระตุ้นจิตใจ และสร้างความสุข การออกกำลังกาย เช่น การยืดเหยียดกล้ามเนื้อและการเคลื่อนไหวซ้ำๆ ช่วยผ่อนคลายกล้ามเนื้อ ลดความเครียด และส่งเสริมการทำงานของหัวใจและระบบไหลเวียนโลหิต ผู้สูงอายุสามารถนำความรู้ที่ได้ไปปฏิบัติที่บ้าน ทำให้การออกกำลังกายกลายเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวัน ซึ่งช่วยรักษาสุขภาพและความคล่องตัว กิจกรรมฟ้อนรำและเต้นบาสโลบช่วยพัฒนาความสมดุลและความจำ โดยทำร่วมกันในกลุ่ม เสริมสร้างความสามัคคี การเล่นดนตรีพื้นเมืองยังช่วยให้ผู้สูงอายุรู้สึกผ่อนคลาย สนุกสนาน และเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น การเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนช่วยให้ผู้สูงอายุรู้สึกมีคุณค่า มีความสุข และเชื่อมโยงกับคนในชุมชน นอกจากนี้ การสอนที่ใช้เพลงเป็นเครื่องมือยังช่วยให้การเรียนรู้สนุกสนานและมีชีวิตชีวา

2) กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ พบว่า มีการจัดการเรียนการสอนหลายวิชา เพื่อให้ความรู้ที่นำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ เช่น วิชากฎหมายที่แนะนำกฎหมายที่

เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน วิชาอาเขียนช่วยเสริมสร้างความเข้าใจในบริบทระหว่างประเทศและวัฒนธรรมต่างๆ วิชาธรรมะสอนหลักคำสอนทางพุทธศาสนาเพื่อความสงบสุขภายในจิตใจ นอกจากนี้ ผู้สูงอายุยังได้ฝึกการเขียนและอ่านภาษาล้านนา ซึ่งช่วยอนุรักษ์ภาษาท้องถิ่น อีกทั้งยังมีกิจกรรมการแข่งขันทักษะ เช่น การคัดลายมือและการคัดไทย ซึ่งช่วยฝึกฝนทักษะและเสริมสร้างความจำ โดยมีการประเมินผลผ่านการสอบวัดความรู้เพื่อให้แน่ใจว่าผู้สูงอายุสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้จริง

3) กิจกรรมส่งเสริมสวัสดิการในการดูแลตนเองและการทำประโยชน์เพื่อชุมชน พบว่า การให้ความรู้เกี่ยวกับการรับประทานอาหารไม่ได้ส่งผลดีเฉพาะต่อสุขภาพของผู้สูงอายุเท่านั้น แต่ยังช่วยให้ความรู้แก่สมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะลูกหลาน ให้สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคอาหารให้ดีขึ้น ซึ่งความรู้เหล่านี้สามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อส่งเสริมสุขภาพที่แข็งแรงและยั่งยืนในระยะยาว

4) กิจกรรมส่งเสริมความสามารถด้านศิลปวัฒนธรรม พบว่า ผู้สูงอายุได้เรียนรู้ทักษะด้านภูมิปัญญาและงานฝีมือ เช่น การจัดดอกไม้ การประดิษฐ์สวดยาบายศรี การทำสบู่ น้ำยาล้าง และการทำน้ำเพื่อสุขภาพ ซึ่งทักษะเหล่านี้สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันหรือสร้างรายได้เสริมได้ แสดงให้เห็นถึงการเรียนรู้ที่มีประโยชน์และสามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน

5) กิจกรรมส่งเสริมการมีรายได้และการมีงานทำ พบว่า ผู้สูงอายุสามารถนำทักษะที่ได้เรียนรู้ เช่น การทำบายศรี มาสร้างรายได้เสริมจากการรับทำบายศรีสำหรับงานต่างๆ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการเรียนรู้จากโรงเรียนผู้สูงอายุช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถสร้างงานและสร้างรายได้จากทักษะที่ได้รับ

7.1.2.2 ด้านศักยภาพ

1) มิติด้านสุขภาพ พบว่า หลังจากการเข้าร่วมโรงเรียนผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุมักมีสุขภาพที่ดีขึ้น ทั้งทางกายและจิตใจ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงผลดีต่อสุขภาพจิตจากการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และสะท้อนถึงความสำคัญของการเข้าร่วมกิจกรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุ ซึ่งไม่เพียงช่วยให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพกายที่แข็งแรงขึ้น แต่ยังช่วยเสริมสร้างสุขภาพจิตและลดความรู้สึกเหงาหรือโดดเดี่ยว การได้ออกจากบ้านมาพบปะผู้คน ทำกิจกรรมร่วมกัน ช่วยสร้างความสุขและความมีชีวิตชีวาให้กับผู้สูงอายุ อีกทั้งยังเป็นโอกาสในการสร้างเครือข่ายสังคมที่แข็งแกร่ง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกมีคุณค่าในตนเองและยังเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน

2) มิติด้านการมีส่วนร่วม พบว่า ผู้สูงอายุในชุมชนแม่กาโทกหวากเข้าร่วมกิจกรรมที่โรงเรียนผู้สูงอายุอย่างสม่ำเสมอทุกสัปดาห์ เนื่องจากมีกิจกรรมที่หลากหลายและน่าสนใจ ซึ่งจัดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปี ทำให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ และไม่รู้สึกรำคาญ นอกจากนี้ยังมีบางครั้งที่ผู้สูงอายุมาทำกิจกรรมนอกเหนือจากวันอาทิตย์ด้วย แสดงให้เห็นถึงความกระตือรือร้นและความสุขของผู้สูงอายุในการเข้าร่วมกิจกรรม นอกจากกิจกรรมในโรงเรียนแล้ว ผู้สูงอายุยังมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน เช่น การฟ้อนรำ การเต้นบาสโลบ และการเล่นดนตรีพื้นเมืองในงานชุมชนต่างๆ ซึ่งไม่เพียงแต่สร้างความบันเทิง แต่ยังเสริมสร้างความสามัคคีและความสัมพันธ์อันดีในชุมชน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมเหล่านี้ไม่เพียงแต่ช่วยเพิ่มความรู้และทักษะ แต่ยังสร้างความสุขและความภูมิใจให้กับผู้สูงอายุ ทำให้พวกเขา รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าและเป็นส่วนหนึ่งของสังคมอย่างแท้จริง

3) มิติด้านความมั่นคงหรือการมีหลักประกัน พบว่า ผู้สูงอายุบางคนได้นำความรู้จากโรงเรียนผู้สูงอายุไปสร้างงานและอาชีพ รวมถึงถ่ายทอดความรู้นั้นให้กับลูกหลาน การรับทำบายศรีในโรงเรียนผู้สูงอายุก็เป็นอีกหนึ่งช่องทางสร้างรายได้เสริม ซึ่งไม่เพียงช่วยให้ผู้สูงอายุมีรายได้เพิ่มขึ้น แต่ยังส่งเสริมบทบาทของพวกเขานในสังคม และในการมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจของชุมชน การทำบายศรีไม่เพียงเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมดั้งเดิม แต่ยังเพิ่มมูลค่าให้กับทักษะและความรู้ที่ได้รับ การสร้างรายได้จากกิจกรรมเหล่านี้จึงมีส่วนช่วยในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน เสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคมให้แก่ผู้สูงอายุและชุมชน

จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาการเสริมสร้างศักยภาพผู้สูงอายุด้วยกิจกรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุชุมชนแม่กาโทกหวาก พบว่า สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปิ่นวดี ศรีสุพรรณ, สุรีย์ ธรรมิกบวร และสุรสม กฤษณะ จูทะ (2560) เรื่องโรงเรียนผู้สูงอายุกับการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในชุมชนท้องถิ่นอีสาน พบว่า โรงเรียนผู้สูงอายุมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชนท้องถิ่น ทั้งเป็นแหล่งส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นพื้นที่ของปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ส่งเสริมคุณค่าในตัวเองให้กับผู้สูงอายุและเป็นพื้นที่สุขภาวะ โดยมีการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ การฝึกทักษะอาชีพ การใช้เทคโนโลยี การทำกิจกรรมนันทนาการ รวมถึงการหาความรู้ต่างๆ ี่แนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ มีการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุร่วมกับหน่วยงาน

อื่นๆ เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ อัจฉรา ปุราคม (2558) เรื่อง การส่งเสริมกิจกรรมทางกาย เพื่อสุขภาพผู้สูงอายุ พบว่า มีการส่งเสริมสุขภาพให้กับผู้สูงอายุให้เห็นพอสมควร ใน ลักษณะกิจกรรมทางสังคม นันทนาการ และการออกกำลังกาย เช่น การรำ ร้อง เพลง การออกกำลังกายแบบประยุกต์กับวัฒนธรรมไทย ตลอดจนสนับสนุนในรูปแบบ ของเครือข่ายชมรมกลุ่มผู้สูงอายุ

อย่างไรก็ตาม จากสภาพปัญหาสุขภาพและสังคมผู้สูงอายุ และจำนวน ประชากรผู้สูงอายุที่มีแนวโน้มเพิ่มจำนวนสูงมากขึ้นเรื่อย ๆ สังคมโลกจึงหันมาผลักดัน ส่งเสริมกิจกรรมทางกายเป็นกลยุทธ์ส่งเสริมสุขภาพให้กับผู้สูงอายุ เพื่อจะทำให้ ผู้สูงอายุมีสรรพภาพการทำหน้าที่ในชีวิตประจำวันและมีคุณภาพชีวิตชีวิตที่ดีอย่างยืน ยาว จึงให้ความสำคัญกับการจัดโปรแกรมกิจกรรมทางกายในลักษณะโปรแกรม ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตเพื่อสุขภาพซึ่งเป็นการกำหนดกิจกรรมให้กับผู้สูงอายุปฏิบัติตาม อย่างเป็นระบบบนพื้นฐานเชิงทฤษฎี สอดคล้องกับงานวิจัย ของ พูลศักดิ์ หอมสมบัติ, พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล (เกษนกร), บรรยวสิทธิ์ ผางคำ และสุพิมล ศรศักดิ์ (2565) เรื่องโรงเรียนผู้สูงอายุ : การเสริมสร้างศักยภาพผู้สูงอายุในสังคมสูงวัย พบว่า แนว ทางการดำเนินงานของโรงเรียนผู้สูงอายุต้นแบบที่มีกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการ เสริมสร้างศักยภาพของผู้สูงอายุซึ่งผู้เขียนได้สรุปบทบาทสำคัญของโรงเรียนผู้สูงอายุใน การพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ ได้ดังนี้ (1) ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ (2) ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีภาวะสุขภาพที่ดีทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคม โดยมี กรอบหลักสูตรการเรียนรู้ที่บูรณาการกับพุทธนวัตกรรมที่สำคัญ 3 ประการที่นำมา บูรณาการกับการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนผู้สูงอายุเพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุที่มี ประสิทธิภาพได้แก่ พุทธวิธีการสอน หลักไตรลักษณ์ และภาวนา 4 และสอดคล้องกับ งานวิจัยของ วิชุดา มาตันบุญ, บัณฑิต ดีเหมา และบานจิตร สายรอกำ (2566) เรื่อง การส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงราย พบว่า ในจังหวัดเชียงรามี การรวมตัวกันของผู้สูงอายุเพื่อช่วยกันทำกิจกรรมต่างๆ โดยเฉพาะงานที่เกี่ยวกับการ ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุที่มีการดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง ได้เข้าไปหนุน เสริมศักยภาพของผู้สูงอายุที่มีอายุให้มีความเข้มแข็งแข็งแรงและมีการทำงานที่ต่อเนื่อง เป็น การพัฒนาศักยภาพด้านองค์ความรู้และการมีส่วนร่วมในการทำงานพัฒนาชุมชนเป็น การสร้างความภาคภูมิใจให้กับผู้สูงอายุที่ได้สร้างประโยชน์ให้กับชุมชนและสังคม อีกทั้ง ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ขวภาพร คงเพชร, อารีย์ ยมกกุล และ เรณู อาจสาส์

(2564) เรื่อง การสร้างเสริมสุขภาพเพื่อเป็นผู้สูงวัยสุขภาพดี พบว่า ผู้สูงวัยมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นทางร่างกาย จิตใจ สังคมและจิตวิญญาณความสามารถเสื่อมถอยไปตามอายุ ดังนั้นการสร้างเสริมสุขภาพให้ครอบคลุมทั้งร่างกาย จิตใจ สังคมและจิตวิญญาณจึงจำเป็นสำหรับผู้สูงวัย การสร้างเสริมสุขภาพเพื่อเป็นผู้สูงวัยสุขภาพดี ประกอบด้วย 1) โภชนาการที่เหมาะสม 2) การออกกำลังกายที่ช่วยป้องกันโรค 3) การนอนหลับที่เพียงพอ 4) การตรวจร่างกายประจำปี การได้รับวัคซีน และการหลีกเลี่ยงการใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น 5) การป้องกันอุบัติเหตุ สิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัย และการป้องกันการหกล้ม 6) การจัดการความเครียดที่เหมาะสม และ 7) การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม ผู้สูงวัยที่ได้รับโภชนาการที่จำเป็น

จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผลของการส่งเสริมศักยภาพด้วยกิจกรรมในโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พูลศักดิ์ หอมสมบัติ และคณะ (2565) เรื่องโรงเรียนผู้สูงอายุ: การเสริมสร้างศักยภาพผู้สูงอายุในสังคมสูงวัย พบว่า แนวทางการดำเนินงานของโรงเรียนผู้สูงอายุต้นแบบที่มีกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาเสริมสร้างศักยภาพของผู้สูงอายุบทบาทสำคัญของโรงเรียนผู้สูงอายุในการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ โดยมีกรอบหลักสูตรการเรียนรู้ที่บูรณาการกับพุทธทศวรรษที่ล้ำคุณ 3 ประการที่นำมาบูรณาการกับการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนผู้สูงอายุเพื่อการพัฒนา ศักยภาพผู้สูงอายุที่มีประสิทธิภาพได้แก่ พุทธวิธีการสอน หลักไตรลักษณ์ และภาวนา 4 ส่งผลให้คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้านการจิตใจ อารมณ์ สติปัญญา สังคม เศรษฐกิจ สภาพแวดล้อม ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เป็นระบบ จึงถือได้ว่าแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการพุทธทศวรรษในโรงเรียนผู้สูงอายุเป็นการเสริมสร้าง ศักยภาพผู้สูงอายุในสังคมสูงวัยได้อย่างยั่งยืน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ขวภาพร คงเพชร, อารีย์ ยมกุล และ เรณู อาจาสาลี (2564) เรื่อง การสร้างเสริมสุขภาพเพื่อเป็นผู้สูงวัยสุขภาพดี พบว่า ผู้สูงวัยมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นทางร่างกาย จิตใจ สังคมและจิตวิญญาณความสามารถเสื่อมถอยไปตามอายุ ดังนั้นการสร้างเสริมสุขภาพให้ครอบคลุมทั้งร่างกาย จิตใจ สังคมและจิตวิญญาณจึงจำเป็นสำหรับผู้สูงวัย การสร้างเสริมสุขภาพทำให้เป็นผู้สูงวัยสุขภาพดี ผู้สูงวัยที่ได้รับโภชนาการที่จำเป็น ออกกำลังกายสม่ำเสมอ นอนหลับได้เพียงพอ ได้รับการตรวจสุขภาพประจำปี ได้รับวัคซีนที่จำเป็น ไม่ใช้จ่ายโดยไม่จำเป็น จัดสิ่งแวดล้อมเพื่อป้องกันอุบัติเหตุได้ดี จัดการความเครียดได้เหมาะสม และเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมที่เหมาะสมได้จะช่วยเสริมสร้างให้มีสุขภาพดี

อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิชุลดา มาตันบุญ, บัณฑิต ดีเหมา และ บานจิตร์ สายรอกำ (2566) เรื่องการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในจังหวัด เชียงราย พบว่า การส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุที่มีการดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง ได้เข้าไปหนุนเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุที่มีอยู่ให้มีความเข้มแข็งและมี การทำงานที่ต่อเนื่อง เป็นการพัฒนาศักยภาพด้านองค์ความรู้และการมีส่วนร่วมในการ ทำงานพัฒนาชุมชนส่งผลให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพกายที่ดีและมีสุขภาพใจที่เข้มแข็ง ซึ่ง สอดคล้องการศึกษาของชาญชัย ชัยรุ่งเรือง (2558) ที่ได้พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ตำบลธรรมศาลา จังหวัดนครปฐม พบว่าผู้สูงอายุมีความรู้สึกมีความสุขในการเข้าร่วม กิจกรรมในสังคมที่พบว่าสอดคล้องกับทฤษฎีกิจกรรมของ Havighurst, R. J. (1961) ที่ เมื่อบุคคลมีกรทำกิจกรรมต่างๆ เป็นการสร้างการเรียนรู้โดยมีกิจกรรมเป็นเครื่องมือ และเป็นการพัฒนาบุคคลโดยอาศัยการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันและกัน

7.2 ข้อเสนอแนะ

7.2.1) ควรมีการสำรวจความต้องการเพิ่มเติมจากผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อ พัฒนากิจกรรมใหม่ๆ ที่สอดคล้องกับความสนใจและความต้องการของผู้สูงอายุที่ เปลี่ยนแปลงไป

7.2.2) ควรขยายขอบเขตการวิจัยไปยังชุมชนอื่นๆ เพื่อเปรียบเทียบและ วิเคราะห์ว่าโมเดลของโรงเรียนผู้สูงอายุในชุมชนแม่กาโทกหาวากสามารถนำไป ประยุกต์ใช้ในชุมชนอื่นๆ ได้อย่างไร

7.2.3) ควรมีการสำรวจกิจกรรมที่มีอิทธิพลต่อการเสริมสร้าง ศักยภาพของ ผู้สูงอายุ

บรรณานุกรม

- กลุ่มนโยบายและวิชาการ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดพะเยา. (2566). รายงานสถานการณ์ทางสังคมจังหวัดพะเยา ประจำปี 2566. สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดพะเยา.
- กรมกิจการผู้สูงอายุ (2564). คู่มือโรงเรียนผู้สูงอายุ. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- ชญาพร คงเพ็ชร, อารีย์ ยมกกุล, และ เรณู อาจสาลี. (2564). การสร้างเสริมสุขภาพเพื่อเป็นผู้สูงวัยสุขภาพดี. วารสารพยาบาล, 70(4), 44–51.เทศบาลตำบลแม่กา. (2551). ประวัติหมู่บ้าน.
- ปิ่นวดี ศรีสุพรรณ, สุรีย์ ธรรมิกบวร, และ สุรสุม ฤกษ์ณะจุฑะ. (2560). โรงเรียนผู้สูงอายุกับการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในชุมชนท้องถิ่นอีสาน. วารสารสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 14(1), 134.
- พระมหาไชยวัฒน์ ขยุกุโธ. (2565). การพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมสุขภาพแบบองค์รวมในชุมชนบ้านปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน [วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย].
- พูลศักดิ์ หอมสมบัติ, และคณะ. (2565). โรงเรียนผู้สูงอายุ: การเสริมสร้างศักยภาพผู้สูงอายุในสังคมสูงวัย. วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย, 6(2), 550.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2560). รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2560. สืบค้นจาก <https://thaitgri.org/?p=38607>.
- วิชุดา มาตันบุญ, บัณฑิต ดีเหมาะ, และ บานจิตร์ สายรอกำ. (2566). การส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงราย. วารสารสหวิทยาการวิจัยและวิชาการ, 3(4), 267.
- วิลาสินี โยธิการ. (2563). กิจกรรมเสริมคุณค่าและความสุขให้ผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุ [วิทยานิพนธ์หลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ].
- สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. (2559). สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2559. มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย

สมชาย ชัยจันทร์. (2565). บทควมวิชาการ: ชุมชนท้องถิ่นกับการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในชุมชน. *วารสารวิจัยและพัฒนา*

ด้านสุขภาพ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครราชสีมา, 8(1), 7-8.

สุปรียา นุ่นเกลี้ยง, และ ศิริลักษณ์ คัมภีรานนท์. (2562). ศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มผู้สูงอายุบนพื้นฐานทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ ศึกษากรณีเทศบาลตำบลโย อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา. *มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา*, 1.

สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (2556). *การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับสังคมผู้สูงอายุ*.

สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=86EoPPYrRk8>.

อัจฉรา ปุราคม. (2558). *การส่งเสริมกิจกรรมทางกายเพื่อสุขภาพผู้สูงอายุ* (พิมพ์ครั้งที่ 1).

อาชัญญา รัตนอุบล. (2562). ข้อเสนอการพัฒนาการดำเนินงานส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุ. *วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย*, 11(1), 28-29.

Modern form Health & Care. (ม.ป.ป.). การดูแลผู้สูงอายุ และวิธีดูแลผู้สูงอายุให้สุขภาพแข็งแรงทั้งร่างกายและจิตใจ.

Havighurst, R. J. (1961). *Successful aging. The Gerontologist*, 1(1), 8-13.

การวิเคราะห์ยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจของไทย
ในสมัยรัฐบาลพรทองธาร ชินวัตร
ต่อการลงทุนของจีน

ครัวไทยสู่ครัวโลก : การทูตอาหารของไทย
ขับเคลื่อนความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
ในอีก 5 ปีข้างหน้า

Universal Basic Income (UBI)
กับทางออกของปัญหาความไม่เท่าเทียมกัน
ทางเพศสภาพในเศรษฐกิจโลก บนฐานคิดสตรีนิยม
กรณีศึกษาการทดลองใช้ ในประเทศฟินแลนด์

การเปรียบเทียบนโยบายป้องกันไฟป่า
ของประเทศไทยและรัฐแคลิฟอร์เนีย

การมีส่วนร่วมของประชาชน
ต่อการบริหารจัดการเศรษฐกิจชุมชน
ขององค์กรปกครองท้องถิ่น
ตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

การเปิดเสรีทางการค้ากับการแก้ปัญหา
ความยากจนในประเทศไทยพัฒนา

SDGs

in Action

นโยบายสาธารณะด้านการศึกษา :
การเปรียบเทียบระหว่างประเทศไทยและประเทศฟินแลนด์

แสงสว่างบนขุนเขา : การประยุกต์ใช้ธรรมภิบาล
ในการลดความเหลื่อมล้ำทาง การศึกษาผ่านโครงการ
แม่ฮ่องสอนโมเดล

เสริมพลังวัยเก๋า สร้างศักยภาพ
ผ่านการเรียนรู้ : บทเรียนจากโรงเรียนผู้สูงอายุ
ในชุมชนแม่ภาโคกหวาก

บททดลองนำเสนอว่าด้วยภูมิทัศน์ทางเศรษฐกิจ
หลังโควิด-19 : กระบวนการก่อสร้าง ประกอบใหม่
ระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และความเป็นไป
ในแนวทางภูมิเศรษฐศาสตร์ ในอีกทศวรรษข้างหน้า

คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา